Marie Balíková, Karel Baštář, Josef Böhm, Milena Červeková,
Emil Drbal, Marie Fialová, Karel Holík, Ladislav Horký, Lubomír Kabelka,
Miroslav Kapinus, František Karbaš, František Kaucký, Jan Kochrda,
Milan Krejčiřík, Marta Kroupová, Stanislav Nahodil, Josef Nekula,
Věra Nováková, Zdena Ondrisková, Vlasta Otáhalová, Věra Petrová,
Milan Reichert, Ladislav Skokan, Bohumila Spurná,
Miroslav Šabata, Karel Šplíchal, Helena Šrámková,
Zdeněk Štěpanovský, Vladimír Veselík, Lubomír Vlček

Redaktoři:
Lubomír Kabelka, Milan Krejčiřík, Věra Petrová, Ladislav Skokan

Opusťte školní budovu!

Fakta, svědectví a vzpomínky
zaznamenané bývalými studenty gymnázia
v Moravských Budějovicích
z let 1943 - 1951

Publikaci „Opusťte školní budovu“ vydali tiskem bývalí studenti
gymnázia v Moravských Budějovicích v listopadu roku 2002.
V září roku 2003 vyšlo druhé doplněné vydání na CD-ROM,
z něhož byl vyhotoven tento výtisk.

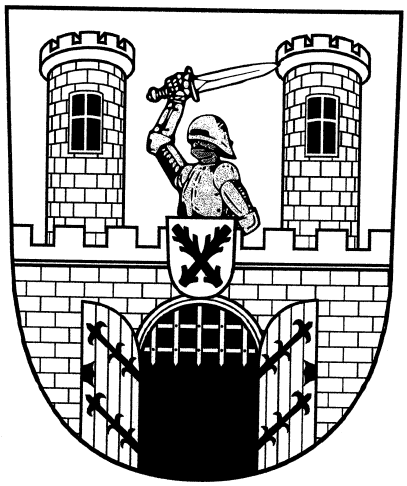

Moravské Budějovice

Vypráví se, že jistý středověký kněz si prohlížel stavbu katedrály.
Procházel se po staveništi a u jednoho dělníka se zastavil.
„Co tu děláš?“ tázal se. – „Osekávám kámen,“ zněla odpověď.

Kněz pokračoval v prohlídce a kus dál oslovil druhého dělníka:
„Co ty tu děláš?“ – „Vydělávám si na živobytí,“ pravil druhý.

Po chvíli se kněz zastavil u třetího dělníka a položil mu stejnou otázku:
„Na čem ty tu pracuješ?“ – „Stavím katedrálu,“ hrdě prohlásil ten třetí.

P r o l o g

Naše generace se zrodila ve svobodném Československu. Dříve než jsme se stačili po světě trochu porozhlédnout, Československo bylo násilím rozbito a do našeho dětství zasáhla druhá světová válka. Strach, útrapy, ponížení a smrt poznal v té době snad každý, nás děti nevyjímaje. Téměř každá rodina, pokud přímo nebyla z rasových nebo politických důvodů nacistickým totalitním režimem pronásledována, měla své oběti a pronásledované v řadách příbuzných, přátel nebo známých.

Válka trvala šest let – a když skončila, stále jsme byli ještě děti, byť už trochu odrostlejší. Svět kolem nás prožíval nádhernou euforii svobody. Málokdo z dospělých si tehdy uvědomoval, že jsme pozvolna obepínáni další svěrací kazajkou nového totalitního režimu. Ani mnozí z těch, kdo byli nacisty za své politické názory pronásledováni, nepochopili, že spravedlivý společenský řád nelze založit na nesvobodě, šíření nenávisti, perzekuci politických odpůrců a na likvidaci domnělého třídního nepřítele. Jak jsme tomu všemu mohli porozumět my, čtrnáctiletí a patnáctiletí studenti gymnázia v Moravských Budějovicích? A když už jsme to posléze pochopili, dovedli jsme si vůbec představit, kolik neštěstí tento režim přinese? Kdo z nás očekával, že tu opravdovou zkoušku dospělosti každému z nás život teprve připravuje a že ji budeme skládat plných čtyřicet let?

Téměř celý život jsme prožili v nesvobodě, ale stále jsme věřili... Jako lidé na celém světě – i my jsme měli své každodenní starosti, své sny, splněná a nesplněná přání, šťastné a nešťastné lásky; chvíle radosti se střídaly s chvílemi bolesti a smutku. Naše generace ale měla přece jen trochu štěstí. Většina z nás se na prahu důchodového věku dožila rozpadu totalitního režimu a svobody. Díky tomu mohla vzniknout i tato malá vzpomínková publikace, v níž se vracíme k událostem, které se odehrávaly před desítkami let v uplynulém dvacátém století.

Milan Krejčiřík

Chvála rodného kraje

»Ach, kdo by mohl být tak necitelný, že by se nerozechvěl při hlase zvonů svého rodiště!«
François-René de Chateaubriand

Po paměti, s očima zavřenýma, se srdcem dokořán vracíme se domů.

Do svěžího jitra zní měkké vyzvánění zvonů.

Ještě mě čekáš, lásko?

Hledám ji v lukách.

Louky dýchají tisícerými ústy květin, sluneční paprsky prošívají křídla motýlů zlatou nití, modrá obloha opírá se bílými dlaněmi obláčků o lehce zčeřenou hladinu křivolakého potoka, který neúnavně drmolí svá nekonečná vyprávění.

Tady jsem potkával své dětské kamarády, touto pěšinkou jsme vyháněli kozy na pastvu, tady jsme v trávě nalézali první sedmikrásky a růžové špičky, které tak voněly v maminčiných polévkách.

Léta však minula a mnozí odešli. Nikdy už nepohlédnu do těch milých tváří.

Jdu po paměti známou cestou.

Bílý štít nízké chalupy mě zdálky vítá.

Tam před tím domem, srdce jihne něhou, vyvzdorovala babička zahrádku jako dlaň. Za teplých večerů jsme sedávali na velkém kameni před zahrádkou, vlastně pod ní, neboť zahrádka se svými mrkvemi a kopry se vznášela nad našimi hlavami na vysoké terásce s bílou podezdívkou. Do kamene se přes den opíralo slunce a on pak večer dlouho hřál. Dědeček pukal z fajfky s dlouhou troubelí, tiše a dobrácky se smál babiččinu vyprávění a všichni měli plné oči modravého večera, jehož plaché stíny se pomalu a zvolna snášely do luk za dědinou. Soumrak houstl, ve vesnici utichal shon a hluk, na loukách melodicky houkaly žáby. Jednotvárné tóny se navzájem prolínaly, navazovaly na sebe a utichaly, zatímco nad našimi hlavami poblikávaly první hvězdy.

Po paměti, s očima zavřenýma, se srdcem dokořán vracíme se domů.

Medovou vůni vydechují lípy. Jejich koruny jsou obsypány včelami. Obilné klasy na polích se zachvívají v teplém vánku, lány obilí se mění v zlatá jezera. Kraj zdá se přehledný a rovný jako stůl.

Vím, že je to klam.

Hned támhle za tím hájkem se krajina lomí a propadá se do úžlabin, tam, kde tušíš jen nekonečný obilní lán, úrodná země se najednou rozestoupí a nabídne obloze třpytné zrcadlo rybníka. Na loukách se dráždivě rozvoněla sena. Po známé cestě utopené v travách kráčejí milenci. Tisknou se k sobě, co chvíli upíjejí ze rtů dech. Za chvíli se ztratí v zátočině. Jen skřivánci jsou s nimi a neúnavní cvrčci vyzpěvují nenapodobitelné písně.

Zvony na kostelní věži odbíjejí poledne, znějí čistě, jako by v tom zvuku šelestilo hedvábí a poctivá kovářská práce. Po paměti a pomalu jdu známou cestou...

Několik kroků za vsí založili rybník. Zatopili louky a vítr dnes čeří rozsáhlou vodní plochu. Ale hned přes cestu je rybník starý. Vlastně je to jen rybníček napůl zanesený bahnem a zarostlý rákosím. Cestu mezi oběma rybníky vroubí neprůhledná hradba starých vrb, jiv a olší. Koruny starých stromů se sklenuly nad cestu a skryly ji do tajemného šera. Stinné loubí vede až ke starému mlýnu. Prý tu bývala i vodní pila. Její majitelé byli proslulí svou dovedností, dokázali prý pořezat i mohutná dubiska. Sešel jsem z cesty a po sotva patrné pěšince jsem vstoupil do houštin mezi keře. Tam se skrýval pohádkový svět. Staré mlýnské kolo, vyzvánějící proud vody padající z mlýnského náhonu mezi obytným domem a chátrajícím mlýnem. Když vzlétnou divocí holubi, posedávající na děravé střeše, třeskne to jako výstřel a ozvěna se pak dlouho převaluje mezi pukajícími zdmi.

Po paměti, s očima zavřenýma, se srdcem dokořán vracíme se domů.

A pak je večer. Už se připozdívá. Z věže kostela zní klekání. Babička ani dědeček už neusednou na svá místa na teplém kameni před zahrádkou jako dlaň.

Není už zahrádka ani kámen. Známý dům obydleli neznámí lidé.

Jen šero padá jako dřív. A zvony rodného kraje znějí stříbrně a sladce, ale přece jen o něco smutněji. Kdo by se nezachvěl při jejich hlasu!

Miroslav Kapinus

Moravské Budějovice na konci devatenáctého století

Moravské Budějovice (německy Mährisch-Budwitz), okresní město na Moravě, hejtmanství znojemského, na Rokytné, při severozápadní dráze a na silnici ze Znojma do Jihlavy; r. 1890 čítaly s předměstími: Vískou, Podolím a Heřmanicemi 3301 obyvatel, z nichž 3079 české, 215 německé a 7 polské národnosti. Město má okresní soud, starý chrám sv. Jiljí r. 1696 rozšířený, faru, do r. 1595 majetek kláštea tišnovského, kapli sv. Anny ze XIV. stol. s chudobincem pro chudé měšťany; měšťanskou školu, občanskou záložnu, městskou spořitelnu, 2 kontribučenské záložny, pivovar, parní pilu, zámek hrabat Wallisů, poštu, telegrafní úřad a nádraží. Povstalo ve XIII. století z podhradí župního hradu budějovického a náleželo do r. 1522 pánům z Lichtenburka na Bytově, od nichž pochází také městský erb roku 1421 Siegmundem a roku 1498 Vladislavem II. potvrzený: v červeném poli zeď s otevřenou branou, cimbuřím a s dvěma věžemi, mezi nimi rytíř s vytaseným mečem, opírající se o štít zlatý se dvěma křížem přeloženými šípy. Za pánů z Valdštejna na Brtnici město zkvétalo a bylo sídlem Českých bratří; r. 1626 dostalo se generálu Hanibalovi ze Šaumburku a r. 1736 s panstvím koupil je Václav hrabě z Wallisu za 112.500 zlatých rýnských. R. 1809 zemřel tu franc. generál Boudet. **Okres budějovický** měl roku 1880 24.354 obyvatel, a sice 23.735 českých a 590 německých.

Ottova encyklopedie obecných vědomostí, 1908

Moravské Budějovice v polovině dvacátého století

O české střední škole v Moravských Budějovicích se začalo jednat roku 1897. Podnět přišel ze vzdělávacího odboru Sokola a z místního odboru Národní jednoty pro jihozápadní Moravu. Město se snažilo, aby škola byla vybudována na náklad země. To však zemský výbor, v němž měli většinu Němci, zamítnul. Dne 13. 3. 1911 odhlasoval – jednomyslně – moravskobudějovický obecní výbor (starosta Josef Indra), že ve městě vznikne reálné gymnázium typu A, na náklady obce. V tom smyslu byla podána žádost Ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni. Obec se zavázala vystavět do tří let pro gymnázium novou budovu a Městská spořitelna slíbila poskytovat ročně na vydržování školy 3 000 korun.

Do první třídy se zapsalo 77 hochů a 10 dívek jako tzv. privatistky. Profesorský sbor sestával z ředitele (PhDr. Josef Fišer) a ze sedmi učitelů. Školní rok začal 18. září 1911. »Právo veřejnosti« dostala škola výnosem Ministerstva kultu a vyučování z 20. 5. 1912. Hlavní frontu objektu se podařilo dokončit v termínu (1. 9. 1914), nákladem 256000 korun (z nichž 180000 korun zaplatila Městská spořitelna). Další přístavby (postranní křídla, tělocvična) však zmařila válka. – Ve školním roce 1914/15 tam studovalo 101 žáků a žákyň.

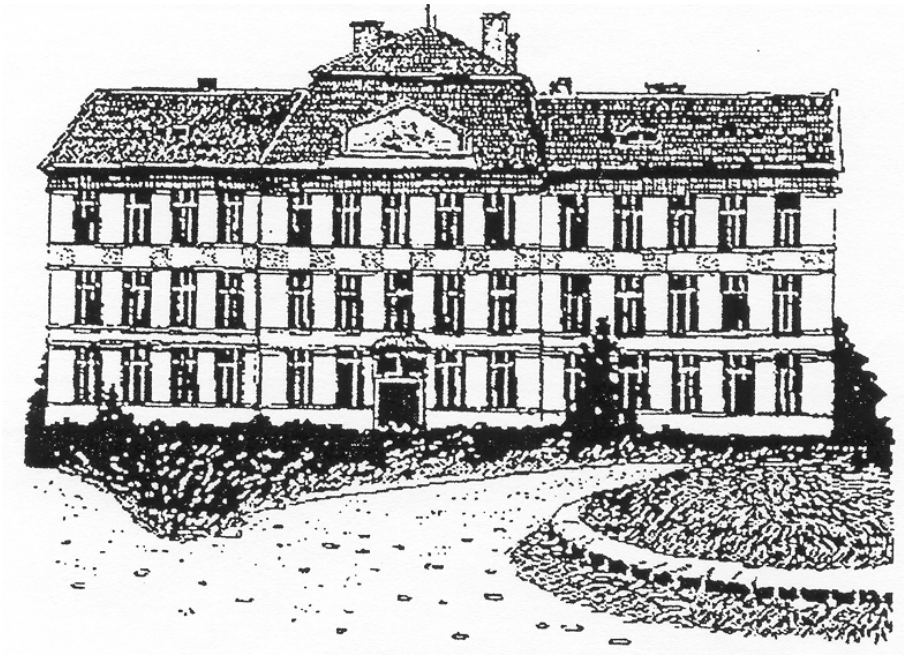

Gymnázium v Moravských Budějovicích podle archivní kresby B. Strnada

Na gymnáziu v Moravských Budějovicích jsme studovali v létech 1943 až 1951. Od jeho založení v roce 1911 až do roku 1949 to bylo Reálné gymnázium. Slovem „reálné“ se vyjadřovalo, že při výuce byl kladen větší důraz na reálné, praktické předměty, tedy na technické a přírodovědní obory (na rozdíl od klasického gymnázia, kde dominovala latina, řečtina, filozofie, náboženství, historie atd.). V primě a sekundě, to bylo během druhé světové války, jsme všichni chodili společně do jediné třídy, v tercii jsme se rozdělili do dvou tříd na „áčko“ a „béčko“, protože nastal velký příliv studentů, kteří za války nemohli z různých důvodů studovat. V kvartě došlo ke specializaci. Byl vyčleněn „technický směr“. Větší část studentů zůstala v „áčku“, kde pokračovala ve všeobecném vzdělávání (dále budeme tomuto směru říkat „humanitní“, i když se tak tehdy nenazýval), menší část studentů přešla do „béčka“ na technický směr. Výukové předměty byly na obou směrech stejné, pouze latinu nahradila na technickém směru deskriptivní geometrie a vyučovalo se zde více hodin matematiky, fyziky a chemie.

V roce 1943, za nacistické okupace Čech a Moravy, se přihlásilo k přijímacím zkouškám do primy 139 uchazečů, ale přijato jich bylo jen 25 (18 %). Z nich ukončilo oktávu v Moravských Budějovicích pouhých 13. V průběhu studia, zejména po válce, přicházeli a odcházeli další studenti, takže naším ročníkem prošlo nejméně 90 osob. 40 studentů gymnázium úspěšně absolvovalo a bylo připraveno vykonat závěrečné maturitní zkoušky. Sedm absolventů (18 %) nebylo k maturitě z politických důvodů připuštěno. Komunisté tehdy rozhodli, že tito studenti nemají právo na úplné středoškolské vzdělání a přinutili je pracovat v nekvalifikovaných dělnických profesích.

Podstatná část našich kolegů – 38 (45 %) – se narodila v roce 1932; 27 osob (32 %) spatřilo světlo světa v roce 1933; zbývajících 20 (23 %) pak v letech 1929-1931. Trochu překvapující – pro čtenáře v 21. století – bude možná malý počet děvčat. Do primy jich bylo za války, v roce 1943 přijato jen pět (20 %). Celkem „prošlo“ ročníkem 24 žen (28 %).

V „astrologickém“ rozvržení – podle symbolů zvířetníku – řadí se 8 kolegů a kolegyň ke znamení Kozoroha, 13 Vodnáře, 5 Ryb, 6 Skopce (Berana), 6 Býka, 10 Blíženců, 11 Raka, 7 Lva, 1 Panny, 6 Vah, 9 Štíra, 3 Střelce.

Moravskobudějovičtí rodáci (9) tvořili jen desetinu celého ročníku. Přespolní představovali bezmála tři čtvrtiny všech studentů a studentek (73,3 %). Z okolních vesnic se běžně dojíždívalo na kole, z Litohoře a Lukova se docházívalo i pěšky.

Podle nám dostupných informací získalo nejméně 30 našich bývalých spolužáků vysokoškolskou kvalifikaci. Shodou šťastných náhod se to v šedesátých letech podařilo také dvěma ze sedmi postižených kolegů, kteří byli pro svůj „třídní“ původ ze školy před maturitou vyhozeni.

Studenti gymnázia v Moravských Budějovicích v letech 1943 - 1951

	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951
	Prima	Sekunda	Tercie	Kvarta	Kvinta	Sexta	Septima	Oktáva	
Abrahamová Vlasta			A A	H H	H H	H H	H H	H H	
Baštář Karel				H H	H H	H H	H H	H H	
Bednářová Eliška				T T	T T				
Blechová Marie			A A	H H					
Bodanská Štěpánka				T T					
Böhm Josef			A A	H H	H H	H H	H H	H H	
Brázda Čestmír				H H	H H				
Brtnická Svatava				T T	T T	T T	T T	T T	
Čapková Zdenka			A A						
Čech Bohumír			A A	H H	H H	H H	H H	H H	
Čech Josef			A A						
Doležal Jaroslav			A A	H H	H H				
Doležal Jaroslav, st.				H H					
Drbal Emil			A A	H H	H H	H H	H H	H H	
Dvořák Jan									
Dvořáková Marie			A A	H H					
Erbenová Věra				T T	T T				
Fiala Bohumír				H H	H H	H H	H H		
Fučík Miroslav			A A					H H	
Habrová Marie				T T	T T	T T	T T	T T	
Hlouch Václav			A A						
Holík Karel			A A	H H					
Horký Ladislav			A A	H H	H H	H H	H H	H H	
Houdek Lubomír									
Chmelař Jan									
Jakoubek Jan			A A	H H	H H	H H	H H		
Javorský (Riesenfeld) Jiří			B B	T T	T T	T T	T T	T T	
Kabele Jaroslav			A A						
Kabelka Lubomír			A A	H H	H H	H H	H H	H H	
Kapinus Miroslav			A A	H H	H H	H H	H H		
Karbaš František					T T	T T	T T	T T	
Klimentová Blanka			B B						
Kneslová Zdenka			A A	H H	H H	H H	H H	H H	
Kochrda Jan			A A	H H	H H	H H	H H	H H	
Krejčí Oldřich			A A						
Krejčiřík Milan			A A	T T	T T	T T	T T	T T	
Litomiský Miroslav									
Lupač František									
Mareš Ivo								H H	
Minařík Bohumil			A A	H H					
Minaříková Eva					H H				
Morávek Jaroslav									
Mytyska Jaroslav			A A	H H					
Nahodil Stanislav			A A	H H	H H	H H	H H	H H	
Nekula Josef			A A	H H	H H	H H	H H	H H	
Nekulová Marie			A A	H H	H H	H H	H H	H H	

.

	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951
	Prima	Sekunda	Tercie	Kvarta	Kvinta	Sexta	Septima	Oktáva	
Novotný František	A A	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T
Papoušková Jana	A A								
Pidra Ladislav		T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T
Plešák Bohumil	A A	H H							
Polová Marie			H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Pospíchal Jan									
Procházka Dušan	B B								
Procházka Lubomír	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Přibil Dalibor	B B	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T	
Rameš Rudolf		T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T
Reichert Milan	B B	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T
Rovenská Olga		T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T
Sedláková Věra	B B	H H							
Skokan Jiří									
Skokan Karel	B B								
Skokan Ladislav	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Slabý Miroslav	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Smetanová Ludmila	B B	H H	H H	H H					
Strnad Jiří	B B	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T
Svitavská Milena	B B	H H	H H	H H					
Svoboda František		H H							
Svobodová Eva									
Šabata Miroslav	B B	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T
Šabatka Zdeněk	B B								
Šmerková Věra	B B	H H	H H	H H	H H	H H			
Šplíchal Karel		H H	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T
Šrámek Miroslav	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Štěpanovský Zdeněk	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Šuckrdle Bohumil	B B	H H	H H	H H					
Šula Václav	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Šumbera Alois	B B	H H	H H	H H	H H	H H			
Tepříková Marie					H H	H H	H H		
Tichý Zdeněk	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H	
Tkaná Marta	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Urbanová (Skoumalová) Bohumila	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Vejtasová Marie		T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T	T T
Veselá Helena	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Veselík Vladimír	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Vidomus Jaromír									
Vlček Lubomír	B B	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H	H H
Vorlová Marta	B B	H H	H H	H H					
Vrána Vladimír									
Žák Otokar									

A, B - společné studium v třídách »A« a »B«, H - humanitní směr, T - technický směr

Profesorský sbor ročníku 1943 - 1951

Seznam vyučujících pedagogů na obou studijních směrech

.

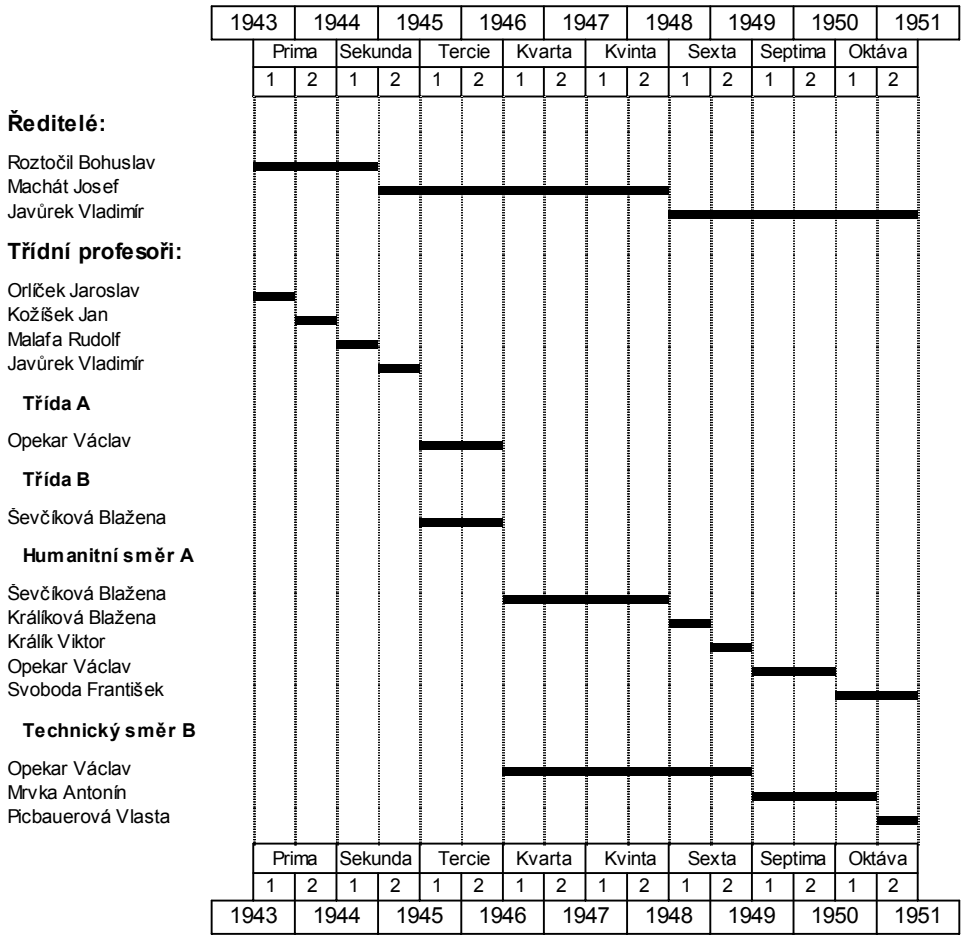

Čekalský Josef, Černá Růžena, Černý Josef, Černý Rudolf, Červinková Marie, Dvořák Emil, Fráňa Jan, František Josef, Goldmann Josef, Heresová Věra, Hora Karel, Chobola Ladislav, Javůrek Vladimír, Klatt Karel, Kolenatý (?), Kozinová Bohumila, Kožíšek Jan, Králík Viktor, Králíková (Ševčíková) Blažena, Kubová Melánie, Kupský František, Liška Alois, Malafa Rudolf, Malý Jan, Mrvka Antonín, Nechvátal Eduard, Novotná Zora, Opekar Václav, Orlíček Jaroslav, Picbauerová Vlasta, Příbramská Eliška, Ptáčník Jakub, Saida Antonín, Schneider Josef, Sobotková Karla, Stojánek Jan, Strádal Ferdinand, Svoboda František, Šindelář František, Špidla Fabián, Urbánek Karel, Vandas Tomáš, Veselík Jan, Zahrádka Karel, Zanáška Florián, Zieris Jan, Zvára Arnošt, Žváček Miroslav

Povinné vyučovací předměty na obou studijních směrech

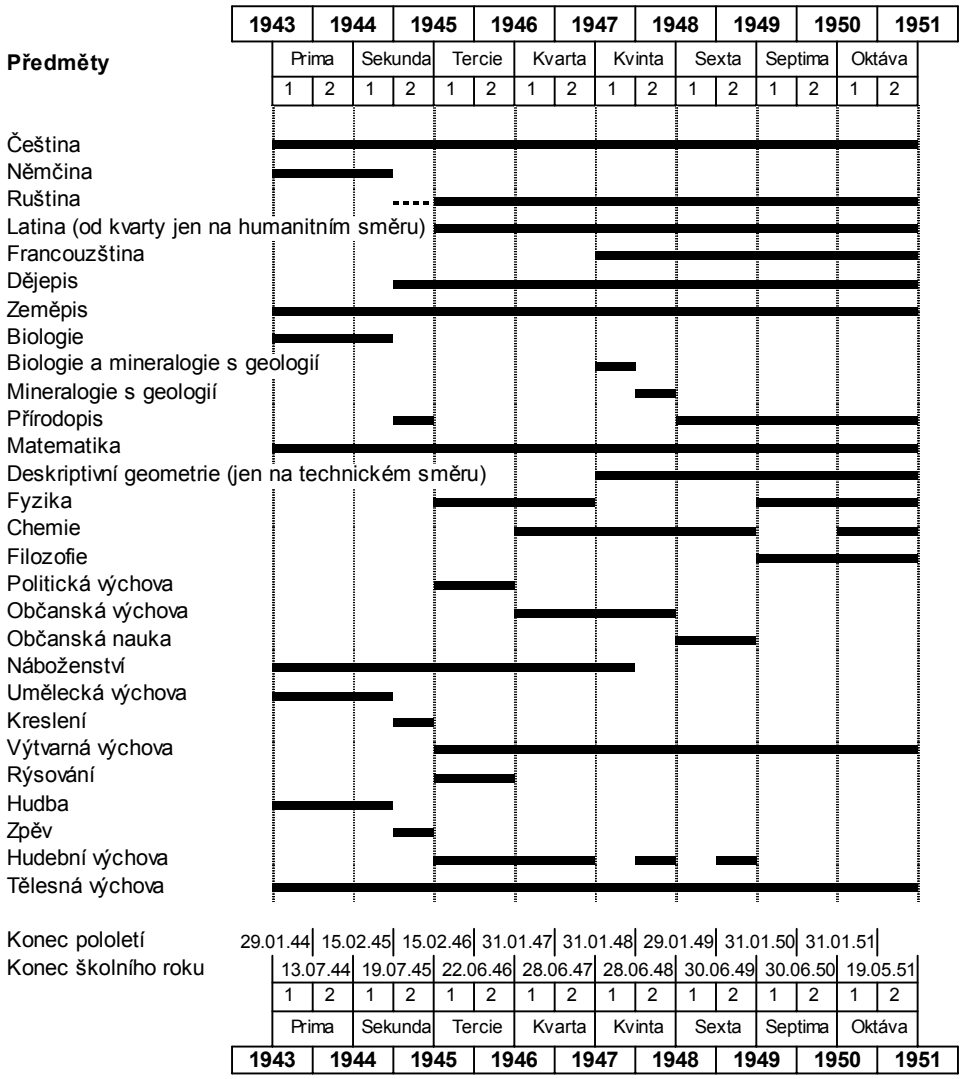

Poznámky:

Ruština se v sekundě ve druhém pololetí (1. 6. – 19. 7. 1945) vyučovala; klasifikováni jsme z ní však nebyli.

Některé předměty (»politická výchova« – »občanská výchova« – »občanská nauka«; »biologie« – »přírodopis« – »biologie a mineralogie s geologií« – »mineralogie s geologií«; »umělecká výchova« – »kreslení« – »výtvarná výchova«; »hudba« – »zpěv« – »hudební výchova«) se však fakticky lišily v jednotlivých ročnících (popřípadě pololetích) jen názvem. Ve skutečnosti jsme „absolvovali" od primy do oktávy asi 19 - 20 povinných předmětů.

Abiturienti gymnázia v Moravských Budějovicích - 1951

Humanitní směr

1 **Abrahamová Vlasta**, * 25. 07. 1932 Moravské Budějovice
2 **Baštář Karel**, * 15. 11. 1932 Jemnice
3 **Böhm Josef**, * 18. 11. 1931 Litohoř
4 **Čech Bohumír**, * 11. 07. 1932 Prokopov
5 **Drbal Emil**, * 09. 10. 1932 Lukov
6 **Fučík Miroslav**, * 29. 09. 1931 Svätý Jur
7 **Horký Ladislav**, * 19. 06. 1932 Moravské Budějovice
8 **Kabelka Lubomír**, * 10. 05. 1933 Moravská Ostrava, ***nepřipuštěn k maturitě***
9 **Kneslová Zdena**, * 04. 05. 1932 Jemnice, ***nepřipuštěna k maturitě***
10 **Kochrda Jan**, * 26. 01. 1932 Kojatice
11 **Mareš Ivo**, * 19. 08. 1932 Brno
12 **Nahodil Stanislav**, * 12. 02. 1933 Loukovice, ***nepřipuštěn k maturitě***
13 **Nekula Josef**, * 09. 03. 1933 Mladoňovice, ***nepřipuštěn k maturitě***
14 **Nekulová Marie**, * 03. 03. 1933 Mladoňovice
15 **Polová Marie**, * 25. 05. 1931 Brno
16 **Procházka Lubomír**, * 01. 06. 1933 Želetice
17 **Skokan Ladislav**, * 04. 07. 1933 Moravské Budějovice
18 **Skoumalová (Urbanová) Bohumila**, * 14. 03. 1932 Třebíč
19 **Slabý Miroslav**, * 27. 09. 1933 Jemnice
20 **Šrámek Miroslav**, * 28. 06. 1932 Krasonice
21 **Štěpanovský Zdeněk**, * 23. 01. 1932 Lukov
22 **Šula Václav**, * 27. 06. 1930 Blížkovice, ***nepřipuštěn k maturitě***
23 **Tkaná Marta**, * 28. 07. 1932 Třebětice
24 **Veselá Helena**, * 14. 06. 1932 Telč
25 **Veselík Vladimír**, * 28. 09. 1932 Březová nad Svitavou
26 **Vlček Lubomír**, * 28. 03. 1931 Vítonice

Technický směr

27 **Brtnická Svatava**, * 18. 12. 1932 Jaroměřice
28 **Habrová Marie**, * 26. 10. 1932 Jemnice
29 **Javorský Jiří**, * 11. 11. 1930 Ostrožské Předměstí
30 **Karbaš František**, * 02. 11. 1931 Třebíč, ***nepřipuštěn k maturitě***
31 **Krejčiřík Milan**, * 04. 02. 1932 Brno
32 **Novotný František**, * 25. 03. 1931 Moravské Budějovice
33 **Pidra Ladislav**, * 22. 02. 1932 Mikulov
34 **Rameš Rudolf**, * 05. 11. 1931 Moravské Budějovice
35 **Reichert Milan**, * 07. 04. 1931 Brno
36 **Rovenská Olga**, * 20. 12. 1931 Jaroměřice
37 **Strnad Jiří**, * 03. 07. 1933 Jihlava
38 **Šabata Miroslav**, * 20. 11. 1932 Moravské Budějovice, ***nepřipuštěn k maturitě***
39 **Šplíchal Karel**, * 25. 12. 1931 Třebíč
40 **Vejtasová Marie**, * 28. 01. 1931 Příložany

Jaké bylo »naše století« ?

Ladislav Skokan

Narodili jsme se většinou v letech 1931-1933, v závěru »velké deprese« – hluboké světové hospodářské krize. „Patřili jsme“ tedy ke druhé a třetí třetině minulého věku, který byl zřejmě „nejnasycenějším” obdobím v celé dosavadní historii lidstva: plným dalekosáhlých přeměn, válek, revolucí, osudových událostí a procesů...

Počet obyvatel Země se v „našem“ století málem zčtyřnásobil – z 1,6 mld. na počátku (1900) na 6,3 mld. na jeho konci. [Dodáme-li, že v období po průmyslové revoluci (1750-1900) se populace naší planety více než zdvojnásobila, vyjde nám průměrný roční přírůstek obyvatelstva po roce 1750 ve výši 14 promile (zatímco ve víc než tisíciletém období před průmyslovou revolucí nedosahoval ani 1 ‰ ročně).] Zvýšení tempa populačního růstu, které vyvrcholilo kolem roku 1970, způsobil výrazný pokles úmrtnosti, zejména kojenecké. Podstatně vzrostl ukazatel pravděpodobnosti dožití ve všech věkových kategoriích. (Obě tyto tendence obrážejí především úspěchy medicíny, ale také zlepšení stravování lidstva i zdravotně-hygienických podmínek.)

Koeficienty plodnosti ku konci dvacátého století ve většině zemí prudce poklesly; téměř ve všech státech Západní Evropy, v USA, v Japonsku – i u nás – až pod úroveň prosté reprodukce, nezbytné k odvrácení budoucího úbytku obyvatelstva...

Na základě nejautoritativnějších historických propočtů se dá tvrdit, že celková produkce zboží a služeb v „našem“ dvacátém století byla podstatně vyšší, než jejich úhrnná produkce za celé předcházející období historie lidstva! V letech 1900-2000 vzrostl světový hrubý domácí produkt ve stálých cenách 19násobně (což – „aritmeticky“ – odpovídá tříprocentnímu průměrnému ročnímu tempu růstu), ale s ohledem na nové výrobky a rostoucí kvalitu produkce – fakticky – asi o 3,7 % ročně. Za minulé století došlo tudíž ve skutečnosti k jeho 38násobnému zvýšení!

Celkové, „agregované“ stoleté ukazatele zakrývají ovšem podstatné rozdíly mezi zeměmi a také nerovnoměrný růst v jednotlivých obdobích. Zatímco nejbohatší čtvrtina populace naší planety zaznamenala téměř zešestinásobení, pak nejchudší čtvrtina vykázala jen trojnásobný růst průměrného hrubého domácího produktu (HDP) na jednoho obyvatele. Úroveň průměrných ukazatelů HDP na osobu byla ku konci století (roku 2000) stále ještě nižší, než ve vedoucích státech světa v roce 1900!

Průměrný ukazatel hrubého domácího produktu na obyvatele v Africe – 500 $ v roce 1900 – byl zhruba devítinásobně nižší než v Británii, tehdy nejbohatší zemi naší planety. V roce 2000 se však rozdíl mezi Afrikou a nejbohatší zemí světa – Spojenými státy americkými – zvýšil na dvacetinásobek!

Mnohé země a národy, které žily na počátku „našeho“ dvacátého věku v podmínkách agrární či zemědělsko-průmyslové společnosti, prošly v jeho průběhu etapou industrializace a v závěru století vstoupily do postindustriální a informační společnosti. K nepoznání se změnily.

Vzlet lidského génia se projevil historickými objevy i „technologickými průlomy“: teorií relativity, rozštěpením atomu, proniknutím do kosmu, bezprecedentním rozvojem výroby. Technologie dvacátého století zdědila a rozmnožila úspěchy předchozího období průmyslové revoluce; mnohé objevy a vynálezy 19. věku byly využity a komercionalizovány teprve ve století dvacátém – to platí o automobilech, o mnohostranném využití elektřiny, o železobetonu, o rozhlase i filmu, jež přispěly k ekonomickému růstu v jeho první polovině. Dvacátý věk pak doplnil toto dědictví zcela novými oblastmi vědeckovýzkumných a pokusně-konstruktérských prací – v chemii, vzduchoplavbě a kosmonautice, na úseku syntetických materiálů, v jaderné energetice, elektronice (včetně počítačů a televize) i v biochemii. Technologický rozvoj se nesmírně zrychlil a přispěl ke značnému růstu produktivity. Technický pokrok vedl ke vzniku mnoha moderních, efektivnějších výrobních procesů a zcela nových druhů zboží i služeb.

V úvodu „našeho“ dvacátého století byla v řadě vyspělých států dovršena průmyslová revoluce; v jeho polovině proběhla vědeckotechnická a v závěru „informačně-telekomunikační“ revoluce. Tržní ekonomika a liberální demokracie se prosadily v mnoha dalších zemích, hlásících se k principům ochrany lidských práv.

Dvacátý věk byl obdobím triumfu ideologie a praxe nacionalismu. Pod jeho praporem se rozpadla nejdříve mnohonárodní a posléze i velká koloniální impéria. Na jejich troskách vznikla spousta nezávislých zemí. [Na začátku „našeho“ století (1900) bylo na politické mapě světa jen 55 suverénních států, po druhé světové válce, v dobách našeho mládí (1947), asi 76. – V roce 2000 dosáhl jejich počet 191!]

Dvacáté století vešlo do historie jako věk nejničivějších válek, které si vyžádaly mnoho desítek milionů obětí. Vytvořilo velké totalitární režimy – fašistický a bolševický – s Osvětimí i GULAGem. Bezprecedentní vědeckotechnický pokrok umožnil vynalezení prostředků hromadného ničení, ohrožujících samotnou existenci lidstva.

Už na začátku dvacátého století byl dovršen proces sjednocení a využití ekumeny, světového prostoru osídleného člověkem, zahájený v epoše velkých geografických objevů. »Evropocentrický svět«, který na začátku „našeho“ věku dosáhl vrcholu, ustoupil na jeho konci »mnohopolárnímu světu«, zahrnujícímu celou planetu. Do světového společenství byly vtaženy prakticky všechny státy, nezávisle na jejich reálném významu a vlivu.

Za první světové války, a zejména po ní museli Evropané (de facto) uznat velmocenské ambice – a roli „strůjců osudů“ soudobého lidstva – Spojených států amerických i Japonska. Po druhé světové válce se svět rozdělil na dva protikladné bloky: Zformovala se bipolární struktura mezinárodních vztahů v podobě dvou „společensko-politických systémů“, personifikovaných Severoatlantickým a Varšavským paktem, jejichž jádry byly supervelmoci – USA a SSSR. S rozpadem koloniálních říší vznikla početná skupina států (které – sociálně-ekonomicky, ideově-politicky atd. – nepatřily k uvedeným blokům), označovaná za »třetí svět«.

Sovětský svaz se stal po roce 1945 druhou vojenskou mocností s rozsáhlým jaderným potenciálem. Studená válka posílila jeho izolaci. V období rychlého vědeckotechnického pokroku nedokázal přeorientovat svou ekonomiku na cestu intenzivního rozvoje. Následkem neefektivního, byrokratického ústředního řízení hospodářství a neúměrných výdajů na zabezpečení velmocenských pozic se v 80. letech ocitl v hluboké ekonomické i politické krizi a v roce 1991 se rozložil („spáchal sebevraždu pod vlivem vnitřní neudržitelnosti impéria“). Bipolární svět se rozpadl. Spojené státy se staly „první a jedinou, ale zřejmě i poslední vpravdě globální supervelmocí“ (Z. Brzezinski).

Konce „našeho“ dvacátého století se nedožil ani společný stát Čechů a Slováků, vzniklý roku 1918 na troskách rakousko-uherské monarchie. Většina české a velká část slovenské veřejnosti vnímala jeho rozpad (k 1. 1. 1993) jako zklamání a promarnění šance navázat na mezinárodní renomé předválečného demokratického Československa a využít tak možností, které se otevřely po roce 1989.

Česká republika představovala koncem „našeho“ dvacátého století 0,58 ‰ osídlené souše (bez Antarktidy); soustřeďovala asi 1,75 ‰ světové populace, zajišťovala přibližně 3 ‰ světového úhrnu hrubého domácího produktu, 4 ‰ světové průmyslové produkce, 170 % průměrného světového hrubého domácího produktu na jednoho obyvatele, 107 % průměrné světové produktivity práce v průmyslu atd.

V soukolí totalitních systémů

Milan Krejčiřík

Moji rodiče se narodili v Brně pár let před koncem devatenáctého století. V té době mělo Brno méně než sto tisíc obyvatel a většina z nich hovořila německy. Německy se domlouvali převážně čeští Němci a Židé, ale také značná část Čechů mluvila dobře německy. V tehdejším Rakousko-Uhersku, kde převažoval počet německy hovořících obyvatel, to bylo praktické. Doma při debatách rodiče občas přecházeli plynule z jedné řeči do druhé, jak se jim to zrovna hodilo.

Brno (německy Brünn), hlavní město moravské pod vrchy Špilberkem a Petrovem, mezi řekami Švarcavou a Svitavou, na železniční trati dráhy státní a severní; má 92 327 obyvatel (1888) ve 2 610 domech. Roku 1880 mělo město 2 292 domů a 82 660 obyvatel počítajíc i 3 441 mužů posádky, a sice: 72 442 katolíků, 1 258 protestantů a 5 433 židů; podle národnosti: 32 142 českého, 48 591 německého obyvatelstva (1880).

Ottova encyklopedie obecných vědomostí (1907)

Předkové mého tatínka byli tkalci. On nezůstal věren tradici. K nelibosti svého otce, zběhl z učení a vystudoval obchodní akademii. Kromě němčiny uměl ještě francouzsky a anglicky. Dlouho se živil jako nezávislý, samostatný obchodník. Bydlel v Brně, ale hodně času trávil v Praze, kde obchodoval na plodinové burze. Jednou ve vlaku, cestou z Prahy do Brna, se seznámil s maminkou. Byla z toho láska na první pohled a po roce svatba. Nejdříve se narodila sestra, potom já. Tatínek měl v úmyslu své obchodní aktivity rozšířit do zahraničí a trpělivě se na to připravoval. Narodil se ale do špatné doby. Nikdy se mu to nepovedlo. Jeho plány definitivně zhatil nástup nacistického totalitního režimu.

Nejstarší politickou událostí, na kterou si z dětství pamatuji, je úmrtí prezidenta republiky T. G. Masaryka. V paměti se mi vybavuje mlhavý obraz rodičů stojících u rozhlasového přístroje. Oba s vážnou tváří naslouchali zprávám, pak dlouho zněla smuteční hudba. Bylo mi pět let a v tomto věku člověk ještě není schopen vytvořit si vlastní úsudek o politických událostech, pouze jsem cítil, že se stalo něco vážného, něco, co může ovlivnit náš dosavadní klidný život.

Tomáš Garrigue Masaryk, první prezident Československé republiky, zemřel 14. září 1937. V té době bylo Československo ještě mnohonárodnostním státem, kde společně žili Češi (7,4 mil.), Slováci (2,3 mil.), Němci (3,3 mil.), Maďaři, Rusíni, Ukrajinci a Poláci.

O rok později jsem už chodil do prvé třídy obecné školy. Bydleli jsme tehdy v Antonínské ulici a já chodil pěšky po Kounicově do školy v Sušilově ulici. Občas mi maminka dávala místo svačiny jen 20 haléřů, abych si koupil housku se šunkou. Kupoval jsem ji u stánku cestou do školy. Byla čerstvá, křupavá a voňavá.

Jeden zářijový den jsem ve škole nebyl, protože na ten den byla vyhlášena mobilizace. Lidé protestovali proti Hitlerovu požadavku, aby pohraniční území byla připojena k Německu. Sledoval jsem pochodující demonstranty z okna našeho bytu. Ulicí proudil mohutný dav lidí směrem do dnešní Lidické a skandoval hesla. Jedno mi uvízlo v paměti: *Čalouníku, kam se hrabeš, republika není Habeš*. Bylo zjevné, že lidé byli tehdy odhodláni bránit územní celistvost státu.

Uplynul ale pouhý týden a všechno bylo úplně jinak. Britský premiér Chamberlain a jeho francouzský kolega Daladier se sešli s Hitlerem a Mussolinim a bez účasti zástupců Československa podepsali v Mnichově dohodu o odstoupení československých pohraničních území Německu. Československá vláda mnichovský diktát pod nátlakem přijala. Hned následující den začala německá vojska pohraniční území obsazovat. Příležitosti, jak Československo dále oslabit a něco ze společného území pro sebe získat, se chopili také další sousedé českých zemí - Poláci, Maďaři a Slováci.

23.9.1938 - čsl. vláda vyhlásila všeobecnou mobilizaci branných sil. 30.9.1938 - vláda přijala mnichovský diktát. Těsně před půlnocí jí doručila polská vláda ultimátum žádající odstoupení Těšínska. 1.10.1938 - německá vojska obsadila pohraniční území a připojila je k Německu, polská vojska obsadila Těšínsko a připojila je k Polsku. 6.10.1938 - Slovensko vyhlásilo autonomii, požádalo o předání pravomocí vládě J. Tisa. 11.10.1938 - Podkarpatská Rus vyhlásila autonomii a vytvořila vládu A. Bródyho. 9.-13.10.1938 - proběhla neúspěšná československo-maďarská jednání v Komárně. Maďarsko žádalo připojení jižních oblastí Slovenska a Podkarpatské Rusi ke svému území. 2.11.1938 - vídeňská arbitráž rozhodla, aby sporná československá území na jižním Slovensku a Podkarpatské Rusi byla přičleněna k Maďarsku. 14.3.1939 - maďarské vojsko obsadilo celou Podkarpatskou Rus. Slovensko vyhlásilo samostatný profašistický stát.

Éra nacistického režimu

Dne 15. března 1939 obsadila německá vojska zbytek Čech a Moravy a na okupovaném území byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava (Protektorat Böhmen und Mähren). Automobily začaly ihned jezdit vpravo (ještě den před tím se jezdilo vlevo) a úředním jazykem se stala němčina. Většina obyvatelstva začala všechny Němce vnímat jako své nepřátele a nerozlišovala je podle jejich politického přesvědčení (na nacisty a demokraty). Přitom předválečné demokratické Československo poskytlo azyl i německým občanům, kteří byli ve své vlasti nacisty pronásledováni. Antipatie projevovali Češi také vůči Polákům. Rychle se rozšířilo velké množství vtipů a karikatur, které ironizovaly Polsko a parodovaly polský jazyk. *(Víte jak se řekne polsky „ježek“? ... Nevíte? ... No přece „kaktus pochodóvy“.)*

Zemi ovládl totalitní systém, byla zavedena cenzura, veřejné sdělovací prostředky začaly podporovat „pokrokové“ společenské zřízení – „národní socialismus“. Slibovalo se nastolení „nového světového řádu“, který skoncuje s ohlupováním dělnictva a vytvoří „nový typ člověka“. Začal se pěstovat kult

mládí. Mládí mělo symbolizovat vítězství života nad agónií starého světa, zdůrazňovaly se morální a citové hodnoty, jako kamarádství, solidarita, smysl pro kolektiv, věrnost, síla a vůle k boji.

„Dnes se bojuje za novou úpravu lidské společnosti a o nové uspořádání světa. Měřítkem práv tu nebudou tuny zlata, nýbrž výkony rukou milionů ve prospěch obecného dobra. Socialismus razil zásadu: Kdo nepracuje, ať nejí. Co platí o zbohatlých jedincích, musí také platit o národech, které žijí na větší úrovni jen proto, že na ně dřou sta miliónů barevných otroků."

Emanuel Moravec, protektorátní ministr školství a osvěty

Nepřítelem systému byl zpohodlnělý měšťák, plutokrat a velkokapitalista ztělesňovaný Židem a anglo-americkým imperialistou – budovatelem národního socialismu (Nationalsozialismus) bylo dělnictvo a pracující lid. Přívlastek „národní" nebyl synonymem „němectví". Byla jím označována nadnárodní „árijská rasa", která měla být povolána, aby vládla světu. Nejvíce bylo režimem postiženo obyvatelstvo židovského původu. Hitlerův antisemitismus nebyl odvozen od tehdy tradičního křesťanského antijudaismu – odkazoval na „vědu". *„Ne Bůh, ne Kristus, ale přirozený řád věci nás svolává k osudovému boji,"* říkal Hitler. Příslušníci židovského etnika museli být označeni hvězdou, neměli přístup do veřejných prostorů (na dveřích, ale i na plakátech zahajovaných kulturních akcí bylo vyznačováno *„Židům vstup zakázán"*), děti židovského etnika směly chodit jen do obecných škol.

Již 30.8.1940 vydaly protektorátní úřady nařízení, které zakazovalo židovským dětem navštěvovat jiné školy než školy obecné. Pro židovské děti byly zřizovány zvláštní školy. Pokud nebyly zřízeny, děti několikrát opakovaly poslední třídu obecné školy.

Do prvé třídy jsem začal chodit v Československu, skončil ji v Protektorátě Čechy a Morava, do druhé třídy jsem nastupoval v Moravských Budějovicích. Rodiče se sem na začátku července přestěhovali. Tatínek zde získal místo správce pivovaru, který tehdy pohltila expandující akciová společnost Starobrněnský pivovar a zřídila zde svoji pobočku.

Když jsem ráno usedal do školní lavice moravskobudějovické Masarykovy pětitřídní obecné školy chlapecké, neměl jsem nejmenší tušení, že před několika hodinami vypukla druhá světová válka. V časných ranních hodinách zaútočila německá vojska bez předchozího varování na Polsko. Proti obrovské vojenské převaze neměla polská armáda šanci. Katastrofu Polska dovršila posléze sovětská armáda, která obsadila jeho východní území.

1.9.1939 - ve 4.45 hodin německá vojska bez vypovězení války přepadla Polsko. Proti 38 polským divizím a 3 brigádám, které byly nedostatečně vyzbrojeny, zaútočilo z Východního Pruska, Pomořan, Horního Slezska a Slovenska 60 německých divizí. 3.9.1939 - Velká Británie a Francie vypověděly Německu válku. 17.9.1939 - na základě tajné dohody s nacistickým Německem překročila polské státní hranice sovětská armáda a obsadila východní část Polska až po tzv. Curzonovu linii (provizorní hranice pojmenovaná při mírových jednáních v roce 1919 britským ministrem zahraničí) a v Katynském lese zmasakrovala 27857 polských zajatců. 28.9.1939 - polská armáda se zhroutila, vrchní velitelství uprchlo do zahraničí, Varšava kapitulovala. Za války zahynulo téměř 17 % polského obyvatelstva.

Máme-li správně pochopit události, které se odehrávaly v době protektorátu, musíme se umět vžít do atmosféry, která v té době vládla, a to je dosti obtížné pro každého, kdo to neprožil. Televize ještě nebyla, poslouchalo se většinou rádio, ale i to měla jen menší část obyvatelstva. Každý, kdo vlastnil rádio, musel mít potvrzení odborné firmy, že z rádia byly odstraněny obvody, které umožňovaly poslech na krátkých vlnách. Podle zákona byl poslech zahraničního vysílání trestným činem. Za jeho porušení hrozilo vězení nebo i smrt. Zahraniční vysílání v českém a slovenském jazyce bylo rušeno, tisk byl plně pod kontrolou režimu. Za této situace se „zaručeně pravdivé zprávy“ šířily výhradně „šeptandou“.

Všeobecně panoval mezi obyvatelstvem strach, který se vystupňoval po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha a následném vyhlazení Lidic. Bylo vyhlášeno stanné právo a veřejnost byla denně seznamována s dlouhými seznamy popravených osob, mezi nimiž nechyběli ani mladí chlapci.

27.5.1942 - J. Gabčík a J. Kubiš provedli atentát na zast. říšského protektora *Reinharda Heydricha.* Nacisté odpověděli brutálním terorem. 10.6.1942 - vyhlazení obce *Lidice.* Muži byli zastřeleni, ženy odvlečeny do koncentračních táborů, děti dány na „převýchovu“ do nacistického Německa.

Když jsem v roce 1943 dělal přijímací zkoušky do gymnázia, poprvé jsem pocítil projevy rasismu na vlastní kůži. Oficiálně bylo vyhlášeno, že na gymnázium mohou být přijaty pouze děti „árijské“ rasy, tělesně a duševně vyspělé. O tom, kdo patří k „vyvolené árijské rase“, rozhodovala zvláštní zkušební komise, fyzická kondice se prověřovala několik dní na školním hřišti a duševní vyspělost absolvováním náročných testů. Atmosféra na gymnáziu se dosti lišila od té, co vládla na obecné a hlavní škole. Na gymnáziu byl již cítit zřetelný závan vládnoucí nacistické ideologie.

Němčina pronikla i do hodin zeměpisu a matematiky, museli jsme umět zpaměti životopis Adolfa Hitlera a také správně pozdravit „Heil Hitler“ se zdviženou pravicí, ale nevzpomínám si, že bych za dobu války byl nucen někoho takto pozdravit. Jediná větší pronacistická akce, která mi utkvěla v paměti, bylo setkání mládeže pod hlavičkou *Kuratoria*, které se konalo na fotbalovém hřišti, a měla to asi být jakási náborová akce do této organizace.

Kuratorium pro výchovu mládeže byla česká protektorátní organizace, která sdružovala mládež, aby ji ovlivňovala v duchu nacistické ideologie. Členové Kuratoria se vzájemně oslovovali „kamaráde“. Organizace byla zřízena nařízením ministra školství a osvěty *Emanuela Moravce*, veřejně známého především pravidelnými rozhlasovými projevy, v nichž vyzýval obyvatele ke spolupráci s nacistickým režimem.

Myslím, že na náborové akci Kuratoria se aktivně podílel náš tehdejší třídní profesor Dr. Rudolf Malafa, který nás tam v rámci tělesné výchovy přivedl. Po úvodních projevech oslavujících Velkoněmeckou říši jako budovatele nového společenského řádu následovaly sportovní soutěže. Hned při prvém

sprintu jsem na škvárovém povrchu upadl a způsobil si krátkou tržnou ránu. Kdosi mě odvezl na motorce k doktorovi Salačovi, který mi ránu sešil a já odešel domů. Tím pro mne Kuratorium definitivně skončilo.

Někdy v roce 1944 se začaly objevovat na veřejných prostranstvích v Moravských Budějovicích velké plakáty. Byly na nich vyobrazeny pražské Hradčany a nad nimi kostnatý pařát s dlouhými nehty, z nichž kapala krev. Nahoře byl komunistický symbol – srp a kladivo, dole velký nápis: ZACHVÁTÍ-LI TĚ, ZAHYNEŠ! Byla to patrně akce *Ligy proti bolševismu*, která měla mezi obyvatelstvem vyvolat strach před blížící se Rudou armádou. Český smysl pro humor si našel odpověď. Lidé připisovali na plakát pod Hradčany větu: MY TAM NEBÝVÁME. Hrozil za to trest smrti.

Anglo-americké nálety na československá města: 15. 4. 1943 - Plzeň (Škodovy závody), 16. 6.1944 - Bratislava, 22. 7. 1944 - Pardubice, 27. 7. 1944 - Brno, Olomouc, Pardubice, Přerov, 20. 8. 1944 - Dubová (rafinérie nafty), 14. 2., 2. 3., 3. 3., 25. 3. 1945 - Praha, 25. 4. 1945 - Plzeň (Škodovy závody).

8.- 9. 4.1944 - Hromadná poprava více než 3 700 Čechů židovského původu v osvětimských plynových komorách. Šlo o největší masovou vraždu spáchanou nacisty na českém obyvatelstvu.

Válku přežily Moravské Budějovice s minimálními ztrátami na životech a relativně malými materiálními škodami (asi 30 domů bylo poškozeno nebo rozbito). Jedinou vojenskou operací byl nálet malého sovětského letadla, které 8. května 1945 v ranních hodinách svrhlo na město desítky bomb. Byly zasaženy civilní objekty (vojenské nebyly). Říkalo se, že brzo ráno projely městem německé obrněné vozy, které patrně zpozorovalo průzkumné letadlo. Následující den dorazilo bez bojů do Moravských Budějovic sovětské pozemní vojsko. Druhá světová válka pro nás skončila. „Tisíciletá Velkoněmecká říše“ zanikla a s ní i obludný nacistický režim.

23.01.1945 - Vláda a sněm Slovenského státu vydaly prohlášení o věrnosti nacistické ideologii a trvalém spojenectví s Velkoněmeckou říší. 8.5.1945 - V berlínském předměstí Karlshorst byla podepsána bezpodmínečná kapitulace nacistického Německa.

Vojáci prvého sledu dorazili do Moravských Budějovic mj. na zemědělských vozech, taženými koňmi. Příchod Rudé armády nebyl ale tak idylický, jak se v poválečném, komunisty ovládaném tisku psalo. I když převažovaly přátelské vztahy k obyvatelstvu, mezi vojáky byli také zloději a násilníci. Kradli hlavně hodinky a jízdní kola, ale docházelo i ke znásilňování žen.

Další vojska Rudé armády se zdržela ve městě několik dnů. Rodiče dobrovolně uvolnili v našem bytě jeden pokoj a dali ho k dispozici vojenskému velitelství pro ubytování ruských důstojníků. Několik dnů u nás bydlel ruský plukovník (byl to vyšší důstojník, vojenskou hodností si nejsem zcela jist) se svým sluhou. Domlouvali jsme se s nimi všelijak, ale pak se ukázalo, že plukovníkův sluha uměl francouzsky, což ocenil především tatínek.

Asi čtyřicetiletý plukovník, přesvědčený komunista, před válkou pracoval jako tovární dělník, nám na rozloučenou věnoval *„Komunistický manifest“*.

Jeho sluha, asi třicetiletý prostý vojín, v civilu učitel, řekl tatínkovi při loučení (pro jistotu francouzsky), aby si o Rusku nedělal velké iluze, že komunistický režim tam přinesl lidem jen velké utrpení, ale o tom, že se nikde nemluví. Přesto se domů velmi těšil a věřil, že po válce bude v Rusku všechno lepší. Netušil, že mu do konce života zbývá už jen několik hodin. Byl zastřelen ze zálohy kdesi v lese krátce po přechodu rakouských hranic. Napsali nám to později jeho příbuzní, když odpověděli na tatínkův dopis.

Během války jsme získali s nacisty určité zkušenosti. Vědělo se, že po sobě zanechávají mrtvé, že bez váhání popravují vězně (dvěma mým spolužákům zahynul v nacistických vězeních otec), ale nikdo z nás si nedokázal představit rozsah těchto hrůz. Když se objevily prvé tiskové zprávy, fotografie a filmy z nacistických vyhlazovacích táborů, s hromadami vyhublých mrtvol, kde vraždění se stalo „průmyslovou činností“, veřejnost byla šokována a zvedla se obrovská vlna odporu ke všem Němcům bez rozdílu.

V Moravských Budějovicích moc Němců nebylo. Přesto mi v paměti utkvěla jedna scéna, která se odehrála na náměstí: Na chodníku u dnešního městského muzea byla mělká jáma, v níž stál starší muž a kopal krumpáčem. Na zádech měl namalovaný velký bílý hákový kříž. Bylo zjevné, že mu práce na tomto místě byla přidělena jako ponižující trest, který měl veřejnosti demonstrovat, kdo je vítěz a kdo poražený. Náhodně kolem procházející muž mu hrubě nadával. V této vypjaté atmosféře bylo ale o osudu československých Němců už dávno rozhodnuto.

1.2.1945 - v Košicích začala fungovat Slovenská národní rada. 22.-29.3.1945 - jednání představitelů KSČ, soc. demokratů, národních socialistů, lidovců a Slovenské národní rady v Moskvě o vládním programu a podobě poválečné vlády Národní fronty. 4.4.1945 - jmenování první vlády Národní fronty v čele se Zdeňkem Fierlingerem. 5.4.1945 - nová vláda schválila Košický vládní program, který odpovídal moskevským dohodám. Jedním z bodů programu byl odsun Němců a konfiskace majetku Němců, Maďarů a zrádců. 17.7. - 2.8.1945 - konference šéfů vlád tří velmocí protifašistické koalice (J. V. Stalin, H. S. Truman a W. S. Churchill) v Postupimi. Rozhodla o odsunu Němců z Polska, Československa a Maďarska a o posunutí polských hranic na Odru a Lužickou Nisu. Československo nebylo po válce obnoveno ve svých původních hranicích. Sovětský svaz Podkarpatskou Rus anektoval prakticky už na podzim 1944.

Dekret prezidenta republiky ze dne 25.10.1945: ...Konfiskuje se bez náhrady... majetek nemovitý i movitý, zejména i majetková práva (jako pohledávky, cenné papíry, vklady, práva nehmotná), který ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace byl nebo ještě jest ve vlastnictví:

1. Německé říše, Království maďarského, osob veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé strany nacistické, politických stran maďarských a jiných útvarů, organizací, podniků, zařízení, osobních sdružení, fondů a účelových jmění těchto režimů nebo s nimi souvisících, jakož i jiných německých nebo maďarských osob právnických, nebo

2. osob fyzických národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou osob, které prokáží, že zůstaly věrny Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, nebo

3. osob fyzických, které vyvíjely činnost proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svésti hleděly, záměrně podporovaly jakýmkoli způsobem německé nebo maďarské okupanty...

Přibližně tři milióny bývalých československých občanů německé národnosti muselo navždy opustit své domovy se zavazadlem váhy dvacet kilogramů. Veškerý jejich majetek propadl státu. Značné množství majetku bylo ale rozkradeno nebo zničeno. Našlo se nemálo českých občanů, kteří podnikali do pohraničí nájezdy, v opuštěných domech rabovali a svou kořist si odváželi do vnitrozemí. Říkalo se jim tehdy „zlatokopové“. Ale to už se začala pozvolna odvíjet další smutná kapitola našich dějin.

Nástup komunistického režimu

Někdy koncem února 1948, chodili jsme do kvinty, přišel do naší třídy septimán Karel Kasal a oznámil nám, že se změnil režim a že teď bude všechno jiné. Bylo mi tehdy šestnáct a neměl jsem valnou představu, co to je změna režimu a co může v budoucnu přinést, ale proklamované myšlenky – svět bez válek, bez nezaměstnaných, kde každý bude moci dělat to, k čemu bude mít nadání, bude spravedlivě odměňován podle svých zásluh, a tento nový světový řád začne budovat právě naše mladá generace – to bylo pro nás velmi přitažlivé. Kdo by nechtěl žít v takovém dokonalém světě? Že to znělo jako utopie? To nám zpočátku tak nepřipadalo.

20.2.1948 - vládní krize vyvolaná demisí většiny nekomunistických ministrů. 24.2.1948 - prezident republiky navrhoval komunistům smírné řešení vládní krize, ale ti vyvolali v celé republice jednohodinovou generální stávku. 25.2.1948 - Prahou prošel ozbrojený průvod Lidových milicí, na Václavské náměstí svolali komunisté demonstraci. Prezident Beneš pod nátlakem přijal demisi ministrů a přistoupil na požadavky komunistů. Komunisté obsadili všechny rozhodující politické funkce, získali absolutní moc ve státě. 10.3.1948 - Jan Masaryk, ministr zahraničí Gottwaldovy vlády, byl nalezen mrtev pod okny svého bytu v Černínském paláci. 2.6.1948 - prezident republiky Edvard Beneš odstoupil z funkce. 14.6.1948 - Komunisty ovládaná sněmovna zvolila jednohlasně Klementa Gottwalda prezidentem republiky. 19.-27.6.1948 - v Praze probíhal XI. všesokolský slet.

Záhy se ale určité pochybnosti dostavily. Začalo to podivnou smrtí Jana Masaryka. Málokterý politik byl tak populární jako Jan Masaryk. Svůj kredit si vybudoval za války svými pravidelnými, vtipnými, někdy jadrnými rozhlasovými projevy z Londýna, jimiž dodával občanům okupované vlasti optimismus a víru v šťastnou budoucnost. Teď, krátce po utvoření komunistické vlády, byl nalezen mrtev pod okny svého bytu v Černínském paláci. Podle oficiální zprávy se jednalo o nešťastnou náhodu, ale široká veřejnost tomu nikdy neuvěřila – já také ne.

Zvolení Klementa Gottwalda prezidentem (po abdikaci Edvarda Beneše) bylo v tisku oslavováno jako vítězství pracujícího lidu, ale pro širší veřejnost to byl šok. Bylo to krátce před XI. všesokolským sletem v Praze, na kterém jsem cvičil jako dorostenec. Při průvodu Prahou jsme skandovali: „Ať žije prezident Beneš“ a lidé nám aplaudovali. Skandovali jsme to i před hlavní tribunou, na níž stál čerstvě zvolený prezident Gottwald, a na povel „vpravo

hleď“ jsme odvrátili hlavy od tribuny. Nepomohlo to. Klement Gottwald dostal svou životní šanci ukázat světu, že se v Moskvě u „bolševiků“ opravdu naučil to, co už před lety v parlamentu sliboval, ale čemu tehdy nikdo nevěřil – že svým politickým odpůrcům „zakroutí krkem“.

„My jsme stranou československého proletariátu a našim nejvyšším štábem je skutečně Moskva a my se chodíme do Moskvy učit, víte co? My se od ruských bolševiků do Moskvy chodíme učit, jak vám zakroutit krk. A vy víte, že ruští bolševici jsou v tom mistry!“

Poslanec Klement Gottwald při projevu v parlamentu v prosinci 1929

První politické procesy začaly už v dubnu a květnu 1948 obžalováním předáků slovenské Demokratické strany, kteří byli obviněni z „protistátního spiknutí“. V květnu 1948 byl zatčen generál Heliodor Píka a obžalován, že během války sabotoval v zájmu britských služeb akce československého armádního sboru v Sovětském svazu. V červnu 1949 byl popraven. Následujícího roku, v červnu 1950 byla v inscenovaném politickém procesu odsouzena k smrti Milada Horáková (s ní byli popraveni ještě další tři lidé). Tento proces se stal prvým „mediálním soudním představením“. V tisku, rozhlase a filmovém týdeníku byl průběh podrobně komentován. Začaly se objevovat dopisy „pracujícího lidu“, které žádaly soud o trest smrti pro „nepřátele socialismu“. Bylo mi osmnáct let a politika rozhodně nebyla ve středu mých zájmů, ale myslím, že právě v této době jsem si začal vytvářet svůj vlastní názor a začal si uvědomovat, že mezi slovy a činy komunistů jsou obrovské rozdíly a že tu není něco v pořádku. Přispěla k tomu i událost, která ve stejné době rozčeřila hladinu veřejného mínění v našem městě: v sále zdejší Besedy stála před soudem skupina mladých lidí, mezi nimi i čerství absolventi gymnázia. Na příkaz „shora“ se přelíčení povinně účastnili studenti nejvyšších ročníků naší školy. Šokující rozsudky – odnětí svobody na deset a více let – byly životní tragédií i pro do té chvíle šťastnou dvojici zamilovaných krátce před svatbou.

Ke skutečnému střetu s komunistickou mocí došlo až v maturitním roce 1951. Bylo to v době, kdy jsme se připravovali na závěrečné písemné zkoušky. Mezi lidmi se začalo proslýchat, že několika studentům nemá být z politických důvodů dovoleno vykonat závěrečné maturitní zkoušky. Nechtěl jsem tomu uvěřit, připadalo mi to příliš absurdní a považoval jsem to za fámu, ale pak mi můj spolužák Franta Karbaš sdělil, že je to pravda, že jedním z těch postižených studentů má být on. Dozvěděl se to ze spolehlivého pramene. Byl jsem zděšen. Měl jsem ještě v živé paměti dobu, kdy nacisté zakazovali studium na gymnáziu pro „nevyhovující rasový původ“, nyní komunisté zakazovali studium pro „nevyhovující třídní původ“. Komunisté, kteří ještě nedávno slibovali všem sociální spravedlnost a zaručené právo každému dělat to, k čemu bude mít vlohy!

Nechtěli jsme s tím smířit a jen pasivně přihlížet, ač jsme si uvědomovali, že nemáme velkou šanci politické rozhodnutí změnit. Něco jsme ale udělat museli. V naší třídě jsme byli rozděleni do dvou táborů. Radikální postoj zaujímal Rudolf Rameš, který chtěl vyvolat demonstraci a společně bojkotovat maturitu, my ostatní jsme zastávali smírnější názor, že bychom měli spíše vyjednávat. Ruda zůstal nakonec osamocen. Výsledný efekt našeho vyjednávání byl ale nulový, nikdo se s námi nechtěl o tom bavit – naši spolužáci byli nakonec vyloučeni.

Dnes se říká, že o studentech bylo rozhodnuto ve vyšších komunistických orgánech, ale z archivních materiálů, které se objevily v roce 1968 na veřejnosti vyplynulo, že o vyloučených rozhodovaly základní organizace KSČ. Jako bývalý předseda rehabilitační komise, která v roce 1968 vyšetřovala politické prověrky z padesátých let v tehdejším Výzkumném ústavu výstavby a architektury v Praze, jsem měl po určitou dobu přístup k archivním materiálům základní organizace KSČ. Z těch materiálů, které jsem prostudoval, vyplývalo, že tyto organizace měly od vyšších orgánů jen rámcové pokyny, jak postupovat při hledání „třídního nepřítele“. Každá základní organizace měla svého aktivistu z vyššího orgánu, který ji kontroloval a vyvíjel na ni patrně tlak, ale konkrétní osoby, které politicky nevyhovovaly, vždy navrhovala (podle životopisů a posudků) komise sestavená z členů základní organizace, a základní organizace, jako kolektivní orgán, o návrhu komise hlasovala a schvalovala ho. Je tedy vysoce pravděpodobné, že o osudu sedmi vyloučených studentů gymnázia rozhodli sami jejich profesoři-komunisté. Zda tak učinili ze servilnosti, strachu nebo z touhy po kariéře, to už se nikdy nedozvíme. V každém případě se mezi komunisty na gymnáziu v Moravských Budějovicích, nenašla jediná výrazná osobnost, která by se studentů zastala a pokusila se primitivní argumenty zvrátit. Jen tak si lze vysvětlit neobvykle vysoký počet vyloučených (18 %), který patrně neměl v tehdejším Československu obdoby.

Ani po padesáti letech jsem se nezbavil nepříjemného pocitu, že jsme toho pro své „vyhozené“ kolegy udělali tehdy strašně málo. Můžeme se snažit na to zapomenout, můžeme se ujišťovat, že jsme byli událostmi zaskočeni, můžeme si namlouvat, že se vlastně nic udělat nedalo, protože otevřeným protestem bychom stejně ničeho nedosáhli, jenom bychom si ublížili. – Jistě. Veřejný protest proti bezpráví nebyl dovolen, trestu bychom patrně neunikli – jenže nám nešlo o život, šlo nám „jen“ o „kádrové“ posudky, které mohly „nanejvýš“ nepříznivě ovlivnit naše další studium a budoucí kariéru. Bylo by poctivější si přiznat, že jsme k rozhodnějšímu odporu nenašli dostatek odvahy, že jsme se báli. – Jenže na nedostatku občanské odvahy, netečnosti k bezpráví a strachu vyslovit odlišný názor byl vybudován komunistický systém. Když zmizel strach, zhroutil se i systém.

Válka

Studium na gymnáziu za války

Přijímačky do primy dělalo v létě 1943 – celé tři dny, od rána do večera – asi 139 uchazečů. Gymnázia v Telči a Třebíči Němci zavřeli, Znojmo bylo v Sudetech, a tak se „spádový obvod“ školy podstatně rozšířil. Ráno se konaly písemné a ústní zkoušky, odpoledne (za pěkného počasí na školních hřištích) poměrně přísné (bodované a známkované) prověrky z tělocviku. Na závěr třetího dne byli přizváni rodiče a příbuzní, zřejmě především proto, aby se přítomní zástupci okupantů ujistili o jejich »árijském nebo druhově podobném původu« v duchu norimberských zákonů. (Inteligentní, ale „podezřele kudrnatý“ Budějovičák Ruda Žákovský byl – spolu s tátou i mámou – „nácky“ pečlivě prohlížen, fotografován – a na školu se nedostal.) – V souvislosti s žádostí o přijetí na gymnázium jsme byli vybaveni svým prvním (dvojjazyčným, německo-českým) osobním průkazem s fotografií (*»Schülernachweis«*).

Do primy přijali celkem 25 uchazečů (od Vlasty Abrahamové – po Otu Žáka), z toho pět děvčat. Moravskobudějovických bylo pouze deset – z nich pět místních rodáků – Vlasta Abrahamová, Láďa Horký, Bohouš Plešák, Láďa Skokan, Mirek Šabata – a pět „přistěhovalců“ – Jarda Kabele, Milan Krejčiřík, Lída Smetanová, Jirka Strnad a Helenka Veselá. Dva chlapci (Jenda Chmelař, Mirek Litomiský) dojížděli z Telče, Milena Svitavská občas na kole z Dešova (Mácova Mlýna), Bohouš Minařík denně z Blatnice (a přečasto ho proto trápívala „nátka“, tj. rýma), Eva Svobodová čas od času autobusem z Tavíkovic, Mirek Šrámek nejprv z Grešlového Mýta, pak z Krasonic, Jarda Doležal, Vláďa Veselík a Ota Žák z Jaroměřic atd. Dodatečně přivedl pan Procházka (až do třídy) na začátku školního roku svého Luboše [řečeného (později) *»Pipin«*], Moravského Slováka ze Želetic u Kyjova, kterého svěřil do dlouhodobé péče tety v Popovicích (v sousedství jaroměřického nádraží). Čtyři naši kluci měli sestřičky – „kurátorky“ ve vyšších ročnících [Luboš (*»Theo«*) Kabelka Pavlu a Vláďa Veselík Zdenku (primuse třídy) v sekundě, Bohouš Plešák Marii (pozdější Mrvkovou) v tercii, Jirka Strnad Libuši v kvartě]. – V gymnáziu se platilo školné; nebylo však příliš vysoké.

Naší „domovskou“ třídou se stala „fyzikárna“ s amfiteátrem lavic (a vysokými sálajícími kamny na uhlí, obsluhovanými školníkem z chodby) – ve druhém poschodí, nad hlavním vchodem do budovy (v sousedství příslušného kabinetu). Využívaly ji všechny ročníky, učící se fyzice i chemii, takže jsme se neustále stěhovali (stejně jako v dalším ročníku, když nás přemístili do sousední kreslírny). Hodiny tělesné výchovy se v zimě odbývaly v sokolovně (Na Valech), v létě na gymnazijním hřišti.

Jen asi dvakrát jsme se museli uchýlit do *»Luftschutzraumu«* – do sklepních gymnazijních šaten, sloužících za protiletecký kryt. Mnohem častěji

však vídeňský rozhlas přerušoval vysílání, které – nezřídka na dlouhé hodiny – nahradila „věhlasná“ kukačka, signalizující nebezpečí náletu v jižních regionech Říše, a my jsme s nadšením pozorovali, jak vysoko nad našimi hlavami defiluje jeden spojenecký *»feindlicher Kampfverband«* za druhým, a dohadovali se, kam asi dneska směřují.

„Váleční“ profesoři moravskobudějovického gymnázia byli vesměs velmi dobří odborníci. U studentů měli autoritu. (Podle tradice nám od primy vykali.) – Třídním byl v prvním pololetí Jaroslav Orlíček, geograf a tělocvikář. (V zeměpisu se ovšem podle osnov probíral jen *Großdeutsches Reich*, ostatní svět jako by neexistoval.) Německý jazyk učila Marie Červinková – podle 7. vydání *»Augustina«* (předválečné cvičebnice se bez podpisu-ověření profesora na první stránce používat nesměly) a povinně odebíraného měsíčníku *»Wir lernen Deutsch«*. Němčině bylo věnováno sedm hodin týdně (dvě z nich jako náhrada dějin Velkoněmecké říše, k jejichž výuce se budějovičtí kantoři necítili být „aprobováni“); navíc se německy přednášela ještě jedna týdenní hodina matematiky a jedna hodina zeměpisu. [Museli jsme se také naučit „árijsky“ zdravit zdviženou pravicí – *„Heil Hitler!“* (Potichoučku, „mezi svými“, se říkávalo: *„Takhle vysoko skáče náš Alík!“*) Ale běžně to naštěstí nikdo nevyžadoval. Jenom občas *„provisorischer Leiter“*, Dr. Rudolf Malafa, a když nás při výuce německého jazyka navštívil jediný, pokud paměť slouží, uniformovaný německý školní inspektor.] – Učebnice – kromě němčiny – fakticky neexistovaly. Vše důležité se muselo nadiktovat a zapsat do poznámkových sešitů. – František Šindelář (*„Šindus“*; 1887-1947), malíř a spisovatel, učil po Ladislavu Chobolovi uměleckou výchovu a v prvním pololetí i češtinu (dvě týdenní hodiny). Té se po něm na jaře ujal Jan Kožíšek (*„Kožich“*), který převzal i funkci třídního. S biologií nás seznamoval Josef Schneider, s matematikou obávaný Jan Zieris a na jaře Fabián Špidla, s hudbou Karel Urbánek. Značně svérázný byl pan profesor-katecheta Florián Zanáška, který všechny kluky oslovoval *„Pepíčku!“* (když se rozzlobil – *„Pepku!“*) a všechny holky *„Mařenko!“*; náboženství klasifikoval jednotně – „za dvě“. Oblíbeným tématem jeho zkoušení bývala struktura církevního roku.

Třeba dodat, že známkování probíhalo podle německé šestistupňové škály: *»sehr gut – velmi dobře, gut – dobře, befriedigend – uspokojivě, ausreichend – dostatečně, mangelhaft – sotva dostatečně, ungenügend – nedostatečně«* (chování: *»chvalitebné – lobenswert, uspokojivé – befriedigend, méně vyhovující – minder entsprechend, nevyhovující – nicht entsprechend«*), přirozeně i s dvojjazyčným zápisem na vysvědčení. (Poslední válečný *»Halbjahrszeugnis«* v sekundě měl – vzhledem k nedostatku papíru – úsporný formát A5.) Existoval předpis, že »velmi dobře« lze v každém předmětu hodnotit nanejvýše dva studenty. Bez čtyřek zakončili první čtvrtletí všeho všudy tři: Láďa Horký, Láďa Skokan a Jirka Strnad.

Primu jsme uzavírali – vzhledem k předlouhým zimním „uhelným“ prázdninám (protože nebylo čím topit) – 13. července 1944. V sekundě byl třídním nepříjemný profašistický mladík, jediný toho druhu na škole – tělocvikář Dr. Rudolf Malafa (který asi získal doktorát v nacistickém Německu). Předměty jsme měli úplně stejné jako v primě. Kantorem *„sui generis“* byl zejména telečský zeměpisec Kolenatý (známý svými průpovídkami: *„napřed pachole – potom pacholek“, „nevěs to, nevěsto!“* apod.), který geografii Velkoněmecké říše moudře proměnil v nudný nekonečný seznam přesných výšek hor, délek řek a ploch jezerních hladin na území *Reichu*. – Smutnou válečnou zimu poznamenal pohřeb Dr. Josefa Fišera (1874-1944), přírodovědce a historika, prvního ředitele (1911-1939) ústavu, čestného občana města. Válečné vyučování skončilo před Vánocemi (1944), pololetní vysvědčení se rozdávala 15. února 1945. – Po Novém roce obsadili celý objekt školy *„národní hosté“* z Východního Pruska – rodiny německých uprchlíků před rychle postupující sovětskou frontou. Na dávno zrušeném hřbitově-parku před budovou gymnázia [ve kterém jsme obdivovávali mj. „kultovní“ strom Foglarových Vontů – »gingo« (recentní *jinan dvoulaločný – Ginkgo biloba*), který tam rostl do roku 1950] přibyly přinejmenším dva jejich hroby. Jen jednou týdně jsme si chodili pro písemné úkoly do jediné třídy, kterou nám v přízemí budovy (vedle hlavního vchodu) ponechali. V dubnu 1945 se naše gymnázium uzavřelo úplně.

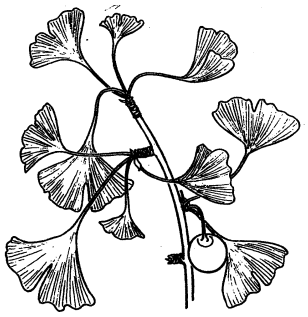

Sekundu jsme pak dokončovali až po osvobození – ve dnech 1. června – 19. července 1945. Přibyli noví spolužáci, kteří za války nemohli studovat, ubyli „navrátilci“ do Telče, Třebíče a Znojma. Učili jsme se mimo jiné i základům ruštiny podle nové, tenoučké cvičebnice. (Klasifikováni jsme z ní však nebyli.) Češtinářka Karla Sobotková zvládala zřejmě azbuku současně s námi. (Například problémy s psaním velkého *»Ф«* pečlivě konzultovala prostřednictvím žákyně Lídy Smetanové s jejím otcem, ruským legionářem z první světové války.) Němčina zmizela z učebních plánů. Němčinářka Červinková se přeorientovala na dějepis, který v seznamu povinných předmětů přibyl. Protektorátní *„provisorischer Leiter“* Dr. Bohuslav Roztočil se odstěhoval. Zastupujícím ředitelem se stal češtinář Josef Machát (jenž tuto funkci zastával už v letech 1941-1942). Vyhnaného třídního Malafu nahradil přírodopisec RNDr. Vladimír Javůrek, někdejší vojenský adjutant prezidenta Masaryka.

Ladislav Skokan

Dotek smrti

Již pátým rokem zuří druhá světová válka. „Smrt“ se zabydlela v každodenním zpravodajství. Zabití, zastřelení, popravení... Kolikpak už je to milionů? I na smrt si lidé pozvolna zvykají. Číhá na každém rozhlasovém přijímači. Červený štítek na ladicím knoflíku varuje: *Pamatuj, pamatuj, že poslouchání zahraničního vysílání je přísně zakázáno a trestá se i smrtí.* Dávno už v rozhlase nezní ten břitký marš *„... denn wir fahren, denn wir fahren, denn wir fahren gegen Engeland.“* Británie se ubránila a teď to nacistům vrací i s úroky. A oni zvolna ztrácejí sebevědomí. Není divu. V Normandii operují americké jednotky, Rusové se přesunuli do Polska a ke všemu to systematické bombardování. Každou celou hodinu informuje rozhlas o stavu ve vzdušném prostoru Velkoněmecké říše: *Achtung, Achtung! Die Luftlagemeldung. Über dem Reichsgebiet befindet sich kein feindliches Kampfflugzeug...* nad územím Velkoněmecké říše nejsou v této chvíli nepřátelská bojová letadla. Nepřátelská? Pro koho nepřátelská?

Je mi dvanáct roků a mám za sebou první školní rok na gymnáziu, před sebou ještě sedm dlouhých let do maturity. Po prázdninách jdu do sekundy. Pomalu jsem si zvykl na to, že když jsem vyvolán k tabuli, musím odpovídat německy, a to nejen v němčině, ale také v matematice, zeměpise a biologii. Němčina mi nedělá velké problémy, jen mi vadí, že musím odříkávat zpaměti životopis Adolfa Hitlera. Dodnes si pamatuji začátek – *Adolf Hitler wurde am 20. April 1889 in Braunau am Inn geboren...*, stejně jako Vrchlického verše *Za trochu lásky šel bych světa kraj*, které nás ještě na měšťance před rokem učil a vášnivě recitoval nadšený vlastenec, učitel Vladimír Šolc. A můj nejlepší zážitek z primy – profesoři mi vykají, hovoří se mnou jako s dospělým. Úplně jsem si na to ještě nezvykl, ale rozhodně mi stouplo sebevědomí.

Všude kolem se teď mluví o smrti, ale jsou prázdniny a uprostřed prázdnin se na smrt nemyslí. Nemám s ní ani velké zkušenosti, i když už vím, jak vypadá. Bylo mi šest, ještě jsme bydleli v Brně, vracel jsem se domů ze školy po Kounicově ulici. Na rohu křižovatky u Smetanovy ulice leželo bezvládné tělo muže. Podivně zkroucená noha visela na kousku kůže v tratolišti tmavě rudé krve. O kus dál stál automobil. Ten muž, strnule vzhlížel kamsi vzhůru, měl nezvykle žlutošedou tvář. Žlutošedá je asi barvou smrti, pomyslel jsem si tehdy...

Rozhlasový pořad přerušuje strohé hlášení: *„Achtung, Achtung! Die Luftlagemeldung. Schwäre Kampfverbände über Kärnten und Steiermark in Richtung nach Norden...* Těžké bojové svazy nad Korutany a Štýrskem ve směru na sever.“ Tak už letí, bleskne mi hlavou a vybíhám na zahradu. Ulehám do trávy a pozoruji oblohu, modrou oblohu bez mráčků. Sním o tom, jak jednou

budu možná létat. Jako ti ptáci, co brázdí modrý blankyt. Který kluk kdy nesnil o tom, že bude jednou létat. Teď vysoko nad mou hlavou se objevují jiní ptáci, jsou stříbrní. Letí, letí jako malé hvězdičky a po obloze kreslí bílé pruhy. Britové a Američané. Lítají prý tak vysoko, aby na ně nedosáhla německá protiletadlová palba. Občas za tichých nocí slýcháváme temné dunění a na dalekém obzoru lze spatřit odlesk slabounké záře, jakoby večerních červánků, ale je to klam, to jen vzdálená záře hořících domů připomíná slunce po západu. „Už to sypou na fašouny“, procedí mezi zuby tatínek a „ďábelsky“ se rozchechtá.

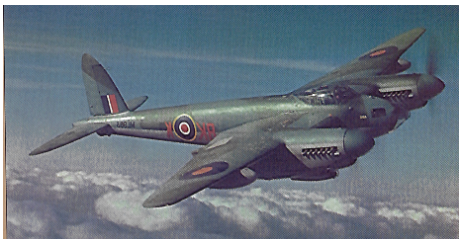

Britský bombardovací letoun Mosquito

Je půl sedmé večer, tatínek usedá k rozhlasovému přijímači. Nevšímá si červeného nápisu *„Pamatuj, pamatuj...“* a vylaďuje BBC. Ještě několik pokusů a už se z rádia ozývají charakteristické úvodní takty Beethovenovy Osudové – čtyři údery bubnů. Pís-me-no-Vé, Pís-me-no-Vé, říkalo se tehdy, jako victory, vítězství. Tatínek zvedá dva prsty a napodobuje známé gesto Winstona Churchilla... *Volá Londýn...* Po chvíli jsou slova hlasatele přehlušena hlasitým vrčením a kvílením. To nacisté zapnuli rušičky. Tatínek přelaďuje na anglické vysílání BBC a simultánně tlumočí zprávy do češtiny. Referuje o postupu vojsk na obou frontách, o cílech leteckých útoků v Německu... pak náhle zmlkne... *Američané bombardovali Brno!*

Ráno se dovídáme další podrobnosti. Byl zasažen dům, kde bydlí tatínkův dlouholetý přítel, známý brněnský fotograf Lehký. Pan Lehký je nezvěstný. Tatínek ihned organizuje záchrannou výpravu. Pod domem pana Lehkého byl sklep upravený jako protiletecký kryt. Existuje naděje, že obyvatelé domu se mohli zachránit. Pomoc ale musí přijít rychle. Zakrátko už výprava zachránců odjíždí do Brna.

Když jsme se odstěhovali z Brna do Moravských Budějovic, pan Lehký byl jedním z mála, kdo k nám pravidelně přijížděl. Jezdívali s tatínkem na ryby na Vranovskou přehradu, ale dost možná, že to byla jen záminka, aby mohli nakupovat od zemědělců potraviny, protože jídlo bylo na příděl a bylo ho málo. Hranice mezi Protektorátem a Říší probíhala uprostřed řeky Dyje. Na jedné straně řeky byla Morava, protilehlý břeh už byl v Reichu, nebo jak se tehdy říkalo v „zabraném“. Obyvatelé Moravských Budějovic směli do pohraniční oblasti na německé straně bez povolení, obyvatelé vnitrozemí museli o povolení požádat. Ocitnout se na německé straně bez povolení bylo značně riskantní, protože v případě zadržení hrozila deportace do Německa na nucené práce pro válečný průmysl. Někdy na začátku prázdnin, krátce před bombardováním Brna, se odehrála následující příhoda.

Vyjeli jsme na přehradu tři – tatínek s panem Lehkým a já. Bylo hezké letní ráno, kolem dokola liduprázdno. Na moravské straně ryba neťukla, na německé vyskakovaly velké kusy nad vodu, jako by si z nás dělaly legraci. *„Přece nemohu přijet domů s prázdnou,“* zlobil se pan Lehký a přemluvil tatínka, abychom přejeli loďkou na druhý břeh. Stalo se. A ryby tam opravdu braly, za chvíli jich měli několik. Jenže, jak už to bývá, s jídlem roste chuť. Místo abychom se vrátili, strávili jsme tam několik hodin.

Pojednou jsme zaslechli hluk motoru a od Bítova se k nám rychle přibližoval zelený motorový člun. Teď už se nedalo nic dělat, než čekat, jak to dopadne. Po chvíli u nás zastavili dva němečtí vojáci. Vpředu ve člunu ležel kulomet s nasazeným pásem nábojů, na dně člunu několik ručních granátů s dřevěnou rukovětí. Všem nám zatrnulo. Vojáci pozdravili, jeden z nich zůstal ve člunu, druhý vystoupil na břeh a ihned požadoval – *„Ihre Dokumente“*. Bylo asi štěstí, že oba muži hovořili plynně německy a začali se s vojáky zcela neformálně bavit. Pan Lehký se hned přiznal, že je z Brna a že nemá povolení, ale protože se prý všechny ryby přestěhovaly na německou stranu a on odpoledne odjíždí domů, tak nedokázal odolat pokušení. Voják chvíli prohlížel pečlivě doklady, pak se ale jeho tvář rozjasnila a řekl panu Lehkému, že by měl co nejrychleji nasednout na loď a přejet na druhý břeh, jinak by ho musel zatknout. Těžko popsat slovy, jak jsme si vydechli. Rychle jsme naložili věci na loďku a nasedli. Vojáci byli zřejmě rádi, že nemají problémy a že si mohou s českými obyvateli pohovořit ve své mateřštině. Asi už i oni cítili, že situace se na frontách nevyvíjí pro Německo zrovna příznivě. Chvíli ještě debatovali a pak nečekaně pozdravili a se slovy *„Alles in Ordnung“* nastartovali motor a odjeli. My zase zabrali do vesel a rychle přejeli na moravskou stranu. *„Hergot, to jsem to měl zase jednou štěstí“,* radoval se pan Lehký...

Asi za dva dny se tatínek vrátil z Brna domů. Zachráncům se podařilo vyprostit z trosek několik zasypaných, kteří stačili před náletem doběhnout do krytu. Pan Lehký měl v přízemí fotoateliér a pravděpodobně běžel do krytu až na poslední chvíli, kdy už začaly padat první bomby. Tentokrát měl smůlu. Zbývalo mu už jen pár metrů k cíli, když byl dům zasažen bombou. Schodiště se zřítilo a padající žulový schod mu rozdrtil hruď.

Milan Krejčiřík

Bleskový úder

Událost, o které budu hovořit, se odehrála v Moravských Budějovicích v roce 1944. Připomeňme si, že rok před tím došlo k významnému obratu v dosavadním průběhu druhé světové války. Rudá armáda dokončila stalingradskou operaci, německá a italská vojska kapitulovala v severní Africe a konečně britské, americké a kanadské jednotky se vylodily na Sicílii. Krátce nato britské jednotky obsadily ještě italskou základnu Foggia, a tak již mohlo spojenecké letectvo snadno dosáhnout rakouského a československého území. Toho někteří letci často využívali k individuálním akcím a začali napadat nejrůznější vojenské a hospodářské cíle. Někteří letci se specializovali na ničení lokomotiv železničních vlaků a lidé jim začali říkat „kotláři“. Když se 6. června 1944 spojenecká vojska vylodila v Normandii, byl osud Hitlerovy tisícileté říše zpečetěn.

Někdy v té době nacisté vyhlásili „totální mobilizaci“. Všude měli velký nedostatek mužů. Pokud muži nebyli přímo na frontě, pak pracovali ve válečném průmyslu. Totální mobilizace postihla také mladé ženy v Protektorátě, které musely nastupovat i do takových profesí, v nichž dosud dominovali muži. Kampaň, kterou nacisté zorganizovali v souvislosti s náborem žen, se nápadně podobala tomu, co za pár let udělali komunisté při agitaci, aby ženy pracovaly po boku mužů při budování „nového společenského řádu“. Ale v roce 1944 to bylo přece jen trochu jiné. Každý takový krok jsme vnímali jako blížící se konec války.

Bylo mi dvanáct a chodil jsem už do primy. Událost, která se tehdy stala, je zcela určitě zaznamenána někde v archivech. Byl slunný, ale trochu chladný den a já se vydal na procházku. Kousek od areálu pivovaru, kde jsme bydleli, se rozkládala podél řeky široká louka, napravo tekla řeka a na konci louky byl železniční násep, po němž občas projížděly vlaky. Ten den jsem se vydal tím směrem, ale až k železničnímu náspu jsem nedošel.

Mohl jsem být od něho tak sto metrů, když jsem spatřil, jak se z pravé strany blížil vlak. Zastavil jsem se a zvědavě si ho prohlížel. Šlo o vojenský

transport – několik osobních vagónů, kde seděli vojáci, několik otevřených nákladních vagónů s vojenskou technikou, která byla přikryta plachtou. Vlak mě zvolna míjel, když pojednou zastavil. Chvíli stál, ale pak lokomotiva krátce několikrát houkla, strojvůdce rychle vyskočil a prchal od vlaku pryč. Ve stejném okamžiku začali vyskakovat z vlaku i vojáci. Bylo vidět, že někteří z nich jsou zranění, vraceli se zřejmě z fronty domů. Byli různě ovázáni bílými obvazy, někteří poskakovali po jedné noze o berlích. Všichni běželi od vlaku směrem ke mně. Odehrálo se to všechno během několika vteřin, že jsem vůbec nestačil pochopit, co se děje. Ještě zazněla kulometná dávka, viděl jsem vojáka, jak střílí do vzduchu... ale pak mě zcela ohlušila další, daleko mohutnější a razantnější dávka. To už jsem ležel na zemi a snažil se zavrtat do země. Teprve teď jsem dostal skutečný strach. Hlavu jsem zabořil instinktivně do nějaké hromady písku nebo hlíny a ve strachu čekal, co bude dál. Bylo ale už po všem. Když jsem po chvíli hlavu zvedl, cítil jsem mezi zuby písek. Viděl jsem, jak z kotle parní lokomotivy uniká otvory syčící pára a jak vojáci zvolna vstávají ze země a vracejí se zpět. Rozhlížel jsem se zmateně kolem a pak jsem několik metrů vlevo uviděl na zemi ležícího vojáka. Měl ovázanou hruď bílým obvazem, který byl prosycen čerstvou krví. Ležel na zádech a díval se nepřítomně směrem vzhůru. Byl to mladý, hubený chlapec, mohlo mu být osmnáct. Nevím, zda se mu při pádu obnovilo zranění, nebo zda byl zasažen zbloudilou střelou. Byl to Němec, tedy můj nepřítel, a měl bych tedy napsat, že jsem měl z toho radost, ale nebyla by to pravda. Bylo mi dvanáct a zareagoval jsem tak, jak by asi zareagoval každý jiný kluk toho věku. Rozbrečel jsem se, otočil se a rychlým krokem se vracel domů. Čím více jsem se vzdaloval od místa činu, tím více jsem zrychloval, až jsem se dal do běhu. Nedovedu posoudit, zda jsem brečel z lítosti, strachu nebo jen z utrpěného šoku.

Teprve doma jsem se dozvěděl, že šlo pravděpodobně o útok britského letce na vojenský transport. Jeden osamělý „kotlář“ navštívil Moravské Budějovice, poškodil lokomotivu a znehybnil vlak. Velkou škodu nacistům nezpůsobil. Za chvíli přijela z nádraží jiná lokomotiva a vlak odtáhla. Co se stalo s těžce zraněným Němcem, jsem se nikdy nedozvěděl, ale obraz vlaku, ze kterého vyskakují ovázaní vojáci a prchají do všech stran, vidím dodnes, jako ve starém filmu. Žádné letadlo jsem tehdy nespatřil. Později jsem se na místo ještě vrátil a našel tam prázdnou mosaznou nábojnici z palubního děla. Ještě dlouho po válce jsem ji měl na svém pracovním stole jako připomínku na neznámého britského letce, který mě tak vyděsil. Bylo to mé prvé setkání se skutečnou válkou.

Milan Krejčiřík

Nejveselejší silvestr

Studený vítr běží mrazem ztuhlou krajinou a přináší sněhové vločky. V dálce krákorají vrány, do okna nám nahlíží sýkorka a hledá něco do zobáčku.

Setmělo se brzy a rychle. Zimní večery jsou dlouhé a přejí vzpomínání.

Z hlubin času září do tmy maminčina tvář. Navždy už bude patřit těm nekonečným prostorám, dálce a tmám. Přichází ke mně za noci, bledá, skoro bílá, vážná a mlčenlivá. Kolik času jen jsme tak spolu kdysi promlčeli. Tolik jsme si toho neřekli...

A vedle ní se občas objeví tvář otcova. Ti dva nikdy nezažili dobu klidnou, bezstarostnou. Ale dělali všechno pro to, abychom, my, děti, mohly prožívat dětství plné radosti a vlídné pohody.

Ve venkovské sokolovně, kde se mí rodiče starali o úklid a pořádek, se konaly také bujaré taneční zábavy. Nejveselejší bývaly ty masopustní a silvestrovské. Zvláště jeden z těch silvestrů mi zůstal v paměti. Byla válka. Rok čtyřicetčtyři. To už nikdo nepochyboval, že fašisté budou poraženi. Sovětská armáda vytrvale postupovala, fronta se přibližovala. Silvestrovská zábava se blížila k půlnoci a právě tehdy si můj otec postavil k nohám malý škopíček, bůhsámví odkud jej vyčaroval, a začal vyvolávat jako na tržišti: „Rusi jsou tady! Kdo chce rusy?“

V sále se rozhostilo ticho. Hrobové ticho. Kdyby někdo upustil špendlík, bylo by jej slyšet.

„Kdo si dá rusy? Rusi jsou tady! Bez fronty a bez čekání,“ volal otec do toho zaraženého ticha. Sklonil se ke svému škopíčku, odsunul dřevěné víko a vysoko nad hlavu zvedl stříbřitou rybku. Těm rybkám se říkalo rusi – ruské sardinky. Sálem zabouřil uvolněný smích a vzápětí jsem ztratil otce z očí. Škopíček byl za chvíli prázdný a otec se stal hrdinou večera.

Vesnice tehdy táhla za jeden provaz. Udavačů nebylo, zrádce se nenašel. Ten šprým mohl stát otce hlavu. O tom silvestru se dlouho povídalo.

Bílé vločky se měkce snášejí k zemi, tichá noc rozepjala hedvábná křídla, k obloze vzlétly světlice, silvestrovská noc je v plném proudu.

Na zdraví, přátelé!

Miroslav Kapinus

Daň za svobodu

Leden 1945 předznamenával blížící se konec války. Spojenecká vojska postupovala rychle a na všech frontách, neodvratný pád tisícileté Velkoněmecké říše byl již očividný. Elitní nacistické jednotky utrpěly krutou porážku v Ardenách, Rudá armáda obsadila Varšavu a Krakov, bojuje se na území Československa, osvobozeny byly Košice. Protektorátní ministr Karl Hermann Frank vyhlásil pracovní mobilizaci českých mužů do 45 let na zákopové práce na Moravě, pracovní povinnost postihla mnoho studentů, museli přerušit studium a jít na pomoc nacistickému válečnému průmyslu. Říkalo se tomu totální nasazení. Moje sestra, která v té době studovala na obchodní akademii v Praze, byla „totálně nasazena" do textilní továrny, kde se vyrábělo prádlo a různé textilní doplňky pro vojenské uniformy. Mně bylo třináct a chodil jsem do sekundy.

S blížící se frontou narůstaly rodičům starosti o rodinu. Komplex několika budov pivovaru s vysokým továrním komínem dával zřetelně najevo, že jde o průmyslový objekt. Tatínek se obával, aby se nestal terčem dělostřeleckého útoku, a tak vymyslel následující plán. Ve velkém podzemním sklepě, kde se skladovalo sudové pivo, objevil už před léty starou zazděnou štolu. Byla zcela vytesána ve skále, vedla několik desítek metrů pod zemí, ale pak se rozšiřovala a vytvářela rozsáhlou skalní místnost. Štola měla samostatnou větrací šachtu, která ústila v křoví na zahradě. Zřejmě šlo o tajný úkryt, který si tam někdo z bývalých majitelů připravil – a tak se tatínek rozhodl, že tento prostor upravíme na úkryt a všichni zde přečkáme poslední dny války.

Dne 14. února 1945 bombardovali Američané Prahu. Bylo zničeno několik obytných domů na Vinohradech, nálet si vyžádal řadu mrtvých. Na Vinohradech bydlela moje sestra, a protože po náletu se nebylo možné do Prahy dovolat, maminka tam ihned odjela. Za dva dny se vrátila i se sestrou. Totální nasazení pro ni skončilo. Rodiče se rozhodli, že ji budou až do konce války ukrývat. Pokud by protektorátní úřady po ní pátraly, řekli by jim, že je totálně nasazená v Praze a že od amerického náletu na Prahu o ní nic nevědí.

Tato událost značně urychlila úpravu našeho tajného úkrytu. Prostor byl vyčištěn, větrací šachta dokonale zamaskována, ve skalní místnosti zřízena dřevěná podlaha, byly tam umístěny postele, skříně na nezbytné věci a zásoby. Protože se v době vojenského útoku nedalo spoléhat na dodávku elektřiny, byl skalní úkryt vybaven petrolejovými lampami a vařičem. Každý z nás měl svoji vlastní elektrickou svítilnu na baterie a zásobu baterií. Bylo zapotřebí ještě vybudovat rychlý přístup do úkrytu přímo z bytu, protože cesta tam vedla přes dvorek, půdu nad skladem, po několika ramenech dřevěného schodiště. To bylo zdlouhavé a dosti komplikované. Podařilo se to ale posléze

vyřešit. Dveřmi z komory vedle kuchyně jsme se dostali přímo na půdu, kde byl v podlaze zřízen zvedací poklop a pod ním dřevěné schodiště do sklepního skladu. Pak už stačilo jen proběhnout skladem ke vchodu do štoly. Zbývalo ještě natrénovat běh do krytu. I to jsme v krátké době zvládli. Na tatínkův povel *„Do krytu“* jsme popadli baterky a co nejrychleji uháněli do našeho sklepního útulku.

S příchodem jara se situace na válečných frontách rychle měnila a německá kapitulace byla na spadnutí. Američané a Rusové se setkali na Labi, Berlín byl obklíčen Rudou armádou, koncem dubna oznámil protektorátní rozhlas, že vůdce padl při obraně Berlína, a pak jsme se dozvěděli, že padl Berlín. V té době jsem už do školy nechodil, všichni jsme byli nastěhováni v našem úkrytu a ven do bytu jsme vycházeli jen na průzkum a na poslech rozhlasových zpráv (malá bateriová rádia ještě neexistovala). Tak jsme se 5. května dozvěděli, že v Praze vypukla revoluce a že Praha volá o pomoc. Po celý den jsme s napětím sledovali zoufalé volání a doufali, že pomoc přijde včas. Bylo mi třináct, ale hlas volajícího se mi vryl hluboko do paměti. V té chvíli jsem neměl to nejmenší tušení, že rozhlasový hlasatel se jmenuje Zdeněk Mančal a že se s ním za deset let osobně setkám za okolností neméně dramatických.

Celý den jsme s napětím sledovali rozhlasové zprávy a jen večer odcházeli do úkrytu. Také ráno 8. května jsme opět vyšli z úkrytu do bytu a vyladili Prahu. Maminka se chystala udělat snídaní, my ostatní seděli kolem rádia, když jsme znenadání zaslechli tlumený hukot leteckého motoru a vzdálený výbuch. *„Do krytu“*, zařval tatínek a já všeho nechal a uháněl do komory ke vchodu na půdu jako první. Stačil jsem jen otevřít dveře na půdu, když zazněla ohlušující exploze a vzápětí za ní druhá a dům se silně otřásl. Běžel jsem po dřevěném schodišti a v šoku drmolil: *„Už to sypou na Budějovice, už to sypou na Budějovice*“ (podvědomě se mi vybavila tatínkova oblíbená věta *Už to sypou na fašouny*, kterou komentoval angloamerické bombardování). Na hlavu mi padaly drobné úlomky střešních tašek a já běžel a běžel, tentokrát ne jako, tentokrát opravdu o život. Nevím kolik těch explozí ještě zaznělo, ale když jsem doběhl zcela udýchaný do úkrytu, byl už kolem relativně klid. Zaznívaly už jen vzdálené exploze. Za mnou dobíhali postupně další členové rodiny, jako poslední tatínek. Všichni jsme byli v pořádku.

Čekali jsme nějakou dobu, co se bude dít. Když vše nasvědčovalo, že je už po náletě, vydali jsme se s tatínkem na průzkum. Šli jsme pomalu zpět po dřevěných schodech vzhůru, kolem úlomky střešních tašek, ve střeše zela díra. Opatrně jsme vstupovali kuchyní do pokoje. Tam byla velká spoušť. Okna otevřená, vytržené kování, rozbité sklo, všude kolem střepy a kusy hlíny. Menší zásah střepinou dostalo pianino, které stálo u stěny poblíž okna. Jak jsem přicházel blíže k oknu, spatřil jsem kouř a oheň. Naproti nám hořel

dům pana Urbánka ve Smetanově ulici. Střecha jeho domu byla v jednom plameni, hustý tmavý kouř stoupal vysoko k obloze. Kolem pobíhali lidé a snažili se požár uhasit. To byla zřejmě ta prvá ohlušující exploze. Bomba dopadla na střechu domu pana Urbánka a způsobila požár. Dole na našem dvoře byl kráter po explozi druhé bomby. Výbuch poškodil dřevěný plot, rozbil všechna okna na uliční straně a rozházel po bytě střepiny a hlínu.

Vraceli jsme se zpět, abychom zjistili, jaká asi škoda vznikla na naší střeše. Na prvý pohled bylo zřejmé, že škoda nebude velká. Jen malá díra v taškové krytině, chybělo několik tašek..., ale pak se nám zatajil dech. Kousek od nás ležel na zemi tmavozelený válec, asi 40 cm dlouhý, na konci měl charakteristická křidélka. **Nevybuchlá bomba!** Prolétla střechou naplocho a položila se na hromadu písku, nachystanou pro případ požáru. Dopadla o chvíli dříve, než jsem vyběhl na dřevěné schodiště. Zasáhly mě jen padající úlomky rozbitých tašek.

Rekonstrukce náletu

Útok provedlo malé sovětské letadlo. Z dopadu bomb bylo zřejmé, že pilot si vybral za cíl pivovar, kde jsme bydleli. Podle vysokého továrního komínu zřejmě usoudil, že jde průmyslový objekt, kde by se mohla ukrývat německá vojska (?) a klást při obsazování města odpor. Proto se ho pokusil zničit. Areál moravskobudějovického pivovaru byl z jedné strany přimknut ke skále, na níž stojí fara, z druhé strany stál vysoký tovární komín (nebyl po mnoho let využíván a po válce musel být z bezpečnostních důvodů zbourán, protože hrozilo jeho zřícení). Za pivovarem se zvedal příkrý svah s terasovitou zahradou.

Pilot zřejmě zaútočil na objekt pivovaru z malé výšky přes protilehlou louku. Když nalétával podél řeky na cíl, viděl celkovou situaci přibližně tak, jak ji ukazuje obrázek dole. Před sebou měl cíl svého útoku – pivovar, který ležel mezi továrním komínem (stál vlevo, někde v místech, která jsou na obrázku zakryta stromem) a rotundou vpravo na skále vedle fary. Snažil se co nejvíce přiblížit k cíli, aby svržené bomby neminuly cíl. Když se přibližoval k objektu, zvedl stroj prudce vzhůru, aby se vyhnul továrnímu komínu a napravo skále s farou. Bomby zřejmě odhodil o malou chvíli dříve. Ta první dopadla na dům pana Urbánka, prorazila střechu,

na půdě explodovala a způsobila požár (před svržením bomb viděl pilot situaci přibližně tak, jak ji znázorňuje obrázek vpravo). Druhá bomba dopadla na dvůr pivovaru, explodovala, ale způsobila jen nepatrnou škodu. Třetí bomba objekt zasáhla (šikmý bílý štít na obrázku vpravo dole), ale nevybuchla. Buď měla závadu, nebo ji pilot odhodil až ve chvíli, kdy stroj začal prudce zvedat. Bomba sledovala setrvačností směr letadla. Z malé výšky se už nestačila sklopit do svislé polohy a na cíl dopadla naplocho. Pilot pokračoval v letu, zaregistroval výbuchy, uviděl plameny a stoupající kouř. Domníval se, že svůj cíl zasáhl a další útok už nezopakoval. Bombardoval ale ještě další cíle v Moravských Budějovicích, protože bezprostředně po leteckém útoku byla přerušena na řadu dní dodávka elektrické energie. Několik bomb dopadlo také do zahrady u Šabatů ve Smetanově ulici. Mirek Šabata se ukrýval v dřevěné kůlně.

Následující den, v časných ranních hodinách vstoupila do Moravských Budějovic vojska 2. ukrajinského frontu maršála Malinovského. Válka pro nás definitivně skončila. Doma zavládla obrovská radost.

Odpoledne jsem pozoroval kolonu vozů na náměstí. Vojáci prvého sledu se pohybovali na selských vozech tažených koňmi. Pravděpodobně šlo o vozy ukořistěné v Maďarsku, protože neměly brzdy (v maďarských rovinách jich nebylo zapotřebí) a vojákům činilo velké potíže ubrzdit koňský povoz při jízdě dolů k nádraží. Když jsem se vracel domů, spatřil jsem poblíž budovy pivovaru několik ruských vojáků. Zpovzdáli jsem si je zvědavě prohlížel. Pak mě jeden z nich zpozoroval. Chvíli se na mě díval a pak něco vykřikl. Nerozuměl jsem mu, a tak jsem chtěl raději utéci domů. Zastavila mě dávka ze samopalu vystřelená do vzduchu. Otočil jsem se a uviděl, jak se ke mě blíží tři vojáci s namířenými samopaly. Dostal jsem obrovský strach. Měl jsem pocit, že mě chtějí zastřelit. Vůbec jsem to nechápal. Přitiskl jsem se ke zdi a bylo mi do breku. Vojáci s namířenými samopaly mě obestoupili. Pak jeden z nich uchopil moji levou ruku a sundal mi náramkové hodinky.

„Vidíš, že Rusové kradou hodinky. A ty jsi říkal, že je to propaganda,“ stěžovala si maminka doma tatínkovi. Tatínek zvážněl, zamyslel se a pak mi řekl: *„Víš, chlapče, ber to jako daň za svou svobodu. Mnozí z nás zaplatili daň mnohem vyšší, někteří tu nejvyšší.“* V té chvíli jsme ještě nevěděli, jakou daň za svobodu zaplatila moje teta Helena. Několik podnapilých chasníků, kdesi od Uralu, vtrhlo do jejího brněnského bytu a brutálně ji znásilnilo...

Milan Krejčiřík

Ze školních lavic

Čemu a jak nás v gymnáziu učili?

Následujících několik desítek řádek obráží – pochopitelně subjektivní – názory [řekněme: osobní poznatky vysokoškolského kantora, působícího skoro půlstoletí na „široce profilovaných" společenskovědních oborech (a v závěru učitelské kariéry – na mimopražské pedagogické fakultě), který má s dlouhodobě se snižující úrovní českých středních škol (jež na přelomu tisíciletí bezpochyby „nabrala na obrátkách") své poměrně široké a značně smutné zkušenosti].

Úvodem budiž předznamenáno, že mně – „balíkovi" z maloměstského gymnázia – osud „nadělil" – v podstatě bez jakéhokoli vlastního zavinění či přičinění – studium na čtyřech vysokých školách (plus externí aspiranturu na páté a habilitaci na šesté vysoké škole) a že jsem se na žádné z nich – se svým válkou notně poznamenaným středoškolským „základem" – necítil jako „chudý příbuzný". Z čehož si dovoluji vyvozovat, že nás tenkrát v Moravských Budějovicích zřejmě nepřipravovali špatně. (Ceterum autem censeo – po »kariérním schodišti« na jediném učilišti či působišti se zpravidla stoupá mnohem snáz a rychleji než na šesti!)

Druhá světová válka bezpochyby podstatně ovlivnila naše vzdělávání. Do primy se nás dostalo všehovšudy 25 z asi 140 uchazečů. „Nearijské" a „vyloženě slovanské" typy neměly za Protektorátu šanci. (Zajímavé je, jak správně poznamenává Luboš Kabelka, že „politickou loajalitu" nacisté v podstatě nekontrolovali. Zřejmě nemohli, nedokázali „uhlídat".)

Učilo se u nás za války – s výjimkou němčiny – prakticky bez jakýchkoli učebnic. (Například sociální baladu *»Osiřelo dítě«* diktoval pan profesor Šindelář vyjeveným, pomalu píšícím primánům v listopadu či prosinci 1943 skoro dvě vyučovací hodiny...) Všechno podstatné se muselo zaznamenávat do sešitů. Český jazyk (dotovaný dvěma týdenními hodinami) byl na protektorátním gymnáziu – záměrně – popelkou. Dějepis se nevyučoval vůbec. Zeměpis se zaměřoval výlučně na Großdeutsches Reich.

Učebnice citelně chyběly i v poválečných letech. Některé za moc nestály (nikoli z „ideologických" důvodů – tyhle problémy začaly – až na výjimky – později). Například novátorské předválečné *»Pracovní knihy ze zeměpisu«* (autorů Ladislava Hanuse a Marie Drástové) sice k dispozici byly, ale nepoužívaly se. Atlasy jsme neměli. **A tak se zapisovalo a zapisovalo...** (Nevím, ale snad i tahle „mizérie" mi byla k něčemu dobrá. Naučila mne rychle konspektovat studijní literaturu a přesně si zachycovat vysokoškolské přednášky.)

Celkem jsme měli – podle vysvědčení – na gymnáziu 27 povinných disciplín. Některé z nich se však v jednotlivých ročnících (popřípadě pololetích) lišily fakticky jen názvem (»politická výchova« = »občanská výchova« = »občanská nauka«; »biologie« = »přírodopis«; »biologie a mineralogie s geologií« = »mineralogie s geologií«; »umělecká výchova« = »kreslení« = »výtvarná výchova«; »hudba« = »zpěv« = »hudební výchova«). **My, co jsme se rozhodli pro humanitní směr, jsme ve skutečnosti „absolvovali" od**

primy do oktávy dohromady 19 povinných předmětů. Kolegům na technickém směru ubyla latina a přibyla deskriptivní geometrie.

Ve všech osmi ročnících bez výjimky jsme se v našich dobách na gymnáziu setkávali s češtinou, matematikou, zeměpisem, tělesnou a výtvarnou výchovou (jež byla v primě a sekundě označována jednou jako »umělecká výchova«, podruhé prostě – »kreslení«). Formálně jen „šestapůlleté“ zastoupení měl – vlivem války – dějepis. Šest let jsme se učili latině, ruštině a také přírodopisu (»biologii« i »biologii a mineralogii s geologií«), pět let hudební výchově (včetně »hudby« a »zpěvu«). Po čtyřech letech mělo k dispozici pět disciplín: fyzika i chemie, francouzština, povinné náboženství (kromě „jinověrců“, popřípadě ateistů) a politická výchova (s »občanskou výchovou« a »občanskou naukou«).

Z té první skupiny předmětů měly u nás zejména čeština a matematika – dle mého názoru – stabilně dobrou úroveň (bez ohledu na to, že k některým vyučujícím mívávali někteří – či dokonce mnozí – studenti nemalé výhrady). Stihli jsme probrat i základy „vyšší matematiky“ (matematické analýzy). Zeměpis byl nepochybně slabší (i když i v tomto případě hodně záleželo na kantorovi).

Naše gymnazijní latina by zřejmě byla zasluhovala racionálnější učební osnovy; leccos se určitě dalo vypustit, popřípadě učit jinak. Ale vcelku – zaplať pánbůh za ni. Profesorky Ševčíková-Králíková i Černá to dělaly dobře. Naučily nás jisté „obecné jazykové kultuře“ i „lingvistickému myšlení“, které se dalo dobře uplatnit i jinde. Ruštinář Vandas »uměl« – ještě v dobách, kdy kvalitních učitelů tohoto jazyka bylo pomálu...

Kardinálním nedostatkem naší jazykové přípravy byla bezpochyby absence angličtiny v našich studijních plánech. Za „klíčovou“ řeč diplomatů pokládali v meziválečném období v Československu francouzštinu; angličtinu na venkovských gymnáziích většinou ignorovali. A to mnohým z nás bezpochyby – přinejmenším v „počítačovém věku“, většinou však už mnohem dříve – poněkud zkomplikovalo život...

Němčinu jsme za války probírali od třetí třídy základní školy – vesměs v maximálně 10-15členných skupinkách. Její úroveň v primě a sekundě byla – při sedmi týdenních vyučovacích hodinách – vysoká. (Po roce 1945 však Goethův jazyk – bohužel – nadlouho prakticky zcela zmizel ze středoškolských učebních plánů – stejně jako Puškinův o pětačtyřicet roků později. Takoví už jsme my „politicky zásadoví“!)

V gymnazijní výuce dějepisu byla situace, podle mého názoru, spíše slabší. Za Němců tento předmět „neexistoval“. Navíc se po osmačtyřicátém začalo v naší historii s často velmi problematickým „přehodnocováním hodnot“. Myslím, že jsme v tom měli docela pěknou motanici. A museli jsme se s tím postupně vypořádávat sami.

Solidní základy jsme získali ve fyzice, v chemii a v biologii, i když vývoj těchto disciplín postupoval v poválečném období nevídaným tempem – a současný primus-maturant by se zřejmě nad našimi tehdejšími znalostmi pousmál (řadový maturant – podle mých zkušeností – však asi sotva!)...

Zhruba tři čtvrtiny našich gymnazijních vyučujících tvořili muži. Ale i v řadách profesorek byly osobnosti, které rozhodně nepostrádaly autoritu. [Seznam všech pedagogů školy (kromě „krátkodobých zástupů"), publikovaný v Almanachu z roku 1986, není bohužel úplný: Obsahuje celkem 149 jmen, z nich 117 (78,5 %) mužů a 32 (21,5 %) žen.]

Fluktuace studentů našich ročníků byla značná. Velkou měrou však **souvisela se specifickou válečnou a poválečnou situací** – mnohem vzácněji s prospěchovými důvody. V osmi ročnících z let 1943-1951 (na humanitním i technickém směru) se objevilo dohromady asi devětaosmdesát osob! – Z 26 žáků, kteří studovali v Moravských Budějovicích od primy, absolvovalo u nás oktávu třináct [maturovalo jedenáct (Luboš Kabelka z „áčka" a Mirek Šabata z „béčka" se v květnu 1951 stali oběťmi nesmyslného „politického" zákazu; oba si maturitu později doplnili, Mirek stihl absolvovat i vysokou školu, ale musel před tím pracovat jako pomocný dělník v mostárně Vítkovických železáren v Ostravě a potom absolvovat prodlouženou vojenskou službu u „pétépáků")].

Maturovali jsme z jazyka českého, ruského, na humanitním směru z latiny a na technickém směru z deskriptivní geometrie (ze všech tří disciplín byly též písemky), ze společenských nauk a z volitelného předmětu (chemie, matematika, zeměpis aj.). **Uchazeči o studium na vysokých školách z našich řad vesměs neměli při přijímacích zkouškách odborné problémy! – Jiná věc byly ovšem problémy „kádrové"...**

Naši kantoři („subjektivní poznámky bývalého studenta")

V závěru sekundy přibylo několik spolužáků, kteří za války nemohli či nesměli studovat. (Někteří se brzy odstěhovali do Znojma. Telečští se vrátili domů.) V tercii už bylo „nováčků" tolik, že se početná třída rozdělila – podle abecedy – na dvě části (III. A, III.B). – Například Jirka Riesenfeld-Javorský, řečený »Raoul«, směl za Protektorátu – vzhledem k rasové diskriminaci – navštěvovat pouze základní školu. – Přibyla latina a formálně i ruština (jejíž základy jsme poznali už v závěru sekundy), začal se dohánět totálně zanedbaný dějepis a zeměpis. – V kvartě se ročník „přerozdělil" na klasický-humanitní a technický směr. Humanitní vedla – od tercie až do sexty – latinářka Blažena Ševčíková.

V roce 1948 musel – pro nesouhlas s poúnorovým režimem – odejít prozatímní správce češtinář Josef **Machát** (byl převeden na zemědělskou střední školu do Znojma) a provizorním ředitelem se stal Vladimír Javůrek.

Třídní, Blažena **Ševčíková** (roz. Kolářová), z moravskobudějovické učitelské rodiny, nepochybně patřila mezi „opory ročníku", jemuž se věnovala téměř čtyři léta. Učila latinu, předmět, který mnozí ve zvláštní oblibě neměli, rozhodně nebyla nenáročná, ale se svou třídou si vcelku velice dobře rozuměla. „V sextě" se provdala za tělocvikáře Viktora **Králíka**, který pak za ni – v době mateřské dovolené – suploval třídnické povinnosti.

Značnou popularitu mezi studenty měl přírodopisec RNDr. Vladimír **Javůrek** (*„Štába“*), vynikající vypravěč (nezřídka i trochu *„baron Prášil“*), kdysi „adjutant“ T. G. Masaryka. Mezi jeho oblíbené průpovídky patřilo například italské přísloví (citované pochopitelně v originále, v italštině!), že »Bacchus (= pití), tabák a ženské (doslova: „Venuše“) přivádějí člověka do neštěstí« (přesněji: „do popela“). – V letech 1948-1953 zastával funkci ředitele.

Svou vyhlášenou přísností budívala hrůzu části studentstva, zejména děvčat, „stará“ slečna češtinářka **Kozinová** z Velkého Meziříčí. Řadila se však – aspoň podle mého názoru – k oněm neoblíbeným, „nemilosrdným“ kantorům, kteří „dokázali naučit“.

Češtinářka Karla **Sobotková** byla naproti tomu spíše taková postarší, klidná paní. Mezi studenty neměla asi mnoho „nepřátel“. – Později, v letech 1957-1965 zastávala funkci ředitelky gymnázia.

Češtinář a franštinář Emil **Dvořák**, vyhlášený kliďas, skládal zřejmě některé „aprobační“ zkoušky teprve v pokročilém, předpenzijním věku. – Karel **Hora**, historik a slavista, který bydlil ve Vísce, ve vile s rozsáhlou zahradou, pozdější lektor bulharštiny na Filozofické fakultě Karlovy univerzity, u nás v češtině prakticky jenom suploval.

Z matematikářů mívali studenti většinou obavy, i když nezřídka zřejmě přehnané. Ať už to byl v primě „přísně vyhlížející“ poměrně mladý Jan **Zieris** nebo trvale „zakaboněný“ Jan **Malý** (*„starý Malý“,* ředitel školy v letech 1939-1941) v tercii až septimě. Fabián **Špidla** (společně nás učil v sekundě a tercii a pak působil na technické větvi) vypadal navenek jako úsměvavý dobrák, avšak kolegové říkají, že ve skutečnosti to byl tvrdohlavý a neústupný pedant. Matematiku ale opravdu znal a uměl srozumitelně vysvětlovat. Vlasta **Picbauerová** mi v oktávě připomínala mnohem víc nesmělou začínající profesorku Boženku z oblíbeného předválečného „studentského“ filmu než obávaného gymnazijního matematického fantóma. Po odchodu Antonína Mrvky do Jihlavy (v roce 1951) byla třídní profesorkou „techniků“. – „Staříka“ Josefa **Goldmanna** jsme poznali jenom v rýsování, hlavně při „konstruování“ jeho oblíbeného *„gotickýho vokna“*.

Velmi strohý „vzhled“ a „imidž“ přísného kantora měl rovněž fyzik (a matematik) Jan **Fráňa**. Naproti tomu chemik Eduard **Nechvátal** působil spíše dobráckým, „tátovským“ dojmem.

Antonín **Mrvka** (PhDr., CSc.) z Častohostic, inteligentní historik, obratný řečník, ale i nadšený amatér-fotbalista, patřil k mladé, politicky aktivní části profesorského sboru. Historie v jeho interpretaci měla dobrou úroveň. (To prostě nebyl Arnošt **Zvára**, řečený *„Cicvár“*, doslova přeříkávající učebnice dějepisu.) – Později se oženil se svou studentkou, sestrou našeho spolužáka z primy až kvarty („ve vší počestnosti“ – až po její maturitě). V padesátých

letech ředitelovaI na gymnáziu v Jihlavě. Pak přešel na Pedagogickou fakultu v Českých Budějovicích a po roce 1968 se stal obětí „normalizačních“ čistek.

Tomáš **Vandas**, ruštinář a francouzštinář, byl asi jedním z nejschopnějších našich kantorů vůbec. Na škole zorganizoval nepovinnou výuku šachů, dokonce téměř pravidelně zval kvalitní vyznavače královské hry na simultánní produkce. Vynikal především jako excelentní stenograf v několika jazycích. V padesátých letech odešel z Moravských Budějovic nejprve do Ruského gymnázia v Praze, pak přešel do gymnázia ve Slovenské ulici a do Státního těsnopisného ústavu. – Tomáš Vandas tragicky zahynul v polovině šedesátých let.

František **Svoboda**, původem z venkovského prostředí odkudsi od Mramotic u Znojma, v oktávě náš třídní a ruštinář, byl co do charakteru spíše dobrák, zřejmě trochu poznamenaný „sekyrářskou“ atmosférou začátku padesátých let. K předmaturitnímu „pogromu“ v obou oktávách (nepřipuštění několika studentů – na poslední chvíli – ke zkouškám dospělosti) stěží mohlo dojít z jeho iniciativy. Spoluzodpovědnost však nepochybně nesl. – V letech 1953-1957 byl ředitelem gymnázia.

Franštinář a češtinář Alois **Liška** učil především v „béčku“. Měl přirozenou autoritu a kladl důraz na „fair play“. „Náš“ franštinář Jan **Veselík** byl mladý bonviván, známý v budějovických restauracích, které zřejmě často navštěvoval s místní mládeží, mezi níž se objevovali i gymnazijní studenti a studentky. Byl to chlapík veselý, inteligentní, ale příliš mnoho nás nenaučil.

Trochu svérázný Karel **Zahrádka**, za války student-koncentráčník, umělec, absolvent výtvarné výchovy a zeměpisu na univerzitě v Brně, se od počátku netajil svým „komunistickým“ přesvědčením, avšak mezi „ultra“ zřejmě nikdy nepatřil. (Na přelomu 40. a 50. let byl asi předsedou stranické organizace a některá „sekyrářská“ opatření, týkající se i našeho ročníku, nesla pravděpodobně také jeho podpis.) V septimě objevil student Mirek Šrámek v „kreslírenském“ kabinetu právě dokončený akt jeho budoucí druhé choti (v té době ještě sextánky) – a třída měla senzaci. – Třeba dodat, že vládcové kreslírny byli vesměs osobnostmi *„sui generis“*, ať už šlo o důstojného staříka, malíře a spisovatele Františka **Šindeláře** (*„Šinduse“*), kulhavého Jakuba **Ptáčníka**, telečskou paní Elišku **Příbramskou** nebo Karla Zahrádku.

Oběťmi režimu byli manželé Černí. On, Rudolf **Černý**, mimořádně inteligentní člověk, syn hajného v Ochoze, spisovatel a překladatel (publikující mj. pod pseudonymem Cyril Ochoza), vystřídal asi osm gymnázií. Z Třebíče musel po únoru 1948 odejít. Tři roky působil v Moravských Budějovicích. Učil nás základům filozofie. Pak byl „odsunut“ na základní školu do Domamile a nakonec do Jaroměřic. Ona, Růžena **Černá**, rovněž inteligentní, ale nekompromisně přísná, mezi studenty proto ne příliš oblíbená, se specializovala na latinu a franštinu. V padesátých letech skončila jako úřednice moravskobudějovické pošty.

Za **Čekalského**, bývalého starosty (před válkou v hornické Orlové a po válce krátkou dobu i v Moravských Budějovicích), se filozofie v oktávě změnila v poměrně jednoduché stranické školení.

Duší tělovýchovných akcí školy byl především Jaroslav **Orlíček**, náš první třídní (1943-44). V primě nás učil také základům zeměpisu – především fyzického – Velkoněmecké říše a Protektorátu Čechy a Morava.

Mezi vyhlášené, sympatické kliďasy patřil tělocvikář a zeměpisec Václav **Opekar** (absolvent pražské Přírodovědecké fakulty z roku 1936). Pocházel ze skromného jihočeského prostředí a do relativně bohaté budějovické rodiny prý příliš nezapadl. Politiku chápal jako »špinavost« a – v rozporu s marxistickými dogmaty – se to názorně snažíval studentům vysvětlit.

Nejsvéráznějším zeměpiscem byl bezpochyby pan profesor **Kolenatý** (údajně z Telče), známý svými nesčetnými humornými průpovídkami. Z geografie nás nenaučil dohromady nic, ale o to snad v těch dobách (1944) ani nešlo; podle osnov se tehdy přednášela výlučně „Velkoněmecká říše".

Karel **Urbánek**, který nás vzdělával v hudbě (jak se jeho předmět oficiálně nazýval) v primě a sekundě, poměrně značně „bazíroval" na teorii. Jeho nástupce Karel **Klatt** byl naproti tomu především praktik. Zakládal si na své sbormistrovské práci. Jeho varhanická funkce v moravskobudějovickém kostele svatého Jiljí poúnorovému režimu zřejmě vadila, ale protože neměl konkurenci, na gymnáziu se udržel.

Ladislav Skokan

O „třídních" přezdívkách

Přezdívky – tedy „pojmenování vedle svého náležitého jména", jak to definuje Slovník spisovného jazyka českého – měli u nás jenom někteří kolegové, a – pokud mi paměť slouží – prakticky žádná z našich příslušnic něžného pohlaví. Některá jména byla výstižnější, jiná méně, jedna „frekventovanější", jiná spíš jen příležitostně užívaná.

Věčně se usmívající Čestmír **Brázda** z Dolní Bobrové u Nového Města na Moravě, který s námi studoval v kvintě a sextě (a bydlil u své tety v Heřmanicích), byl *»Culín«*. (Později vystudoval geografii na brněnské univerzitě a po jistou dobu pracoval na přírodovědecké fakultě.)

Jak přišel Bohumír **Čech** z Prokopova k přídomku *»Čábel«,* přiznám se, nevím; zdá se mi, že to mělo jakousi vazbu na jeho rodiště a bydliště.

Luboš **Kabelka** z Jakubova býval pro nás všechny *»Theo«* či *»Teoš«*. Snad to souviselo s jeho o několik let starším jmenovcem (z vyšší třídy moravskobudějovického gymnázia) Bohumírem nebo Theodorem Kabelkou, kterému se říkávalo *»Velký (Dlouhý) Theo«*.

Náruživý čtenář a někdy snad i trochu samotář Mirek **Kapinus** z Blížkovic získal označení *»Pavouk«* nebo laskavé *»Pavouček«,* ještě častěji však – v moravskobudějovickém hanáckém dialektu – *»Babók«*.

Františkovi **Karbašovi** z Třebíče se říkalo *»Morda«*. Byl náruživým myslivcem a v myslivecké mluvě to znamená „tlamu psů a šelem".

Milan **Krejčiřík** z budějovického pivovaru se obvykle „zkracoval“ a navíc „latinizoval“ jako *»Krčus«*.

Standu **Nahodila** často škádlívali pojmenováním *»Sádek«* – na počest zdaleka viditelného objektu na kopci nad jeho rodnými Loukovicemi.

„Srandista“ Franta **Novotný** byl snad odjakživa pro všechny na škole *»Futin«* či *»Futu«*, podle oblíbeného herce Ference Futuristy, alias Františka Fialy.

Přídomek *»Pipin«* Luboše **Procházky** pravděpodobně vznikl v gymnazijním dějepisu; odvozoval se od franckého krále Pipina III.-Krátkého (Mladšího).

Jirka **Riesenfeld-Javorský** si svou přezdívku *»Raoul«* (Rudolf) zřejmě přinesl z domova, z rodinného prostředí, ještě z těch šťastnějších předválečných dob. Pro spolužáky to byl *»Raula«*.

Láďa **Skokan** se v nevděčné roli primuse nevyhnul čas od času nelichotivému studentskému slangovému označení *»Šprt«,* i když v biflování nijak nevynikal.

Mirek **Slabý** vděčil za své přízvisko *»Busi«* obuvnické firmě-prodejně svého otce v Jemnici. („Baťa, Busi – ševce dusí“, říkávalo se u nás za první republiky.)

Mirkovi **Šabatovi** říkali *»Muňa«*, ale jemu se to nelíbilo a s přezdívkou se neztotožnil. Kamarádi ho tak spíše škádlili.

Zdeňka **Štěpanovského** z Lukova pan profesor Malý (matematik) několikrát označil za *»Matějovského«*; mezi studenty se to však příliš neujalo.

Častohostický Luboš **Vlček** se běžně „zkracoval“ jako *»Vlk«,* ale to vlastně ani nebyla přezdívka.

„Čelo třídy“ - stupínek a tabule

Slabý		Veselík	Abrahamová		Kneslová
Procházka	Nahodil	Čech	Veselá		Skoumalová
Šrámek		Skokan	Nekulová	Polová	Tkaná
Štěpanovský		Drbal	Baštář	Böhm	Nekula
Vlček		Šula	Kabelka	Horký	Mareš
Kochrda		Fučík			

Zasedací pořádek „áčka“ v oktávě 1950/51

Ladislav Skokan

Francouzský diktát

Stalo se to někdy na jaře roku 1948. Chodili jsme do kvinty a stejně jako všichni šestnáctiletí a sedmnáctiletí kluci cítili jsme se být dospělými. Tehdy, tři roky po válce, byla symbolem mužnosti cigareta. Stačí se podívat na poválečné filmy. Většina kluků ze třídy kouřila. Ve škole to sice nebylo dovoleno, ale profesorský sbor žákům vyšších ročníků kouření toleroval. Smělo se kouřit o přestávkách na umývárně před chlapeckými záchody. Byla to jakási neoficiální kuřárna a my jsme se zde – říkali jsme „na hajzlu“ – scházeli k různým debatám i s těmi, co nekouřili. Náš příběh začal právě v těchto místech. Zazvonilo po přestávce – stopli jsme nedokouřené cigarety a odebrali se do třídy, kde se měla odbývat hodina francouzštiny.

Minuty pomalu ubíhaly a očekávaný profesor Liška nikde. Uplynuly další minuty a on *furt* nikde. Tu se dveře otevřely a suverénně vstoupil ruštinář pan profesor Vandas. My jsme uctivě povstali a hned brumendo, že nemáme ruštinu, ale máme mít francouzštinu. On nic. Zapsal do třídnice a pak nám sdělil, že budeme psát diktát.

My jsme opět uctivě upozorňovali, že nemáme ruštinu, ale on se nenechal zviklat – a ať si vezmeme papír a že budeme psát **francouzský** diktát. Opět se v nás ozvala sebeobrana. Vymlouvali jsme se, že žádné volné papíry nemáme. Bylo nám ale sděleno, že si je máme vytrhnout ze sešitu. Znovu jsme se bránili, že trhání listů ze sešitů je zakázáno. A tu pan profesor udělal první chybu. Řekl doslova: ***„Tak si vemte, co máte!***“

Já jsem se s Láďou Pidrou rozdělil o sáček od svačiny – *pomuchlanej* a *promaštěnej*, a ostatní rovněž našli nějaké cáry papíru. Futin psal na okraj Rudého práva a Dalibor marně loudil nějaký papír. Marně. Sejmul tedy se stěny obraz, který namaloval pan profesor Zahrádka (jmenoval se „Žně“), vyndal ho z rámu a psal na druhou, nepomalovanou stranu tohoto *papundeklu*.

Vtom, když zazněla první diktovaná slova, kdosi z nás připadl na geniální myšlenku (vůbec nevím, kdo to byl – třeba se po promlčení tohoto zločinu přizná), kterou zašeptal do celé třídy: ***„Píšem to foneticky!***“ Nebylo mezi námi jediného zvrhlíka, který by tuto výzvu neuposlechl.

A diktát probíhal za častých otázek někoho z nás: *„Jak to bylo?“, „Cože?“, „Prosím, ještě jednou!“", „Teď jsem dobře nerozuměl“* apod. Pan profesor seděl na židli, nohy pohodlně nataženy pod stolem, hluboce zakloněn a trpělivě diktoval. V jednu chvíli bylo těch dotazů nějak moc a pan profesor udělal další chybu. Vykřikl: ***„Pište pořádně to, co říkám****!“*

A my pořádně psali, co říkal. Takže, když se z jeho úst ozvalo *„Rameši, neopisujte!“* nebo *„Bože, kolikrát to mám opakovat?“*, vše jsme poctivě zapsali. Aby bylo jasno: zapsali to všichni ! – taková jsme byli třída.

Nevím, co to bylo, že se najednou pan profesor prudce vztyčil, odstrčil židli, rozhlédl se po třídě a na chvíli ztratil řeč. Pak suše pronesl, abychom se podepsali, diktáty sebrali a jemu odevzdali. Stalo se. Pan profesor ani nevyčkal konce hodiny a okamžitě odešel.

Vyučování nám končilo ve 13.00 a ve 14.00 už zasedala mimořádná konference. Bylo to poprvé, kdy kvůli naší třídě zasedala mimořádná konference. Její výsledek byl velmi negativní – pro všechny. Nejvíce se ale cítil poškozený pan profesor Zahrádka a požadoval za zničenou malůvku – pardon – **obraz** asi dva tisíce korun. Marně... Bylo to moc fajn, akorát nevím, **proč jsme měli na výročním vysvědčení v kvintě ty dvojky z mravů!**

Milan Reichert

Úsměvy profesora Vandase

Profesor Tomáš Vandas patřil ke generaci mladých profesorů. Příběh, který tak výstižně popsal Milan Reichert, se odehrál v době, kdy jsme ho znali jen velmi povrchně. Kdybych měl popsat něco, co bylo na něm typické, pak by to asi byla jeho zvláštní kamenná tvář. Nevzpomínám si vůbec, že by se někdy od srdce zasmál. Jeho smích – to byl jen lehký záblesk, který dobrý pozorovatel dokázal zachytit spíše v očích, než vyčíst z výrazu jeho tváře. Byl vášnivým šachistou, a není proto vyloučeno, že to byla profesionální deformace. Šachisté a hráči pokeru jsou mistři v sebeovládání, aby nedali najevo soupeřům své pocity. On mi dost připomínal hráče pokeru. Když jsem se s ním poprvé setkal, měl jsem dokonce nepříjemný pocit, jako by mě přehlížel. Byl pravým opakem profesora Lišky, který se stále usmíval a měl smysl pro jemný humor. U Lišky člověk vždy s jistotou věděl, jakou má náladu, zda mluví vážně, nebo žertuje. Měl přirozenou autoritu, dovedl citlivě komunikovat s celou třídou, nevyhrožoval, choval se k nám jako k mladším partnerům. Profesor Vandas situaci tehdy nezvládl. Možná také proto, že se ji snažil vyřešit silou.

Když vstoupil do třídy, třída zareagovala lehce humorným protestem – *my nemáme ruštinu, máme mít francouzštinu*. Kdyby tuto nabídku k dialogu přijal a odpověděl s úsměvem – *když máte mít francouzštinu, tak si napíšeme francouzský diktát*, asi by vznikla úplně jiná situace, ale pan profesor třídu ignoroval, došel beze slov na stupínek, povýšeně se rozhlédl po třídě a usedl za katedru. Po celou dobu nehnul ani brvou. Tak se to alespoň tehdy jevilo nám kvintánům.

Dlužno ale dodat, že profesor Vandas nebyl ve skutečnosti tak arogantní, jak se nám tehdy v kvintě jevil. Blíže jsem ho poznal teprve později, když jsem začal chodit do šachového kroužku, který on vedl. Tam jsem si teprve uvědomil, že je to ve skutečnosti velmi citlivý člověk a že ta kamenná tvář je

jen maskou, kterou chrání své nitro. Nevím, zda se mu podařilo naučit mě rusky, ale určitě se mu podařilo probudit ve mně zájem o šachy. V té době jsem je hrál, především jeho zásluhou, velmi dobře a dlouho jsem průměrné soupeře lehce porážel. Pominu-li fakt, že mně hra v šachy přinášela radost a zvyšovala mou prestiž mezi kamarády – naučila mě logickému myšlení, strategickému chování, ale také sebeovládání a rozvaze, protože v šachové hře stačí jediný neuvážený krok a pracně budovaná strategie se zhroutí jako hromádka z karet, hra je nenávratně ztracena.

Vandasova posedlost hrou v šachy se brzy přenesla i na mne. Myslím, že jsem šachům věnoval až příliš mnoho času na úkor školy. Už jsem se nespokojoval jen s herní praxí, ale začal jsem studovat šachovou teorii. Profesor Vandas s námi často hrával simultánky a já si strašně moc přál – alespoň jednou v životě ho porazit.

Ve vzpomínkách se mi vybavuje dávná scéna, kdy jsme jednou v létě vyjeli vlakem na školní výlet do Vranova nad Dyjí. Příznivci šachu se sesedli do jednoho kupé. Profesor Vandas hrál bílými kameny na pěti nebo šesti šachovnicích. Byl jsem jedním z jeho protihráčů. Vidím ho, jako by to bylo dnes. Stál v uličce u okna, ruce za zády..., mlčky, zamyšleně pozoroval ubíhající krajinu..., občas vstoupil do kupé, obešel nás, udělal svůj tah a vrátil se zpět... S přibývajícími kilometry ubývalo soupeřů. Nakonec zůstal poslední. Ten uhrál čestnou remízu. Kdo to byl, to už nevím. Již delší dobu jsem hru sledoval jako divák. Prohranou partii jsem vzdal jako jeden z prvních.

Uplynula řada let. Dávno jsem měl po maturitě a žil už v Praze. Jako zaměstnaný člověk jsem na šachy už mnoho nepomýšlel. Až jednou – čirou náhodou jsem o víkendu ze zvědavosti zabloudil na nějaký šachový turnaj. Snad jsem si chtěl trochu zavzpomínat a osvěžit šachové myšlení. Mlčky procházím kolem šachovnic, prohlížím jednotlivá postavení a hodnotím šance soupeřů, když znenadání uslyším za sebou dobře známý hlas – *Dobrý den*... Byl to profesor Vandas. V první chvíli se mi zdálo, že za celá ta léta, co jsem ho neviděl, se vůbec nezměnil. Vypadal úplně stejně – ale něco na něm bylo přece jen trochu jiné, něco, co mi se vzpomínkami nějak nehrálo. Pak mi to došlo. Profesor Vandas se na mě ze široka usmíval.

Bylo to mé poslední setkání s profesorem Vandasem. Od té doby jsem ho už nikdy nespatřil. Pracoval prý jako komorní stenograf, a to v pěti nebo šesti světových jazycích. Pak jsem se dozvěděl, že na vrcholu své kariéry tragicky zahynul.

Milan Krejčiřík

Roleta

Sexta, naše milá malá třída, s miniaturním stupínkem, se stolkem někdy přiraženým k prvním lavicím, někdy posunutým ke stupínku (prohlédněte si náš zasedací pořádek). Proč píši pořád stolek a ne katedra? Za katedrou nejsou vidět pedagogovy nohy, my jsme měli obyčejný stolek: nevelká deska, šuple na třídnici a pár papírů a čtyři obyčejné válcové nohy. (To je velmi důležité pro další děj tohoto příběhu!)

Letní období, slunce praží do oken třídy, za stolkem, který je tentokrát uprostřed mezi lavicemi a stupínkem, pan profesor Opekar. On zapisuje do třídnice, my očekáváme hodinu zeměpisu.

Pan profesor mhouří oči, slunce pere nemilosrdně, a tak pan profesor vydá příkaz: *„Rameši, stáhněte ty rolety!“*

Student Rameš ochotně vyskočí, stáhne roletu u prvého okna a přejde ke druhému oknu, odkud tak praží na pana profesora. Stáhne roletu, povolí provázek a roleta vyletí vzhůru. Stáhne roletu znova a děj se opakuje.

Nyní musím zdůraznit, že v té době jsme už byli **technickou větví** – neměli jsme už latinu, ale víc hodin technických předmětů – a stávali se z nás technici tělem i duší. Ruda Rameš krátce zaváhal, jak to zařídit, aby neposlušná roleta plnila řádně svou funkci, ale pak problém bleskově vyřešil.

„Pan profesor jistě laskavě dovolí,“ usmál se Ruda. Jednou rukou držel provázek rolety, druhou rukou uchopil za nohu stolek a nečekaje na stanovisko pana profesora, přitáhl stolek – no ano, panu profesorovi pod rukama – blíže k oknu a roletu přivázal k noze stolku.

„A je to,“ zhodnotil Ruda svůj způsob řešení problému a nově vzniklý stav.

Pan profesor Opekar, s perem v ruce, nevěřícně zíral, jak mu stolek zmizel pod rukama. Po chvíli zavrtěl hlavou a řekl doslova: *„Tak takovýhle nápad může vzniknout jen v této třídě!“* On nás totiž, jako náš třídní, velmi dobře znal. Povšimněte si, že řekl ***„Jen v této třídě!“*** Nebyla to vlastně slova uznání?

Co k tomu dodat? Snad už jen: ***„Díky, pane profesore!“***

Milan Reichert

← Pochodové cvičení (1948)

Odleva profesor Václav Opekar, Rudolf Rameš, Jiří Javorský, Ladislav Pidra, Milan Reichert; vzadu František Karbaš, Jiří Strnad a Karel Šplíchal (foto Milan Krejčiřík).

Kabrňák

Nejsem si jist, kde byl počátek tohoto velkolepého (jako vždy) nápadu, ale domnívám se, že to bylo poté, co Mirek Šabata dal Daliborovi Přibilovi mezi krajíce jeho svačiny na míru *přiotrhanej červenej piják*. Dalibor to s chutí slupl až na malý kousek, kdy se mu oba krajíce poněkud rozjely a on spatřil to, co konzumoval. Pomstil se sladce: celý týden pečlivě chytal mouchy, schraňoval je a pak je opět pečlivě naskládal mezi krajíce Mirka. I Mirek si velmi pochutnával až do chvíle, než mezi chleby uviděl něco černého. Stejně mu už toho moc k jídlu nezbývalo. Oba to za všeobecného veselí bez následků přežili a právě zde – jak se domnívám – se zrodil onen ohromný nápad: uspořádat soutěž o nejsmradlavější svačinu. Na popud Mařenky Vejtasové, která tvrdě prosazovala požadavek, že taková věc se nemůže jen tak *odflinknout*, ale že na to musí být stanoven jistý čas – byl určen asi s týdenním odstupem den „D“.

V té době jsme mívali na první hodinu většinou Kabrňáka – pardon, pana profesora Nechvátala. Pan profesor byl svéráznou osobností se smyslem pro humor. Vyučoval matematiku, deskriptivu a chemii. Svou přezdívku si vysloužil za to, že ocenil čísi vtipnou odpověď slovy: *„I ty jeden kabrňáku.“* Do třídy vstupoval vždy rázným krokem, my jsme povstali, on ležérně mávl rukou a se slovy: *„Nazdar, sednout!“* dokráčel ke svému stolku.

V den „D“ to začalo úplně stejně. Vstoupil do třídy, my jsme povstali, on mávl rukou se slovy: *„Nazdar, sed...“*, nedořekl. Zarazil se uprostřed slova a jeho citlivý čich zkušeného chemika mu vložil do úst další slova: *„Asakra“* (psáno dohromady, tak jak to bylo vyřčeno!). Pak se rozhlédl, nasál ovzduší z několika směrů, a protože nás velmi dobře znal, rovnou se zeptal: *„Tak kdo vyhrál?“*

Třída jednohlasně označila za absolutní vítězku právě Mařenku Vejtasovou. Seděla v prvé lavici a donesla si v hrnku cosi, co bylo kdysi olomouckými tvarůžky, černým pivem, cibulí, česnekem a bůhví čím ještě (ona výrobu přísně tajila). Pan profesor se na ni mile usmál a otázal se: *„Tak co, dáš mi okoštovat?“* Dala. Po pochvale měl pan profesor další dotaz: *„A kdo byl poslední?“* A třída zákeřně, zbaběle a bez ostychu jako naprosto neschopného a bez fantazie označila mne, protože jsem na věc nějak pozapomněl a na poslední chvíli jsem si koupil zavináče – zcela bez možnosti se nějak rozumně umístit. I pan profesor toto ihned ohodnotil:

„Reichert k tabuli!“ A bylo to...

Ze stejné doby pochází i následující epizoda, kterou bych mohl nazvat

Hodiny

Začala tím, že náš spolužák František Novotný (zvaný Futin) přišel jednou do školy pozdě. Dávno bylo po zvonění a pan profesor Nechvátal už byl ve třídě, když se rozletěly dveře a v nich Futin s okamžitou omluvou: *„Prosím, pane profesore, nám šly špatně hodiny.“* Pan profesor jen mávl rukou a Futin se usadil do lavice. V následujících dnech se situace několikrát do písmene opakovala a několikrát po sobě jsme slyšeli, že důvodem pozdního příchodu jsou špatně jdoucí hodiny.

Po jisté době přišel Futin opět pozdě. Tentokrát byl ale pan profesor Nechvátal rychlejší a, než stačil Futin nabrat dech k omluvě, jeho výmluvu nebo omluvu zarazil. Sám se obrátil ke třídě se slovy: *„U Novotnejch jdou furt špatně hodiny.“* (Poznámka: Pan profesor si mohl dovolit takovouto nespisovnou formulaci, protože neučil češtinu.)

Futin okamžitě mával rukou na protest, který doprovodil slovy: *„Ó né, pane profesore, už jdou dobře.*“

Teď se zase zarazil pan profesor a hned se dotázal: *„A copak se ti medle přihodilo?“*

A Futin se rozpovídal: *„Ále, taková nepříjemná věc. Když jsem byl ráno v koupelně* (kterou u Novotných neměli), *šlápl jsem nedopatřením na tubu zubní pasty – špatně zašroubovanou – a ona ta zubní pasta vám v ten moment vyjela asi na metr po podlaze. No a tatínek mne přinutil tu pastu zase nacpat zpátky do tuby. Tou dírkou samozřejmě. No a to mne zdrželo...“*

Třída se rozchechtala a panu profesorovi klesla hlava na třídnici. Když se z toho trochu vzpamatoval, prohlásil, že takovou výmluvu nebo omluvu pedagogika nezná, co svět světem stojí, a že si ji musí dobře zapamatovat.

V zájmu historické pravdy je třeba dodat, že od té doby chodil Futin do školy včas.

Milan Reichert

Někteří naši profesoři měli smysl pro humor

Mezi veselé příhody z našeho mládí patří například jedna povedená cesta ze školy domů. Hráli jsme si na silnici z Moravských Budějovic do Lukova s tenisákem přehazovanou. Jejím nedobrovolným účastníkem se stal shodou okolností pan profesor Stojánek, ruštinář a češtinář, který nás – aniž jsme to zpozorovali – dohnal na bicyklu. Míč „zcela náhodně“ přistál na jeho důstojné hlavě – jezdec se však na kole statečně udržel. Neudržel se ale nazítří v hodině ruštiny a hned na začátku výkladu ocenil autora úspěšného zásahu slovy:

„Melkusi, »russkij jazyk ně znaješ«, ale dělat alotria na silnici – »eto ty znaješ«!“

V češtině si pan profesor zapisoval duchaplné výroky žáků, takzvané „perličky“. Tématem jedné písemné školní práce, kompozice čili „kóny“ byl výklad básně Petra Bezruče „Maryčka Magdónova“. Horlivý spolužák místo *„Život jí ukončil vozík“*, to v přemíře soustředění interpretoval: *„Smrt jí ukončil vozík.“* Po zveřejnění „perly“ propukla třída v nehorázný řehot. – Důslednosti nás pan profesor učil svérázným způsobem: Někteří žáci byli na štítku sešitu pro „měsíční“ písemné práce hodnoceni známkou »5/5«, tj. »nedostatečně« za sloh, »nedostatečně« za pravopis. Za nesprávnou opravu chybných vět dostali znovu ohodnocení »5« a někteří nenapravitelní hříšníci při »opravě opravy« „dalších“ »5«. Koncem roku se štítek sešitu těchto „nejvýše oceněných“ zcela zaplnil červenými číslicemi.

- - -

V dalším ročníku jsme na měšťance měli výborného češtináře Vladimíra Šolce. Neoženil se prý proto, že mu jeho budoucí partnerka napsala v milostném dopise v křestním jménu Vladimír – ypsilon. Za okupace snad v každé hodině češtiny brojil proti nacismu a válce – a nikoho ani nenapadlo, aby ho udal. (Později se zřejmě charakter některých našich lidí změnil: za výhrady proti komunismu nezřídka následovala udání, ba dokonce i věznění.)

- - -

Mimochodem: Z lyžařského zájezdu naší třídy na Radhošť si vzpomínám na veršované přání Ládi Skokana k obědu (v chatě pod vrcholem):

»Kdo chce velké hory „zlízt“, musí hodně knedlí sníst. Byste byli jako rtuť, přeju vám všem dobrou chuť!«

Úroveň našeho gymnázia byla – podle mého názoru – dobrá, zejména jako příprava na vysokou školu. Zvlášť oceňuji naši třídní, paní profesorku Ševčíkovou-Králíkovou a pana profesora Opekara – pro jejich přátelský přístup k nám. Vzpomínám na údiv pana profesora Malého, když při příchodu do budovy spatřil kapesníky vyvěšené z okna naší třídy, což mělo signalizovat, že žádný žák toho dne nechybí. Ještě víc však byl překvapen, když měl suplovat ve třídě »B« a našel zcela prázdnou učebnu, protože „vzorní žáčci“ se odebrali místo vyučování – hrát kulečník v »Grandu«.

Dobrou úroveň našeho ústavu mi potvrdilo mimo jiné i to, že jsem všechny zkoušky na vysoké škole zvládl hned napoprvé. Naši moravskobudějovičtí profesoři byli vesměs na vysoké úrovni, nepodplatitelní; představovali autority, ke kterým si jen málokdo dovolil přicházet na hodiny (a zejména na zkoušky) zcela nepřipraven.

Emil Drbal

Občas mi připomínal rakouského oficíra z Haškova Švejka

Profesor Stojánek patřil do staré, řekl bych, rakouské nebo německé školy středoškolských profesorů, kteří sebemenší studentovu chybu přísně trestali. Měl přirozenou autoritu a v jádru to byl hodný člověk, jen navenek se snažil budit u studentů hrůzu. Nevím, zda u někoho dokázal probudit zájem o předměty, které přednášel, což by měl být hlavní úkol pedagoga, on bazíroval spíše na formálních pravidlech a na detailech, než na podstatě vyučovaných předmětů. Přesto bude asi patřit k těm profesorům, na které se jen tak nezapomíná. Kolovala o něm celá řada veselých historek. Typické pro něj bylo, že „sázel" pětky jako na běžícím pásu. Pětka byla jeho nástrojem, kterým žáka trestal, ale jeho výsledná známka na vysvědčení nebyla průměrem známek za celý rok. Při jejím stanovení pouze přihlížel k počtu obdržených pětek. Stěží se asi našel ve třídě někdo, kdo od něho v průběhu roku nějakou tu „kouli" nedostal, nebo komu alespoň jednou pořádně nevynadal.

- - -

Mirek Šabata dostal jednou otázku, z jakého slovesa je odvozeno ruské poděkování *»spasibo«*. Mirek se postavil, chvíli váhal, a pak trochu nejistě vyhrkl: *„Spasti."* Profesor Stojánek pozvedl brýle do čela a pohlédl dlouze na Mirka. Pak vyskočil ze židle, až mu brýle spadly zpět na nos a vykřikl:

„Tak spasti, spasti??" ...obrátil se na třídu, chytil se za hlavu a potom oběma rukama ukázal na Mirka a zakvílel: *„Umučená hodino, dobře se na něho podívejte, tenhle pitomec si myslí, že spasitel byl nějaký pasák. Sedni si, osle, píši ti »pět« – a je to už tvoje čtvrtá... "*

- - -

Futin dostal za úkol časovat ruské sloveso »moč« (moci) a tak začal: *„Ja magú, ty móžeš, on móžet, my móžem, vy móžetě, ani* ***magút****..."* (poznámka pro ty, kteří ruštinu neznají nebo už ji pozapomněli: Ve třetí osobě množného čísla je přízvuk na prvé slabice a vyslovuje se tedy »mógut«.) Profesor zbystřil pozornost a pozvedl brýle do čela. *„Ještě jednou to množné číslo."* Futin trochu zrozpačitěl a nesměle zopakoval: *„My možem, vy možetě, ani* ***magut****"*.

„Tak magut..., magut..., magut bezocasý. To je opice, ty pitomče. Ty jsi magut, ty jsi opice bezocasá. Sedni si, píši ti »pět« a už jich tu máš deset, osle."

- - -

Další příhoda se odehrála někdy v kvartě. Nevzpomínám si už přesně, co vyvolalo tehdy u profesora Stojánka takový výbuch hněvu – u něj to byl jev dosti častý. Dokázala ho „vytočit" sebemenší nepřesnost. Vstal od svého stolu a pomalu došel uličkou mezi lavicemi až před Olinu Rovenskou, posunul si brýle do čela a spustil na ni zcela neurvale: *„Ty kopyto jedno..."*

Olina byla tehdy můj idol. Byla to citlivá a jemná dívka – a myslím, že ji tak vnímala celá třída. V té chvíli mně jí bylo strašně líto a za ten zcela neadekvátní profesorův výstup jsem se do hloubi duše za pana profesora styděl. Nevím už, co jsem řekl, udělal nebo neudělal, ale vzápětí profesor Stojánek obrátil svůj přísný zrak na mne a položil mi rovněž nějakou nepříjemnou otázku, a protože ani moje odpověď ho neuspokojila, pokračoval dál ve svém běsnění.

„Krejčiříku, ty osle... Krejčiříku, píši ti do celé kolonky »pět« (a bylo zřetelně vidět pohyb ruky, že opravdu psal do notesu velikou pětku), *...s tebou jsem skončil..., pamatuj si, ty osle, jseš pro mě vzduch... a pošli sem svoje rodiče.“*

Potom se obrátil na celou třídu a svůj cholerický divadelní výstup završil zvoláním: *„Vy ostatní pitomci, dobře si pamatujte, kdo bude mít víc než sedm pětek, nemůže počítat ve čtvrtletí s lepší známkou než »dobře«...“* Chvíli ještě pokračoval ve výčtu hrozeb, ale postupně se už uklidňoval. Na konci svého výstupu upravil počet pětek pro získání známky »dobře« ze sedmi na dvanáct a ještě dodal: *„A kdo bude mít, vy pitomci, čtrnáct pětek a víc, je pro mě vzduch, vzduch – nic víc než obyčejný vzduch!“*

Milan Krejčiřík

Výlet na Cornštejn - léto 1947
Stojící: Ladislav Pidra, František Novotný, Rudolf Rameš, Milan Reichert
Sedící: Alois Šumbera, Milan Krejčiřík

Experiment

Slohové úlohy z českého jazyka jsem psal blbě! Pravidelně na čtyřku! Až jednou...

Ale moment, musím pěkně pomalu od začátku a nic nevynechat.

Bylo to v kvintě, kdy jsme dostali na češtinu novou paní profesorku Karlu Sobotkovou. To už jsme měli stálou třídu, tu malou místnost vedle knihovny – prý bývalou hovornu – s malým stupínkem a stolkem přiraženým hned k první lavici holek.

Paní profesorka zapsala do třídnice, povstala a jala se přednášet českou literaturu. My jsme poslouchali a když se paní profesorce zazdálo, že někdo z nás hochů vyrušuje nebo nedává pozor, posadila ho do první lavice před sebe, mezi Svaťu Brtnickou a Mařenku Vejtasovou.

Tento ortel – *samozřejmě neprávem* – jednou také postihl mne. Přesedl jsem si tedy, Láďu Pidru nechal samotného a uraženě koukal před sebe. Paní profesorka přednášela dál, a tu já si povšiml, že její perfektní přednáška je vlastně přesné čtení z jakési knihy, co měla před sebou. Nikdo z nás to netušil, mysleli jsme, že hovoří spatra.

Náhoda, jak známo, je blbec. Vzadu mezi spolužáky se začala odehrávat jakási tajná pošta, kterou paní profesorka zpozorovala. Protože trestné místo bylo již obsazeno (mnou), šla se paní profesorka podívat na místo činu a zjednat nápravu a já dostal bleskový nápad, jak ji trochu vytrestat. Vzdálení se od stolku jsem ihned využil, natáhl se a převrátil v oné knize pár stránek. Ne moc. Asi tak dvacet. Byla to dost tlustá kniha.

Paní profesorka se vrátila, nadechla se, podívala se dolů, kde přestala, ale zjistila, že je tam něco úplně jiného. Převrátila jeden list zpět, jeden dopředu... Když to tam nebylo a uvědomila si, že to tak hned nenajde, zavřela knihu se slovy: *„Pokračovat budeme příště, nyní se bude ještě zkoušet. Reichert k tabuli!“* Přestože zakrátko zazvonilo, dostal jsem kouli.

Od té doby byly mé slohové práce z českého jazyka hodnoceny pravidelně známkou čtyři, byť byly bez pravopisných chyb. Nikdy ale nechyběla poznámka, že mám nemožný sloh. Až do konce studia včetně maturity jsem jinou známku neviděl. Až jednou...

Bylo to již v oktávě. Nevím jakou špionážní cestou jsme získali stoprocentní informaci o tématu příští *kóny* z češtiny. Využil jsem této znalosti a domluvil se s Futinem, který **jediný** míval vždy ze slohových úkolů jedničku, na experimentu, který spočíval v tom, že jsme si předem **napsali text této úlohy, texty si vyměnili a poté přepsali na čisto do sešitu**.

Futin na úspěch tohoto pokusu příliš nevěřil, ale šel se mnou do toho. A jak to dopadlo? Přesně podle mého drzého předpokladu: Futinova práce

Před hospodou „U Cágra“ v roce 1961

v **mém** sešitě byla oceněna známkou čtyři, moje práce v **jeho** sešitě jedničkou. Oba jsme si to nechali pro sebe.

Léta plynula a po deseti letech od naší maturity, kdy škola slavila padesáté výročí svého vzniku, jsme se sešli také – v hospodě „U Cágra“. Ostatní ročníky se scházely vždy v té restauraci, kam nejraději chodívaly, takže pedagogický sbor přecházel z jednoho místa na druhé, na kousek řeči a trochu vzpomínek.

A tak se stalo, že paní profesorka Sobotková zavítala i k Cágrovi, kde bylo i několik jiných ročníků. U Cágra – na sokolovně – to byla študentská hospoda! Obcházela skupinky bývalých žáků, porozprávěla a pak přešla k další.

A opět náhoda. Stál jsem s Futinem a sami jsme na cosi vzpomínali, když se u nás paní profesorka zastavila. Slovo dalo slovo a ona mi začala mateřsky vyčítat moji nedbalost ve slohových úlohách, které musela **stále známkovat právě tou čtyřkou**.

„Stále ne!“ děl jsem a přes němou gestikulaci Futina, abych nic neříkal, jsem jí to celé řekl.

Zarazila se, podívala se na Futina s dotazem, zda je to pravda. Futin mlčky přisvědčil. A nyní její obličej vykouzlil dvě neuvěřitelné změny: První pohled na mne vyjádřil zlobu a vztek té nejvyšší míry, druhý na Futina vyslovil nezměrné zklamání a zradu dobrého vztahu k němu.

Nikdy bych nevěřil, že se dá obličejem tak přesně komunikovat, a jak je to čitelné.

Hned nato si paní profesorka vzpomněla, že má ještě jakousi schůzi a že musí odejít – a bez jediného dalšího slova odešla.

Nikdy v životě jsem ji už nepotkal.

Milan Reichert

Byl to čestný, odvážný a vynikající pedagog

Moje vzpomínky na studentská léta jsou přes dlouhý časový odstup stále živé a vlastně mne provázely po celý život, v kterém jsem se mnohokráte vracel do doby studií na gymnáziu. Jaké jsou to vlastně prožitky a zkušenosti, které vytvářely a ovlivňovaly názory většiny z nás?

K mým velmi působivým a silným zážitkům patří osud profesora Rudolfa Černého, který byl za své politické postoje přeložen i se svou ženou z třebíčského do moravskobudějovického gymnázia. Vynikající pedagog a psycholog, čestný a statečný člověk, hluboce věřící katolík. Jeho žena vyučovala latinu a rovněž francouzštinu. Oba byli vzdělaní a vysoce inteligentní lidé se širokými znalostmi literatury, dějepisu, filozofie.

Hodiny filozofie profesora Černého byly výchovou a vedením k poznávání základních pojmů, jednotlivých filozofických směrů. Krok za krokem nám vštěpoval základy logického myšlení. Stávali jsme se skupinou, kterou vedl diskusní formou a logickým postupem k cíli, který si předem vytyčil. Balancoval na hraně zavrhované filozofie idealistické a povinné, materialistické, režimem vnucované. Stále vzpomínám na jeho odvahu a rizika, se kterými každou hodinu vedl. Tenkrát se pro mnohé z nás otevřely nové oblasti a získávali jsme argumenty pro vytvoření vlastního názoru o sociální a humanitní společnosti, který jsme mohli porovnávat s filozofií, která nám byla vnucována represivní politikou komunistického režimu. Nebylo jednoduché v entuziasmu našeho mládí rozlišit všechna ta pozlátka o rovnosti v socialistické společnosti s diktaturou proletariátu.

Nikdy nezapomenu na hodinu francouzštiny, ve které nás profesor Černý nechal překládat úryvek z románu Lucian Leuwen od Standhala a využil tak příležitost, jak navázat na svou výuku filozofie. Bylo to z cyklostylované, několikastránkové, malé brožurky vydané jako pomocný materiál ministerstvem (tehdy nebyly učebnice) a lze se domnívat, že text musel vybrat pedagog stejného zaměření jako měl náš profesor.

Mladý důstojník Lucian Leuwen se dostává z bohaté rodiny z Paříže k jezdecké kavalerii do provinčního města Nancy. Smýšlením je republikán, který musí překonávat intriky royalistické nancyské společnosti a vyrovnávat se s konflikty vyvolávanými jeho pokrokovými názory a odlišným způsobem života. Konzervativní částí šlechty a velitelem je označován za rebela, hlásícího se ke všem moderním myšlenkám. Úryvek zobrazuje scénu zásahu kavalerie proti stávkujícím dělníkům. Lucian, kterému se to příčí, nejprve odmítá postup prefekta a vojska, ale při přímém násilném konfliktu si náhle uvědomuje: Lepší než vláda tkalců a ševců je vláda vzdělanců. To je poznání, že konečným důsledkem moci dělníků je vláda násilí, která je zprvu plná

čistých ideálů a zásad o zajištění společenské rovnosti a stejného postavení každého člověka. Pro dosažení svých cílů však tato vláda neumí používat demokratické principy, vyžadující intelekt a vzdělání a nastávající potíže řeší represí. S otázkou, že demokracie se dá budovat jen na dostatečné úrovni vzdělanosti při respektování morálních principů, jsem se musel vypořádávat později mnohokráte. Myslím si, že důraz, který se tehdy kladl na výuku historie řecké společnosti a kterou nám tak přitažlivě přednášel profesor Antonín Mrvka, mně také hodně pomohl.

Vzpomínám si na školní filmové představení Dostojevského Idiota s Gérardem Philipem a otázky profesora Černého v hodině následující bezprostředně po promítání v kině Na valech. Pro profesora Černého to byla příležitost, jak navázat na svou výuku filozofie a demonstrovat pojetí idealistické filozofie života, jak v románu, tak i ve zpracování filmu. Tehdy jsem si uvědomil jeho odvahu a vůli říci nám pravdu. To se samozřejmě odlišovalo od reakce jiného, mladšího kantora – Antonína Mrvky, tenkráte ještě opravdově přesvědčeného komunisty, který na naše otázky ve své hodině označil film s hluboce lidskou tematikou za romantické a idealistické zpracování příběhu, které neodpovídá socialistickému realismu. Celou hodně rozpornou výměnu názorů rozčileně a vztahovačně ukončil.

Dodnes si kladu otázku, jak naše zvídavé otázky mohly ovlivnit postavení Rudolfa Černého a jeho následné hodnocení organizací komunistické strany. Vím, že byl sledován. Důkazem byla domluva od mého spolužáka Františka Novotného, adepta na členství v komunistické straně, určované politickou orientací jeho rodiny, který byl profesory-komunisty dotazován na názory a průběh hodin profesora Černého, a který mne upozorňoval na nežádoucí zaměření našich diskusí, ve kterých jsem pravděpodobně vystupoval aktivněji než ostatní. Vzhledem k tlaku, který byl na našeho spolužáka vyvíjen, ale i jeho pevné vazbě na naši třídní partu, snažil se profesoru Černému pomoci a vyloučit situace, které by mu přitěžovaly.

Nevím proč, ale obvykle se mi vybaví při těchto vzpomínkách jiná hodina francouzštiny, kterou později v naší třídě vyučoval náš oblíbený profesor Alois Liška. Metody výuky profesora Lišky byly na svou dobu velmi moderní. Byly založeny na důvěře a na partnerském vztahu mezi pedagogem a jeho studentem. Oslovovali jsme se vzájemně křestními jmény, nikdy nedával najevo nadřazenost svého postavení profesora. Na nesprávnou odpověď nereagoval zlostně, ale vždy s úsměvem, a snažil se doplňující otázkou přimět studenta, aby pochopil, kde nebo v čem udělal chybu. Podařilo se mu vytvořit ve třídě takovou atmosféru, že se nenapovídalo a neopisovalo, protože jsme to všichni považovali vůči němu za nefér a „zradu“ jeho důvěry.

Následující příhoda se stala v oktávě. V porovnání s ostatními léty gymnazijního studia jsem oktávu trochu „vypustil“ a žil víceméně z podstaty. Více jsem se věnoval maturitním předmětům. Psala se jedna z rozhodujících písemek, byl to překlad a já toho měl velmi málo. „Pomoc“ přišla od Mirka Šabaty, který seděl přede mnou, a já z otevřeného sešitu jsem mohl písemku nejen opsat, ale i opravit jednu chybu, na kterou jsem přišel a kterou Mirek přehlédl. Moje upozornění Mirkovi nevyšlo. Mirek byl příliš zaneprázdněn a v krátké chvíli, kdy už se písemka sbírala, jsme se neuměli dohodnout, nebo já nedovedl jednoznačně opravu chyby vysvětlit. Výsledkem byla jednička na mé písemce a o stupeň horší známka na Mirkově. Ten nepříjemný pocit z té události zůstává ve mně dodnes. Především opisování nebylo vůči profesorovi Liškovi férové – většina z nás si to v jeho hodinách nedovolila – ale i vůči Mirkovi, že jsem se k tomu nepřiznal. Tehdy jsem ale nevěděl, jak se mám zachovat. Domníval jsem se, že kdybych se profesorovi Liškovi přiznal, zklamal bych jeho přesvědčení, na kterém, jak jsem zjistil, si velmi zakládal, že se mu podařilo vytvořit ve třídě atmosféru partnerských férových vztahů, ale současně vyvolat v nás přirozený zájem o studium francouzštiny. To se mu skutečně povedlo. Ještě po třiceti létech od maturity, kdy jsem ve své práci zbytky svých školních znalostí opravdu potřeboval, mohl jsem je v potřebném rozsahu použít. Dnes už vím, že jsem se tehdy přiznat měl. Lojza by to určitě pochopil a na mě by se nezlobil. Pochopil by, že jsem sice udělal chybu, ale že mi mnohem více záleží na tom, aby byla udržena poctivá, přátelská atmosféra, kterou se jemu podařilo ve třídě vytvořit.

Myslím, že Rudolf Černý i Alois Liška se výrazně lišili od ostatních pedagogů na gymnáziu v Moravských Budějovicích především svým odlišným pojetím výuky. Liškův přístup mi připomínal výukový model používaný na amerických univerzitách, který posiluje u studentů sebevědomí a dodržování fair play, styl profesora Černého nutil zase studenty k přemýšlení. Na chybnou odpověď zareagoval další otázkou: „Proč si myslíte, že je to právě tak?... Jaký je na to váš osobní názor?“ Kdo nerad přemýšlel, ten musel při jeho hodinách strašně trpět.

Profesor Černý, kromě pedagogických povinností, měl pracovní kontakt na brněnskou univerzitu, působil jako spisovatel a překladatel. Na moravskobudějovickém gymnáziu dlouho po našem odchodu neučil. Po třech létech musel přejít na jinou školu nižšího stupně, vyučoval v Domamili a Jaroměřicích. Jeho žena, stejně jako on perzekvovaná, musela rovněž odejít a byla zaměstnána jako úřednice na místní poště až do penzijního věku. Pro nás zůstává profesor Rudolf Černý příkladem čestného, neohroženého člověka a bolestivou vzpomínkou na ponížení a utrpení páchané komunistickým režimem.

Karel Šplíchal

Když nebylo vyučování

Chleba a hry

V následujícím „pojednání“ půjde řeč o našem gymnazijním stravování a o našich hrátkách – po vyučování – ve třídě.

Školní jídelnu ani školní bufet jsme před půlstoletím neznali. O přestávkách se konzumovaly většinou krajíce či krajíčky chleba, připravené našimi hodnými maminkami do školní brašny. [O její hmotnosti se tehdy vůbec nediskutovalo. Pravda, učebnice takřka neexistovaly, ale občasné nošení rýsovacího prkna s příložníkem také nebyla žádná legrace. (Při saltu s prknem v ruce při šíleném náledí na Pivovarském kopci jsem si – někdy v pětačtyřicátém – vyrazil přední řezák a stal se – díky následnému zákroku pana doktora Rotreckela – nositelem přezdívky *»Zlatý zub«*.)] – Za války byla svačina často hodně skromná. Na chleba se mazával i *Kunsthonig* – syntetický med, vyráběný nejspíš na bázi uhlí, přidělovaný v rámci lístku na tuky. Ale i po válce, až do třiapadesátého roku, jsme nakupovali potraviny na lístky. – Bezkonkurenčně nejlepší křupavé rohlíky v Moravských Budějovicích pekli tehdy Flekalovi, kteří vlastnili krámek téměř naproti gymnazijnímu parku. – Členové profesorského sboru, kteří neměli v našem městě rodiny, chodívali na obědy většinou do hospody k Brichům, na „Horním“ náměstí.

Normální přestávky mezi vyučovacími hodinami bývaly pětiminutové, jen hlavní trvala deset minut. Teprve v kvintě či sextě zavedlo vedení školy dlouhou, dvacetiminutovou pauzu, kterou jsme – pokud nebylo blátivo – povinně trávívali v parku. (Pan školník Koranda si už dokázal ohlídat, abychom mu „nezaneřádili“ budovu. Dost na tom, co se přeneslo na botkách při pravidelných nezbytných přesunech na tělesnou výchovu do objektu sokolovny či orlovny.)

V relativně nejobtížnější „stravovací“ situaci byli naši přespolní kolegové a kolegyně, tvořící ve třídě většinu, kteří se často dostali domů, k maminkám a teplému jídlu až k večeru.

Hodiny čekání na železniční spoje, na autobusy nebo na *„Bídušku“*, jak se říkávalo vláčkům do Jemnice, si většinou krátili kolektivní přípravou úkolů nebo různými hrátkami ve třídě. Skupinky karbaníků si – pochopitelně „bez peněz“ – dokazovaly, že *„Komu karty v ruce šustí, toho pánbůh neopustí“*. Luboš Vlček k tomu s oblibou recitovával *»Rytíře Smila«* z tvorby klasika Jaroslava Vrchlického. Za časů ruštináře Tomáše Vandase se konávala pečlivě rozlosovaná a evidovaná střetnutí v šachu v rámci celoškolních turnajů. Na stolech ve sklepě se dal hrát ping-pong (jen se síťkou mívali zájemci problémy). Ale nejrozšířenější byl pravděpodobně přece jen „stolní“ (vlastně – „lavicový“) fotbálek, zvaný v těch dobách *„šprtec“*. Stačily k tomu dvě

korunové mince, jeden dvacetník či desetník a staré „trsátko“ nebo zbytek hřebínku na vlasy. Branky se jednoduše vyryly do lavic – obvykle do těch zadních (aby to nebylo „na očích“) – a už se mohlo hrát. Náruživci vydrželi „tvrdě soupeřit“ dlouhé hodiny. A nejen přespolní – i „domácí“, moravskobudějovičtí.

Ladislav Skokan

Vybočení ze „všedního školního života“

Vybočením ze „všedního života“ na gymnáziu byla různá nečekaná, neplánovaná suplování (když některý z profesorů náhle „zamarodil“), nejrůznější oslavy a sportovní akce, kolektivní lékařské prohlídky (i „psychotechnická“ vyšetření; IQ-testy se tenkrát ještě nedělaly), povinné kolektivní návštěvy filmů, zřídka také divadel (v době vyučování), pochodová cvičení, „odborné“ i neodborné exkurze, lyžařské zájezdy a rovněž kolektivní pracovní brigády. (Taneční se konávaly – na podzim a v zimě – výlučně k večeru; chod výuky nenarušovaly.)

K jakési mimoškolní oslavě jsme dokonce někdy na začátku sexty (?) – přísně povinně – nacvičovali Českou besedu. Mezi sportovní akce patřily přípravy k tělovýchovným vystoupením – i šachové simultánky, organizované profesorem Vandasem. Sextán (či septimán?) Mirek Šrámek dělal dokonce jednou v Třebíči po „meziškolních“ atletických závodech „sparring-partnera“ Emilu Zátopkovi.

Do kina Na Valech se chodívalo „se školou“ víceméně pravidelně jednou za měsíc. (Z přemnoha filmů mi utkvěl v paměti zejména životopisný snímek »Madame Curie«.)

Pochodová cvičení směřovala obvykle do blízkého okolí, nejčastěji ke Kosové, k Ochoze či k Hoře, do lesů. Nezřídka mívala i „branný“ program.

Při několikadenní školní exkurzi do Prahy – asi na konci sexty, v červnu 1949 – jsme byli ubytováni na Smíchově, v tělocvičně střední školy Na Mrázovce.

Odborné exkurze se pořádaly – z ne vždy zcela jasných důvodů – především v rámci výuky chemie. Při návštěvě moravskobudějovické mlékárny jsme si směli uzobnout kousíček sýra (a pan profesor dostal „výslužku“ v podobě celého bochníčku ementálu). – Exkurze do baťovského obuvnického závodu v Třebíči-Borovině byla spojena s pochoďáčkem od stařečského nádraží a zpět. Ve městě jsme si pak při té příležitosti prohlédli slavnou *»Porta paradisi«* kostela v Podklášteří, z let 1240-60 (nejvýznamnější naší románsko-gotické stavby). – Kolektivní zájezd do kdysi poutních Přibyslavic (u Okříšek) směřoval do tamní papírny. – Ze sklárny v Dobroníně (Josefodolu) jsme si přivezli velice levné barevné (kazové) skleničky.

První, asi osmidenní školní lyžařský pobyt (zřejmě v kvintě) jsme prožili na Radhošti: Cestovalo se vlakem do Frenštátu pod Radhoštěm, autobusem do

Trojanovic, sedačkovou lanovkou (nejstarší v Československu) z Ráztoky (713 m) na Pustevny (1019 m), a pak se šlo pěšky kolem sochy Radegasta až k poutní kapli sv. Cyrila a Metoděje (1129 m) – do „podvrcholové“ chaty (spravované tehdy jakýmsi panem Poláchem). Dobře nás tam krmili; bylo to fajn... (Na Pustevnách jsme shodou okolností obdivovali mj. i »živého Karla Högra«.) – Na Šumavě jsme byli o rok později ubytováni v Hojsově Stráži a lyžovat chodili na svahy Můstku (1235 m) a Pancíře (1214 m). Ženská část výpravy bydlila v Železné Rudě.

Placené (nic moc, ale přece) bylo několikanedělní působení vybraných studentů (v tříčlenných skupinkách) ve funkci figurantů při zeměměřičských pracích, prováděných v našem městě (místo vyučování, v červnu 1949). Někteří mladí inženýři-geodeti nás poměrně často pouštěli i k teodolitu (kterážto zkušenost se mi později – při praxi na geografické fakultě v Kazani – nesmírně hodila). Vzpomínám, jak jednou naše tříčlenná parta – na pokyn „šéfa“ – úspěšně zdolávala střechy patrových domů Na Podolí. Na závěr jsme si pečlivě (pokřikem) ověřili, že dvorek, z něhož jsme před chviličkou vylezli nahoru, je opravdu „bez lidí“ – a začali shazovat trasírky. Když jsme sešplhali sami a zjistili, že nářadí „přistálo“ necelé tři metry od kočárku se spícím nemluvnětem, který tam jeho maminka mezitím postavila, krve by se v nás nedořezal...

Hlavní inženýr – náš „šéf“
Foto Milan Krejčiřík, 1949

V Moravských Budějovicích jsme na přelomu čtyřicátých a padesátých let několik dní usilovně vyrovnávali terén také na novém (přebudovávaném a rozšiřovaném) stadionu – fotbalovém hřišti tehdejšího AFK – Na Valech.

Kolektivní chmelová brigáda nás na podzim 1948 zavedla na Rakovnicko, na úpatí Džbánu. Kluci pilně česali věrtele zeleného zlata na statku pana Tlapy, předsedy Svazu zemědělců v Deštnici (která nezůstala nic dlužná svému jménu), děvčata v Kounově, asi 5 km odtud. Na závěr nám pedagogický dozor v čele s franštinářem Liškou zorganizoval docela pěknou celodenní exkurzi do Karlových Varů.

„Nejdobrodružnější“ byla zřejmě lesní brigáda („odvětvování“ pokácených stromů a dobývání pařezů) přímo „na čáře“ (na rakouské hranici) v Novohradských horách v létě 1949 (nebo snad 1950?). Začala nepříjemně dlouhým čekáním na odvoz na železniční stanici Nové Hrady, nekonečným pozdně večerním trmácením se na korbě nákladního auta a vysazením čtyř

studentů [kteří neměli patřičné speciální povolení k pobytu v pohraniční zóně (mimo jiné i mé maličkosti)] v lesnické ubytovně ve vesnici Leopoldov na Pohořském potoce (nad nímž se tu klenul dřevěný mostek – s mohutnou obecní latrínou uprostřed). [Ke školní výpravě, která se usídlila v Pohoří (v jakémsi poměrně rozsáhlém patrovém objektu), jsme se směli připojit až o tři dny později. Po celou tu dobu jsme prováděli stěhování leopoldovské lesnické závodní kuchyně – za neustálého prozpěvování veselých kuchařinek. (*„Ty, lesníku, kouzelníku, ty jsi lesa pán, sedíš na své fořtovně jako pecka na h....,“* atd.)] Pohoří na Šumavě (tenkrát ještě samostatná obec) mělo pouhých pár domů, obydlených vojáky-pohraničníky a přesídlenými Maďary. Individuální vycházky směrem k „čáře“ nebyly povoleny. A jinam se prakticky jít nedalo.

Ladislav Skokan

Zpěvy agitační a pohřební

Dělnická třída svrhla kapitalismus a nastolila v zemi diktaturu proletariátu. Revoluční změny ve společnosti vytvořily podmínky pro definitivní likvidaci buržoazie jako třídy. Proletariát ji vymete na smetiště dějin. Tak nějak hovoří a píší jednotné, komunisty ovládané, hromadné sdělovací prostředky na jaře roku 1949. *Usnesení ústředního výboru komunistické strany vybízí k omezování podnikání živnostníků – je to výzva k boji proti třídnímu nepříteli,* dočítáme se v denním tisku. *„Kupředu levá, kupředu levá, zpátky ni krok...“,* dokreslují v rozhlase budovatelské písně atmosféru druhého roku vlády komunistů.

Zahraniční vysílání v české a slovenské řeči je opět rušeno, jako tomu bylo za nacistické okupace. Státní hranice jsou neprodyšně uzavřeny, obyvatelstvo pohraničních okresů je vyzýváno, aby zabránilo údajnému pronikání amerických agentů.

Je mi sedmnáct a chodím do sexty. Politika mě moc nezajímá, mám úplně jiné starosti. Dobře si rozumím s kamarády ve třídě. Podařilo se nám dát dohromady pěvecký soubor – Futin, Láďa, Lojza, Mirek, Morda, Raula, Ruda a já. Zpíváme hlavně v kostele a na pohřbech. Naučil nás to učitel hudby a regenschori pan Karel Klatt. Vybral vhodný repertoár a zapůjčil noty ke studiu. Naší specialitou jsou biblické chorály, ale aby bylo jasno, jsme „profíci", zpíváme většinou jen za peníze.

Hlavním zdrojem našich příjmů jsou pohřby. Nejběžnější taxa za funus je dvacet korun, pro bohatší klienty je to třicet, těm nejchudším zpíváme zadarmo. Zadarmo zpíváme i v kostele na mších, s výjimkou velkých mší o svátcích, kdy náš honorář může dosáhnout až padesát korun. Někteří lidé nám brzo začali říkat „funébrbojs" a škodolibě rozhlašovali, že prý při každém vyzvánění umíráčku si radostně mneme ruce – zejména na podzim, když nám začíná „sezóna" a je několik pohřbů za týden, to prý vyděláme spoustu peněz. Zpívat v kostele a vydělávat na zemřelých – to není zrovna socialistické, to zavání kapitalistickým podnikáním, namítají jiní.

No, nás to především bavilo, ale ty vydělané peníze rozhodně nebyly k zahození. Něco jsme nechali v Grandu u kulečníku, něco v hospodě u Cágra při partii šachu. A pokud se někomu zdají naše výdělky zanedbatelně malé, pak připomínám, že běžné platy se tehdy pohybovaly v rozmezí 1000 - 2000 korun, důchody dosahovaly několika stovek. Takže naše honoráře za zpívání nebyly, pro nás studenty, zase tak malé. Velmi dobře si pamatuji, že jsem se díky svým výdělkům a možnosti rozhodovat, jak s penězi naložit, cítil hodně „nezávislým".

Jednou odpoledne, když jsme se vraceli z pohřbu, nás zastavil Vladimír Vedra. Tehdy začínal svou politickou kariéru. V dubnu byl vytvořen jednotný, komunisty ovládaný Československý svaz mládeže a on se stal předsedou okresního výboru ČSM v Moravských Budějovicích (později krajského výboru v Jihlavě, pak ústředního v Praze a na vrcholu politické kariéry v 70. letech byl předsedou Sněmovny lidu Federálního shromáždění). Požádal nás o pomoc. Jezdí prý agitovat na vesnice, aby získal nové členy, a potřeboval by oživit schůze. *„Soudruzi, vy to určitě zvládnete. Hodíte tam nějakou budovatelskou píseň, přidáte lidovku a bude kulturní vložka,"* přesvědčoval nás.

V té době začal agitovat čerstvě sjednocený svaz mládeže do svých řad pod heslem „Za milionovou organizaci ČSM". Ve školách a na závodech se to dělo psychologickým nátlakem agitátorů: *„Soudruhu, ty jsi ještě nepodepsal přihlášku? Máš snad něco proti socialismu?"* Pokud si kdokoliv troufnul něco namítnout, bylo mu naznačeno: *„Soudruhu, svým váhavým postojem*

napomáháš reakci a třídnímu nepříteli. Ten jenom čeká na naše chyby.“ Všeobecně se razilo Gottwaldovo heslo *„Kdo nejde s námi, jde proti nám“*, takže člověk neměl volbu. Pokud dal najevo nesouhlas, byl automaticky zařazen mezi nepřátele socialismu se všemi dalšími důsledky. Dříve nebo později většina přihlášku podepsala. Musím ale dodat, že většina z nás podávala přihlášku do tehdejšího Svazu české mládeže už v roce 1948, a to zcela dobrovolně. V atmosféře, která tehdy vládla, kdy tak činil každý, by nám připadalo divné tam nevstoupit.

Tato rafinovaná náborová metoda byla použitelná především ve městech a ve velkých kolektivech, ale naprosto selhávala na venkově. Lidé tam žili jiným způsobem a psychologický tlak na ně nepůsobil. Proto okresní výbor Svazu mládeže organizoval agitační zájezdy na vesnice, kde se snažil získat nové členy přesvědčováním.

Jenže na vesnici se řídili zdravým selským rozumem. Když do ČSM neměli v úmyslu vstoupit, dávali to veřejně najevo tím, že na schůze nechodili. Pokud někteří na schůze přišli, argumenty agitátorů byly pro ně natolik nepřesvědčivé, že vůbec nechápali, k čemu by jim na vesnici členství v takovém svazu mládeže mohlo být dobré.

Vladimír Vedra nás nakonec „přesvědčil“, abychom to s tím zpíváním na vesnicích zkusili. Slíbil, že zajistí dopravu, my jsme si měli promyslet písně. Aspoň bude nějaká *sranda*, řekli jsme si. Repertoár jsme dali snadno dohromady. Budovatelské písně jsme sice neznali, ale něco z toho, co jsme uměli, se dalo na schůzích použít, např. chorál „Ktož jsú Boží bojovníci“ (to byla přece pokroková revoluční píseň husitů), „Černý muž pod bičem otrokáře žil“ (to bylo zase o útlaku černochů v kapitalistické Americe), „Kto za pravdu horí“ (to bylo o utrpení slovenského lidu za kapitalismu), „Avanti popolo“ (bojová píseň italských revolucionářů) a k tomu nějaké lidové písně, co jsme zpívali s kytarou u táboráku.

S repertoárem tedy problém nebyl, ale problém byl v počtu modrých svazáckých košilí. Měli jsme jich jen několik a v případě potřeby jsme si je navzájem půjčovali. Teď jsme ale měli vystupovat v modrých košilích všichni společně. To byl skutečný problém, ale i ten se nám podařilo nějak vyřešit.

Nastal den, kdy se plánovaná akce měla uskutečnit. Byla to asi neděle, kdy bylo volno a my nemuseli do školy. Čekali jsme na náměstí, až přijede autobus, ale přijel „zelený anton“ pro přepravu vězňů. Usmívající se Vladimír Vedra seděl vedle řidiče a vybízel nás, abychom si nasedli. Nasedli jsme, dveře zaklaply. „*Tak už nás dostali. Vezou nás do basy ... ,“* jízlivě poznamenal Franta Karbaš alias Morda. *„Teď budeme zpívat – ale esenbákům u výslechu,“* přidal se s úšklebkem Ruda Rameš. Hlasitou odpovědí jim byl ironický pláč a kvílení osádky antona.

Samotná akce probíhala tak, že jsme obvykle zastavili na návsi a Vladimír Vedra šel oznámit náš příjezd Místnímu národnímu výboru. Pokud se sešlo několik mladých lidí, zazpívali jsme jim pár písní a pak následovala jeho agitace. V některých obcích ale na schůzi nepřišel nikdo, a to i přesto, že náš příjezd oznamoval mládeži opakovaně místní rozhlas. Když jsme se přiblížili k poslednímu cíli – Uherčicím, Vladimír Vedra nás upozornil, že tady to bude asi hodně těžké. A měl pravdu, nejenže nikdo nepřišel, ale ani se s ním nikdo nechtěl bavit. Všude bylo zamknuto. „*Tak jim zazpívejte aspoň tady venku,“* zaprosil Vedra. Vystoupili jsme z auta, zazpívali husitský chorál „Ktož jsú Boží bojovníci a zákona jeho...“ a rychle z místa odjeli.

Vraceli jsme se zpět do Moravských Budějovic. Z útrob zeleného antona na přepravu vězňů zazníval mohutný mužský sbor – mnohohlasé pohřební písně. Vedrova svazácká náborová akce skončila fiaskem a již se neopakovala. I bez naší „pomoci“ dosáhl v následujícím roce počet členů Československého svazu mládeže předem naplánovaný milion.

Milan Krejčiřík

V příspěvku bylo využito vzpomínek Karla Šplíchala

Jiří Javorský
Milan Krejčiřík
František Novotný
Karel Šplíchal

Já jsem horník a kdo je víc

Teď už máme, co jsme chtěli, do rachoty zvesela, ... halasí v československém rozhlase od rána do večera budovatelské písně, ... *vyhrňme si rukávy, než se kola zastaví ... hej rup, hola hej, do práce se dej, ...* huláká městský rozhlas na ulicích. Píše se rok 1950. Máme za sebou inscenovaný politický proces proti Miladě Horákové. Tvrdá, nemilosrdná dělnická pěst dopadla na zcela nevinnou ženu a poslala ji na potupnou smrt. Nepomohly intervence významných osobností z celého světa, nepomohla žádost o milost, první dělnický prezident Klement Gottwald milost neudělil. Nejvyšší komunista nemohl přece ukázat slabost. Česká političkа musela být popravena; pro výstrahu, aby lid pochopil, jak si vládnoucí komunistická strana představuje likvidaci třídního nepřítele. Zpráva o popravě Milady Horákové vyvolala v naší rodině zděšení. Rodiče ani na okamžik nepochybovali o tom, že jde o politicky motivovanou justiční vraždu.

Vzorný zemědělec Čuba (uprostřed), pozdější ředitel Agrokombinátu Slušovice

Školní rok se pomalu chýlil ke konci, chodil jsem do septimy a bylo mi osmnáct. Naším třídním profesorem byl Antonín Mrvka. Říkali jsme mu Tonda, byl mladý, v té době mu nebylo ještě třicet. Musím se přiznat, že mi byl na prvý pohled sympatický. Hrál fotbal, organizoval ochotnické divadlo a nám přednášel dějepis – nebo, jak on říkával, historii. Léta jsem dějepis nesnášel jako nudný předmět, kde jsem si musel pamatovat mnoho zbytečných dat (tak jsem to alespoň tehdy cítil). Připomeňme si ale, že za války dominovaly dějiny Velkoněmecké říše, po válce zase dějiny dělnického hnutí. S příchodem profesora Mrvky se leccos přece jen změnilo. Školní osnovy sice nezměnil, ale dovedl si vybrat z historie zajímavá témata a poutavě nám o nich vyprávět.

Antonín Mrvka patřil k uvědomělým, politicky aktivním komunistům. Členství ve straně bylo ale u něho spíše otázkou víry než rozumu. Příliš své straně věřil a později na to doplatil. Nám

byl generačně velmi blízko a choval se k nám přátelsky. Mnohé z toho, čím provokoval ty starší, mně tehdy imponovalo.

Blížily se prázdniny a profesor Mrvka přišel s návrhem, abychom o prázdninách pracovali jeden měsíc na Stavbě mládeže. Účastí na této politické akci jsme měli prokázat svůj kladný poměr k socialistickému zřízení. Mám dojem, že Stavbou mládeže byla tehdy železniční trať u Křižanova. Nám se tam ale vůbec nechtělo. Ne snad proto, že bychom nebyli zvyklí o prázdninách pracovat, na brigády jsme chodívali pravidelně, ale pracovat měsíc na Stavbě mládeže, to znamenalo pracovat zadarmo, a to bylo pro sociálně slabší studenty neúnosné.

Vzpomínám si, že nejvíce se proti tomu stavěl Rudolf Rameš. Ruda byl velmi hodný a chytrý hoch, ale pocházel z chudobných poměrů. Znal jsem ho dobře i z mimoškolního života, protože bydlel nedaleko našeho domu, a tak jsme se vzájemně navštěvovali. Věděl jsem, v jakých skromných poměrech Ruda vyrůstal a jak těžko se mu muselo studovat. Bydleli v malém domku, kde ve dvou místnostech (kuchyň a pokoj) žily tři generace – rodiče, Ruda se svým bratrem a dědeček. Sám jsem nepatřil k sociálně slabým, ale s kamarádem Rudou jsem byl naprosto solidární. Ale jak jsme to měli profesorovi Mrvkovi vysvětlit, když on v tom viděl především politický úkol (patrně uložený stranou) a jako politický úkol to přenášel i na nás. Nakonec to ale byl právě Ruda Rameš, kdo našel východisko z této situace.

Nápad se zrodil na moravskobudějovickém korzu. Obvykle jsme se zde odpoledne procházeli po náměstí, než se nás několik sešlo a než jsme se rozhodli, co budeme po zbytek odpoledne dělat. Při tom korzování jsme se na chvíli zastavili před výkladem, kde byl veliký plakát a na něm vyobrazen horník se sbíječkou a heslem „JÁ JSEM HORNÍK A KDO JE VÍC“. Byl to jakýsi náborový leták, který vyzýval mladé lidi, aby se přihlásili na půlroční brigádu, na pomoc ostravským horníkům. *„Co kdybychom šli na brigádu do ostravských dolů, třeba by to šlo jen na jeden měsíc,“* zamyslel se nahlas Ruda, *„jít na pomoc horníkům do dolů, proti tomu by přece nemohl nikdo nic namítnout.“*

Návrh, abychom jeli o prázdninách do ostravských dolů, místo na preferovanou svazáckou „stavbu mládeže“, přednesl Ruda ve třídě a většina z nás ho přijala. Rozhodli jsme se rychle – pojedeme do Ostravy. Nevěděli jsme sice, do čeho jdeme, ale byla to naše alternativa, nechtěli jsme se slepě podrobit politickému nátlaku, a to zřejmě rozhodlo. V příštích dnech Ruda všechno zařídil, sehnal potřebné doklady a zjistil podrobnosti. Profesora Mrvku jsme postavili před hotovou věc.

Do Ostravy jsem se docela těšil. Bylo to pro mě tak trochu dobrodružství. Přivítalo nás staré hornické město, tehdy značně špinavé, zaprášené. I lidé, které jsme tu potkávali, byli jakoby tím černým uhlím poznamenáni. Černá

barva lemovala jejich oči, zvýrazňovala obočí, dala se spatřit za nehty na rukou. Bydleli jsme ve starých, špinavých, dřevěných barácích, kdesi ve Vítkovicích, do práce jsme jezdili skoro hodinu. Pracovali jsme na dole Zárubek, stejně jako tehdy známý „úderník“ Josef Miska, pozdější ředitel Ostravsko-karvínských dolů, jehož podobiznu a jméno bylo možné spatřit všude kolem na plakátech.

První týden jsem začínal ranní směnou, další týden odpolední, potom noční a poslední týden opět ranní. Ranní směna začínala od šesti hodin, takže jsme museli odcházet už kolem páté hodiny, abychom se dostali včas do práce. Směna končila ve 14 hodin, ale nejméně půl hodiny trvala očista těla pod společnými sprchami. Do ubytovny jsme se vraceli značně unavení kolem půl čtvrté odpoledne.

Při příchodu na směnu jsem dostal hornickou přilbu, kahanec a kovový štítek s číslem svého místa v šatně. Podle čísla jsem místo našel, převlékl se do pracovního (staré montérky a vysoké šněrovací boty) a svoje civilní šaty vytáhl na řetízku do výše ke stropu. Řetízek jsem uzamkl a kovový štítek s číslem si pověsil na opasek. Pak už jsem se jen postavil do fronty u těžní věže a čekal, až na mě dojde řada a dostanu se do klece výtahu. Prudký pád dřevěné klece do šachty, který bývá pro někoho nepříjemný, mně velké problémy nedělal. V té době jsem už vlastnil pilotní průkaz pro bezmotorové létání a měl za sebou několik seskoků padákem.

Po zastavení klece v příslušném patře jsme následovali se skupinou horníků „štajgra“, který nás vedl na důlní pracoviště. Cesta podzemním labyrintem trvala skoro hodinu. Nejprve jsme šli docela pohodlnou štolou, ale postupně se strop snižoval až na 160 cm. Několik nárazů hlavou do stropní výdřevy mi objasnilo, k čemu je dobrá hornická přilba. Na místo jsme dorazili kolem sedmé hodiny ranní. Po krátkém odpočinku začala vlastní práce. Spočívala v tom, že jsme narubané uhlí, které leželo v blízkém okolí, házeli lopatami na kovový žlab. Po chvíli byl uveden do pohybu a opakovaným trhavým pohybem posouval uhlí po žlabu kamsi do dáli. Někde na konci bylo uhlí nakládáno na důlní vozíky a odváženo k šachtě.

Pracoval jsem jako brigádník v partě havířů a řídil se jejich pokyny. Brzy jsem pochopil, že nejfrekventovanějším hornickým slovem je „kurva“. Toto slovo se vyskytovalo téměř v každé větě. *„Kurva, je to s váma robota..., vy chacháři, ... na dole se musí tvrdo robit, kurva, do pierúna jasnégo, to není škola, kurva, ... do pierúna jasnégo...“*

Další praktický poznatek: Než si člověk někam sedne nebo na něco sáhne, musí se přesvědčit, zda tam není plivanec. Většina horníků baguje. Nahrazuje jim to kouření, které je v dolech nebezpečné, a proto zakázané. Horníci si

Mirek Šabata, Ruda Rameš a Jirka Strnad
v ubytovně ostravských dolů ve Vítkovicích.
Foto Milan Krejčiřík, 1950

ubalí z listu tabáku jakýsi žmolek, ten žvýkají a přitom si občas odplivnou; jednou koutkem zleva, podruhé koutkem zprava. Jsou v tom opravdoví mistři a nikdy na nikoho neplivnou, i když plivanec letí kousek od vašeho obličeje.

Hodinu před koncem směny práce končí. Pomalu se vracíme zpět k důlní šachtě a stavíme se do fronty. Ta je teď o něco delší než ráno, ale jde to rychle. Po každé, když klec sjede dolů, vycházejí z ní horníci, kteří nastupují na odpolední směnu, a nahoru vyjíždějí horníci ranní směny. Po deseti minutách nastupujeme do klece a ta s námi prudce stoupá k povrchu. Za chvíli jsem už pod horkou sprchou a po očistě těla se vracím městskou tramvají do ubytovny. Ranní směna se takto opakuje po šest dní (pracovalo se i v sobotu). V neděli máme volno.

Další týden jsem měl odpolední směnu. Zpočátku to vypadalo, že to bude úplně stejné, ale nebylo. Opět jsme zastavili někde v podzemí, ale tentokrát nám cesta na pracoviště trvala déle. Strop se neustále snižoval, až dosáhl výše asi jednoho metru, a my pořád nebyli u cíle. Už jsme lezli po kolenou a strop se stále snižoval. V poslední fázi jsme lezli po břiše a strop byl ve výši šedesáti centimetrů. Byla to, myslím, nejhorší práce, jakou jsem v životě dělal. Pracovali jsme v leže, nakládali uhlí malými lopatkami na žlaby. Za pár hodin mě bolelo celé tělo, kolena a lokty jsem měl otlačené a jakýkoliv pohyb mi způsoboval bolest (druhý den už jsem se na to připravil a bolavá místa jsem si obalil hadry). Navíc práce v tak tenké vrstvě byla velmi nepříjemná psychicky, protože sesedající se vrstvy kamene po vytěženém uhlí tlačily na výdřevu, která chvíli co chvíli praskala. Tento efekt mi byl znám už z první směny, ale tam se dalo, v případě nějakého zvýšeného praskotu výdřevy, utéci. Jak bych ale tady dokázal utéct po břiše? To mi nebylo jasné a myslím, že ani ne těm, co tam byli se mnou. No, nějak jsem to do té soboty už přetrpěl a v sobotu jsem si hned ráno způsobil při lezení po břiše lehký úraz o ostrý kámen. Rána krvácela a tak jeden z horníků se mnou vyjel na povrch, kde mi ji lékař ošetřil. Směna pro mne skončila, ten den jsem dolů už nesfáral.

Nejpohodlnější byla noční směna. Tam se nic netěžilo, tato směna připravovala podmínky pro ranní směnu. Přesouvaly se žlaby blíže k uhelné stěně,

prováděla se údržba a oprava zařízení. Byla to většinou práce pro zámečníky, já jsem jen pomáhal s přesunem žlabů, nebo jsem chodil pro nástroje. Všechna práce za směnu byla obvykle za dvě až tři hodiny hotova a pak už se spalo. Hodinu před koncem směny nás „štajgr“ vzbudil a vraceli jsme se k šachtě.

Na závěr jsem opět pracoval v ranní směně, ale tentokrát jako jeden z pomocníků jakéhosi úderníka. Tímto termínem byli označováni horníci, kteří podávali mimořádné výkony, a jejich výsledky byly hodnoceny podobně jako sportovní rekordy podle množství vytěženého uhlí za směnu. Uhelná stěna byla zde vysoká, mohli jsme pohodlně stát. Moje práce opět spočívala v odhazování uhlí na žlab, ale v daleko ostřejším tempu. Horník se sbíječkou uhlí odsekával ze stěny a měl k dispozici dva nebo tři pomocníky na odhazování uhlí. Současně tam byl zámečník, který byl stále připraven posouvat žlab blíže ke stěně, aby horník neztrácel čas. Byla to dost nepříjemná práce. Horníkovi šlo rubání sbíječkou na velké stěně poměrně snadno, nám to odhazování hůře. On několikrát zavrtal sbíječkou do stěny, odpadly kusy uhlí a už na nás křičel, ať pospícháme, že ho zdržujeme. Jak jsem později zjistil, všichni, co jsme odhazovali uhlí, jsme byli brigádníky, tedy levnými pracovními silami, pan úderník se sbíječkou v ruce byl ten „kvalifikovaný“. Nebyl jsem zvyklý na to, aby na mě někdo sprostě křičel a jednu chvíli jsem se proti tomu ohradil. Dozvěděl jsem se, že on je komunista a horník, a to je nejvíc, čeho lze v životě dosáhnout, zatímco já jsem úplné *hovno*.

Teprve po skončení brigády, když jsem dostal výplatu asi 1200 korun, jsem se dozvěděl, že platy úderníků jsou mnohonásobně vyšší (říkalo se, že až 10000 korun i více). Tehdy mi poprvé napadlo, zda „vědecká“ teorie Karla Marxe, jak socialismus odstraní vykořisťování člověka člověkem, není pouhou propagandou, když, jak jsem se přesvědčil, v socialistické praxi vůbec neplatí. Ale to asi nebyl ten správný „třídní“ pohled.

Kromě cenných životních zkušeností jsem si z Ostravy přivezl domů také jeden nepříjemný hornický návyk, který mé okolí ihned zaregistrovalo, a trvalo mi notnou chvíli, než jsem se ho opět odnaučil. Místo obvyklého, klukovského „vole, vole“ jsem občas bezděčně prohodil hornické „kurva, kurva“.

Zbytek prázdnin jsem s několika spolužáky strávil na Slovensku. Poslali jsme si kola vlakem do Žiliny a odtud cestovali do Vysokých Tater, ale to je už jiný příběh. Ruda Rameš si brigádu v uhelných dolech prodloužil, a jak se později ukázalo, Ostrava se mu stala osudem. Vrátil se tam po maturitě jako student Vysoké školy báňské. Zkušenosti z uhelné brigády se mu hodily, protože během studia musel častokrát sfárat do dolů, aby si vydělal peníze na živobytí a studium. Vysokou školu ale dokončil a stal se geologem.

Milan Krejčiřík

Melody sextet (1948-50)

Ladislav Horký

Jeden z genů, jimiž jsem byl obdařen sudičkami či které jsem zdědil po předcích, představovalo hudební nadání – i když nedosahovalo nebeských výšin Paganiniho. Po zahájení povinné docházky do Masarykovy obecné chlapecké zapsali mne rodiče do hudební školy, sídlící tenkrát v dětském domově u silnice směřující k Jaroměřicím. Navštěvoval jsem ji se spolužákem Zdeňkem Kneslem. Do tajů „tříčtvrtečních skřipek“ nás tam zasvěcoval sám pan ředitel Holub. Tušil, že z nás virtuózové nebudou, ale nedával to na sobě znát. S pomocí ostrouhané tužky, vsunuté mezi housle a ruku – pro správnou polohu zápěstí na hmatníku, naučil nás základům hudební nauky podle Mistra Ševčíka natolik, že se po čtyřech letech nepříliš usilovné práce dalo konstatovat, že v této oblasti nejsme úplně negramotní. (Rčení »co Čech, to muzikant« se mu podařilo alespoň částečně naplnit.) Docházku i výsledky našeho snažení zaznamenával do tzv. indexu, jakéhosi „předka žákovské knížky“.

Pošilhával jsem po harmonice a kytaře, ale tyhle nástroje byly pro mne tenkrát nedostupné. S harmonikou jsem se seznámil koncem války na dvoře »palírny«, kam se naše rodina musela přestěhovat. Jednou se tam objevila zbloudilá dvoučlenná jednotka wehrmachtu, bez munice, benzínu i proviantu. „Spřežení“ (vlečnou tyčí) náklaďáku s osobákem kočíroval zajatec-Vlasovec Vasil. Rusko-česko-německým esperantem nám prozradil svůj trpký osud, „umletý“ válčícími mocnostmi. Od vůdce prý dostal krom uniformy i harmoniku, kterou s sebou vozil. Než odjel, několikrát mi ji půjčil. Svou jedinou šanci spatřoval v dezerci. K tomu ale potřeboval civilní oblek. Kdyby však jej u něho Němci našli, byl by ihned zastřelen...

Od tety jsem o něco později dostal loutnu, nejspíš válečnou kořist z osídlovaného pohraničí. Až na mandolínové břicho a tvrdý hmatník měla všechny náležitosti jako kytara. Plně vyhovovala coby učební pomůcka. Široko daleko však nebyl nikdo, ovládající tento nástroj. Škola pro samouky neexistovala. A tak jsem musel čerpat z předválečných „osadních“ notesů z knihkupectví Silvestra Tally a paní Heydové. Něco jsem pochytil i od Honzy Horáka, vyhrávajícího na svou „gypsonku“ u táboráku ve Chvalaticích, kam jsme po válce jezdili na sokolskou chatu.

Velkou společenskou událostí bývaly sokolské šibřinky a jejich dozvuky. Zahajovala je scéna, srovnatelná s dnešními televizními zábavními pořady; na realizaci se podílelo veškeré členstvo Sokola. Pokaždé měly svůj ráz i název, například »Cesta kolem světa«, »Celý svět tančí a zpívá«. Sokolovna praskala ve švech. Vzpomínám na »Šanghaj« pěveckého kvarteta za doprovodu kytary Honzy Horáka nebo na senzačně stepujícího Frantu Chlebouna, nalíčeného za černocha. Jednou paní Wenglorzová nacvičila českou besedu. Mou partnerkou byla Lída Krejčová. Také Helena Veselá coby sněhová vločka byla baletka k pohledání. Nabitý sál na obě vyvaloval svá dychtivá kukadla.

V bálové sezóně byly problémy s basketbalem: V zájmu tanečního rejdování se musely odstranit koše a nedalo se trénovat na krajský přebor. U kolébky budějovické košíkové stáli Mirek Pečenka (zvaný Pečák) a Majzl Kopecký (od „dávat si majzla“), kteří nás, mladé nadšence trénovali. (Chajdu měli na „Honolulu“ ve Chvalatické zátoce.) Bezedné koše nám svařili ve Smrčkově fabrice a jednou k večeru, před Vánocemi jsme si je odnesli do tělocvičny. Jeden jsme zavěsili na ochoz galérie, druhý postavili pod jeviště. Po namalování „lajn“ začala slavná éra – bez šampaňského a projevů, v nepřítomnosti médií... Když jsme zvládli hru a „kroky“, stalo se naše mužstvo postrachem soupeřů. V jedné sezóně jsem se dokonce počtem nasázených košů vyšplhal na nejvyšší příčku v přeboru. Nezapomenutelný koš dal však Šany Vlasák při zápase s Jihlavou: Za nerozhodného stavu v posledních sekundách přehodil celé hřiště – a vítězství patřilo nám. Radost z výhry byla převeliká. Oslavili jsme to jako vždycky – u „Cágra“ jednou „zonkou“.

Ale zpět – nejdřív ke kytaře. Jednu měl Láďa Pidra, druhou Bohunka Urbanová. (Šlo o mistrovský nástroj, po jehož pouhém spatření by se i největší antitalent vydal na hudební dráhu!) Bohuna byla hodná holka. Když jsem potřeboval kytaru, půjčovala mi ji. – A teď k tomu nejdůležitějšímu: Jak naši (podstatně starší) spolužáci založili »Melody sextet«: Na konci jedné školní oslavy se v kinosále sokolovny rozhrnula opona a studenti za pulty „zaváleli“ Tipitina. Zpěv skvěle zvládla Draha Křížková – za doprovodu hudebních es – Vašek Salač (sax), Boris Šusta (trumpeta), Pepa Hel (kytara), Kabelka (harmonika), Nezveda (bicí). Zanechali ve mně nesmazatelný dojem. – Dalším „katalyzátorem“ se stal orchestr Karla Vlacha, jehož pořad uváděl Československý rozhlas každou sobotu v 17.30. V očekávaný čas jsem (stejně jako ostatní, „podobně postižení“) naladil příslušnou vlnu na předpotopním rádiu s vykuchanými krátkými vlnami (z dob protektorátu – s cedulkou, že poslech zahraničního rozhlasu se trestá smrtí).

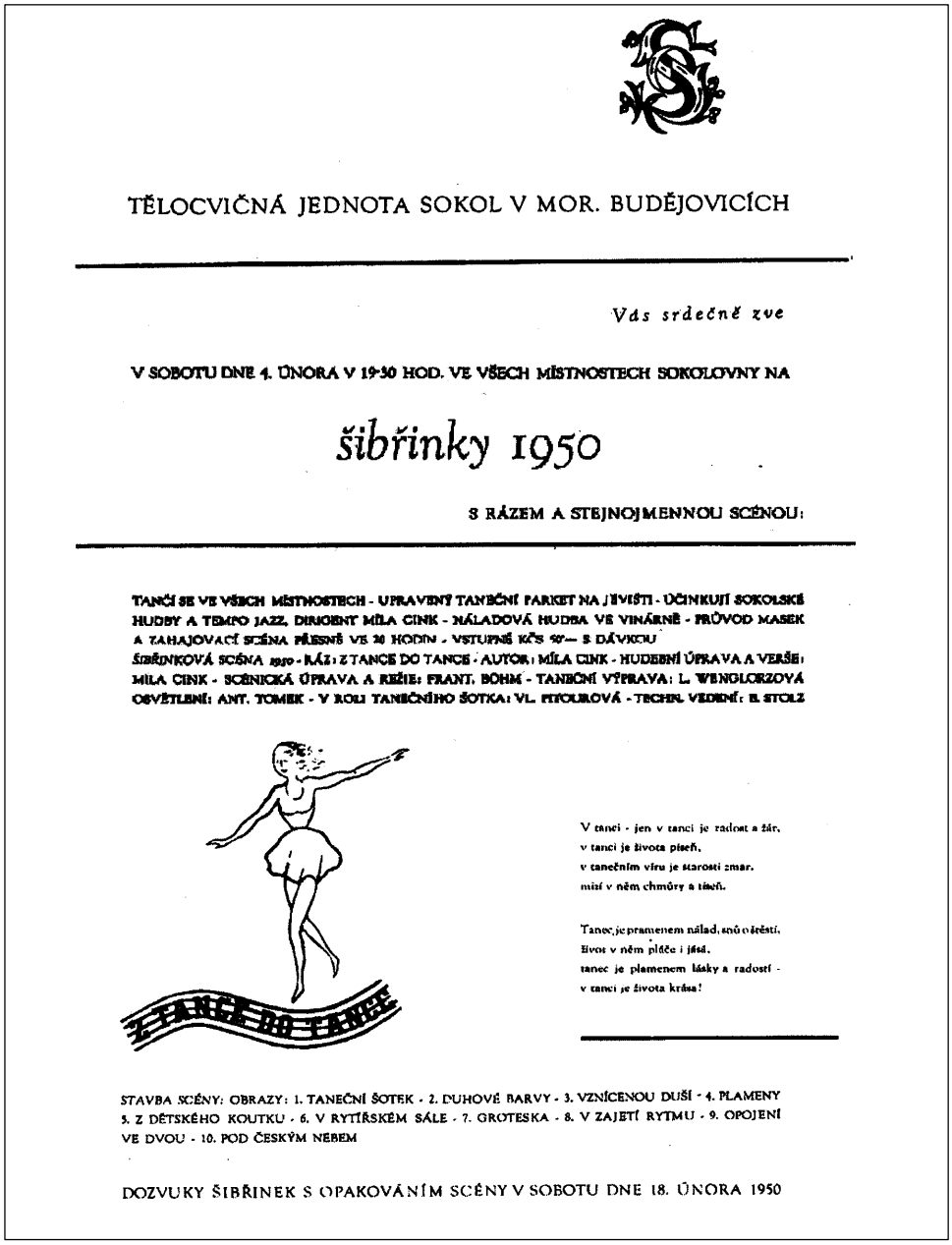

TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL V MOR. BUDĚJOVICÍCH

Vás srdečně zve

V SOBOTU DNE 4. ÚNORA V 19·30 HOD. VE VŠECH MÍSTNOSTECH SOKOLOVNY NA

šibřinky 1950

S RÁZEM A STEJNOJMENNOU SCÉNOU:

TANČÍ SE VE VŠECH MÍSTNOSTECH - UPRAVENÝ TANEČNÍ PARKET NA JEVIŠTI - ÚČINKUJÍ SOKOLSKÉ HUDBY A TEMPO JAZZ, DIRIGENT MILA CINK - NÁLADOVÁ HUDBA VE VINÁRNĚ - PRŮVOD MASEK A ZAHAJOVACÍ SCÉNA PŘESNĚ VE 20 HODIN - VSTUPNÉ KČS 50·— S DÁVKOU
ŠIBŘINKOVÁ SCÉNA 1950 - RÁZ: Z TANCE DO TANCE - AUTOR: MILA CINK - HUDEBNÍ ÚPRAVA A VERŠE: MILA CINK - SCÉNICKÁ ÚPRAVA A REŽIE: FRANT. BÖHM - TANEČNÍ VÝPRAVA: L. WENDLORZOVÁ OSVĚTLENÍ: ANT. TOMEK - V ROLI TANEČNÍHO ŠOTKA: VL. PITOUROVÁ - TECHN. VEDENÍ: B. STOLZ

V tanci - jen v tanci je radost a žár,
v tanci je života píseň,
v tanečním víru je starosti zmar,
mizí v něm chmůry a tíseň.

Tanec, je pramenem nálad, snů o štěstí,
život v něm pláče i jásá,
tanec je plamenem lásky a radostí -
v tanci je života krása!

STAVBA SCÉNY: OBRAZY: 1. TANEČNÍ ŠOTEK - 2. DUHOVÉ BARVY - 3. VZNÍCENOU DUŠI - 4. PLAMENY 5. Z DĚTSKÉHO KOUTKU - 6. V RYTÍŘSKÉM SÁLE - 7. GROTESKA - 8. V ZAJETÍ RYTMU - 9. OPOJENÍ VE DVOU - 10. POD ČESKÝM NEBEM

DOZVUKY ŠIBŘINEK S OPAKOVÁNÍM SCÉNY V SOBOTU DNE 18. ÚNORA 1950

Nedokážu už bohužel z paměti „vylovit“ individuum, v jehož šedé kůře mozkové se zrodil nápad navázat na tradici »Melody sextetu« a vystoupit – zhruba po půlroční přípravě – na tradiční gymnazijní „mikulášské“ v Besedě: zmobilizovat studenty-muzikanty, některé „přeškolit“, sehnat noty, nacvičit program a vyrazit na prkna, která znamenají svět.

Mým osudem se stala zahnutá roura pana Adolpha Saxe, zapůjčená mi Vaškem Salačů (dědečkem jedné „missky“ z konce 20. století). Těžký nablýskaný nástroj na mém krku byl zpočátku neposlušný; často jsem ani netušil, zda ty pískoty a vrzoty pocházejí z mých plic, nebo z plátku, upalovaného a uškrabovaného žiletkou, aby vyloudil patřičný tón. První zkouška se konala v gymnazijní třídě v přízemí, vybavené klavírem, za nějž zasedl Luboš Čuka. Bubnům vládl Luboš Kabelka. Kytaru si naladil Luboš Klen, saxofony Jirka Horák a Ladislav Horký (autor tohoto vyprávění), trumpetu Zdeněk Knesl. Zkouška byla úspěšná, nadšení – „fortissimo“. Otcovsky nás povzbuzoval francouzštinář Liška, známý svým pochopením pro studentskou duši. – Reportáž z první zkoušky do studentského občasníku napsal bubeník (budoucí žurnalista) Luboš Kabelka [můj soused v lavici – po levici, kterému pan profesor Svoboda (ruštinář) občas měříval šířku nohavic u kalhot, zda nepřekračuje „meze pro východní blok“ (<22 cm)]. (Psací stroj v ředitelně jsem při „výrobě“ studentských novin zvládal celkem slušně, ale rozmnožování bylo složité – blány patřily mezi „ostře sledovaný“ sortiment.)

Vystupovali jsme i na šibřinkách (hráli k tanci „v pekle“ na jevišti, upraveném jako bar); umožnil nám to Míla Cink, duše budějovického hudebního dění, dirigent dechovky, skladatel, muzikantský všeuměl. Při různých akcích (k Tyršovu odznaku zdatnosti, Fučíkovu odznaku) či v Soutěži tvořivosti mládeže (STM) reprezentoval gymnázium také hudební a pěvecký soubor pod vedením profesora Orlíčka, kde jsme byli rovněž nepostradatelní. Za dobré umístění v krajském kole STM nás všechny poslali na rekreaci do Jeseníků – zdarma a dokonce ještě před začátkem letních prázdnin. (Měli jsme se jak bohové na Olympu vystupovali, kde se dalo – i za hranicemi moravskobudějovického okresu.) Během studia jsem využil možnosti bezplatně absolvovat autoškolu v rámci Svazarmu (pro budoucí brance) a získat řidičák od motorky po nákladní auto a traktor. (Škoda, že v blízkosti chybělo letiště, abych se vyškolil i v Ikarově řemesle.)

Zdeněk Knesl a Ladislav Horký

S touhou vydělat si o prázdninách nějakou korunu vydal jsem se do strojně traktorové stanice, odkud mne poslali do Hostimi na žně. Dojížděl jsem tam denně na kole. Pracoval jsem na samovazu, hlídal výšku strniska, uzlování snopů a asi jsem měl poskytovat i první (či poslední) pomoc. Traktor Škoda měl nekrytou kardanovou hřídel pohánějící samovaz, se složitým vypínáním. Jednou, když parťák Ruda slézal s traktoru, zachytila mu hřídel nohavici, a než bych řekl švec, měl ji utrženou a namotanou na rotujícím železe. Nebýt jeho modráky pořádně rozedrané a natržené jak současné moderní džíny, byl by už nebožtík. – V noci (podle počasí) jsem podmítal (oral) hned za kosou. Jednou mne poslali k Prokopovu na jakýsi „mlhavě definovaný“ pozemek. Dojel jsem za šera, nasadil čtyřradličný pluh (tenkrát ještě bez předradličky) na strnisko a začal znásilňovat zem. Měsíc se schoval za mraky, aby se na to nemusel dívat. Když jsem usoudil, že pro tuto noc by rodná hrouda mohla být uspokojena, odjel jsem se svou dvouválcovou stračenou do stáje. Za svítání mne pak v dědině zastavila babička a pravila, že jsem panáček samotným nebem seslaný, protože jsem jí minulé noci vzorně nakypřil záhumenek hlubokou orbou, jakou léta nepamatuje. A co že je za to dlužna? Odvětil jsem jí, ať to laskavě podrží v tajnosti, abych se nedostal do spárů paragrafů, zvlášť pokud by snad nebyla členkou JZD a měla nad 20 ha polností... A jako bývalý skaut jsem si za dobrý skutek rozvázal na šátku uzel. – Ani mne nenapadlo, že v těch místech bude jednou kompresní stanice tranzitního plynovodu. Když jsme později hráli v Hostimi při otvírání domova důchodců, byli jsme obdarováni přebohatou výslužkou, k jejímuž odvozu jsme museli použít futrálů a své nástroje nést pod paží. Měl snad na tom podíl i ten stařenčin záhumenek?!

„Poslední“ můj nástroj – klarinet – mi zapůjčil gentleman, elegán a „světaznalec“ Gusta Roubal, kamarád z vyšší třídy, specializující se mimo jiné na „dobyvatelskou činnost“ (v současné terminologii by šlo o „živnost volnou“). Oblíbená Mládkova píseň »Dáša jedla cukroví« byla přímo ušita na jeho míru. (Míval všechno, co se vymykalo všednosti, mj. i závodní kolo na sprint – bez brzd, volnoběžky, blatníků, zkrátka „úplně nahé“. V domnění, že ten jeho monopost zvládneme, vydali jsme se na něm k přehradě. Výlet skončil pod krnčickým kopcem. Obohatil nás o zkušenost, že setrvačnost je dobrá věc, ale neradno pokoušet silniční provoz. Nepomohl nám „protišlap“ ani „podrážkobrzda“. Štěstěna – díky bohu – odklonila dopravu na Jackov, vlečky s vojtěškou zavčas zmizely ve stodolách, do doby, než se má nadzvuková rychlost snížila v kopci k Syrovicím.) – Další klarinet – po dědovi – objevil Zdeněk Lustig z Litohoře doma na půdě – a svěřil mi ho do opatrování. Zadul jsem z plných plic, ale můj trénovaný kardiopulmonální systém

z něho nevyloudil ani hlásek. Po sejmutí plátku vylezl z hubičky živý škvor – a bylo po závadě. (Od vědecké studie vlivu hmyzu na barvu tónu es-klarinetu jsem nakonec upustil.)

Ladislav Horký, Olga Rovenská a Zdeněk Knesl

Naše „drogová závislost na hudbě“ se projevovala i ve výuce, konkrétně v jazyce českém. Paní profesorka Sobotková byla přímo posedle nedočkavá, kdy ji – se sousedem Lubošem Kabelkou – potěšíme mluvním cvičením. Mé téma směřovalo do podsvětí terorismu a atentátů, jeho (jako bubeníka) se mělo týkat jazzu. Paní profesorka nebyla nadšena, ale po zdůraznění otrocké práce černochů nemohla nesouhlasit. Luboš pak požádal o možnost předvést ukázky nahrávek z gramofonových desek. V den »D« a hodinu »H« byla zvuková aparatura na kliku (neboť jiný pohon nepřicházel v úvahu) uvedena do stavu nejvyšší pohotovosti. Příběh se odvíjel od afrických pralesů až po plantáže Nového světa. Z Lubošova plamenného projevu mi v paměti utkvěla věta, „jak se černoši po otrocké práci za soumraku scházívali ve stodolách a po rituálních tancích za pazvuků bubnů ženy v transu vybíhaly do noci a oddávaly se mužům“. Studentské auditorium se oddávalo snění a paní profesorka – zřejmě pro výstrahu – zvedla obočí. Mylně jsem to pochopil jako pokyn k hudební ukázce a spustil gramofon se „Šňůrou perel“. Paní profesorce se však přehrávání zdálo zdlouhavé a opětovně žádala, abych je přerušil. Uvedl jsem protiargument, že sejmutí kolébající se přenosky s jehlou může být pro zalisovanou melodii zákrokem smrtelně nebezpečným. – Odveta za „zmařenou“ hodinu na sebe nedala dlouho čekat.

Byv vyvolán, dostal jsem za úkol recitovat Kollárovu »Slávy dceru«. Znal jsem z ní pouze „vzorek“ od »zde leží« po »dubisko« – a dost. Nevím, která bohyně z řecké mytologie mi tenkrát poskytla ochranu – při vydechnutí posledního mně známého slova se ozval zvonek, ohlašující konec hodiny. Nenadálé štěstí mělo bohužel jepičí život, neboť po přestávce jsem byl pozván k hostování do „béčka“. A tam se zkušební otázka paní profesorky, k mému údivu, opakovala.

V těch letech se budovala „transvysočinská“ magistrála Havlíčkův Brod – Brno, vyhlášená za stavbu mládeže, a každá škola na ni měla o prázdninách vyslat studenty-pracovníky na jeden měsíc „za byt a stravu“. I vydal jsem se po zaznění gongu, uzavírajícího školní rok, do ležení v Kozlově u Křižanova. Bledých tváří studentských se tam sjelo jak much. Z mých kamarádů se zúčastnili ještě Zdeněk, Luboš a Gusta. Z naší třídy jsem tam byl sám. Zprvu jsme chodili svahovat stráně v zářezu; visívali jsme připoutáni na laně spíš jako červi na háčku než jako horolezci a skopávali zeminu do vyprojektované figury. Sluníčko nás opékalo ze všech stran jako topinky, až některým bronz chytajícím dívkám z nedočkavosti naskákaly puchýře na zádech, zatímco nám na rukou. Později jsme se dobrovolně přesunuli do skalního masivu nakládat odstřelené balvany na vozíky, které odvážel lokotraktor, a něžnému pohlaví jsme gentlemansky přenechali lehčí práci. Dělalo se v úkolu – když někdo naložil osm vozíků a splnil normu, mohl odejít do tábora. Výhodou bylo, že jsme všechno stihli dřív a mohli se osprchovat ve sluncem ohřáté vodě v železných nadzemních superneckách a v klidu se naobědvat, dříve než se přihnala zbývající většina. Jídla bylo dost, počasí pěkné, holky hezké. Odpoledne jsme využívali ke sportování a k odpočinku. Kdyby byly v blízkosti nějaké ty „kalužiny“ vody a palmy (místo výběhu pro několik prasátek, která ekologicky využívala jídelních zbytků), přirovnal bych naše „solárium“ k plážím někde v Riu. Přestože se vzduch tetelil vonnými mastmi panen, vysvlékajících se z vlastní ožehnuté kůže přímo v cárech, cosi tu chybělo. – Kino tam neměli, televize tenkrát nebyla ani „v plenkách“, rádio k vybavení jídelny nepatřilo. A tak jsme hned první sobotu večer poskládali stoly, uvolnili místo pro parket, naladili své ukryté nástroje a spustili. Jelikož tanec bývá definován jako činnost, kdy lze beztrestně objímat cizí dámy na veřejnosti, v mžiku se na vymezené mělčině třelo plno kůzlat z Kozlova a další se slézala jako švábi na pivo. Aby neutrpěla připálená pokožka na zádech, bylo třeba držet dívky na jiných vhodných – sluncem nepostižených – místech. O půlnoci „balet“ skončil – s poučením, že se povoluje nanejvýš jeden polibek pro jednu opeřenkyni, s jejím písemným souhlasem s uvedením rodného čísla, avšak výlučně na čelo. Od té chvíle bylo na brigádě až do konce jenom veselo. –

Nad bezúhonností bděl ostřížím zrakem vedoucí tábora. Růst populace, který by kulturní činnost zapříčinila, nebyl v obecní kronice Kozlova ani dodatečně zaznamenán. Po měsíci zazvonil zvonec a brigádě byl konec.

Když se čas naplnil, složili jsme – za účasti velmocí přátelských i nepřátelských, mocností nebeských i pekelných – maturitu a rozlétli se na všechny světové strany, někdo s víc, jiný s méně poraněnými křidélky, pokud nebyl zasažen přímo na komoru. Maturitní večírek se odehrál u „Cágra“, nájemce restaurace v sokolovně, za přípitků „zonkou“, jelikož jsme byli slušně vychovaní, abstinenti, nekuřáci, sportovci, „mravové“ a gentlemani. Se Zdeňkem jsme si zahráli »Drahouška«, a tím bylo naše vypovězení z gymnazijního ráje završeno.

Feromonové příběhy našich platonických lásek jsem schválně vynechal při vědomí, že absence dívčího principu v jakékoli formě písemného projevu způsobuje odliv čtenářského zájmu. – Abych to alespoň částečně napravil, dovolte vám položit „poslední“ maturitní otázku, na kterou jste měli být připraveni již v osmnácti letech.

Jakého partnera si pro manželský život nesmíte vybrat:

1. žárlivého
2. alkoholika
3. impotentního
4. úplného blbce

Svou odpověď si zatrhněte a porovnejte s tajenkou.

».AKÁDAP ETÁM ‚YNCHEŠV ILIČANZOEN ETSJ DUKOP«

Ladislav Horký

Za pět minut tři čtvrtě

Příběh, který budu vyprávět, se skutečně stal. Možná vám bude znít trochu nepravděpodobně, neobvykle, neuvěřitelně, ale on se opravdu odehrál přesně tak, jak ho zde vylíčím. Hlavní aktéři příběhu: Já a zcela náhodní chodci. Scénář a režie: Život. Pan režisér nám rozvrhl hru do čtyř dějství. Prvé se odehrálo na gymnáziu v Moravských Budějovicích v létech 1945-46, když jsem chodil do tercie, druhé na stejném místě o několik let později, to třetí v Brně, někdy uprostřed sedmdesátých let minulého století a to závěrečné nedávno.

Dějství prvé

Tercie, hodina češtiny, u okna stojí nezapomenutelný pan profesor Stojánek, u tabule kdosi z nás. Žák u tabule se snaží sáhodlouze vysvětlit, proč cosi nemá nebo neumí. Na každou otázku pana profesora následovala salva výmluvných a vysvětlujících slov. Pan profesor trpělivě naslouchal, ale pak neutuchající příval žákových slov přerušil svým oblíbeným rčením: *„Achich ouvej, umučená hodino!“* a výmluvného žáka zahnal do lavice. Potom následovala dlouhá přednáška o bohatosti českého jazyka, jak čeština má pro každý pojem několik výrazů, jak dokáže vyjadřovat slovy i jemné citové projevy – ale to neznamená, dodal, že můžeme žvanit a kecat. Máme mluvit stručně, k věci, odpovídat krátce a samozřejmě pravdivě, výstižně a nenechat posluchače zbytečně stárnout posloucháním jalových řečí.

Dějství druhé

Kvarta až oktáva, děj se odehrává ve škole o přestávkách a ve volném čase mimo budovu moravskobudějovického gymnázia.

Nepamatuji si již, kdo přinesl do školy tuto krásnou anekdotu: *Ptá se pán pána, kolik je hodin. Dotázaný odpovídá, že za pět minut tři čtvrtě. To tázajícímu nestačí a chce vědět na kolik? Nevím, odpovídá dotazovaný, já nemám malou ručičku!*

Tento vtip zapustil brzy v naší třídě tak hluboké kořeny, že každý dotaz po současném čase byl zodpovězen úplně stejně: „Za pět minut tři čtvrtě.“ Jak známo, opakovaný vtip přestává být vtipem a příliš často opakovaný vtip začne vyvolávat negativní reakce. Aby se zabránilo případnému fyzickému napadení nepoučitelných vtipálků, třída odhlasovala zákon, který pod přísným trestem tuto hloupou odpověď zakazoval. Přistiženému pachateli byly za trest namáčeny nohy do studené vody, aby přišel na jiné, originálnější nápady, ale aby, proboha, snad nenachladl a nezameškal vyučovací hodiny, nechával se při namáčení obutý, nebo alespoň ve *fusaklích*.

Zákon se v praxi osvědčil. Pachatelů tohoto přestupku postupně ubývalo a v oktávě už k porušení zákona nedošlo.

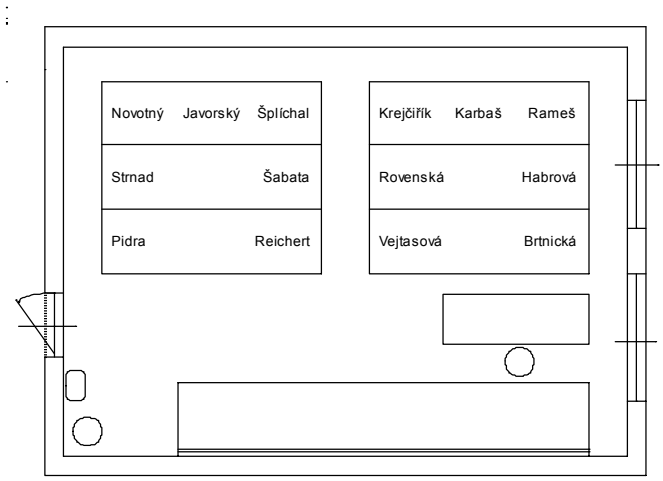

Tak jsme seděli v oktávě 1950/51

Dějství třetí

Brno, Starobrněnská ulice, sedmdesátá léta dvacátého století, dopoledne.

Dávno jsem měl po maturitě i po promoci, byl jsem zaměstnán a šel jsem v Brně od Šilingrova náměstí ulicí Starobrněnskou na jakési jednání. Proti mně přicházel nějaký pán. Když došel ke mně, položil mi standardní otázku: *„Prosím Vás, nevíte, kolik je hodin?“* A tu se mi v hlavě vybavil děj prvého jednání, který se odehrál před zhruba třiceti lety, a začal se odvíjet následující improvizovaný rozhovor.

JÁ: *Ne, tak to nevím.*
ON: *Aha, vy nemáte hodinky.*
JÁ: *Ale mám.*
ON: *Doma?*
JÁ: *Ne, na ruce.*
ON: *A ony vám nejdou?*
JÁ: *Jdou.*
ON: *Tak jak to, že nevíte, kolik je hodin?*
JÁ: *Protože jsem se nepodíval.*
ON: *A když se podíváte, budete vědět, kolik je hodin?*
JÁ: *Určitě.*
ON: *Tak se, prosím, podívejte.*
JÁ: Podíval jsem se na hodinky...
ON: *Tak co, kolik?*

JÁ: *Co kolik?*
ON: *No těch hodin, já jsem myslel, že to řeknete.*
JÁ: *Ale vy jste neřekl, abych to řekl.*
ON: *Tak to, prosím, řekněte.*
JÁ: (po ještě jednom upřesňujícím pohledu, zcela pravdivě) *Za pět minut tři čtvrtě.*
ON: *Jejda! A na kolik?*

A právě v tomto okamžiku jsem si vzpomněl na dějství druhé tohoto příběhu, a protože mi bylo jasné, že tento pán nemůže znát zákon naší třídy a také neměl po ruce žádnou nádobu se studenou vodou, risknul jsem to a řekl:

Jó, tak to bohužel nevím, já nemám malou ručičku.

Ten pán se na mne díval s otevřenýma očima a pusou, chvíli bylo ticho a pak nastala exploze. Exploze smíchu! Pán se mlátil volnou rukou do stehna, ohýbal se a řval na celou ulici:

Tak já tady s tím chlapem (povšimněte si, jak mne správně ohodnotil, řekl „s tím chlapem“) *tratím čas, abych se nakonec dozvěděl velký hovno!*

Kolemjdoucí se se zájmem zastavovali, zatímco já jsem pokračoval dál původním směrem, s pocitem dobře odvedené práce a s vědomím, že studium na gymnáziu v Moravských Budějovicích nebylo pro mne zbytečné.

Důležitá poznámka.

Kdyby se čirou náhodou toto moje povídání dostalo do rukou toho pána, kterého jsem tehdy potkal cestou ze Šilingrova náměstí na začátku Starobrněnské ulice, v místě vyznačeném šipkou na přiloženém plánku, tak bych mu rád, alespoň dodatečně, spolu s omluvou, upřesnil svou poslední větu:

Tenkrát bylo za pět minut tři čtvrtě na deset!

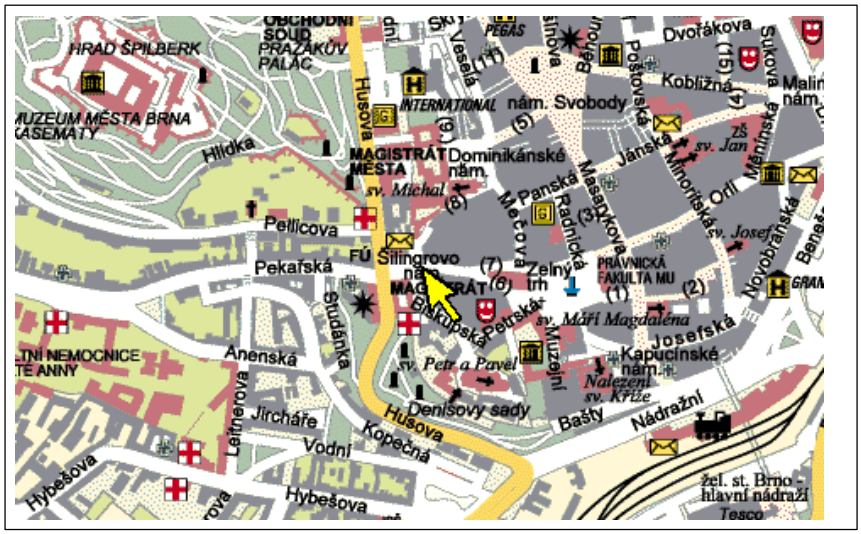

Dějství čtvrté

Minulý týden, bylo to 12. prosince 2001, jsem čekal na autobus místní hromadné dopravy, protože z Jundrova do města „nejezdijó šaliny“, ale autobusy, když ke mně přistoupila starší dobře oblečená dáma, kterou jsem v životě neviděl, a vyhrkla na mne otázku:

„Nevíte, prosím vás, kolik je hodin?“

Já, dobře oblečený v teplé bundě s upnutými rukávy a rukavicemi na rukou, jsem odpověděl po pravdě, že nevím.

A teď dobře poslouchejte. Ona se mocně nadechla – asi tak osm až jedenáct litrů čerstvého jundrovského *luftu*, mile se usmála a odhrkala tuto neuvěřitelnou větu:

„Aha, vy jste se nepodíval, takže nevíte, a když se podíváte, tak budete vědět a řeknete mi to, že ano, tak se prosím podívejte a řekněte mi!“

Zůstal jsem na ni civět určitě s otevřenou hubou – proboha, slyším dobře? Je toto možné? Vždyť mě nezná! Někdo jí něco vykecal? Jak tomu mám rozumět???

Co mi zbývalo? Podívat se a slušně odpovědět. Tak jsem to udělal. Ona se opět mile usmála, poděkovala a odešla.

Ne, to nebyl sen...

Milan Reichert

← **Předsletové cvičení studentů škol**, Praha 1947

Alois Šumbera
Jiří Javorský
Milan Krejčiřík
Milan Reichert

Křest Vltavou

Náplň studia na Karlově univerzitě neopomíjela ani tělesné schránky studentů. Starala se o ně především katedra tělesné výchovy, jež organizovala různé posilovací akce, jako například plavání v Axe. Jednou na konci zimy, když po Vltavě pluly ledové kry a na březích ještě polehával sníh, jsme byli odveleni k „námořní pěchotě“ do loděnice na Císařské louce, abychom se naučili ovládat plavidla na ruční pohon v případě vylodění.

Úplní laici obsadili pramice a já se svým dočasným spolubydlícím Mirkem – jako profesionálové – jsme usedli na kánoi. (On byl křtěný Moravou, já Dyjí.) Flotila se po vytvoření konvojové formace vydala proti proudu pod Vyšehrad, po stopách starých pověstí českých. Dvě ze tří pramic se po odražení od mola začaly motat po vodě jako postřelené kachny; zbývající víceméně udržovala nastavený směr, protože jí vlastnoručně kormidloval sám pan instruktor. Na posádkách bylo znát, že pádla i kormidla drží v rukou poprvé (asi jako vařečky). Mirek, jehož hmotnost přesahovala v plné polní 0,1 tuny brutto, seděl na háčku; já coby zadák jsem představoval podstatně menší zatížení.

Objížděli jsme pramice jak na torpedoborci a Mirek se pořád vykláněl nad vodu jako kyvadlo na orloji. Pátral-li pod hladinou po babičce Mary nebo po sumci, nevím. Jedné vlně s hřebínkem se však naše suverénní počínání znelíbilo. Nadzvedla nám příď, zhoupla nás a – žbluňk, byli jsme dnem vzhůru. Udělali jsme se – podle vodácké hantýrky – skoro přesně v místech, kde se údajně Horymírův Šemík dotkl hladiny. Přestože jsme byli navlečeni, dala se havárie poblíž břehu zvládnout, kdyby se můj háček chytil kánoe stejně jako já. On však ve zmatku hledal záchranu na pramicích, motajících se uprostřed Vltavy, a v hadrech nasáklých vodou zamířil k nim.

Posádka té nejbližší, když pochopila jeho úsilí, zabrala ze všech sil, aby ho vylovila. Její kormidelník si však spletl pádlo s volantem a zamířil na opačnou stranu, odkud se řítila na pomoc druhá pramice. Pokud by pádlovala dál, byl střet nevyhnutelný. Nejvzdálenější plavidlo, kormidlované asistentem, se na přibližovací manévr nezmohlo – pro absolutní neschopnost posádky. Mirek už byl zřejmě dost vysílený, mokré šaty ho táhly ke dnu; stéblo, jehož by se zachytil, či aspoň kra, byly v nedohlednu. Spolehnout se mohl pouze na svou vyvinutou tukovou vrstvu, která však cestu do hlubin mohla jenom oddálit. Kritická situace zmobilizovala loďstvo natolik, že se všechny pramice přece jen v chumlu hlemýždím tempem přiblížily a Mirek se konečně zachytil za bok jedné z nich. Zmatené reakce ho však neopustily. Sápal se na pramici, jejíž ponor neměl – dle Archimédova zákona – při obsazení sedmičlennou

posádkou co vytlačovat. Začala nabírat. [Před očima se mi mihly perspektivní titulky Večerní Prahy – »Zkáza Titaniku pod Vyšehradem« či »Delfíni ochutnávající pěnu pod smíchovským Staropramenem zachraňují tonoucí« (to pro případ, že všechno dobře dopadne).]

Vysílený a instruktorem pořádně seřvaný Mirek se nakonec nechal dovléci ke břehu, kde ho vyplivli na souš jak leklého sumce. Já jsem po pádu do vody pocítil pořádný chlad, který vystřídalo několikaminutové vedro (jako když naháč padne do jehličí) a pak definitivní zmrazení. Pochytal jsem pádla, dotlačil kánoi ke břehu a vytáhl ji na louku. Svlékli jsme se „na Adama", za účasti sbíhajících se diváků, zvědavých na závody otužilců, všechno vyždímali, znovu navlékli a odklusali na šalinu, směřující ke koleji. Tam jsme se nakonec převlékli do suchého, uvařili čaj s rumem a tělesnou teplotu upravili pod peřinou na fyziologickou normu.

Mirek, řečený »šamrolový král z Hané« (jehož maminka pravidelně obšťastňovala kremrolemi a zavařenými klobásami), vytáhl z úkrytu balík z domova. Na počest křtu vltavskou vodou jsme zkonzumovali všechno, co v něm zbylo. Bylo to velice chutné, nezávadné, salmonelózou ani botulismem jsme neonemocněli. – Před spaním jsem mu vyprávěl tragický příběh Zdeňka Tichého, nad nímž se navždy zavřela voda ve Švýcarské zátoce Vranovské přehrady. Škoda, že to tenkrát neskončilo tak šťastně jako dnes...

Zelené lavice (lidová studentská píseň)

Zelené lavice
a bělavé třídnice,
bejvaly jste mýho srdce
potěšení.

Nýčko za krátký čas
konference je tu zas.
Aby tyhle vynálezy
sebral ďas!

Dostal jsem lísteček
s vykřičníky bez teček
a uprostřed samých kulí
hezký sloupeček.

Ten lísteček zelený,
v rohu kolkem zdobený,
ten mi dali profesoři
pro potěšení.

Další zážitky, kterých bylo nespočítatelně víc, se mi do mantinelů požadované „vzpomínkové závěti" vtěsnat nepodařilo. Snad až někdy jindy, pokud nás do té doby andělé nepovolají k sobě, naše křestní jména i příjmení nenávratně nezmizí a náš lidský prach neulpí někde na hvězdách.

Závěrem bych chtěl říci našim paním profesorkám a pánům profesorům, pokud mě mohou ještě uslyšet, že jim moc děkujeme za jejich úsilí, které vynaložili k hnětení našich tělesných i duševních schránek. A pokud jsme je někdy poškádlili, ať se na nás nehněvají, protože jsme je měli rádi...

Ladislav Horký

Neštěstí

Začátek léta 1950, školní rok se pomalu chýlil je konci, všichni jsme se už duševně připravovali na blížící se prázdniny a plánovali, jak ty dva měsíce volna co nejlépe využijeme. Do našeho bezstarostného studentského života ale nečekaně zasáhla bolestná událost.

Tragédie uprostřed jezera

Byli jsme tenkrát v septimě, probíhaly maturitní zkoušky, v podstatě jsme ve škole neměli co dělat. Nevím už, koho to napadlo. Dali jsme se dohromady a rozhodli se, že se podíváme na Vranovskou přehradu – do Zálesí, kde měl Sokol Blížkovice chatu.

Bylo nás pět – ***Zdeněk Tichý,*** Vašek Šula, Mirek Fiala, Luboš Kabelka a já. Hned jak jsme přijeli na chatu, půjčili jsme si loďku z druhé strany přehrady. Nazítří, před zpáteční cestou jsme ji pak museli vrátit. Měl jsem to provést já s Mirkem Fialou. Ale přidal se k nám také Zdeněk Tichý, i když jsme ho od jeho úmyslu zrazovali. Loďku jsme vrátili, ale – „samozřejmě“ – jsme úplně přehlédli, že se blíží bouřka. Byli jsme asi uprostřed jezera, když se přihnala. Vysoké vlny se přes nás začaly převalovat – a Zdeněk Tichý křičel o pomoc. Já jsem se k němu vrátil. Zdeněk se mne chytil za rameno a v ten okamžik jsme šli oba pod vodu. Když to Zdeněk pochopil, pustil se.

V několika vteřinách mi potom zmizel z dohledu – zřejmě pod hladinou. My s Mirkem Fialou jsme s největším vypětím jen tak tak doplavali ke břehu... Zdeňka jsme hledali... Tvrdí se, že tělo třetího dne vyplave... – Marně.

Dost často jsem tenkrát slýchával názory, že snad Zdeněk utekl na Západ. Musím se přiznat, že i já jsem se tomu snažil uvěřit. A potajmu jsem dokonce doufal, že se možná Zdeněk objeví na našem gymnazijním shromáždění po padesáti letech... Neobjevil se.

Lubomír Vlček

Pomníček na břehu řeky Dyje

Těžko, se smutkem v duši se vzpomíná na ty, kteří od nás odešli nečekaně, tak brzy a tak náhodně. Zdeněk byl můj nejlepší kamarád. Znali jsme se od útlého dětství. Spolu jsme chodili krást jahody a třešně, protože ty, co rostly u Tichých na zahradě, nám nikdy tolik nechutnaly, jako ty uzmuté kradí a s vysokým nebezpečím, že budeme dopadeni. Spolu jsme se učili lézt na stromy. Kolem hřiště u sokolovny, kde jsme bydleli, byly vysázeny lípy, a poznat jejich koruny patřilo k našim klukovským povinnostem. Spolu jsme chodili sáňkovat a lyžovat, když napadl sníh – snad jen s tím rozdílem, že Zdeněk měl vždycky to nejlepší vybavení, jaké si kluk mohl přát. Byl jediným synem svých rodičů; jiné děti neměli. Proč, to nevím. Ale pan Tichý, Zdeňkův otec, strážník v Blížkovicích, byl z toho občas hodně smutný. Doma platil za mírného, laskavého člověka...

Často jsme se Zdeňkem chodívali na jejich zahradu. Byla dlouhá a dost velká. Na jejím konci vyrůstalo bujné maliní, o které se nikdo nestaral. Maliny tam byly veliké a sladké jako med. Zdeněk nebyl lakomý. Trhej, kolik chceš, říkával. Sám popocházel po zahradě a jen tu a tam něco uzobl. Tu hrozen rybízu, tam zrnko angreštu, podle toho, jaké bylo roční období a co právě dozrávalo.

Ve třídě jsme seděli vedle sebe. Míval hrozný vítr z francouzštinářky paní profesorky Černé; bál se francouzštiny i latiny. Snad právě pro obavy z těchto předmětů se kluci domluvili, že nepůjdou do školy a zajedou si na Vranovskou přehradu, kde měli blížkovští sokoli chatu. Zdeněk byl silný, vynikající tělocvikář – dokázal i obtížné sestavy na bradlech a na hrazdě. Jen plavat se neměl kde naučit. Venkovští kluci na tom tak bývají; nemají si kde zaplavat, není-li v obci rybník. Za vodou jsme v létě museli chodit daleko, až k rybníku zvanému Háj. Tam jsme prodělali „plavecký kurz“. I Zdeněk. Ale v plavání moc silný nebyl. O tom, že se chystají jít za školu, mi Zdeněk neřekl. (Paní Tichá toho později litovala; byla přesvědčená, že kdybych o tom věděl, zřejmě bych to byl Zdeňkovi rozmluvil.) Dodnes mě to mrzí a bolí. Nevěděl jsem o ničem. Kluci prostě ráno do školy nepřijeli. Vydali se k Dyji. Bylo teplo a hezky. Odpoledne jsem seděl u okna a vyhlížel na dvůr. Náhle, doslova z ničeho nic zafoukal prudký vichr a silný, mohutný vír zvedl listí na dvoře. A zase nic – ticho a klid. Myslím, že právě v tu chvíli se to stalo. Kluci už plavali zpět ke svému břehu (byli na druhé straně vrátit loďku, kterou si vypůjčili na čestné slovo) a právě uprostřed proudu je zastihla větrná bouře.

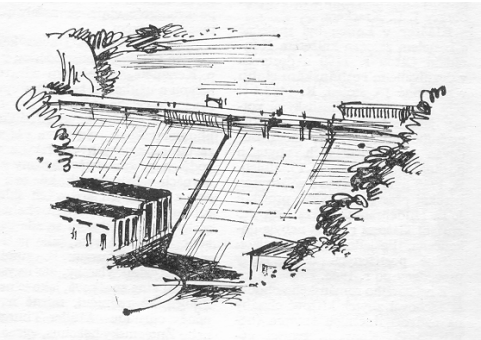

Zdeněk nejlépe plaval stylem „na ucho“. Na pravé. Na druhé mu to moc nešlo. A to se mu asi stalo osudným. Kluci s velikou námahou vylezli na břeh a teprve po chvíli zjistili, že Zdeněk s nimi není. Už ho nikdy nikdo neviděl. Zůstal tam...

Pro manžele Tiché to byla katastrofa. Nikoho neměli. Pomalu se jeden druhému odcizovali. Pak odešli z Blížkovic a nikdy se nevrátili.

Lidé té tragédii nechtěli uvěřit. Říkalo se, že Zdeněk utekl za hranice. Já jsem tomu nikdy nevěřil. Byli jsme takoví kamarádi, že by mi dal určitě po čase vědět, kdyby někde žil. Připomíná ho jen malý pomníček na břehu řeky Dyje...

Miroslav Kapinus

Jak šel život

»Exēgī monumentum aere perennius...«
(Quintus Horātius Flaccus: Carmina)

»Délka života závisí na vnějších věcech a nikoli na mně.
Na mně jen záleží, jak prožiji čas, který mi byl určen.«
(Lūcius Annaeus Seneca)

»Maličký je čas, v němž člověk žije, maličký je kousek země, na němž žije,
a maličká je i ta největší sláva, kterou po sobě může zanechat potomkům.«
(Mārcus Aurēlius)

Studenti humanitní větve se sešli – v místech svého mládí – nejdříve „na nečisto“, v závěru „svého“ století, a posléze víceméně „oficiálně“, na prahu třetího milénia, u příležitosti padesátého výročí absolutoria. Zavzpomínali, vyměnili si názory i zkušenosti a dospěli k závěru, že jsou – jako ostatně všichni absolventi před nimi i kolegové, kteří studovali po nich – ročníkem jedinečným, fenoménem zajímavým, který by neměl beze stopy zmizet v propadlišti dějin. Rozhodli se postavit pomníček – maličký, skromný, ale svůj: Sepsat – *prō domō suā (pro sebe),* a snad i *prō bonō pūblicō (k obecnému dobru)* – sborníček vzpomínek „jak míjel čas“, o celém životě, *sine īrā et studiō (nestranně a spravedlivě)*: každý sám za sebe – o svých příhodách, osudech, problémech i zkušenostech v pohnutých dobách druhé a třetí třetiny dvacátého věku. (*Ēheu, fugācēs labuntūr annī! Běda, jak rychle plyne čas!*) A vzpomenout i na kamarády, kteří se nedožili. – Neboť *littera scripta manet. Co je napsáno, trvá.*

Studenti technické větve se sešli u příležitosti padesátého výročí svého absolutoria – dva týdny před svými kolegy z humanitní větve – a i oni zavzpomínali na společně prožitá studentská léta. Připomněli si také události, které se odehrály krátce před maturitami v květnu 1951, kdy několik absolventů – jejich kamarádů a spolužáků – bylo vyhozeno ze školy a přinuceno nastoupit do nekvalifikovaných, manuálních profesí. Ani po padesáti letech nezapomněli na to, jak těžce prožívali spáchanou křivdu, jak hluboko zasáhla jejich nitro bezohledná zvůle a jak hořce chutnal pocit bezmoci. Vědomi si toho, že odchodem z tohoto světa odejdou i jejich vzpomínky, rozhodli se sepsat malé svědectví. Nechtěli si stavět pomníčky, neboť to přísluší jejich potomkům, uznají-li to za vhodné – chtěli jen zaznamenat krátké výseky ze svého života v dlouhém období nesvobody – jako připomínku a varování. – *Doufej ve spravedlnost, ale buď připraven na bezpráví* (Lūcius Annaeus Seneca).

Q. B. F. F. F. S. *Quod bonum, fēlīx, faustum furtūnātumque sit!* Kéž je to dobré, šťastné, příznivé a zdárné. (*Ut dēsint virēs, tamen est laudanda voluntās. I když se nedostává sil, je třeba pochválit dobrou vůli,* říká Ovidius.)

Vzpomínka potěší

Snad jako by to už ani nebyla pravda a dny se propadaly do nenávratna rychleji než tenkrát, když jsem ve školním roce 1945/46 – po šestileté odmlce po zavření vysokých škol – zase otvírala dveře své bývalé „domovské“ třídy – „fyzikálny“ – moravskobudějovického gymnázia.

Zvědavě a snad i trochu zkoumavě na mně spočinuly oči mých příštích terciánů. Možná, že už tehdy naše vzájemné tiché zhodnocení dopadlo příznivě, a tak jsme se po necelé následující čtyři roky společně snažili *„dosáhnout vytouženou metu, i když to někdy stálo dost dřiny a potu“*.

Moji studenti tehdy asi ani netušili, že v jejich lavicích „před pár lety“ seděla jako studentka jejich současná třídní. Že jsem se stejně jako oni snažila vyhovět nárokům přísných, ale odborně fundovaných profesorů Stojánka a Šindeláře a spolu s ostatními spolužáky se těšila na „zeměpisné pasáže“ našeho oblíbeného třídního profesora dr. Javůrka o tom, jak doprovázel prezidenta Masaryka při jeho cestě na ostrov Capri.

Musím ale přiznat, že jsem stejně jako mnozí další zaujatí posluchači následně pak klopila zrak a nenápadně zavrtěla hlavou, když pan doktor při hospitacích pátravě tápal zraky po třídě, koho vyvolat, aby dotyčného neuvedl do rozpaků.

Pan profesor Zanáška nás v hodinách náboženství vedl podle Desatera k pravdě a dobru, ale v latině a němčině dovedl být také přísný a náročný kantor.

S úsměvem dnes vzpomínám na to, jak jsem místo pana profesora Zanášky poprvé coby studentka „suplovala“. Pan profesor zřejmě potřeboval cosi naléhavého vyřídit a my dívky z naší třídy jsme právě měly „okno“, protože chlapci absolvovali hodinu tělocviku. A tak se obrátil na mne se žádostí, abych za něj v dotyčné třídě zaskočila. Žádost jsem neodmítla a dokonce mi to i trochu zalichotilo. Vzpomínám si ještě, že ve třídě byl klid a pořádek a oba jsme byli nakonec spokojeni.

Podobné „suplování“ – tentokrát už „odbornější“ – jsem prožila jako septimánka ještě jednou. Vzhledem k tomu, že jsme měli z latiny vynikajícího a náročného odborníka, jsem ani tentokrát „nepropadla“.

Když jsem potom „o pár let později“ potkávala ve sborovně některé ze svých bývalých vyučujících (profesora Šindeláře, Stojánka, Zanášku i svého třídního dr. Javůrka), bývala jsem hodně rozpačitá, když jsem je měla najednou oslovovat „kolego“ – jako bych se sama tehdy tak trochu vracela znovu do svých studentských let.

Věřím, že i vy si určitě vzpomínáte na řadu historek humorných i těch smutnějších a vzpomínka na ně vás potěší.

Můj bývalý třídní dr. Vladimír Javůrek mi napsal na rozloučenou do památníku toto dvojverší:

»Třídní, to táta je, aspoň má býti,
promluví, domluví, za srdce chytí...«

A tak jsem měla opravdu radost, když jsem pak po letech z úst svých bývalých žáků slyšela i takové hodnocení, že jsem byla přísná ale spravedlivá, a že jsem byla jako jejich máma, které se mohli se vším svěřit.

Kéž jsem tedy i vám byla takovou doopravdy!

Ráda vzpomíná

Blažena Králíková

PhDr. Antonín Mrvka, CSc., jeden z posledních našich žijících profesorů, se narodil 10.5.1921 v Častohosticích. Maturoval v roce 1940 na moravsko-budějovickém gymnáziu, po válce studoval na Masarykově univerzitě v Brně. Na gymnázium v Moravských Budějovicích nastoupil v září 1947 nejdříve jako suplent a vyučoval zde češtinu a dějepis. Po dokončení vysokoškolského studia se stal řádným středoškolským profesorem (1948). V letech 1949-50 byl třídním profesorem na technické větvi. Na začátku roku 1951 (v oktávě) odešel do Jihlavy, kde byl jmenován ředitelem tamního gymnázia, později přešel na Pedagogickou fakultu do Českých Budějovic. Doktorát získal v roce 1968 na Karlově univerzitě v Praze. Po roce 1968 musel z politických důvodů pedagogickou fakultu opustit. Vědeckou práci z oboru literární teorie obhajoval až po pádu totalitního režimu (1994). Antonín Mrvka žije se svou ženou Marií v Jihlavě. Věnoval nám fotografii a své oblíbené verše Jana Čarka:

Kdyby tu nic nebylo
jen ten rorýs pod oblaky,
jen ten bodlák pro čmeláky,
mně by se tu líbilo.

Kdyby bylo kolkolem
jen to pole za polem
a nic víc tu nebylo,
mně by se tu líbilo.

Kdyby jen ten potůček,
kdyby u mých nohou tek
a jen slunce svítilo,
mně by se tu líbilo.

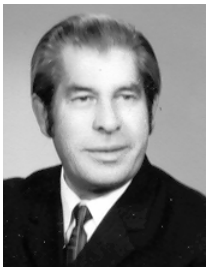

Nikdy nezapomenu na skvělé spolužáky

Vlasta Otáhalová (Abrahamová)

I když své lásce houpám zvony
a odzvoním jí klekání,
zůstává ve mně jak ta hvězda
až do příštího svítání!
I když má láska splihla v dešti
a zmáčela se v kaluži,
dodnes ji vidím jako rosu,
stříbrnou rosu na růži...

Jak začít? Asi tím, že jsem se narodila 25. července 1932 jako první dítě; po mně přišli ještě dva kluci. Naši si postavili dům v Moravských Budějovicích, vlastně si ho darovali jeden druhému k svatbě. A tam jsme se my tři narodili. Tatínek pracoval jako účetní v hospodářském družstvu a maminka byla švadlena. Já ještě pamatuji, jak k nám chodily ženy šít; ale potom – nevím už ve kterém roce, bylo to za války – všechno skončilo a šila už jen pro rodinu. Válečná léta jsme jako děti prožili všichni. My jsme to měli o to horší, že tatínek byl více než rok zavřený v koncentráku. A to byla hrůza. Ale všechno dobře dopadlo. Vrátil se těsně před začátkem heydrichiády; jinak by to určitě nepřežil, stejně jako nikdo z jeho spoluvězňů. V knize osudu bylo zapsáno, že se v roce 1945 narodí ještě nejmladší bratr Jirka.

Já jsem začala chodit do reálného gymnázia od primy. Připadala jsem si hrozně dospěle a důležitě, protože nám od začátku ve škole vykali, a to bylo něco! Gymnázium jsem milovala a roky v něm prožité považuji za nejhezčí.

Byla jsem třikrát přijata na vysokou školu. Dvakrát šlo o pedagogickou fakultu a jednou o vysokou školu lesnickou. Já jsem však chtěla studovat farmacii, ale to tehdy nešlo. V Brně fakultu uzavřeli. Zůstala pro Čechy jen v Hradci Králové a pro Slováky tuším v Bratislavě. Nakonec jsem se rozhodla pro jednoroční abiturientský kurz pro zdravotní laborantky v Brně. A u toho už jsem zůstala. Na umístěnku jsem se dostala do tehdejšího Gottwaldova a o rok později do nově otevřené nemocnice v Hodoníně. Zde jsme se našli s mým prvním a posledním mužem. Letos (2001) to bylo pětačtyřicet roků, co jsme se vzali. Je o dva roky starší než já a máme spolu dva syny.

A život utíkal jako voda. V sedmdesátých letech nebylo jediného roku, kdy by mne nepotkalo něco velmi závažného, ba i zlého. Oběma nám zemřeli rodiče. Dovršil to rok 1980, kdy emigroval náš starší syn. Já jsem tehdy cvičila na spartakiádě a když jsem se vrátila z Prahy, bylo mi oznámeno, že se Zdeněk ani jeho dívka nevrátili z dovolené a zůstali v cizině.

Dnes už to píšu bez emocí, ale tehdy to byla pro mne taková rána, že jsem myslela, že se snad zblázním. Manžel v té době zastával v tabákové továrně funkci výrobního náměstka a dostal okamžitě výpověď. Mladší syn studoval zahraniční obchod na Vysoké škole ekonomické v Bratislavě. Měla jsem obavy, že bude také vyhozen; ale Slováci ho na štěstí nechali na pokoji. Mně se nestalo nic – krom šrámu na duši. Manžel si našel místo ve své původní profesi – vinař. Spadl o hodně níž, ale nedalo se nic dělat.

Syn Zdeněk se po přechodném pobytu v Rakousku dostal i s tehdy už manželkou do Kanady, do Vancouveru. Je to překrásné město – pokud máš peníze a nejsi emigrant. Naše vzdělání se tam neuznává (on má stavební průmyslovku). I jeho žena (zdravotní sestra) musela začínat od píky. A tak při kácení stromů v lese a pomocných pracích na různých stavbách utíkaly měsíce a roky – a žádné zlaté prasátko nepřicházelo. Když ho po čtyřech letech opustila žena, byl zoufalý. Ale opona byla stažená, my jsme nemohli nic dělat. On potom za všechny ušetřené peníze důkladně procestoval Kanadu i Spojené státy, naučil se anglicky – nejenom jíst a pít. Ale byl strašně rád, že se mohl po jedenácti letech – v roce 1991 – vrátit domů.

Moc ráda cestuji. Když se otevřely hranice, bohatě jsem toho využívala a projela skoro celou Evropu. Moře miluji a žádný rok jeho návštěvu nevynechám. Letos (2001) jsem strávila měsíc v lázních, takže jsem moře „nestihla“. Ale doufám, že mi Pán Bůh ještě nějaký ten rok dopřeje.

Dvacáté století se nachýlilo; my jsme zestárli. Teď si užíváme důchodu v létě na naší chalupě ve vedlejší vesnici. Od podzimu do jara jsme doma, ve svém domečku v Hodoníně. Mám tu za ta léta spoustu kamarádů a známých, takže se tady cítím dobře. Mladší syn bydlí s námi v jednom domě, ovšem odděleně; nepřekážíme si. A když se potřebujeme, máme k sobě blízko.

Nikdy nezapomenu na své skvělé spolužáky a spolužačky a moc se těším na další setkání. Však nám to trvalo, než jsme se dali dohromady!

1951

. . .

2001

Nesplněný sen

Karel Holík

I já jsem byl požádán, abych přispěl svou vzpomínkou na chvíle prožité v lavicích moravskobudějovického gymnázia. Přišel jsem v roce 1945 do tercie. Měl jsem v úmyslu maturovat a pokusit se dál studovat na Akademii výtvarných umění v Praze. Od mládí jsem se chtěl stát výtvarným umělcem. Prvním rokem mě učil výtvarné výchově známý malíř, profesor František Šindelář, kterého jsem si moc vážil, druhým rokem pak profesor Karel Zahrádka, s nímž mne pojí přátelství do dnešních dnů.

Po dokončení „nižšího gymnázia“ jsem na naléhání rodičů musel přestoupit na Zemědělskou školu ve Znojmě, neboť doma bylo větší hospodářství a starší sestra na usedlosti zůstat nechtěla. Tím se mi vzdálila naděje na výtvarná studia. Bolelo mne to, ale nedalo se nic dělat. Po roce 1948 přišel na naši školu bývalý ředitel moravskobudějovického gymnázia, profesor Machát; bylo to milé shledání. Učil nás českému jazyku a matematice; měl jsem ho rád. – Po úspěšném dokončení znojemské školy jsem musel pracovat s rodiči v hospodářství. V roce 1951 byl tatínek nezákonně uvězněn a maminka zůstala na všechno sama – se mnou a mladší sestrou. Byla to těžká, smutná doba. Tatínek se vrátil z vězení v roce 1953 po amnestii prezidenta Zápotockého. Rodiče vstoupili do družstva a já jsem narukoval na vojnu. – Tam brzy objevili mé výtvarné nadání. Poprvé v životě jsem měl možnost vystavovat; byl jsem velmi úspěšný ve všech kolech Armádní soutěže tvořivosti. Viděl jsem mnoho výstav obrazů v Praze, seznámil jsem se s akademickými malíři Josefem Sedláčkem a Jiřím Chadimou. Dálkově jsem studoval kresbu a malbu.

Po vojně jsem však musel nastoupit jako manuální pracovník do jednotného zemědělského družstva. Chtěl jsem se pokusit o studium na Akademii výtvarných umění, ale zabránili mi v tom místní funkcionáři družstva.

Nepodepsali mi přihlášku a nedali doporučení. Nepomohly přímluvy profesora Karla Zahrádky, ani souhlas představitelů okresu. Nedokázal mi pomoci ani rektor Akademie výtvarných umění, akademický sochař Karel Pokorný, rodák ze sousedních Pavlic. Od nepřejících domácích lidí to bylo velice bolestivé. Někteří se v tom přímo vyžívali, že mohou rozhodovat o mém životě a osudu. Denně jsem je musel potkávat, žít s nimi a pracovat. Nejraději bych byl odešel – kamkoliv. – Po dvou letech jsem se oženil a odstěhoval se na Slovensko za svou manželkou; tomu nemohli ani ti místní „mocní“ zabránit. Za pět roků jsme se však – z rodinných důvodů – vrátili do Ctidružic. Leccos se tam změnilo. Nabídli mi funkci agronoma. Práce mě bavila; byl jsem celý rok v přírodě, prožíval jsem ty její kouzelné proměny. Brzy jsem se stal uznávaným agronomem.

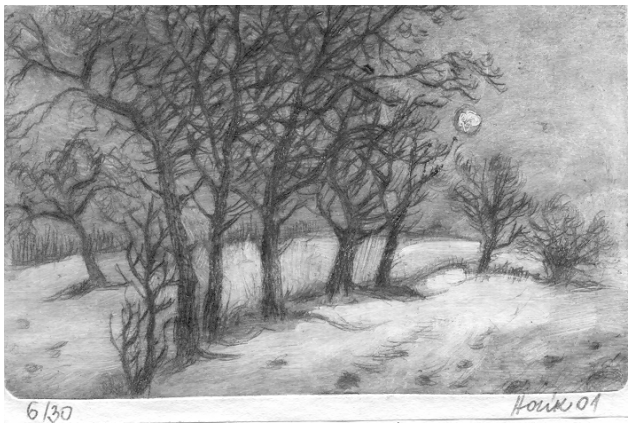

V roce 1975 však došlo k velkému slučování družstev a já už jsem nemohl – kvůli svému náboženskému přesvědčení – vykonávat funkci. Nepomohlo ani jmenování »vzorným agronomem« okresní zemědělskou správou. Skončil jsem na stavbách, kde jsem pracoval celých sedmnáct let – až do důchodu. A zas to měli na svědomí ti „mocní“ dole. Dokázali, že jsem se nesměl stát profesionálním výtvarníkem. Nemohli však umlčet mou tvorbu, lásku k přírodě, k domovu, nemohli zabránit mým kontaktům s řadou výtvarníků.

Na výtvarnou tvorbu jsem nikdy nezapomínal: Zúčastnil jsem se víc než padesáti výstav a soutěží, měl jsem přes dvacet samostatných výstav. Přišla také uznání a ocenění. Navázal jsem celou řadu přátelství s profesionálními výtvarníky Jižní Moravy i Vysočiny.

Rád vzpomínám na to krátké studium v Moravských Budějovicích. Tehdy jsem pevně věřil, že se mi podaří stát se malířem. Vzpomínám i na spolužačky a spolužáky. Doufám, že měli více štěstí a příznivější osudy...

Prokousali jsme se do lepších časů

Milena Červeková (Svitavská)

Do reálného gymnázia v Moravských Budějovicích jsem začala chodit za okupace. V roce 1943 jsem byla jednou z pěti přijatých děvčat. Rodiče měli problém s mým ubytováním. Bydleli jsme tehdy na samotě Mácův Mlýn na Želetavce (asi 16 km od Budějovic), odkud bylo prakticky nemožné denně dojíždět. Tatínek byl soudcem v Moravských Budějovicích a nenašel jiné východisko než mne ubytovat ve věznici místního soudu. Bydlela jsem ve svých deseti letech sama v jedné z cel, která se od ostatních lišila jen tím, že na stole ležel červený kostkovaný ubrus a dveře nebyly zavřené na klíč. Staral se o mne správce věznice s manželkou.

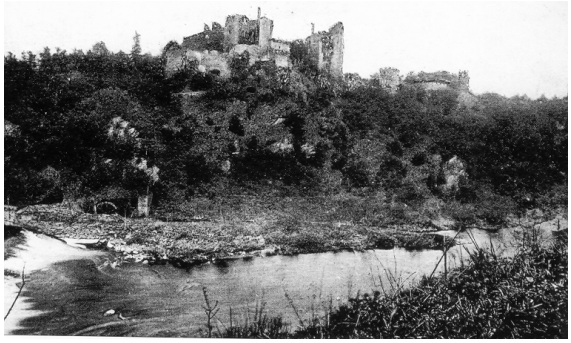

Narodila jsem se ve starém Bítově, který dnes leží na dně Želetavky. Po napuštění jezera Vranovské přehrady stoupla hladina o několik metrů a vesnici zatopila. Takto vypadala Dyje před napuštěním přehrady.

Měli tehdy dvě dospívající dcery a jednou s nimi odešli večer na jakousi návštěvu. Zůstala jsem sama ve věznici, kde v té době bylo několik trestanců. V průběhu večera se někdo začal velmi energicky dožadovat vstupu – zvonil a tloukl do dveří. Já – bláhová – jsem nakonec otevřela. Byli to Němci, kteří přišli na kontrolu. Za to otevření dveří mi tvrdě vynadali. Ale ještě víc později správci věznice. Tento nepříjemný incident jsem si zapamatovala na celý život...

Mou další štací byl německý hotel »U Sachrů«. Hotelový pokoj sice vypadal líp než cela, ale jídlo bylo mnohem horší. Majitelka byla velice lakomá. Potraviny se zamykaly do skříně. Snad nejčastěji jsme mívali rajskou omáčku – jenom s knedlíkem. Později se rodiče přestěhovali do Moravských Budějovic. A tak moje trampoty skončily.

Přišla jsem do primy po dokončení čtvrté třídy obecné školy ve Velkém Dešově. Ten přechod mi dal tvrdě zabrat. Klasifikace na gymnáziu byla šestistupňová, jedničky se směly udělovat jenom dvě v každém předmětu a většinu z nich posbíral velepilný spolužák – primus Skokan. Měla jsem tehdy na vysvědčení dokonce i čtyřku z „oblíbené“ matematiky. Výuka probíhala z velké části v němčině, což se někteří profesoři snažili různě sabotovat.

Začátky byly těžké, ale prokousali jsme se do lepších časů.

Netušil jsem, že zůstanu literatuře věrný po celý život

Miroslav Kapinus

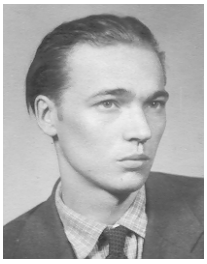

Narodil jsem se v blížkovické sokolovně, což pro mne mělo, jak se později ukázalo, mimořádný význam. Objekt právě dostavěli a konala se v něm první společenská akce vůbec – silvestrovská taneční zábava. Byla asi hodně veselá. Když odbíjela půlnoc, přiběhl do sálu můj otec – byl v té sokolovně sokolníkem, tj. správcem a domovníkem – a ohlásil, že se mu právě narodil syn, tedy já. Ještě po mnoha letech mi mnozí lidé vyprávěli, jak mne na té silvestrovské zábavě na přelomu let 1931-32 „zapili“. Určitě to udělali poctivě a důkladně. Dnes mám sedmdesát a ještě jsem tu.

Dřív než jsem začal chodit do školy, začal jsem hrát divadlo. Do sokolovny se soustředil veškerý kulturní život obce. Hráli tu i ochotníci. Soubor řídila bývalá profesionální herečka Marta Konrátová; kdysi působila u Budila v Plzni, její muž byl sólistou pražského Národního divadla. Ještě jsem nechodil do školy, když začali ochotníci připravovat Jiráskovy »Psohlavce«. Zkoušky se blížily k závěru, chyběly už jen Kozinovy děti, děvčátko a chlapec. Holku dodala jedna z hereček, pro kluka si přišli k mému otci: Bydlí v sokolovně, nebude to mít daleko na zkoušky. Při premiéře jsem se zhroutil. Dodnes si pamatuji, jak hrozně mě rozbolela hlava. Nedokázal jsem přenést přes srdce, že mého otce, statečného Jana Sladkého Kozinu, odsoudili a popravili. Skutečnost se mi pomíchala s divadelní iluzí. Večerní představení jsem hrát nemohl. Přivedli otrlejšího kluka. Mne na scénu nepustili a nikdy už mě tam nechtěli ani vidět. Teprve jako žák vyšších tříd jsem začal opět pokoušet jeviště a divadlo se mi zalíbilo. Měl jsem svůj ochotnický soubor a propadl jsem tomu jednou provždy. Když už jsem později nemohl hrát ani režírovat, psal jsem aspoň recenze na představení Městského divadla Zlín, Slováckého divadla v Uherském Hradišti a Horáckého divadla v Jihlavě.

Byl jsem tiché a klidné dítě. Bavily mě knížky. Když jsem přišel ze školy a udělal úkoly, vzal jsem knížku a uchýlil se s ní do ústraní, kde mě nikdo nerušil a nehledal. Jako kluk jsem chodil na pastvu s babiččinými kozami. Ale za pěkného počasí šla babička s kozami sama; se svými vrstevnicemi sedala v prohřáté trávě na stráni, do níž se opíralo podzimní sluníčko, a babky semlely páté přes deváté. Jindy jsem míval hnízdečko na stohu roští, srovnaného na stráňce pod hřištěm u sokolovny. Slunko tam hřálo a nikdo za celý dlouhý čas nepřišel. Až pozdě na podzim, když sousedé začali roštím podpalovat, se stohy pomalu rozebíraly. Netušil jsem tehdy, že literatuře zůstanu věrný a bude mě provázet celým životem.

Na gymnázium v Moravských Budějovicích jsem nastoupil po skončení druhé světové války společně s několika kamarády z Blížkovic. Neměli jsme záviděníhodné postavení. Byli jsme neotesaní venkované, mnozí spolužáci i někteří profesoři v nás viděli venkovské balíky a podřadný materiál z vesnických škol. Po čase jsem se spřátelil s Láďou Skokanem; měli jsme společný zájem o literaturu. V paměti mi zůstala nepatrná, zcela podružná příhoda. Jednoho léta jsem byl na brigádě u otcovy zednické party. Dělal jsem terasářskou práci, což byla pěkná dřina. Brousil jsem kusem křemene schody, aby vynikla mozaika, která se tenkrát těšila velké oblibě. Schody se musely namočit a pak odřít křemenem, až barevná mozaika zazářila v plném lesku – jako zrcadlo. Prsty jsem měl do krve sedřené a ještě dlouho mne bolely. Ale vydržel jsem to. Za výlohou knihkupectví se totiž objevil *»Gösta Berling«* Selmy Lagerlöfové. Toužil jsem po něm. Ale byl drahý. Konečně jsem měl peníze za brigádu v ruce a mohl jsem jít pro knihu. Ale na gymnáziu se zrovna na cosi vybíralo. Nevím už na co a není to ani důležité. Seděli jsme v parku před školou a „skládali se". Byli u toho Luboš Vlček, Zdeněk Tichý a nevím, kdo ještě. Kluci věděli o mé touze po *»Göstu Berlingovi«*. Proto si peníze ode mne nevzali – a poslali mne do knihkupectví. Nikdy jsem na to královské gesto nezapomněl. Knížku mám dodnes a opatruji ji jako vzácnou památku na klukovskou velkorysost a soudržnost.

*

Ze septimy jsem přestoupil na právě založené pedagogické gymnázium v Jihlavě. Prožil jsem tam krásný, šťastný rok. Stal jsem se členem Mládežnického studia Horáckého divadla, seznámil jsem se s Bořivojem Navrátilem; dramaturg Jan Kmuníček mi půjčoval knížky ze své i divadelní knihovny. Měl jsem štěstí na přátele i spolubydlící v internátě. Tehdy se říkalo, že je málo učitelů. (Kdy se to neříkalo?!) Když jsme odmaturovali, bylo nás 36, kterási moudrá hlava (a že jich u nás bývá!) oznámila, že v Jihlavském kraji je učitelů dostatek! Nabídli nám místa po celé republice. Zvolil jsem Moravské Slovácko a nastoupil do Bánova na okrese Uherský Brod. Ředitelství pedagogického gymnázia mi dalo – prý jako jedinému – doporučení na druhý stupeň. Školský odbor vyhověl, a tak jsem učil češtinu a vše co bylo třeba. Po půldruhém roce mne přeřadili na základní školu ve Vlčnově, kde jsem zůstal 12 let. Tam jsem se také oženil s kolegyní, která měla stejné zájmy jako já. Ředitelem byl mladík z Dědic u Moravských Budějovic. Dokonale jsme si rozuměli, nějaký čas jsme spolu i bydlili – než začal propadat alkoholismu a kariérismu. – Ve Vlčnově jsem měl divadelní soubor, který dosáhl velmi slušné úrovně. Roku 1958 mne pověřili řízením Sdruženého závodního klubu v Uherském Brodě. Tam jsem založil Divadlo poezie, značně proslulé a tak dobré, že mohlo vystupovat v Uherském Hradišti, v Trenčíně i v dalších

městech. Jeho členy byli studenti uherskobrodského gymnázia. Při zaměstnání jsem vystudoval Pedagogickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, obor český jazyk – dějepis. Na fakultě jsem se spřátelil s literárním vědcem a spisovatelem doc. F. Všetičkou. Na škole ve Strání jsem založil literární kroužek. Děti psaly krátké literární útvary; byl jsem překvapen, co dovedou. Mé pedagogické čtení na toto téma získalo první cenu v celostátní soutěži; kroužek se pětkrát stal vítězem Národní soutěže dětského literárního projevu. Do Strání pak přijíždělo mnoho spisovatelů, herců a tvůrčích pracovníků.

*

Roku 1992 vydalo břeclavské nakladatelství Moraviapress mou básnickou sbírku *»Moravské ticho«* s kresbami akademického malíře Karla Beneše, rodáka z Vlčnova. Byla vlídně přijata čtenáři i odbornou kritikou. Téhož roku jsem vlastním nákladem vydal útlou knížečku veršů ke grafikám Karla Holíka *»Doma«*. Karel Beneš ilustroval také mé sbírky *»Lásky dech«, »Večírek ve dvou«, »Rok na Slovácku«,* Karel Holík sbírku *»Píseň země«* a povídku *»Terezčiny oči«,* životopisný příběh o MUDr. Jiřím Procháskovi, rodáku z Blížkovic. Byla vydána k 250. výročí narození fyziologa a anatoma Obecním úřadem v Blížkovicích.

V nakladatelství Votobia v Olomouci vyšla knížka *»Zítra se bude mluvit řečí květin«,* výběr z dosud nepřeložených básní Roberta Desnose. V opavské literární revui Alternativa Nova jsem publikoval některé překlady z francouzštiny; zajímali mě především Jean Cocteau, Robert Desnos, Louis Aragon; byla tam otištěna také povídka *»Poslední noc Jana Amose«*. – V současné době spolupracuji s literární přílohou Haló novin Obrys-Kmen. Stal jsem se členem Unie českých spisovatelů.

Juliette Greco zpívá

(věnováno paní profesorce Růženě Černé)

Stmívá se Paní Greco ještě zpívá
V alejích slyšíš suché listí vlát
Podzimní jitra bývají tak tklivá
když městským sadům vládne listopad

Černý med smutku stáčí včelař z úlů
a vítr do něj prsty ponoří
Ta černá mračna nesou z Honolulu
nahořklou vůni rostlin z přímoří

Stmívá se Paní Greco ještě zpívá
krůpěje rosy kanou do trávy
a tajně zatřpytí se na olivách

A mořský příboj – jezdec bezhlavý –
milencům krade stopy na pobřeží
a smutným lidem u nohou pak leží

Miroslav Kapinus

Zpověď geografa – kantora a redaktora

Ladislav Skokan

Oba dědové byli původně ševci. Mámin otec (*1873) bojoval za první světové války na italské frontě. Byl zajat, vstoupil do legií a „za odměnu“ se za první republiky dostal „pod definitivu“ – jako posunovač u dráhy. Babička (*1873) byla velice pracovitá a vzhledem k poměrům, z nichž pocházela, vzdělaná a moudrá; jako služka a kuchařka projezdila v mládí se „svým“ panstvem velkou část monarchie. – Oba rodiče pocházeli z osmi dětí. Táta (*1907) se vyučil čalouníkem, ale uplatnění doma nenašel; 20 let dojížděl za prací do Znojma. V roce 1950 ho pověřili, aby v Moravských Budějovicích založil první „průmyslový“ čalounický závod v Československu. Pracovalo v něm na 200 lidí. [Otec zemřel v říjnu 1995 ve věku 88 let, po třetím infarktu (ve stejném roce provozovnu zrušili). Máma (*1911) ho přežila přesně o jedenapůl roku. Patřili k sobě a měli se rádi.]

Narodil jsem se „u Šrámků za kostelem“ (č. 79). Dětství jsem prožil v domku pana Šabatky (Wilsonova, dnes Havlíčkova 703). Když po Mnichově vyhnali luďáci domácího (českého železničáře) ze Slovenska, museli jsme mu pronajaté stavení narychlo vyklidit. Volné byty nebyly – vzhledem k množství českých utečenců z blízkého pohraničí. A tak si rodiče půjčili peníze, koupili u Háje parcelu a u stavitele Hahna, který nabídl nejnižší cenu, objednali rodinný domek (č. 936). Spojení se Znojmem bylo dočasně přerušeno; táta zůstal několik měsíců bez práce (a pomáhal lámat kámen na stavbu).

Do obecné školy chlapecké jsem začal chodit v první den války. Velký vliv na mne měla – ve 3. a 4. třídě – učitelka Hedvika Kubová. To už jsme se učili v hasičském depu – na směny; Masarykovu školu obsadila Hitlerjugend. Po čtvrtém ročníku obecné (1943) jsem skládal přijímačky nejdřív do měšťanky (v paměti mi utkvěl německý diktát *„Der Hund Nero“*) a pak – tři dny, dopoledne i odpoledne – do gymnázia. V prvním čtvrtletí jsem měl – jako primus – dvě trojky (z tělocviku a hudby), pět dvojek a dvě jedničky (z němčiny a zeměpisu), a byl jsem za to osvobozen od placení školného. Učitelka Kubová mne utěšovala, abych si ze dvou »uspokojivých« pranic nedělal, protože stejně půjdu učit zeměpis...

Jednou z otcových „čestných povinností“ bylo zásobovat znojemské krajany českým tiskem (který tam za války nedocházel). Já měl za úkol co nejdřív oněch přinejmenším 50 výtisků obstarat, abych do nedělního večera stihl co nejvíc přečíst (táta dojížděl jednou týdně). Sledoval jsem nejenom Mladého hlasatele s Rychlými šípy, ale i „méně vhodné“ tiskoviny (Rodokaps, Čtení pro ženy, Večery pod lampou aj.). Pravidelně jsem čítal Národní politiku (jejíž nedělní vydání s rozsáhlou inzercí mívalo i za války 92 stran). –

Vzpomínek z válečných let zůstalo dost. Dodnes se mi živě vybavuje například zavedení lístků na cigarety a mýdlo v létě 1939 i prvních „šatenek“ s body na obuv. Kravály mezi německým klukem Hansi Nawratilem (z pastoušky u špitálu) a mladým Leupoldem (z české rodiny, jež se přihlásila k Němcům), kteří na sebe řvávali (*„Ty svině německá“, „Ty svině česká“*), že to slyšela celá Víska, jsem – pro jistotu – sledovával zpovzdáli. Cvičení v Moravcově Kuratoriu pro výchovu mládeže (od r. 1942) jsem ignoroval. Až po laskavém upozornění učitelky, že se tam bohužel musím formálně ukázat, abych zbytečně nebudil pozornost, jsem do sokolovny asi dvakrát zašel (fašistický *»Arijský boj«* měl zřejmě celou řadu „korespondentů“ i špiclů a pravidelně publikoval velmi adresnou „místní“ rubriku). Členem jsem se pochopitelně nestal. – Na bombardování Moravských Budějovic 8. května 1945 a na příjezd Rudé armády – 9. 5., v časných ranních hodinách – nezapomenu zřejmě nikdy.

Maturoval jsem 29. 5. 1951 odpoledne s Mařenkou Polovou, Lubošem Procházkou a Bohunkou Skoumalovou-Urbanovou. Ani závěrečný večírek jsem nestihl; to už jsem byl s bývalým spolužákem Mirkem Kapinusem na stavbě Nové huti ve Vratimově. Tam mi po třech týdnech přišlo urgentní pozvání k nástupu do pětinedělního přípravného kurzu uchazečů o studium v SSSR – do „Sinkulárny“ v Dejvicích. Soustředění mělo velmi vysokou odbornou úroveň, ale v koleji řádily štěnice a pěkně nás zřídily. Po prázdninách jsem marně čekal „ministerský“ telegram s termínem a výzvou k odjezdu. Počet československých stipendijních míst se (údajně v souvislosti se sovětským upřednostněním nedávno vzniklé Čínské lidové republiky) na poslední chvíli pronikavě snížil – převážnou část „řádně přijatých“ adeptů nechali doma. Dodatečně jsem složil přijímací zkoušku na hospodářskou fakultu Vysoké školy politických a hospodářských věd v Praze. – Po roce mne tam znovu navrhli na Institut zahraničního obchodu v Moskvě. Absolvoval jsem další odborný přípravný kurz ve »Světlé« ve Velkém Meziříčí. (VŠPHV brzy po mém odjezdu označili za „škůdcovskou“, „inspirovanou Slánským“ a zrušili. Na bázi její hospodářské fakulty vznikla k 1. 9. 1953 Vysoká škola ekonomická.)

Ve čtvrtek 11. září 1952 jsem s celou několikasetčlennou skupinou stipendistů odjel „na východ“. [Cesta z Prahy do Moskvy (přes Čop) trvala tenkrát více než 70 hodin.] Až ve vlaku nás informovali, že československé ministerstvo školství omylem neobsadilo několik oborů a od nás žádá, abychom faux pas „uvědoměle“ napravili. A tak jsem byl přeřazen na ekonomickou geografii a místo na moskevský institut poslán na geografickou fakultu univerzity v Kazani. (Rychlík č. 66 překonával tehdy vzdálenost mezi Moskvou a hlavním městem Tatarstánu za 30 hodin.) Šlo o omyl úředníků sovětského minister-

stva, což se však zjistilo až na místě. Děkan, Tatar Galim Valejič Fazlulin se upřímně divil, co že u nich pohledávám. Univerzita (*1804, spjatá se jmény Lobačevského, Butlerova aj.) byla – mimochodem – velmi kvalitní, ale „můj obor“ na ní neměli. Převod „na správnou adresu“ trval moskevským byrokratům rok. Studoval jsem zatím příbuznou specializaci a sbíral zkušenosti z ruské „periférie“. Na fakultě se mi líbilo. Navštěvoval jsem 50 hodin přednášek a seminářů týdně! Tříletou ruštinu mi umožnili složit (podle tatarské školní učebnice!) během dvou semestrů. – Mé dopisy putovaly sice do Moravských Budějovic 42 dní (stalinská cenzura se překonávala), ale fantasticky levné listovní telegramy dostávali rodiče za půldruhé hodiny [s tužkou přepsaným včerejším datem podání (na moravskobudějovické poště nemohli neslýchané rychlosti uvěřit, neboť – vzhledem k časovému rozdílу – „docházely skoro o 30 minut dříve, než byly odeslány“)].

РӘСЕМДӘ: В. И. Ульянов-Ленин исемендәге Казан дәүләт университеты студентлары (сулдан уңга) кореялы Сим Ге Сур, венгер Эдит Бергер, кытай Ли Янь-мао, албаллы Васылак Начо, татар Зөмәрҗә Гобәева, поляк Ричард Гальба, рус Нелли Улихина, албаллы Идрис Балхюса, румыналы Олиния Тульбуре, чех Ладислав Скокан. Б. Денисов фотосы.

чех Ладислав Скокан.

Газиз ИДЕЛЛЕ.

ДУСЛЫК КӨЧЕ

(ОЧЕРК)

Ирләр. Іорналйда яңа кеш — бөек эка-

Na fotografii k celostránkovému článku (v tatarštině) o zahraničních studentech Kazaňské univerzity (zal. 1804) v tatarském deníku «Совет Татарстаны» z 1. 5. 1953 je „zvěčněn“ (na pozadí historické budovy) – zcela vpravo – i Ladislav Skokan, posluchač prvního ročníku tamní Geografické fakulty.

V kazaňském »zemljačestvu« (krajanské organizaci) jsem se dostal do tvrdého českého politického „šroťáku“ padesátých let, který mne málem semlel. Byl jsem naivní venkovánek, bez tenkrát přísně vyžadované „bdělosti, ostražitosti a zásadového třídního přístupu“. O pražských politických procesech jsem se dozvídal málo, české noviny chodily opožděně a nepravidelně.

Situace v Kazani (tenkrát asi 650 000 obyv.), jednom z nejvýznamnějších ropných center tehdejšího světa (!), byla po známých stalinských amnestiích hrdlořezů jaksepatří složitá. Pár mých konkrétních výroků o nepořádcích bylo klasifikováno jako „nepřátelství vůči Sovětskému svazu“. Pro některé fanaticky „uvědomělé“ krajany-„sekyráře“ jsem se stal podezřelým „buržoazním živlem“, a měl jsem – bez přehánění – namále... Nesmírně mi pomohlo, že mne hned po prázdninách převedli do Saratova. – Už tam (rok před odhalením pomníku na Letné!) se ve výuce marxismu (!) nesměle, avšak zcela srozumitelně hovořilo o tom, že období »stalinismu« skončilo! [Geografická fakulta Černyševského univerzity odborně silná nebyla, ale nepříliš krásné, leč klidné a poměrně útulné (tehdy víc než půlmilionové) město na Volze jsem si oblíbil. Školní rok (1953-54) jsem završil povinnou skupinovou praxí i exkurzí po nedávno dokončeném Volžskodonském průplavu a týdenním putováním parníkem do Moskvy (2 160 km) – s prohlídkou všech povolžských center.]

Ve 3. ročníku jsem se smířil s myšlenkou, že studium na Moskevské univerzitě zůstane mým nesplněným snem. Když v Saratově – shodou okolností – zrušili obor »ekonomická geografie«, oznámil jsem to disciplinovaně studijnímu oddělení velvyslanectví, o převod však nepožádal. [Nešlo o skromnost, ale o reálnou obavu, že čtvrtou vojenskou odbornost už nestihnu zvládnout a budu později – bez závěrečné státnice z vojenské přípravy (rusky: *«спецподготовка»*) – odveden na dlouhé dva roky. (Na každé škole byla jiná specializace – na VŠPHV »intendanční služba«, v Kazani »pěchota«, v Saratově »dělostřelectvo-houfnice«, v Moskvě »synoptická meteorologie«.)] – Tentokrát to však vyšlo: 12. 2. 1955 jsem se přestěhoval na Lomonosovovu univerzitu. (Pražskou vojenskou vrchnost se mi o dvě léta později podařilo – s boží pomocí – za přispění rozumného úředníka našeho ministerstva školství „přelstít“.)

V pohodlném „ajnclíku“ na 16. patře kolejní zóny »B« výškové budovy na Leninských horách jsem se ještě ani nestačil zabydlet a už mi přišel vzkaz: *„Zve Tě šéf katedry.“* Když jsem se poprvé blížil k rohové místnosti ve 22. poschodí sektoru »A«, kde bývala pracovna geografa-bohemoslovakisty Isaaka Moisejeviče Majergojze (1908-1975), trochu se mi třásla kolena. Ten výjimečně erudovaný člověk (který to v antisemitském sovětském prostředí nemíval vždy snadné) se mi pak stal nejenom učitelem, ale fakticky druhým tátou. Když se později čas od času objevoval v Praze, uměl mě pěkně prohnat – míval spoustu odborných zájmů i přání. Se stejnou samozřejmostí mi však obětavě pomáhal, když jsem býval v Moskvě. – Sotva kdo z českých studentů tam měl profesora, se kterým se dalo mluvit úplně o všem, včetně srpna 1968,

zcela otevřeně a bez servítků. (Dnes to zní jako špatný vtip, ale do Prahy šla hláška, že jsem ve spojení se sionisty.)

Cizí řeči se na moskevské fakultě vyučovaly velmi intenzivně – v 2-3členných skupinkách. Zápis „úplně nového“ jazyka byl ve druhé polovině studia nereálný. A tak jsem se přiřadil ke skupině němčinářek, abych si obnovil polozapomenuté protektorátní znalosti. A tam jsem se blíže seznámil se svou budoucí ženou Galinou (*1933). [Že její děda byl vysoký carský důstojník a babička polská šlechtična, jsem se dozvěděl až mnohem později v Praze. (V 50. letech to ještě bylo přísné tabu!) Matka směla (vzhledem k třídnímu původu) dokončit čtyři třídy základní školy. Byla však hezká, vzal si ji důstojník Rudé armády – a nešťastně padl už v létě 1941. Galina byla se svou školičkou na poslední chvíli šťastně evakuována z rodného Leningradu a nejtěžší roky prožila s mladší sestrou v „děcáku“ na Urale. Matčina „imidž“ se po válce změnila: Stala se důstojnickou vdovou, hrdinkou, která přežila nelidskou dřinu a hlad v časech tříleté německé blokády a pečuje o dcery-polosirotky. Leningradský byt jim zničila bomba, a tak zůstaly v Sarapulu, v předuralském Udmurtsku. – V 50. letech přibyly ještě dvě sestry z druhého manželství.]

Závěr třetího ročníku univerzitního studia (1955) tvořila víc než dvouměsíční praxe v Zakarpatí [velmi podrobné mapování zemědělství celé administrativní oblasti, prováděné ve dvoučlenných skupinkách (pracoval jsem spolu se synem čuvašského prezidenta)]. – Povinné vízum k pobytu cizince v pohraniční zóně jsem získal (po několika odkladech) až v den odjezdu své studijní skupiny z Moskvy. – Prošel jsem Podkarpatskou Rusí křížem krážem – a zamiloval si ji.

Po 4. ročníku (1956) absolvovali sovětští spolužáci – v rámci praxe – velkou skupinovou exkurzi do Rumunska a Bulharska. Svým cizincům (3 Čechům, 5 Maďarům) katedra zorganizovala a financovala přes 13 000 km dlouhé putování (letadlem, autem, vlakem, lodí) po turisticky tehdy zcela nedostupné Střední Asii, Zakavkazsku a Černomoří. Profesor Baranskij (autor i u nás přeložených učebnic) zmobilizoval své bývalé žáky „v oblastech“, aby nám všestranně pomohli, a funkcí průvodkyně pověřil svou nejlepší aspirantku (dnes „první dámu“ ruské geografie). Po 5. ročníku (1957) – v době dovršující se likvidace pracovních táborů »Gulagu« – jsme obdobně procestovali téměř celou Sibiř. (Dálný východ a Nejzazší sever, v minulosti hlavní oblasti lágrů, byly ještě pro cizince uzavřené.)

Na Vysokou školu ekonomickou jsem nastoupil – po 18 letech studia – 1. září 1957 jako asistent profesora Miroslava Blažka s měsíčním platem 1 074 Kčs hrubého. (Můj inteligentní, poněkud svérázný žoviální šéf obecně platil za »enfant terrible« naší nepříliš „početné“, odborně dosti málo „potentní“, zato

však jaksepatří „rozhádané“ vědní disciplíny. „Míra“ Blažek s gustem označovával pražský univerzitní zeměpis za „senkruvnu hnijící“ – bohužel, zřejmě ne zcela bezdůvodně. Geografové z pracovišť na »alma mater Carolina« – mocní především „výškou židlí“ – mu svou nepřízeň dávali při každé příležitosti nemilosrdně znát – a podle zásad subordinace ji „na věčné časy“ tvrdě rozšiřovali i na jeho asistenty...)

Tři roky jsem prožil v manželské koleji VŠE a pak si půjčil na družstevní byt, v němž „sídlíme“ dodnes. – Galina mohla přijet, až jí byrokraté vystavili pas. [Aby zbytečně neseděla „mámě na krku“, učila půl roku – „na umístěnku“ – na střední škole v hluboké, odlehlé volžsko-vjatecké tajze, 750 km od Moskvy.] Do Prahy dorazila 14. 1. 1958 a už od 1. 2. nastoupila do Kartografického ústavu na Letné. Česky pořádně neuměla, ale jako samostatnou sestavitelku map si ji moc chválili; plat měla vyšší než já. Jazyk postupně zvládla; vzhledem k rostoucímu počtu dioptrií musela však kartografii po třech letech na doporučení lékaře opustit. Naštěstí se našlo místo v ústavu ČSAV – nejdřív v Geografickém, a později (když geografy převedli do Brna) v »Krajinné ekologii«. [Oba ústavy, bohužel, zrušili těsně po jejím odchodu do důchodu (1991; přesluhovala jenom dva roky – v hodnosti vedoucí vědecké pracovnice).]

Po narození Vladimíra (1963) nebyla naše situace jednoduchá. První čtyři léta jsme ho vychovávali sami (v jeslích a školce), bez jakékoli pomoci, běhali s vyplazeným jazykem a měli hodně co dělat, abychom vše jakžtakž stihli. Pak odešla moje máma do důchodu a vydatně nám pomohla. V té době jsme oba dokázali složit aspirantské zkoušky a obhájit kandidátské práce. Od 1. března 1968 mne na Vysoké škole ekonomické pověřili vedením katedry geografie. V roce 1974 jsem se habilitoval na Přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity. – Syn je inženýrem – zahraničním obchodníkem (zřejmě lepším, než by to byl býval dokázal otec); podniká ve svém oboru. Vnučka (*1992) se jmenuje Anička.

S Galinou (společně, i služebně, každý zvlášť) jsme za několik desítiletí s geografickou důkladností prošmejdili celou Evropu, nakoukli i do několika mimoevropských zemí. – V posledních letech sedíme většinou doma. Hrubá lékařská nedbalost (1999) mi málem zahubila ženu; zachránil jsem ji jen šťastnou náhodou – s pomocí protekce.

„Režimu“ jsem až do osmašedesátého v podstatě věřil, ač nechyběly pochybnosti. Nadšení se vstupem vojsk jsem rozhodně nevyjádřil (ani u „prověrek“) a do „zdravého jádra“ se přirozeně nedostal. Na VŠE jsem se udržel díky své rozsáhlé vysokoškolské učebnici *»Sovětský svaz – hospodářskozeměpisný přehled«* (47,14 AA), recenzované v Moskvě (mým profesorem Majergojzem), která vyšla „právě včas“, a za jejíž obsah se, myslím, stydět

nemusím. – Kontakty s přáteli v Rusku, kteří smýšlejí stejně jako my, jsem nepřerušil (i když to některým nyní „liberálním“ kolegům, provádějícím v současné době „anální alpinismus“ pro změnu opačným směrem, možná poněkud vadí). V letech 1993-1999 jsem byl externím členem vědecké rady Geografické fakulty Univerzity Ruské akademie vzdělávání v Moskvě a účastnil se jejích výročních zasedání.

Podle kompetentních hodnotitelů [prof. Demek (dlouholetý ředitel Geografického ústavu ČSAV), prof. Král, prof. Mištera] jsem patřil k absolutně největším „psavcům“ mezi českými geografy, a vytvořil si tak řádku závistivců i nepřátel: Výrazně jsem se podílel na tvorbě čtyř vysokoškolských učebnic, aspoň 25 různých titulů vysokoškolských skript (z nichž většina se používala či dosud používá v celé republice), přinejmenším 20 titulů středoškolských učebnic zeměpisu, které vyšly ve spoustě reedic, čtyř encyklopedických děl (*»Geografického místopisného slovníku světa«, »Encyklopedického slovníku«, »Všeobecné encyklopedie Diderot«, »Všeobecné encyklopedie Universum«*) atd. *»Slovníček a tabulky k učebnicím zeměpisu«* vyšly téměř půldruhamilionovým nákladem, *»The Soviet Union – A Guide and Information Handbook«* (asi 20 AA) publikovalo Collet´s Publishers Ltd. (London and Wellingborough) ve dvou vydáních, s moskevským nakladatelstvím Russkij jazyk jsem spolupracoval na *»Česko-ruském ekonomickém slovníku«* atd. Přes třicet let jsem byl spjat s populárně vědeckým zeměpisným a cestopisným měsíčníkem *»Lidé a země«* (s rekordním nákladem mezi 30 periodiky renomovaného vydavatelství Academia), z toho 18 roků jako vedoucí redaktor. Publikoval jsem tam na 300 titulů, do tisku připravil více než 1 700 autorských archů textu (a poničil si při tom zrak), recenzoval přes 1 000 příspěvků, redigoval 18 svazků *»Ročenky L+Z«* atd. Všechno to jistě poznamenala doba, ale nemyslím, že jsem práci odbýval.

Když se (1986) nový rektor rozhodl zrušit katedru ekonomické geografie na VŠE [především proto, že potřeboval uvolnit místa pro své kamarádíčky (z ústavu Akademie) na příbuzném oboru »světová ekonomika« (na nějž mne přesunul)], využil jsem nabídky a přešel na Pedagogickou fakultu v Ústí nad Labem (od 1991 Univerzitu Jana Evangelisty Purkyně). Do roku 1999 jsem vedl dvanáctičlennou katedru. Dodnes tam učím mj. teorii geografie, historickou a politickou geografii, geografii světového hospodářství, regionální geografii světa, geoglobalistiku a na slavistice i reálie Ruska (v ruštině). [V rámci »teorie geografie« seznamuji studenty mimo jiné také se základy »geopolitiky«, i když nepatřím k jejím obdivovatelům. Obávám se však, že názor Nicholase Spykmana, jednoho z jejích „otců“, není dalek od pravdy: *„Malé státy představují vakuum v oblasti vysokého politického tlaku. Jejich život není dán jejich silou, ale tím, že nikdo neusiluje o jejich území,*

nebo tím, že mají být uchovány jako nárazníkové státy či jako závaží v mocenské rovnováze zájmů silných národů. Když tato rovnováha zmizí, malé státy obvykle zmizí s ní...“ K politikům ani rádobypolitikům, kteří přispěli k rozbití státu, ve kterém jsem se narodil, důvěru nemám (ať už se tváří „pravicově“ či „levicově“). Sdílím obavy politologa Oskara Krejčího (*„Smrt českého národa?“*), že jsme navíc mistry v pořádání nebezpečných „sametových heydrichiád“, zejména proti vlastní inteligenci (ať už »normalizací« nebo »lustrací«) – a nemusí to s námi dobře dopadnout...]

Můj plat není „nic moc“ – jako na skoro všech „periferních“ vysokých školách [které – bez ohledu na svou (přirozeně velmi diferencovanou) kvalitu – získávají nesrovnatelně méně lukrativních grantů než Praha]. Ale neumím si představit, co budu dělat, až nebude co dělat. Mám – asi hodně subjektivní – naivní dojem, že v podmínkách permanentních školních stresů poněkud pomaleji stárnu...

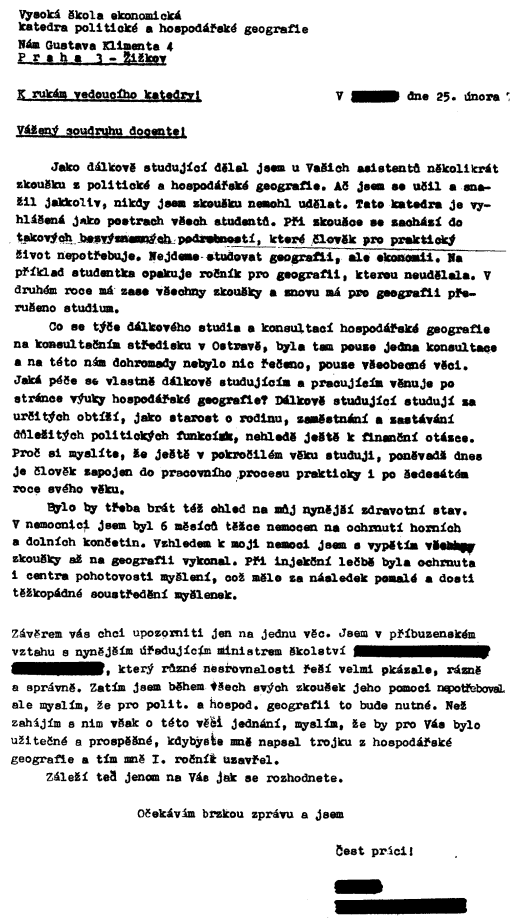

Vysoká škola ekonomická
katedra politické a hospodářské geografie
Nám Gustava Klimenta 4
P r a h a 3 - Žižkov

K rukám vedoucího katedry! V [redacted] dne 25. února

Vážený soudruhu docentel

Jako dálkově studující dělal jsem u Vašich asistentů několikrát zkoušku z politické a hospodářské geografie. Ač jsem se učil a snažil jakkoliv, nikdy jsem zkoušku nemohl udělat. Tato katedra je vyhlášená jako postrach všech studentů. Při zkoušce se zachází do takových besvýznamných podrobností, které člověk pro praktický život nepotřebuje. Nejdeme studovat geografii, ale ekonomii. Na příklad studentka opakuje ročník pro geografii, kterou neudělala. V druhém roce má zase všechny zkoušky a znovu má pro geografii přerušeno studium.

Co se týče dálkového studia a konsultací hospodářské geografie na konsultačním středisku v Ostravě, byla tam pouze jedna konsultace a na této nám dohromady nebylo nic řečeno, pouze všeobecné věci. Jaká péče se vlastně dálkově studujícím a pracujícím věnuje po stránce výuky hospodářské geografie? Dálkově studující studují za určitých obtíží, jako starost o rodinu, zaměstnání a zastávání důležitých politických funkcí, nehledě ještě k finanční otázce. Proč si myslíte, že ještě v pokročilém věku studuji, poněvadž dnes je člověk zapojen do pracovního procesu prakticky i po šedesátém roce svého věku.

Bylo by třeba brát též ohled na můj nynější zdravotní stav. V nemocnici jsem byl 6 měsíců těžce nemocen na ochrnutí horních a dolních končetin. Vzhledem k mojí nemoci jsem s vypětím všechny zkoušky až na geografii vykonal. Při injekční léčbě byla ochrnuta i centra pohotovosti myšlení, což mělo za následek pomalé a dosti těžkopádné soustředění myšlenek.

Závěrem vás chci upozorniti jen na jednu věc. Jsem v příbuzenském vztahu s nynějším úřadujícím ministrem školství [redacted], který různé nesrovnalosti řeší velmi pkázale, rázně a správně. Zatím jsem během všech svých zkoušek jeho pomoci nepotřeboval, ale myslím, že pro polit. a hospod. geografii to bude nutné. Než zahájím s ním však o této věci jednání, myslím, že by pro Vás bylo užitečné a prospěšné, kdybyste mně napsal trojku z hospodářské geografie a tím mně I. ročník uzavřel.

Záleží teď jenom na Vás jak se rozhodnete.

Očekávám brzkou zprávu a jsem

Čest práci!

[redacted]

I kantorská práce bývá „riziková“ – hlavně značně konfliktní činnost examinátorská. Na velikých školách s masovým studiem při zaměstnání šlo (zejména v disciplínách „společného základu“) v našich dobách – během učitelovy „kariéry“ – až o několik desítek tisíc zkoušek (!) a z nich zhruba třetinu reprobací.

Vysokoškolský kantor se ve své praxi střetával a stále střetává s nejrůznějšími podvůdky i podvody či s pokusy o ně, s posíláním („za sebe“) na zkoušky různých „zástupců“ (nejenom snadno zaměnitelných monozygotních, jednovaječných dvojčat!), s paděláním úředních záznamů, dokumentů, ba i celých studijních výkazů (indexů), se skrytými i víceméně otevřenými výhrůžkami, s vydíráním, s anonymními udáními adresovanými nejrůznějším institucím a osobám atd.

Zdaleka ne všechny „problémy“ jsou tak prosté jako uvedený dopis »do vlastních rukou« z dob »normalizace«.

Ten vyřešil kantor Skokan jednoduše: okamžitým doporučeným odesláním notářsky ověřené kopie zmíněnému ministrovi. A měl zaplaťpánbůh pokoj...

Vybral jsem si Kladno – a nikdy toho nelitoval

Zdeněk Štěpanovský

Narodil jsem se v Lukově u Moravských Budějovic. Vychodil jsem lukovskou čtyřletou obecnou školu, jednu třídu měšťanky v Moravských Budějovicích a osm tříd gymnázia tamtéž. Po maturitě jsem chtěl studovat lesnictví na Vysoké zemědělské v Brně. Bylo mi však naznačeno, že to – vzhledem k politickým postojům mého otce k režimu – není reálné. Tehdejší ředitel gymnázia mi doporučil Vysokou školu báňskou (VŠB) v Ostravě nebo jednoroční zkušební dobu ve výrobě. (Zdůrazňoval mi, že výstavba Hutního kombinátu u Košic potřebuje nové inženýry.) Zvolil jsem studium na Hutnické fakultě VŠB.

Před nástupem na fakultu jsem čtrnáct dní brigádničil na dostavbě studentských kolejí za bývalým klášterem Don Bosco, kde jsem pak po celá čtyři léta studií bydlil. U kolejí bylo fotbalové i volejbalové hřiště. Protože jsem se už na gymnáziu věnoval lehké atletice i volejbalu, přišla mi blízkost tohoto areálu velmi vhod. – Na Ostravu, tenkrát velmi špinavé město s těžními jámami vedle koksoven v samotném centru, jsem si přinejmenším měsíc velice těžko zvykal…

Studium na Vysoké škole báňské jsem absolvoval úspěšně. O prázdninách jsme museli na takzvané praxe ve Vítkovicích i na brigády na Nové huti, která se v té době stavěla. Přesto však jsem podstatnou část volna trávil ve svém rodišti a okolí.

Při studiu jsme si výukou na vojenské katedře a pravidelnými letními i zimními cvičeními odbývali „prezenční“ službu u letectva. Závěrečné zkoušky jsem absolvoval na plzeňském letišti Na Borech a byl jsem vyřazen jako podporučík.

Při studiu jsem se věnoval sportu – jako hrající kapitán volejbalového mužstva Slavie VŠB Ostrava v okresním přeboru. Často jsme se však na různých turnajích střetávali i s ligovými celky, například Vítkovic nebo »Křídel vlasti«, v nichž působili i českoslovenští reprezentanti.

Státnice jsem úspěšně složil z oboru ocelárenství. Po ukončení jsem se původně chystal do Žďáru nad Sázavou. Umístěnku na tři roky jsem ale nakonec podepsal do tehdejších Spojených oceláren (SONP) Kladno, kde jsem už zůstal natrvalo. Nastoupil jsem v září 1955, a protože v SONP bylo „technicky obsazeno“, přidělili mne do válcoven huti Koněv. Vzhledem k oboru, z něhož jsem dělal státnice, se mi to příliš nelíbilo, ale nakonec jsem si uvědomil, že se zřejmě nedá nic dělat. Při dalším působení ve válcovnách jsem toho nelitoval. Tři měsíce jsem dělal mistra materiálu na blokové trati v huti Koněv a pak do roku 1961 směnového technika těžkých a jemných tratí

válcoven Koněv. Byla to těžká služba; velkou část této doby jsem pracoval – nepřetržitě po celý měsíc – za hrubou mzdu asi 2 100 Kčs.

V roce 1959 jsem se oženil. Až do roku 1961 jsme bydleli v „malobytovce“, pak jsme dostali od podniku rozdělenou část bytu s neúplným příslušenstvím ve vile po podnikovém řediteli. V roce 1963 jsem si svou část (stejně jako další tři rodiny) koupil a v roce 1969 přistavěl úplné příslušenství. Nyní tedy bydlíme ve vlastní vile – uprostřed veliké zahrady téměř v centru města – a každý má svou čtvrtinu.

Roku 1964 jsem byl jmenován vedoucím provozu jemných tratí válcoven se čtyřmi válcovacími tratěmi a asi 520 pracovníky. – Postupně jsem absolvoval čtyři vojenská cvičení v Pardubicích a v Mladé u Milovic a skončil jako nadporučík letectva. (Dvakrát jsem se za svůj útvar zúčastnil přeboru letectva ve volejbale.) – V roce 1971 jsem přešel do funkce vedoucího výroby celých válcoven trati Koněv, později (vzhledem k událostem roku 1968) přejmenovaných na Starou huť. V té době se začínalo s výstavbou oceláren a válcoven na Dříni. Šlo o velmi náročnou práci s výběrem a přeškolováním lidí prakticky z manufaktury na moderní agregáty. V roce 1975 jsem přešel do funkce ředitele starých válcoven a válcoven Dříň.

Výstavba sochorové i středojemné válcovny byla rozsáhlá a velice náročná. Oba komplexy mají délku asi 1,2 km. Na obou hutích jsem vedl 1 500 dělníků a asi 200 technicko-hospodářských pracovníků. Práce na nových agregátech musela z velké části navazovat na dokončující výrobu starých válcoven tak, aby výpadky v produkci nebyly příliš velké.

V souvislosti s výstavbou nových a modernizací starých válcovacích tratí jsem absolvoval několik zahraničních služebních cest do zemí bývalého Sovětského svazu, ale hlavně (dvakrát) do Švédska, Spolkové republiky Německo a do Británie. Úspěšné byly především dodávky válcovací armatury a moderních válcovacích stojanů ze Švédska. Tam jsem – ke svému velikému potěšení – uviděl v přírodě několik losů, což mne jako myslivce uchvátilo.

Všechny ty akce v podniku byly natolik náročné, že se velkou měrou podepsaly i na mém zdraví. V březnu 1986 jsem byl postižen infarktem myokardu a skončil jsem s funkcí ředitele válcoven. Asi půl roku jsem byl ve stavu nemocných. Pak jsem přešel do odboru rozvoje podniku, kde jsem pracoval do 30. června 1990. V době reorganizace podniku (i proto, že se vzhledem k mé dřívější funkci a kvalifikaci nenašlo odpovídající místo) jsem požádal od 1. července 1990 o předčasný starobní důchod.

Manželka Věra pracovala jako sekretářka u ředitele huti Poldi a obchodního náměstka celého podniku. Má syna z prvního manželství; spolu děti nemáme (po jejích předchozích operacích). – Během zaměstnání v hutích jsem měl velikého koníčka – myslivost; věnoval jsem se jí od roku 1972 celých

dvacet let. Občas jsme s kolegou zajeli na kachny do jižních Čech nebo na srnčí a jelení zvěř na slovenskou Oravu či do Krušných hor. Měl jsem i revír u Slaného. V roce 1980 jsme si na okraji křivoklátských lesů koupili chatu s oploceným, poměrně velikým pozemkem. (Leží asi 23 km od Kladna, takže dojíždět autem není žádný problém.) V létě tam s manželkou trávíme vždy jen pár dnů v týdnu, protože i doma máme zahradu, o kterou je třeba pečovat.

V dubnu 2000 jsem podstoupil operaci levého kolena (totální endoprotéza). Šlo o následek „sportovního" úrazu a dvou operací v letech 1959 a 1960, kdy mi odstranili vnitřní meniscus a odlomenou část chrupavky v kolenním kloubu. Operace se zdařila, takže velké problémy naštěstí nemám.

V roce 1973 mi zemřel otec a o dvanáct let později maminka v Lukově, kam jsme s manželkou pravidelně, aspoň čtyřikrát do roka na pár dní jezdívali. Roku 1987 jsem rodičovský dům prodal. Příbuzné v okolí nemám; o hrob se trvale stará bývalá sousedka.

S manželkou teď užíváme zaslouženého odpočinku převážně doma a v létě na chatě; na tuzemskou rekreaci ani do zahraničí už nejezdíme.

Nebýt hrozných písemek a zkoušení – byl to ráj na zemi

Bohumila Spurná (Skoumalová-Urbanová)

Měla jsem bezvýznamné zaměstnání, prožila bezvýznamný život, spíše smolařský...

Po maturitě v roce 1951 jsem se dostala na lékařskou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Protože se mi v indexu objevilo písmeno »Z«, dozvěděla jsem se, že osmadvacet z nás – těch z takzvaných „lepších rodin" – je určeno pro stomatologii. Promovala jsem v šestapadesátém. Na umístěnku jsem nastoupila do Okresního ústavu národního zdraví nejdříve v Jihlavě, pak v Třešti; dvacet let jsem byla ve Žďáře nad Sázavou a potom asi dvacet roků v Třebíči. Pracovala jsem až do 68 let.

V zaměstnaneckém poměru jsem působila v rámci dětské zubní péče. Mou specializací byla ortodoncie, tedy rovnání zubů a vadného skusu. „Obnášelo" to složení atestace I. stupně a nástavbovou atestaci z oboru čelistní ortopedie v Praze.

Na roky prožité na gymnáziu v Moravských Budějovicích vzpomínám ráda.

Protože jsem se brzy vdala i rozvedla, pečovala jsem spolu s rodiči o výchovu své dcery. Mé zájmy byly tudíž trochu jiné než zájmy ostatních mladých lidí. Ale přátelství s ostatními spolužáky bylo krásné a vřelé.

Kvintánky Bohuna Urbanová a Věra Šmerková
Foto Milan Krejčiřík, 1947

K úsměvnějším vzpomínkám na bezstarostné gymnazijní studentské časy patří takzvaná »klasifikace oblíbenosti vyučujících kantorů« – mezi holkami, asi v kvintě. – Známkovalo se od »1« do »10«. Jak se tato naše „listina" dostala do rukou vyučujících – to byla záhada. Pravděpodobně se našel nějaký zrádce z řad mužů a odnesl to na patřičná místa...

Vzpomínám si, že nejoblíbenějším kantorem byla dosud žijící dobrá a milá paní profesorka Králíková-Ševčíková. Přesto, že to byla latinářka! Na desáté příčce se umístila jiná paní profesorka – která neměla ráda děvčata, jenom kluky. U mne osobně dopadla ještě hůř; místo známky »10« dostala ležatou osmičku – nekonečno! Projevila se však solidarita mezi vyučujícími: Umístění číslo »10« zůstalo na gymnáziu naštěstí utajeno...

Žili jsme si bezstarostně. Nebýt hrozných písemek, trémy, zatloukaných omluvenek, tajných taháků, neoblíbeného zkoušení u tabule – byl to ráj na zemi, který jsme si už nikdy nevrátili zpět. Pozdější život už tak veselý rozhodně nebyl...

Takhle jste si to představovali? Tohle že chcete zveřejnit? To snad ne!

Čtyřiatřicet let u lůžek pacientů

Marie Balíková (Nekulová)

Když se po padesáti letech dozvídám od spolužaček a spolužáků, kam všude je osud zavál, vážím si toho, že mohu být ve stálém styku s rodným krajem. Pocházím z Mladoňovic nedaleko Jemnice, mladší sestra je provdána v sousedních Třebelovicích, bratr zůstal na hospodářství našich rodičů, a tak – díky pevným rodinným vazbám – se mohu vracet do míst svého mládí a vzpomínat na místní obecnou školu, dva roky měšťanky v Polici, na konec války a moje úspěšné přijímací zkoušky do tercie Reálného gymnázia v Moravských Budějovicích.

Po maturitě mě přijali na Lékařskou fakultu Masarykovy univerzity v Brně a o šest let později jsem začínala jako internistka okresní nemocnice v Pelhřimově a zakotvila tu natrvalo. Zpočátku jako sekundární lékařka na interním

oddělení, po roce mě jmenovali zástupkyní primáře za dlouhodobě onemocnělou kolegyni, což bylo spojeno s funkcí internistky v Pacově. Stále víc jsem svoje zaměstnání vnímala jako poslání a po atestacích I. a II. stupně jsem v roce 1973 nastoupila jako primářka II. interny – oddělení pro chroniky. O pět let později, po organizačních změnách, přišla poslední, nejdelší funkce ordinářky pro diabetologii a vedoucí interní a endokrinologické ordinace.

Po odchodu do důchodu v roce 1991, ve svých 58 letech, jsem zaujala místo babičky, se kterou se počítá při výchově tří vnuků. Jsme „doktorská" rodina. S manželem jsme se poznali na studiích v Brně, požehnali nám na Petrově a společně jsme pak působili v pelhřimovské nemocnici. V oboru revmatologie a rehabi1itace pracuje manžel dodnes v nedalekých Počátkách. Obě dcery vystudovaly Faku1tu všeobecného lékařství na UK v Praze, mladší z nich s rodinou bydlí s námi v rodinném domku, který jsme dostavěli svépomocí kolem roku 1979. Patří k němu velká zahrada, druhá (chceme-li změnit prostředí) nám zůstala na kraji města z doby, kdy jsme bydleli v paneláku. Z toho je zřejmé, že se nenudím, ráda čtu, poznávám přírodu, procestovali jsme většinu zemí na jihu i západě Evropy.

Spokojenost v práci i v soukromí – co víc jsem si moh1a přát? Jenom ten čas by neměl tak rychle ubíhat...

Byla jsem učitelkou a překladatelkou

Marta Kroupová (Tkaná)

Plním svůj slib a zamýšlím se nad prošlými léty. – Začátek curricula vitae přepisuji – z pohodlnosti – téměř doslova z materiálů pro někdejší zaměstnavatele.

Narodila jsem se v Třeběticích, okres Jindřichův Hradec, kde byl otec učitelem. Po ukončení 4. třídy obecné školy jsem přestoupila na měšťanku v Jemnici a v roce 1945 (z 3. třídy měšťanské školy) na gymnázium v Moravských Budějovicích. Rodiče se téměř současně přestěhovali do Jemnice.

Po maturitě jsem byla přijata na filozofickou fakultu v Brně (obor ruština – čeština). Po absolvování (1956) jsem nastoupila jako profesorka na pedagogickou školu v Orlové a po jejím zrušení (1957) na jedenáctiletku. Tehdy jsem se provdala. Manžel po studiích na vojenské technice pracoval v Brně, kam jsem byla (1959) po mateřské dovolené přeložena. Bydlili jsme u manželových rodičů. – Vzhledem k bytovým potížím jsme se odstěhovali (1962) do Ždánic (okres Hodonín), kde jsem působila na základní škole a odborném učilišti. Dálkově jsem si v té době doplnila na filozofické fakultě aprobaci o franštinu a němčinu. – V roce 1972 jsme získali družstevní byt v Brně. Učila jsem tam na jazykové škole. – Po třech letech jsem z kádrových důvodů [vyškrtnutí ze strany (1970) za podpis na protestní listině proti vstupu sovětských vojsk] školství opustila.

Odchod ze školství byl pro mne velikou úlevou. Našla jsem si zaměstnání v Královopolské strojírně jako technická odborná pracovnice – rešeršérka v oddělení patentů a licencí. Zůstala jsem tam až do důchodu. V tomto období jsem studovala angličtinu a využívala své znalosti jazyků: dělaly se tam manuální i strojové rešerše patentové čistoty, stavu techniky aj. Cizojazyčné materiály jsme studovali v brněnských technických knihovnách i v pražské Ústřední knihovně patentů a licencí. V Praze jsem absolvovala stáž pro provádění rešerší v bázi *»World Patents Index«* na terminálovém pracovišti.

Po odchodu do důchodu jsem znovu vyučovala v jazykových kurzech a na střední škole až do roku 1998. V následujícím roce jsem se podrobila operaci krční páteře. – I nyní občas doučuji němčinu a angličtinu. Důchod mi poskytl více možností cestovat (Londýn, Paříž, zámky na Loiře, Itálie až do Pompejí, na Vesuv a ostrov Capri, kouzelné zámky Ludvíka Bavorského atd.). Napřesrok (2002) se chystáme do Itálie na biřmování vnučky a plánujeme zájezd do Španělska a Portugalska – pokud bude sloužit zdraví.

S manželem jsme se v roce 1985 rozvedli. Mám dvě děti. Syn Jiří (42) je elektroinženýrem. Vnuk Pavel studuje na gymnáziu, vnučka Hana na střední obchodní škole. – Dcera Zuzana (36) vystudovala střední ekonomickou školu. Po rozvodu se provdala do Itálie. Nový manžel adoptoval její dvě dcery, které teď mají italské občanství. Veronika navštěvuje gymnázium (vědeckou větev s latinou, zaměřenou na medicínu). Mladší Denisa ukončí napřesrok (2002) 8. třídu tamní střední školy.

To je asi vše, co mohu o sobě napsat. Je to mnohem víc, než jsem měla původně v úmyslu...

Zemědělský inženýr

Emil Drbal

My jsme už v dětství měli – rodiči stanovené – denní úkoly drobných prací, které jsme – téměř samozřejmě – vykonávali. Neznamenalo to však, že by nám snad nezbýval žádný volný čas k našim hrám...

Pět tříd obecné školy jsem „vychodil“ v Lukově a pak pokračoval tři roky na měšťance v Moravských Budějovicích. Po skončení jejího třetího ročníku jsem – po přijímací zkoušce – nastoupil do tercie moravskobudějovického reálného gymnázia. – Protože počet míst na tukterou vysokou školu byl tenkrát v podstatě limitován, předem stanoven, zapsal jsem se – po maturitě a úspěšně složené přijímací zkoušce – na Vysokou školu zemědělskou v Brně.

Po jejím absolvování jsem nastoupil na umístěnku do pohraničí na Okresní národní výbor ve Stříbře. Později se mi podařilo dostat se blíže k domovu – na Okresní národní výbor Ledeč nad Sázavou. V té době probíhala řada nesmyslných reorganizací: Zemědělský odbor jako celek byl – prý podle vzoru Sovětského svazu – převeden ke státní traktorové stanici. Následovalo rušení

mnoha okresních národních výborů, mezi nimi i ONV Ledeč nad Sázavou. Byl jsem nucen nastoupit jako inspektor v mlékárně Laktos Čáslav. Protože se tam nedal sehnat byt a manželka s dvěma dětmi žila u rodičů v Lukově, odešel jsem na Státní statek v Jaroměřicích nad Rokytnou.

Ty úvodní tři řádky jsem napsal záměrně. Byl jsem v pozdějších dobách mnohokrát svědkem, jak jistá část mladých za tzv. socialismu neměla jiný program, než sedět na zábradlí a plivat s mostu do vody. Rozhodně nechci šmahem odsuzovat veškerou dřívější ba ani současnou mládež. Převážná část je zřejmě technicky, kulturně i sportovně „na výši“. Ani my jsme se jistě nevyhnuli výstřednostem. Všechno to ale mívalo jaksi „přijatelnější míru“. – K těm negativním jevům nepochybně napomáhají poměry v rodinách, slabší úroveň výchovy doma i ve školách, nevyvážené programy televize... Následkem je sprejerství, ničení kulturních hodnot, šikana, drogy...

V „podnikové sféře“, do níž jsem se dostal po absolvování vysoké školy, existovali zřejmě i dobří ředitelé a vedoucí. Já jsem však měl „štěstí“ spíše na ty průměrné a podprůměrné, bezcharakterní a prospěcháře, dosazené sekretariáty strany. Aby se udrželi ve funkcích, neváhali často odstraňovat z podniků a institucí všechny schopnější „soupeře“.

Znal jsem například předsedu ONV, který se přímo vyžíval zapisováním těch, kdo přišel o pět minut později do zaměstnání. Nebo ředitele podniku s dvěma tisíci zaměstnanců, který chodil osobně kontrolovat, kolik plynu spotřebovává údržbář při sváření. – Když jsme s manželkou a dvěma maličkými dětmi nemohli získat vlastní byt, obrátili jsme se v poslední instanci až na předsedu okresního národního výboru. Ten prohlásil, že máme neúměrně vysoké požadavky. Ruský voják prý došel v jedněch botách ze Stalingradu až do Berlína. Takže – co vlastně chceme. Po tomhle „vysvětlení“ jsme už nechtěli nic...

Veterinář

Karel Baštář

Jak to všechno začalo? A kdy? Proč vlastně vznikl problém, co dál a jak dál? Abych byl upřímný: nikdy později mě nenapadlo se takovými otázkami zabývat, natož si na ně odpovídat. – Byl konec války, psal se rok 1945, bylo mi třináct, přišel konec školního roku, končil jsem třetí třídu měšťanské školy v Jemnici; vysvědčení jsem měl velmi dobré, stejně jako ta předchozí. A tak můj táta rozhodl: Dokončíš měšťanku, uděláš zkoušky a budeš dál chodit do školy. „Jít dál do školy“ znamenalo tehdy pro většinu mých vrstevníků pokračovat ve studiu na gymnáziu v Moravských Budějovicích. Objevil se však nikoli nepodstatný zádrhel: Abych mohl úspěšně složit zkoušku do kvarty, musím zvládnout latinu, která se tam vyučovala od tercie. Poprosili jsme tedy našeho pana faráře (koho jiného?), zda by mne mohl „terciánské“

latině naučit. Ten po několika hodinách předal mou výuku učitelce, slečně Janíčkové, která se mi během celého následujícího školního roku věnovala – vždy jednou týdně, po skončení vyučování. Pod jejím vedením jsem se učil rád a dobře. A je mi líto – mám pocit provinění – že jí teprve po pětapadesáti letech tímto způsobem skládám dík. Protože především ona mi naznačila cestičku, na jejímž konci bylo to, čemu se stručně říká »vzdělání«.

A tak jsem se stal v září 1946 studentem Reálného gymnázia v Moravských Budějovicích, abych si po pěti letech, v pondělí 27. května 1951 odnesl maturitní vysvědčení s celkovým hodnocením »prospěl« s podpisem předsedy maturitní komise, ředitele gymnázia v Pelhřimově Rudolfa Řasy. Nevím, jakým řízením osudu se stalo, že jsem po pěti letech, v říjnu 1956 jako novopečený – ženatý – zvěrolékař nastoupil právě do Pelhřimova a nebyl – jako mnoho svobodných kolegů – poslán posílit státní veterinární službu v pohraničních okresech západních a severních Čech. [Ale ještě se krátce vrátím k předsedovi maturitní komise. Asi před měsícem jsem navštívil „svého“ (jak se teď říká) neurologa (při jedné z pravidelných kontrol mého zdravotního stavu po prodělané mozkové příhodě), o tři týdny staršího primáře MUDr. Jiráska, absolventa pelhřimovského gymnázia, který si – údajně „s pomocí“ soudruha Řasy – maturitní vysvědčení v tom bouřlivém jedenapadesátém roce neodnesl, a trvalo mu dlouhých patnáct let, než mohl přijít s lékařským diplomem do pelhřimovské nemocnice. (Jak by řekl současný český básník Šrut: „Tak to chodí...“)]

Ale vrátím se do školních let: Seděl jsem v předposlední lavici, na kraji od středové uličky, vedle mne Pepík Böhm, vedle něho Pepa Nekula; před námi byly tři řady děvčat, za námi Luboš Kabelka a Láďa Horký. To byl můj mikrosvět v té velké třídě. Tam jsem poslouchával tehdy populární písničky Voskovce a Wericha v podání Luboše a Ládi, tam jsem zpíval spolu s Pepíkem Nekulou jeho oblíbenou ruskou píseň s českým textem – »Frontového šoféra«. Bylo by toho mnohem, mnohem víc, na co občas rád i po tolika letech vzpomenu, ale i když myšlenek, zážitků, úspěchů i proher bylo hodně, ruka už od psaní bolí a mé kostrbaté písmo to potvrzuje. A tak musím, byť nerad, pokračovat stručně. Které předměty jsem měl rád, které ne? Snad víc než předměty samotné mi přitažlivost poznání ovlivňovali učitelé. Polyhistor profesor Černý dovedl – ač filozof a znalec jazyků – fundovaně suplovat matematiku i chemii, stejně jako hudební výchovu nebo zeměpis. A nikoli jen s přehledem, ale i zajímavě. Probatum est! Ředitel Dr. Javůrek, biolog, „zásobník“ bonmotů, glosátor nejrůznějších našich poklesků, občas – samozřejmě v rámci morálky, taktu a svého postavení – velice rád svými zraky „spočinul“ na pěkné postavičce některé spolužákyně, stojící na stupínku a odpovídající na otázky. Byl i jeden „opak“, pan profesor Malý, přednášející matematiku a fyziku. Kdoví, jak probíhal jeho život, co bylo příčinou permanentní zasmušilosti, zatrpklosti, málem neschopnosti se alespoň

výjimečně pousmát a žáka povzbudit. Vzpomínám na hodinu fyziky jednoho únorového odpoledne roku 1948, kdy se na budějovickém náměstí shromažďovaly davy a my žáci – přirozeně že z praobyčejné študácké recese – jsme ho požádali, abychom tam taky mohli jít. Jeho reakce byla okamžitá a stručná: „Nikam – budem se učit!“

Po půlstoletí („to všechno odnes »čááás« a nevrátí se nikdy zpátky“) se mnohé zážitky slily dohromady. Při zpětném pohledu – jistě trochu nostalgicky zabarveném – si říkám: „Dobré to bylo. Stálo to za to!“

Na Vysokou školu veterinární v Brně jsem byl přijat a 1. října 1951 jsem vstoupil do jiného světa, pro mne cizího. Zůstal mi cizím po celých pět roků. Byl jsem z Moravských Budějovic zvyklý učit se pravidelně, a tak jsem nikdy před zkouškou nemusel dohánět resty; jenom jsem si všechno trochu zopakoval (pro čisté svědomí). Sběratelem výborných jsem nebyl a nervózní jen přiměřeně závažnosti situace jsem obvykle šel „na to“. Z dvaapadesáti zkoušek jsem jenom jednu opakoval – to když jsem v nevětrané stáji (v červencovém vedru) uprostřed zkoušky omdlel. Na rozdíl od mnoha jiných jsem žádnou zkoušku neoslavoval. – Byl jsem zvyklý už z předchozích let si o prázdninách pár korun přivydělat (i v Brně jsem chodil s kamarády vykládat brambory a třídit zeleninu ve Frutě v Modřicích) a nepovažoval jsem za přiměřené zbavovat se peněz jenom proto, že mám právě po jakési zkoušce.

Jak už jsem se zmínil, umístěnku jsem dostal na okres Pelhřimov. Bydlel jsem ve vesnici Vyskytná u Pelhřimova (tehdy měla asi 130 čísel popisných), v podnájmu, v jedné místnosti malého mlýna na samotě za vsí. Postupně byla má „střecha nad hlavou“ vylepšena pravidelnou pomocí při stavbě obecní hasičské zbrojnice a družstevních bytovek.

Můj život byl – stručně řečeno – běžným životem všech mladých zvěrolékařů. Zakládala se družstva (JZD) – v mém obvodu v obcích Častonín a Jankov jako poslední v okrese (26. února 1958). Ve velké části z nich byly výsledky hospodaření špatné, peněz málo a nebýt dřiny žen, jejichž pracovní den nikdy nekončil, nevím, nevím...

Svět se měnil a změnil, ale byl jsem mladý, měl jsem pěknou práci a v hezkém koutu Vysočiny. Od vesnice k vesnici jsem se přesunoval převážně starou Tatrou (vzor 57 ABK), v zimě, v závějích na selských saních, tažených koněm nebo taky pěšky.

Byla místa, kde se nedalo nezastavit. Uprostřed polí v půli května malá loučka, úplně žlutá, plná rozkvetlých pampelišek. Hráškově zelený bukový les nebo – počátkem září – fialová stráň rozkvetlého vřesu. A plno dalších barev a vůní a zvuků, patřících k venkovu.

Když v šedesátých letech začaly vznikat velkochovy drůbeže, doplnil jsem si znalosti a měl zase novou práci. O deset let později odešel jeden z kolegů na východní Moravu a já dostal na starost »hygienu potravin a surovin

živočišného původu« v rámci celého okresu. Dlouhých dvacet let jsem tu funkci zastával a – zaplaťpánbůh – „bez negativních dopadů na obyvatelstvo“.

Přišel čas a, jak napsal římský spisovatel Gaius Suetonius, nepozorovaně se přiblížilo stáří. Posledním prosincem roku 1992 skončil můj aktivní pracovní život, šestatřicet let uplynulo. Lidské hemžení se nezastavilo; jedni odcházejí, nahrazují je noví, mladí, plní elánu, odhodlaní potýkat se s těžkostmi života. Po celou dobu jsem pracoval jen na okrese Pelhřimov a po odchodu do důchodu jsem se už do rodného města nevrátil. »Doma« je pro mne už pětačtyřicet let jen tady...

Bába zatahala za zvonec a pohádky je konec...

Penzí život nekončí

Josef Böhm

Tatínek se vyučil kolářem a když už se řemeslo „nenosilo“, šel pracovat do Bachelovy pily v Moravských Budějovicích, „vypracoval se“ až na mistra a skončil jako skladník ve stavebním podniku. Maminka byla celý život v domácnosti. Já jsem po ukončení 1. třídy měšťanské školy v Moravských Budějovicích udělal v roce 1943 zkoušku do 1. třídy reálného gymnázia; díky panu profesorovi Králíkovi jsem začal sportovat a po válce jsem vstoupil do Sokola. Zúčastnil jsem se předsletových her v roce 1947 v Praze a následujícího roku – historického, na dlouhou dobu posledního všesokolského sletu.

Po vzniku gymnaziálního jazz-bandu jsem se stal, ač sám jsem na žádný hudební nástroj nehrál, jeho vášnivým příznivcem, nebo, jak se dnes říká, manažerem. Pomáhal jsem při všech jejich vystoupeních. Největší přátele jsem měl mezi jeho hráči a jejich příznivci: Láďa Horký, „Theo“ Kabelka, Zdeněk Knesl, Luboš Klen a další.

Hluboce se mě dotkly události kolem maturity našeho ročníku, kdy vedení gymnázia nedovolilo odmaturovat několika našim spolužákům, včetně mého dobrého přítele Pepíka Nekuly. Po maturitě jsem začal studovat Vysokou školu veterinární (VŠV) v Brně. Zde jsem se stal nechtěným politickým rebelem – hrozilo mi vyloučení z politických důvodů – ale vše dobře skončilo. Vysokou školu jsem dokončil v roce 1956 a nastoupil jsem místo na okrese Děčín, kde jsem působil jako obvodní veterinární lékař až do penze. Na důchod jsem se vrátil do svého rodného domku v Litohoři, kde jsem dodnes. Většina dřívějších vztahů byla čtyřicetiletým odloučením zpřetrhána, spousta mých kamarádů z mládí je roztroušená po světě. Vznikla pro mne nová situace; setkávám se s novými lidmi, vytvářím si nový pohled a nové vztahy. Jsem již dvě volební období veřejně činný v obecním zastupitelstvu v Litohoři a navazuji nová přátelství s lidmi „své“ krevní skupiny. A život jde dál...

V lidském životě jsou hodnoty, pro něž stojí za to žít

Jan Kochrda

Moje první vzpomínka na Moravské Budějovice, vzdálené od mých rodných Kojatic 11 kilometrů, je spojena s mými hudebními sklony od útlého dětství. Niterně jsem si přál stát se jednou kapelníkem jako pan Urbánek v Moravských Budějovicích, u něhož mi otec, když mi bylo sedm let, sjednal výuku hry na housle. Starostlivá maminka podstoupila oběť doprovázet mě a zajišťovat bezpečnost tříčtvrtečních housliček při jízdě autobusem a zvláště při chůzi po městských chodnících k domu a od domu pana Urbánka. Vodila mě za ruku a ve druhé ruce opatrovala ten hudební poklad. Zřejmě byl na nás úsměvný pohled. Když jsme jednou míjeli malý filatelistický krámek naproti kostelu, jeho majitel, marně vyhlížející zákazníky pro svůj jinak atraktivní sortiment, si na naši adresu pobaveně ulevil: *„Tak maminka se učí hrát na housle!“* Přešli jsme ten výrok mlčením, jakoby bez povšimnutí. Však také v ničem neoslabil moje tehdejší muzikantská předsevzetí. Ale zůstal mi hluboko v paměti, s odstupem času jako milá vzpomínka...

Zcela odlišný charakter měla slova, která se mi jako střepina explodujícího granátu vštípila do mozku v jedné z profesorských místností moravsko-budějovického reálného gymnázia, kam jsem byl zavolán na závěr svých přijímacích zkoušek ve válečném roce 1942. Pronesl je německý komisař v přítomnosti profesora Jana Fráni poté, co jsem byl vyzván, abych se svlékl do trenýrek, a co si mě důkladně změřil přísným, rasisticky motivovaným pohledem: *„Ein slawischer Typ.“* Bylo mi vše jasné. Nezbývalo, než se na nic neptat a v tichosti rychle odejít.

Místo první třídy gymnázia jsem tak začal navštěvovat tehdejší hlavní školu. Ale nelitoval jsem. Působil tam učitel češtiny a dějepisu Vladimír Šolc, vnuk básníka Václava Šolce. Z jeho vyučovacích hodin jsem získal mnohé, co bylo pro mne cenným přínosem do života a co obnovilo mou sebedůvěru. Byl vzorem vlasteneckého učitele, který své žáky navzdory hrozbě zatčení a uvěznění seznamoval s necenzurovanými dějinami českého národa a s jejich kulturním odkazem. Vybíral pro nás krásné a oduševnělé verše Jaroslava Vrchlického („Vánoce“), Jana Nerudy („Přede dvorem stará vrba...“), Františka Halase, Karla Havlíčka Borovského („Kdo si myslí, že se učí, bude vlasti chlouba. Kdo si myslí, že dost umí, začíná být trouba.“). Ze Šolcova podnětu jsem začal psát básničky. Těšilo jej to. Když však jednou po přestávce našel na mé lavici fotografii kapitána tehdy předního fotbalového mužstva SK Prostějov Melky, se zlou jsem se potázal: *„Místo portrétů našich slavných básníků sbíráš čutálisty!“* Snad to nemyslel tak vážně, ale bylo to varování. Nakonec jsem stejně od psaní básniček definitivně upustil proto, že

mě jeden starší kamarád začal oslovovat „básnické střevo“. A své výtvory jsem nenávratně roztrhal a zahodil. Zároveň jsem došel k poznání, že dennímu životu je bližší próza než sváteční poezie.

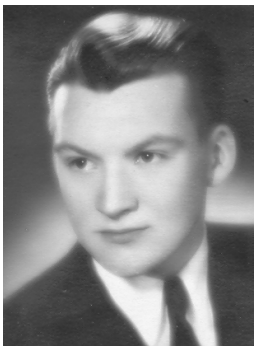
Jan Kochrda

Přišel rok 1945. Konec války s porážkou rasistického nacismu mi otevřel cestu k tentokrát bezproblémovému přijetí a studiu na moravskobudějovickém gymnáziu. Prožíval jsem velmi intenzivně novou poválečnou atmosféru, plnou očekávání a nadějí. Napsal jsem povídku »Miloš« o rodícím se trvalém přátelství mezi synem vesnického kováře a synem učitele, oběti nacistické okupace v koncentračním táboře. Povídka vyšla v časopise Vpřed, známém především Foglarovými Rychlými šípy. V témže smyslu jsem do týdeníku Vpřed napsal jako kvartán v první polovině roku 1947 výzvu k mladým lidem »Spoluprací vpřed« na základě vzájemné tolerance, respektování jedněch druhými i odpovědnosti vůči budoucnosti naší země. Bylo to však volání SOS.

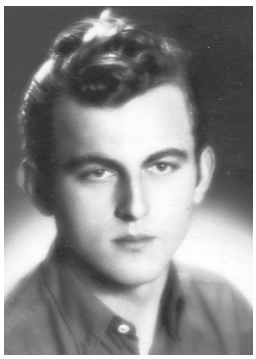
Jan Jakoubek

A ještě další slova z doby studia v Moravských Budějovicích zůstávají trvale v mé paměti. Krátce po únoru 1948 jsem svému spolužákovi Janu Jakoubkovi z Jemnice při ranní cestě z nádraží do gymnázia sdělil jako překvapivé své zjištění, že oproti dřívějšku všechny noviny píší totéž. Vzápětí se za mými zády ozvalo rázné *„Drž hubu!“* Otočil jsem se a spatřil jsem rozzlobenou tvář podsaditého muže v rádiovce... Následné mlčení a uzavření se do sebe a do okruhu nejbližších přátel trvalo po dlouhá léta. – Ozval jsem se znovu po srpnu 1968, a těžce na to doplatil v zaměstnání, jako tisíce jiných.

Naše generace zažila mnoho překotných změn a životních zkoušek, které poznamenaly jednání a charaktery značné části společnosti. Důsledky toho se projevují i v současné době, jež vedle pozitiv přinesla také některé nežádoucí jevy do veřejného i soukromého života; zákony samy na jejich odstranění nestačí.

Řada nadějných očekávání z našeho mládí nebyla a další nemohla být splněna. Nebylo snadné a někdy ani možné veřejně zastávat za daných okolností jednoznačná černobílá stanoviska. I mlčení bylo často výrazem oprávněných postojů.

A přesto jsou v lidském životě hodnoty a nezapomenutelné chvíle, pro něž stálo a stojí za to žít...

MILOŠ ● *Je teplý letní večer. Hluk ve vesnici i v přírodě utichl. U hluboké tůně sedí nehnutě schoulena postava slabého chlapce. Přichází sem po práci z malého hospodářství svého strýčka. Něco ho vždy táhne, žene ke zpívající řece, v místa bez lidí. Jeho malé, zapadlé oči jsou upřeny kamsi do dálky, do neznáma. Snad se modlí, vzpomíná na několik šťastných okamžiků mezi rodiči, nebo snad ještě doufá, že to, co prožívá, je jenom pouhý sen, že jednou otec přijde za ním zpět.* ● *Milošovi rodiče žili kdysi spokojeně ve městě. V osmém roce Milošova mládí, kdy počal chápat věci kolem sebe, zemřela mu náhle matka. Od té doby neprožil téměř žádnou radostnou chvíli. V noci málo spal, ve snech viděl jen matku, ve škole mnohdy nevěděl z učitelova výkladu nic.* ● *Pak přišla válka s bídou a mnoha starostmi. Miloš měl otce více rád než před tím, neboť se o něj pečlivě staral a snažil se jej přivést myšlenkami jinam, aby mu ulehčil utrpení. – Ale jednoho dne se rázně otevřely dveře – gestapo! – Miloš pohlédl zděšeně otci do očí: „Tatínku!“ – „Neboj se, však já se vrátím.“ – Tak odpověděl prostý český učitel, jeden z tisíců. Víc už Miloš neslyšel, jen německá drzá slova.* ● *Miloše se ujal strýček na venkově. V denní práci často zapomněl na svůj trpký úděl, ale večer nemohl spát, nechtěl se smířit se skutečností.* ● *Konečně se český národ dočkal drahé svobody.* ● *Miloš čekal otce, ale ten nepřicházel a nepřišel...* ● *A v letním večeru tu Miloš vzpomíná, slzy mu kanou po tvářích. Myšlenky nedovolují, aby se alespoň trochu upokojil. Nedovede si představit další život bez rodičů. Z úst se mu dere tichý pláč. Neslyší kroky, které v té chvíli zaznívají za jeho zády. Je to Jenda, synek chudého kováře. Pozoroval Miloše již vícekrát a vždy mu jej bylo líto. Beze slova k němu přisedá a bere ho za krk. „Neplač, bude ti zas lépe.“ Miloš zná Jendu, a není schopen dát mu odpovědi. Ta slova působí tak mocně. Naslouchá zvukům řeky, hledí do temně modré vody. – Klidně teče do moře. Někdy přijde povodeň a způsobí mnoho škod. Nastane klidnější počasí a voda plyne jako dřív. Život je také takový. Miloš se uklidňuje, věří, že jednou bude přece jen lépe. Vstává a tiskne Jendovi ruku. „Děkuji ti, jsem rád, že mám dobrého kamaráda.“ – „My zůstaneme přáteli navždy. Kde budu moci, pomohu ti.“ Miloš si slibuje, že se s chutí pustí do práce. Chce žít životem otcovým: stane se učitelem. To je jeho pevná vůle.*

Jan Kochrda, Kojatice, 14 roků, Vpřed, únor 1947

SPOLUPRACÍ VPŘED! ● *I na nás, mladých, dnes již velmi záleží, neboť sami jednou povedeme svůj stát, jehož existence bude záviset na našem chování a vzájemné spolupráci. Proto je nutno semknout se v jediný mohutný celek a zapomenout různé spory, nerozlišovat chudšího od bohatšího, odložit závist a pýchu, zavrhnout vše nečestné, co člověka hanobí a vylučuje z lidské společnosti, vytrvat v práci pro dosažení společných cílů. Měli bychom si více rozumět, nepohlížet s opovržením jeden na druhého jen proto, že je příslušníkem jiné organizace nebo příznivcem jiné politické strany. Dívejme se na sebe jako bratři a sestry. Buďme jednotnější ve svých názorech, silnější proti špatnostem a vůbec lepší v každém jednání. Staneme-li se takovými, budou nám moci naši otcové s klidným svědomím svěřit i ty nejtěžší úkoly, které bude třeba vykonat pro blaho státu. Budou mít jistotu, že je nezklameme, dané slovo že dodržíme a že se nezalekneme žádné práce.*

Jan Kochrda, kvartán reálného gymnázia, Moravské Budějovice, Vpřed, 4. 6. 1947

Chemik a ekonom

Lubomír Procházka, *1. 6. 1933, Želetice (u Kyjova), †24. 1. 2001, Ústí nad Labem

Moment, kdy k nám Lubošův otec přivedl v primě, na podzim roku 1943 – až do třídy – svého desetiletého syna, bodrého Moravského Slováka ze Želetic, jehož svěřil na dobu gymnazijního studia do péče popovické tety, mi překvapivě pevně – a s celou řadou podrobností – utkvěl v paměti. Když jsme se o tom po sedmapadesáti letech (na podzim roku 2000 na ústecké fakultě) s Lubošem bavili, smál se mi, jak je možné, že takové detaily tak dlouho nosím v hlavě. [Jak ale Luboš později přišel k svému „třídnímu“ přídomku »Pipin«, už bohužel vysvětlit nedovedu. Určitě to však souviselo s majordomem Pipinem Krátkým (Mladším), prvním franckým králem z rodu Karlovců, a tedy s gymnazijním dějepisem... Ale k tomu jsme se již v našem společném vzpomínání nedostali.]

Luboš absolvoval (1943) přijímací zkoušky do gymnázia v Kyjově – a „rovnou“ přestoupil do Moravských Budějovic. Po celých osm let patřil mezi nejšikovnější kluky v ročníku. Byl „přespolní“, bydlil u příbuzných, denně dojížděl z Jaroměřic, ale na jeho přístupu ke studiu ani prospěchu to rozhodně nebylo znát. – 29. května 1951 odpoledne jsme spolu (ve čtveřici Polová, Procházka, Skokan, Skoumalová) úspěšně maturovali a u jediné sklenice piva po velmi horkém dni – »U Cágra« v sokolovně – se k večeru na dlouhé roky rozloučili.

Luboš byl přijat na chemickou fakultu brněnské techniky (která se v té době změnila ve Vojenskou technickou akademii Antonína Zápotockého); v roce 1956 promoval na inženýra chemie a byl propuštěn z armády. Rok pracoval na škole jako civilní asistent profesora Frejky, ale pak se rozhodl získat praxi v průmyslu a nastoupil do ústeckého »Spolku pro chemickou a hutní výrobu«.

Ústí nad Labem už zůstal věrný až do konce svého života. Oženil se s místní rodačkou a koupil na Bukově vilku. – Obě dcery absolvovaly vysokou školu.

Ve »Spolku« byl již v roce 1967 jmenován vedoucím technického rozvoje. V období let 1959-1963 absolvoval postgraduální studium na pražské Vysoké škole chemicko-technologické (získal kvalifikaci inženýra-specialisty v oboru chemické inženýrství) a v letech 1969-1971 navíc postgraduální kurz řízení na Vysoké škole ekonomické.

Na pravidelná studijní soustředění dojíždíval do štiřínského zámku, kde jsem v té době jako odborný asistent katedry ekonomiky oblastí Fakulty řízení VŠE velmi často pobýval a učil. Leč – nepodařilo se nám tam v klidu posedět a jaksepatří pohovořit.

V roce 1970 byl vyloučen z KSČ, odvolán z funkce a nesměl mít podřízené. Přitom však po léta řídil celý státní úkol (výzkum ionexové technologie dianu, základní chemikálie pro epoxidové pryskyřice, a přípravu příslušného provozu), na kterém spolupracovala řada výzkumných i výrobních pracovišť a institucí! Teprve úspěšné dovršení tohoto projektu vzedmulo novou vlnu diskriminace (a možná i praobyčejné závisti), která vyvrcholila dočasným zrušením jeho místa (ekonomického referenta perspektivního plánu »Spolku«) a výpovědí z podniku v roce 1987. Jen se štěstím dostal technickou funkci v ústecké »Chemopharmě«.

V roce 1990 jej nový ředitel podniku »Tonaso« v Neštěmicích vybídl, aby mu dělal poradce. Od té doby se Luboš živil poradenstvím: ve výrobě sody, ale i v dřevařském průmyslu, ve stavebnictví, v maloobchodním podnikání, ve zdravotnictví, v první vlně kupónové privatizace v »První severočeské investiční, a. s.«. Působil v představenstvu »Chabařovických strojíren«, později i »Energetických strojíren Brno, a. s.«, v dozorčí radě »Stavebního podniku Děčín«, spolupracoval se »Státním výzkumným ústavem ochrany materiálu« atd.

Setkali jsme se po dlouhých letech teprve na jaře 1999. Luboš za mnou poměrně často přicházíval „na kus řeči“ do ulice České mládeže 8, na katedru geografie Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. – Jsem Pražák, jezdil jsem do Ústí zpravidla na tři dny – a večery bývaly dlouhé. – Přiznám se, že jsem upřímně obdivoval nesmírně širokou škálu Lubošových odborných činností: v technické oblasti – autora či spoluautora přinejmenším 16 významných vynálezů, v ekonomické oblasti – nevšedního znalce nejrůznějších závodů a podniků, obchodních společností, burzovních otázek i fondů. (Jsem koneckonců taky „kříženec“ – geografa s ekonomem a rusistou, vysokoškolského kantora s redaktorem – a tak si myslím, že dokážu mimořádně široký rozhled a hluboké znalosti partnera patřičně zhodnotit.) I po letech jsme si velmi dobře rozuměli. Lubošův odborný „repertoár“ mne fascinoval: Byly to dlouhé, zajímavé debaty, pro mne zpravidla velice přínosné...

Pozdě na podzim roku 2000 Lubošovy návštěvy ustaly. Říkal jsem si, že má zřejmě dost práce a časem se jistě ozve. Když jsem se mu nakonec odhodlal zavolat domů, dozvěděl jsem se od paní Brigity šokující zvěst – Luboš zcela nečekaně, během pouhých pár neděl podlehl zákeřné těžké nemoci...

Ladislav Skokan

Příběh studentské lásky

Helena Šrámková (Veselá)

Já jsem vlastně neměla vůbec maturovat. Otec byl členem národně socialistické strany, hospodářem Sokola, naše rodina nepatřila k těm, o jejichž politických postojích se dalo, třeba jen na oko, pochybovat. Sice jsem se k maturitě učila, tajně jsem doufala, že se to snad změní, ale když mně přišel večer před zahájením maturit profesor Orlíček říct, že předseda komise změnil rozhodnutí a že maturovat budu, proplakala jsem celou noc. Ráno našla maminka můj polštář úplně promočený slzami. Nebyly to slzy radosti; spíš to bylo tak trochu nervové zhroucení a obrovský strach, že sice k maturitě jít mohu, ale že mě ji nenechají udělat. Že se pokusí udělat ze mě dokonalého tupce, který opravdu nemá u maturity co hledat. Nakonec jsem odmaturovala, ale tím vše skončilo. Na vysokou jsem doporučení nedostala a spolu s Vlastou Abrahamovou jsme šly na roční kurz do Brna. Staly se z nás zdravotní laborantky a já se tím živila až do penze.

Své první místo jsem nastoupila v přerovské nemocnici. Bylo to na umístěnku; lidově demokratický stát sice „zaručoval lidem právo na práci“, ale ne už na to, aby mohli dělat, co chtějí a kde chtějí. V Přerově jsem se cítila hodně opuštěná; naši bydleli pořád v Moravských Budějovicích a Mirek Šrámek, spolužák, se kterým jsem začala v oktávě chodit, studoval na Vojenské technické akademii v Brně. Pracovní týden byl šestidenní, spojení mizerné – a z domova jsem také neměla žádné potěšující zprávy. Tatínek onemocněl a v prosinci 1952 zemřel. Maminka to velmi těžce nesla. Celý život se starala o domácnost a obětovala pro rodinu i svou velmi zajímavou práci malířky ornamentů. K osmdesátým narozeninám T. G. Masaryka (1930) darovala země Moravskoslezská svému prezidentovi plucar* – keramickou nádobu 65 cm vysokou a po obvodu měřící neuvěřitelných 120 cm – a maminku požádali, aby ho vyzdobila národními ornamenty. Povedlo se; dodnes máme schované výstřižky z tehdejších novin, které psaly o její práci v superlativech. Jenže – v roce 1931 se provdala, s tatínkem si pořídili rodinný domek, narodila jsem se já, pak sestra, to už byla válka, pak přišel únor 1948 – a v úřednické rodině nikdy nebylo peněz nazbyt. Ale maminka s tím vším statečně bojovala, já i sestra jsme odmaturovaly a kdyby to záleželo na mamince, určitě bychom studovaly i na vysoké škole. Jenže – na ní to nezáleželo ani trochu a teď najednou, po tatínkově smrti, nás obě moc potřebovala.

---

* Plucar (nářeční) – hliněný džbán nebo jiná baňatá nádoba.

(Slovník spisovného jazyka českého)

Požádala jsem o přeložení blíž k domovu – a dostala jsem se do jihlavské nemocnice. V lednu 1955 jsme se s Mirkem vzali a po roce se nám narodil první syn. Mamince přibyla práce na mnoho let.

Mirek pocházel z Krasonic, jeho rodiče tam měli hospodu a hospodářství. Nikdy mně nebylo úplně jasné, čím se živili víc. Asi to bylo tak půl napůl. Krasonice leží v kopcích za Domamilí a jsou typickou vesničkou Českomoravské vysočiny. Nad ní je, kousek od kostela, hřbitov. Shlíží se z něj do kraje – a Mirek je tam pochován vedle svých rodičů. Znali jsme se od primy; vytáhlý kluk, denně dojíždějící vlakem z Grešlového Mýta, protože v prvních letech nedostal v Moravských Budějovicích žádné ubytování. Za války bylo Grešlové Mýto pohraniční obcí a poslední železniční stanicí na území Protektorátu.

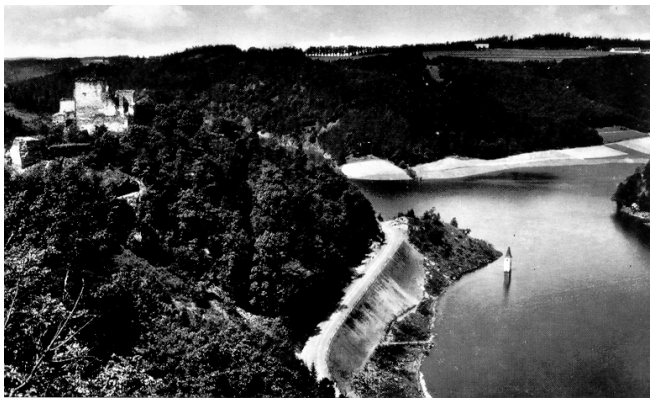

Konec války pro nás znamenal obrovské vydechnutí. Začali jsme chodit do Sokola, připravovat slety, šibřinky s noční scénou, chodili jsme do tanečních, v létě jsme jezdili na sokolskou chatu do Chvalatic. Pádlovali jsme na kánoi po přehradním jezeře, objížděli věžičku potopeného bítovského kostelíka a někdy se podařilo, když bylo málo vody, projet i okny; večer jsme sedávali na skalce a při ohníčku a kytaře zpívali trampské písně.

Po válce přišlo do třídy mnoho nových spolužáků a spolužaček, začali jsme se učit rusky spolu s kantory, kteří bývali jen o pár lekcí před námi. A rusky jsme se pokoušeli mluvit i s rudoarmejci, projíždějícími co chvíli po staré císařské cestě Vídeň – Praha, na které kdysi dávno naše město vzniklo.

Rok po svatbě se nám nejen narodil syn, ale Mirek promoval, dostal umístěnku do tehdejšího národního podniku Synthesia-Semtín a byl mu přidělen dvoupokojový podnikový byt. Nedávno jsem jej koupila. Až do důchodu jsme oba pracovali v Synthesii; Mirek jako inženýr-chemik se vypracoval i do dost vysokých funkcí, já jako laborantka v závodním ústavu zdraví. S desetiletým odstupem se nám narodil druhý syn, pořídili jsme si auto, hodně jsme cestovali. Oba synové vystudovali vysokou školu, jsou už ženatí a bydlí v Praze. Najednou jsem zůstala bez člověka, který pro mne znamenal jistotu světa, který vždy stál mezi mnou a vnějškem – a nesu to velice těžce. Je mně smutno...

Mirek byl bystře uvažujícím, cílevědomým studentem

Miroslav Šrámek, *28. 6. 1932, Krasonice, †20. 1. 1999, Pardubice

Mirek vystudoval po maturitě (1951-1956) Chemickou fakultu Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého v Brně. Prvním jeho pracovištěm byla centrální laboratoř Východočeských chemických závodů Synthesia Pardubice-Semtín – analytická laboratoř vstupních surovin a výstupní kontroly. Od roku 1958 byl výzkumným pracovníkem vývojové skupiny plastických hmot a v letech 1964-1970 vedoucím výrobního oddělení »film-celuloid«. Od druhé poloviny roku 1970 vedl technologickou skupinu IV. cechu. V období od 1. 10. 1977 do 30. 6. 1978 pracoval ve funkci vedoucího odboru technické přípravy výroby v základním závodě. Od 1. července 1978 byl pověřen řízením »zvláštní výroby« a jmenován náměstkem podnikového ředitele pardubické Synthesie.

První má vzpomínka na Mirka souvisí s přijímacími zkouškami na moravskobudějovické gymnázium v létě 1943 – se „vstupní prověrkou“ z tělocviku, a konkrétně – s hodem kriketovým míčkem. To byla paráda, jak to ten vysoký kluk uměl napálit. Mně se tahle disciplína nikdy příliš nedařila. Trochu jsem mu tenkrát zřejmě záviděl. [Když před časem Mařenka Polová „vytáhla“ z archívů jména našich spolužáků z jednotlivých ročníků a Mirek mezi primány chyběl, šokovalo mne to. (Měl jsem pocit rychle se „propadajícího“ sklerotika, který si – i když se tomu nechtělo věřit – zřejmě musel zaměnit Mirka – nejspíš se Zdeňkem Štěpanovským.) Brzy se však ukázalo, že jde o nedopatření a že Mirek s námi v primě opravdu studoval.]

Několik let jsme spolu sedávali ve třetí lavici u okna. Měli jsme i řádku společných příhod. K nejveselejším patřilo asi společné stěhování velikého prázdného demižónu z bytu (či podnájmu) paní profesorky Elišky Příbramské do „chemického“ kabinetu gymnázia (asi pro profesora Nechvátala); ten demižón se nám tenkrát – málem – podařilo rozbít. – Když Mirek bydlíval – spolu s Pepíkem Šmídem (o několik roků starším, pozdějším dlouholetým ředitelem gymnázia) – u Doležalů v Polní ulici pod Perkem (u Krejčovy pily), často jsme spolu chodívali ze školy a zaníceně diskutovali o všem možném; já jsem pak pokračoval v cestě přes „Pastviště“ podél sádek domů k Háji. Asi dvakrát jsem byl dokonce u kluků na návštěvě.

V paměti mi utkvěla barvitá Mirkova líčení krasonických tancovaček v jejich hospodě. Živě si vzpomínám na vyprávění o Emilu Zátopkovi, kolem kterého se Mirek dva dny v Třebíči shodou okolností pohyboval, a o Emilově zemitém, jadrném humoru. K veselým příhodám patřil „šokující“ Mirkův objev aktů v „kreslírenském“ kabinetu.

Noví náměstci podnikového ředitele

Na základě rozhodnutí podnikového ředitele, dispozic nadřízených hospodářských orgánů a souhlasu generálního ředitele byl v závodě od 1. července 1978 zřízen samostatný úsek pro zvláštní výrobu na úrovni 2. stupně řízení, tedy v čele s náměstkem podnikového ředitele. Do nově utvořeného úseku byl zařazen cech II, III a VÚPCH. Řízením zvláštní výroby byl pověřen ing. Miroslav Šrámek.

V souladu s výhledovým plánem postupné racionalizace vnitropodnikového řízení rozhodl podnikový ředitel s platností od 1. července t. r. zrušit pověření technického náměstka ing. Žabenského řízením výrobního úseku a ustanovil samostatný výrobní úsek na úrovni 2. stupně řízení v čele s výrobním náměstkem. Řízením výrobního úseku základního závodu s výjimkou II. a III. cechu byl pověřen ing. Václav Pilný.

Ing. M. ŠRÁMEK

pracuje v našem závodě od roku 1956, kdy ukončil studium na chemické fakultě Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého v Brně. Prvním jeho místem u nás byla centrální laboratoř (dnešní ORJ), kde pracoval v analytické laboratoři vstupních surovin i ve výstupní kontrole. Od roku 1958 byl výzkumným pracovníkem vývojové skupiny plastických hmot a v letech 1964—1970 vedoucím výrobního oddělení film-celuloid. Na sklonku roku 1970 byl pověřen vedením technologické skupiny IV. cechu a od 1. října 1977 do 30. června t. r. pracoval ve funkci vedoucího odboru technické přípravy výroby v základním závodě.

Ing. Miroslav Šrámek se od vstupu do závodu politicky angažoval jako funkcionář svazácké organizace až po člena CV ČSM. V roce 1958 byl přijat za člena KSČ. Pracoval v řadě lektorských skupin a v letech 1965—1968 byl členem celozávodního výboru KSČ. Je absolventem VUML. Od roku 1973 je vedoucím pomocné skupiny podnikového ředitele pro řízení ekonomické propagandy a agitace. Současně vede lektorskou skupinu marx.-leninské principy stranické práce. Ing. Šrámek je nositelem čestného odznaku podniku a odznaku Nejlepší pracovník MCHP.

dubna 1975 byl ing. Václav Pilný, nositel čestného odznaku podniku, pověřen vedením VI. cechu. V této hospodářské funkci setrval do října loňského

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

ÚŘAD PRO PATENTY A VYNÁLEZY V PRAZE

PATENTNÍ LISTINA

ČÍSLO 102004

ÚŘAD PRO PATENTY A VYNÁLEZY V PRAZE UDĚLIL PODLE § 19 ZÁKONA Č. 34/1957 SB. PATENT NA VYNÁLEZ S NÁZVEM:

Snímací lak pro ochranu kovových částí elektrických přístrojů a jejich součástek

V ROZSAHU PŘIPOJENÉHO PATENTNÍHO SPISU.

POVOZCE VYNÁLEZU: Inž.Miroslav Šrámek, Pardubice
inž.Jaroslav Komárek, Pardubice

PATENT BYL ZAPSÁN DO PATENTNÍHO REJSTŘÍKU POD SHORA UVEDENÝM ČÍSLEM

VYNÁLEZ BYL UČINĚN ZA OKOLNOSTÍ, UVEDENÝCH V § 2, ODST. 3 ZÁK.

NÁROK K VYUŽITÍ VYNÁLEZU PŘÍSLUŠÍ STATU.

V PRAZE DNE 15.prosince 1961

PŘEDSEDA:

PŘIHLÁŠKA VYNÁLEZU PV 3528-60

V letě v šestapadesátém roce jsem se s ním setkal Na Peroutce v Moravských Budějovicích, už jako s inženýrem-chemikem (zatímco já byl pořád ještě studentík) – po boku s Helenkou (která se mu, pokud vím, líbila odedávna) a s prvním synem na sportovním kočárku. Oba zářili štěstím; to bylo zřejmé na první pohled...

Mirek byl šikovný, fyzicky i duševně zdatný, nadaný, pracovitý prostý venkovský kluk, který – podle mého názoru – v letech moravskobudějovických studií nesmírně rychle a všestranně vyrostl: stal se jedním ze špičkových, bystře uvažujících, cílevědomých studentů našeho ročníku.

Když jsem se – teprve na setkání spolužáků v červnu 1999 – dozvěděl o jeho smrti, moc se mne to dotklo...

Ladislav Skokan

Dožiji už na Slovensku

Lubomír Vlček

Naše rodina pochází z okresu Znojmo, kde otec působil na českých menšinových školách, které byly zakládány po roce 1918, aby se posílil vliv českého obyvatelstva v „německé části“ nově vzniklé republiky. Češi a Němci tam žili společně, v podstatě bez problémů až do „nástupu“ Hitlera a Henleina. V polovině třicátých let se však situace rychle měnila. Vyvrcholilo to v roce 1938, kdy jsme museli z takzvaných Sudet utéci. Jeden rok jsme bydleli u dědečka a babičky. Bylo nás celkem šest. Bratr v té době zemřel.

Není divu, že i já jsem dodnes alergický na „fňukání Sudeťáků“, kteří to všechno začali a hlavně zavinili. – Jenom se podívejte na filmy z té doby, jak vítali hitlerovská vojska – u nás i v Rakousku!

Na základě své žádosti se otec dostal na školu v Častohosticích, kam jsme se v roce 1939 přestěhovali. – Do Znojma se rodiče vrátili teprve roku 1970.

Navštěvoval jsem nejdřív základní školu v Častohosticích, potom měšťanskou školu v Blížkovicích a v Moravských Budějovicích. V září 1945 jsem přestoupil do tercie moravskobudějovického reálného gymnázia. Na gymnáziu jsem se věnoval „všem možným“ sportům, hlavně však kopané, kterou jsem hrával závodně za AFK Moravské Budějovice.

Po maturitě jsem byl přijat na Hutní fakultu Vysoké školy báňské v Ostravě. Absolvoval jsem ji v roce 1955. Dostal jsem umístěnku do »Spojených oceláren Kladno«, závod »Koksovna«. Pracoval jsem tam až do roku 1962, kdy jsem přešel do »Východoslovenských železáren« v Košicích. – Velice rád na to své „kladenské období“ vzpomínám. Přišlo nás tam tenkrát současně dvacet spolužáků – a byli jsme mladí...

Po nástupu do »Východoslovenských železáren« jsem – „od počátku až do konce“ – působil v závodě »Koksovna«. – Podnik měl 24 000 zaměstnanců; má je snad i dnes. Byl však vytunelován – čili rozkraden – a nakonec jej koupila »U. S. Steel Corporation, Pittsburgh«...

Pracoval jsem tam až do roku 1991, kdy jsem odešel do starobního důchodu. – Dnes už i někteří zdejší „národovci“ začínají chápat, k čemu vedlo rozdělení Československé republiky: Máme tu dvacetiprocentní nezaměstnanost, většina podniků zkrachovala, životní úroveň je podstatně nižší než v Čechách...

Původně jsme se chtěli „do důchodu“ vrátit do Znojma. Dcera se nám však tady provdala, máme tu vnuka a vnučku; na Moravě se rodina rozpadla, a tak nezbývá, než dožít zde.

Celý život jsem se točil kolem sportu. V současné době rekreačně běhám, navštěvuji saunu a chodím po slovenských horách.

Chtěl jsem být architektem

Vladimír Veselík

Slohové práce nikdy nepatřívaly k mým oblíbeným činnostem. Často, když takhle něco musím skládat, vzpomenu si na úryvek ze svého řečnického cvičení u profesorky Sobotkové na téma »Jan Neruda«: „...za Chotkovými sady a Jelením příkopem, kteréž byly jeho jedinou přírodou, končil jeho svět..." Moje brilantní, nedoceněné spisovatelské vyjadřování (samořejmě kdesi opsané!) tehdy – bohužel – nedonutilo paní profesorku k zasmání, zatímco mne ano, i když daleko později. – Tolik k pochopení stylistické úrovně následujícího vyprávění...

Mou velice oblíbenou činností byl a je jakýkoli sport – už od tří let. Dříve zvláště atletika, gymnastika, volejbal, lyžování, bruslení; dnes – vzhledem ke „střednímu" věku – cyklistika, turistika, tenis, sjezdové lyžování (stále ještě!).

V gymnáziu jsme bezpochyby byli docela slušná sportovní třída. Účastnili jsme se různých soutěží, například ve volejbale a atletice i mimo sídlo školy. V oktávě jsme byli (stejně jako v předcházejících dvou letech) na „Stříbrném věnci" (soutěži v atletice), myslím, že v Brně. Tam jsem vyhrál (možná dík slabé úrovni a účasti) skok o tyči a byl jsem pozván na soustředění vítězů Sportovních her mládeže do Nového Města na Moravě a na mistrovství republiky do Bratislavy. Těšil jsem se hlavně na to, že si skutečným intenzivním tréninkem ověřím své možnosti zvyšování výkonu. (V gymnáziu se netrénovalo vůbec – kromě Borka Petráka z Jaroměřic, pozdějšího starosty Sokola v ČSR.) Bohužel – po dvou týdnech pětinedělního soustředění v Novém Městě jsem dostal telegram od táty, že za dva dny musím nastoupit do jednoročního zaměstnání, do Zbrojovky Vsetín. Za ty první dva týdny jsem si na tyčku ani nesáhl; zaměřovali jsme se jen na všeobecnou průpravu. Táta, který byl velikým nadšencem pro jakýkoli sport (a už v pěti letech mne naučil „kolenotoč" a „pasotoč" na vysoké hrazdě, kterou mi na zahradě postavil), rozhodl, že zaměstnání je důležitější. A tak (ač jsem tomu nevěřil) jsem bez dalších diskusí sbalil ranec, nazítří odjel domů a dalšího dne do Vsetína – do práce. – A už nikdy jsem se nedozvěděl, kolik bych vlastně byl schopen skočit o tyči po cíleném tréninku. Mnohým se to bude zdát malicherné a úsměvné, ale já jsem toho tehdy – a kupodivu dodnes – litoval a lituji. Ale s tátou jsem o tom už nikdy potom nemluvil.

Druhou mou velikou zálibou bylo kreslení. Už ve školním roce 1944-45 (v sekundě) mně profesor Šindelář (akademický malíř) zadával ve výtvarné výchově individuální práce a byl s nimi kupodivu velmi spokojen, i když jsem vůbec nekreslil „k jeho obrazu" a jeho abstrakci jsem nerozuměl. Ale právě proto jsem Šindelářův postoj ke mně obdivoval. (Mám dokonce schováno několik výkresů s jeho zásahy štětcem z roku 1944-45.) Uvažoval jsem o studiu architektury; bohužel, ze známých důvodů, jsem se na ni v roce 1951 hlásit nemohl. Teprve o rok později jsem to zkusil s doporučením ze Zbrojovky Vsetín. [Z přijímacího pohovoru vyplynulo, že architektura (zvlášť umělecký směr) je „umění vyjádřené současnou dobou" a že já „nejsem ten

pravý, kdo by takové umění měl ztvárňovat“. – Nepochopil jsem proč a nevím to ani teď.] Dostal jsem se na fakultu inženýrského stavitelství. Po jejím absolvování jsem pracoval jako projektant ve funkcích »vedoucí projektant« a »vedoucí projektového střediska« a měl tak možnost trávit většinu času přípravou studií k investičním úkolům nebo prováděcím projektům. Zpracovávali jsme však většinou dokumentaci na rekonstrukce historického jádra Jihlavy a další rekonstrukce, adaptace i modernizace, hlavně bytového fondu, omezeně i novostavby nepříliš velkého rozsahu (prodejen, restaurací, zdravotních středisek, menších průmyslových objektů aj.). K té „menší“ architektuře jsem se tedy přece jenom dostal. Ale nesplněné přání studia architektury mne mrzí dodnes. Přesto mne práce projektanta vždycky bavila a nijak se nelituji. Nemám proč.

To tedy byly dvě z mnoha vzpomínek z gymnazijních a „pogymnazijních“ časů, které vyzněly jako nesplněná přání. Naštěstí těch přání splněných a vzpomínek krásných je neskonale víc. Ale o tom vyprávět nebudu, to přece všichni bereme jako běžné a samozřejmé.

Vážím si života a dovedu se radovat i z maličkostí

Marie Fialová (Polová)

Ohlížím-li se za svou dávnou minulostí, pak se mi vybavují především vzpomínky na šťastné dětství v rodném Brně. Toto město pro mne znamenalo velmi mnoho. Zde jsem se poprvé setkávala s kulturou a – i když to může znít paradoxně – také s krásnou přírodou. Díky zálibám otce (literatura, dějiny umění, archeologie) jsem získala již v dětství spoustu poznatků o historii, naučila jsem se nejen dívat se na obrazy, ale také je chápat. Hodnotných výstav bylo v Brně tehdy hodně. Číst jsem se naučila ještě v předškolním věku hlavně na neonových reklamách a poutačích. Od druhé třídy jsem si půjčovala knihy na Solniční ulici. Vzpomínám si, jak jsme se s tatínkem „probírali“ zajímavými knihami v antikvariátech na České ulici. Okolí Brna je známé krásnou přírodou. Často jsme chodili do lesa – vždyť jsme tam došli za necelých deset minut. Lesy tu bývaly nádherné, kopcovité, vonící. Ale krásné byly i naše večery. Maminka hrála na klavír, a tak se u nás často zpívalo – především lidové písně, dnes již většinou neznámé, ale i písně duchovní. Opravdu ty předválečné roky byly pro mne velmi šťastné.

Pak se najednou všechno změnilo. Protektorát, válka – kdo to nezažil, jen těžko pochopí tu dusnou atmosféru všeobecného strachu. Na veřejných prostranstvích byly vylepovány seznamy popravených, nikdo si nebyl jist, zda nebude zatčen. Jak se blížila fronta a stupňovaly letecké útoky, přidaly se ještě obavy z bombardování. Nejhorší vzpomínky mám na „kobercový“ nálet na Brno ke konci léta roku 1944. Za války jsem také poznala, co je to opravdový hlad. Neměli jsme možnost získávat potraviny z venkova, byli jsme odkázáni

jen na potravinové lístky – a to bylo žalostně málo. Střed Brna byl osvobozen již koncem dubna 1945, ale v lesích kolem Řečkovic, kde jsme bydleli, tam se stále bojovalo, a tak nás evakuovali do Králova Pole.

Po válce jsem zde začala chodit (nebo spíše jezdit „šalinou“) do gymnázia na Slovanském náměstí. Pak jsme se přestěhovali do Moravských Budějovic. Zde jsem se na gymnáziu nejvíc spřátelila s Martou Tkanou, za kterou jsem jezdívala do Jemnice. Dobře jsme si také rozuměly s Mařenkou Nekulovou, s Bohunkou Urbanovou jsme se společně učily a připravovaly na maturitu u nich doma na zahradě. Ráda vzpomínám i na všechny ostatní spolužáky. Byli vždy ke mně hodní a přátelští. Z vyučujících si dodnes velmi vážím paní profesorky Blaženky Králíkové a její laskavosti, se kterou mi nabídla tykání.

Po dobu studia na gymnáziu jsem nejednou prohlašovala, že učit nikdy nebudu (lákalo mě knihovnictví), přesto jsem se stala kantorkou, a to „ze dne na den“. Hned po maturitě jsem absolvovala učitelský kurs v Ostravě. V tomto kraji jsem měla také nastoupit, ale maminka byla nemocná, potřebovala mě, a tak jsem se vrátila domů – natrvalo. Začínala jsem učit v Želetavě, a nebylo to pro mne vůbec lehké. Učila jsem ve třídě o velkém počtu žáků ve dvou ročnících – bez učitelské přípravy a praxe. Naštěstí tam byli starší, velmi chápající kolegové, kteří mi hodně pomohli svými metodickými radami. Za rok jsem už nastoupila na chlapeckou školu v Moravských Budějovicích (dnes je to škola T. G. Masaryka), kde jsem učila pátou třídu. Mezi mnou a chlapci nebyl velký věkový rozdíl, a tak žáčci zpočátku zkoušeli, co mladá kantorka vydrží. Vydržela jsem já, vydrželi i oni. Nakonec jsme společně prožili krásný měsíc ve škole v přírodě u řeky Sázavy. Ráda na tuto třídu dodnes vzpomínám.

Většinou jsem učila v Moravských Budějovicích, krátkodobě i na jiných školách okresu – celkem 46 let. Pedagogickou školu jsem studovala dálkově. V učitelství – stejně jako v jiných oborech – byly různé problémy, těžkosti, ale i radosti. Dnes už si ani neumím představit, že bych mohla mít jiné zaměstnání. Vždy se mi osvědčilo: mít rád děti a být důsledný v tom, co po nich požaduji.

Zájmy – i teď ve stáří – mám stále stejné: doučování, četba, příroda, cestování, miluji horskou pěší turistiku. Každý den děkuji Bohu, že mi dává sílu a zdraví, takže stále ještě mohu chodit po horách. S manželem jsme hodně cestovali, zvlášť po roce 1989. Poznala jsem mnoho zemí, nejvíce na mne zapůsobily Norsko, Skotsko a Izrael. Každá z těchto zemí má svůj zvláštní půvab a kouzlo.

Vážím si života i přes různé obtíže a problémy, které musím řešit sama. Všechno se zvládne, když člověka posiluje víra. Dovede pak nacházet krásu a radost i ve zdánlivých maličkostech, oceňovat přátelství, porozumění a pomoc druhých.

Žili jsme naplno – bez pauzírování

Věra Petrová (Šmerková)

V nejzazších vzpomínkách z dětství se mně vybavují prostorné zámecké pokoje a zahrady, poznamenané úřednickým koloritem devatenáctého století a jen stěží se přizpůsobující měšťáckému stylu první republiky. Můj otec, ředitel lichtenštejnského lesního úřadu v Uherském Ostrohu na Moravském Slovácku, se narodil v roce 1883 a já jsem přišla na svět jako vymodlený jedináček v roce jeho padesátých narozenin. Bydleli jsme v šestipokojovém bytě v zámeckém přístavku, o jehož majetnická práva se vedou dodnes spory. Jedna strana tvrdí, že přístavek patří k zámku, který kníže dal (prodal ?) státu (městu ?) už na začátku minulého století, druhá jej považuje za konfiskát podle Benešových dekretů.

Pokud nebudeme komentovat skutečnost, že byl zkonfiskován majetek člověku, který nikdy nebyl německým občanem, aktivně se podílel na protifašistickém odboji (s jeho vědomím a za jeho podpory operovaly v jeho lesích na Javořině partyzánské skupiny, známé později jako partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova), a jehož stát, kterému jako vládnoucí kníže stál v čele, nikdy neuznal Protektorát Čechy a Morava, pokud tedy toto všechno necháme stranou, tak výsledkem nechutných tahanic je skutečnost, že dům, v němž jsem prožila poslední léta předválečné republiky a druhou světovou válku, úspěšně chátrá. Za své vzaly i přilehlé velké zahrady: zelinářská s nízkými ovocnými zákrsky a obrovskou jabloní, pod kterou stávala březová lavička, prostřední, přeměněná v létě na tenisový kurt, na němž jsem poprvé pochopila, že jsem dýchavičné nemehlo (později jsem zjistila, že disponuji pouze polovinou plic, druhá že se mně po těžkém zápalu plic, který jsem prodělala jako dvouměsíční kojenec, vůbec nevyvinula), že moje oči nevidí prostorově a vůbec, že to s mým zdravím není valné. Otec také až do mých tří let zaměstnával dětskou lékařku, která mě doslova postavila na nohy; v mém půl roce mně brněnský ortopéd Frejka, pozdější univerzitní profesor, operoval pravou nohu s tím, že je malá naděje na úspěšnost zákroku a že je třeba počítat s amputací.

V zimě se na tenisovém kurtě bruslilo. A pak tam byla třetí zahrada, celá zatravněná, kde jsme si my, děti, hrávaly. Říkám my, děti, ačkoliv jsem byla jedináček, protože u nás byly pořád nějaké děti na návštěvě. Do téhle zahrady byl přístup velkými zelenými vraty, která se zamykala jen na noc, chodilo se do ní přímo z venku a děcka celého Ostrohu i z Ostrožského Předměstí věděla, že je u nás vždy něco dobrého na zub a že ti, kteří si přišli se mnou hrát, jsou vítaní. A za války se za dobré na zub považoval i chleba, namazaný sádlem. Byli jsme tzv. samozásobitelé, to znamená, že jsme měli omezený

příděl potravinových lístků, ale pekli jsme si svůj vlastní chléb, chovali jsme prasátka, slepice, husy, kačeny, krůty a k tomu bývala nějaká zvěřina – za války to bylo obrovské bohatství, které jsem plně ocenila až mnohem později. Někteří mí kamarádi čekávali, jestli se sejdou hráči tenisu; síť byla v nezamčeném kumbálu, do nějž byl přístup přímo ze zahrady, a tak se stávalo, že mí rodiče zaznamenali, že se sešla tenisová parta, až když otevřeným oknem kuchyně bylo slyšet údery tenisových míčků. Samozřejmostí bylo, že poslední hráči uklidili síť a pomohli nočnímu hlídači, který se v podvečer přišoural hlídat, s údržbou hřiště. Pomáhali i ti z mých kamarádů, kterým se poštěstilo přivydělat si nějakou korunu sbíráním míčků. Já jsem sice míčky nesbírala, to jsem se svými handicapy nezvládla, ale při údržbě hřiště jsem se velmi snaživě motala všem pod nohy.

Uherský Ostroh, malebné slovácké městečko, tenkrát obkroužené řekou Moravou a jejími mrtvými rameny a bažinami, což vše vzalo za své v době socialistické meliorace – nemohu soudit, zda dobré či špatné – spojené s typickou moravskoslováckou dědinou, Ostrožským Předměstím, rodištěm mého pozdějšího spolužáka v Moravských Budějovicích Jiřího Javorského-Raoula, nádherným železobetonovým mostem, bylo pozoruhodnou enklávou tolerance náboženského a etnického soužití. Uprostřed katolického Moravského Slovácka žila poměrně velká skupina židů. Měli svou synagogu, obecně nazývanou Templ, svou Židovskou uličku, na jejímž rohu bylo výstavné železářství pana Adlera; jeho dcera Hana patřila mezi mé kamarádky. Pokud vím, celá rodina zahynula v Osvětimi. V samotném zámku byla velká modlitebna evangelíků a v Ostrožském Předměstí na břehu potůčku Okluky žil cikánský rod Holomků. Myslím, že brněnský romský aktivista pochází právě z této rozvětvené rodiny.

Můj první školní den byl poznamenán, jako u většiny dětí třiatřicátého ročníku, tragickou historickou událostí: 1. září 1939 napadlo nacistické Německo Polsko a začala druhá světová válka. Nabízí se obehrané klišé, že skončilo šťastné dětství – jenže my jsme vlastně žádné šťastné dětství neměli, pokud mezi ně nepočítáme chvilky relativního klidu. Nikdy nezapomenu na mobilizaci v roce 1938 – až do rána svítil celý dům, naše auto bylo plně k dispozici a když se v něm odvezl na nádraží náš šofér, řídil je tatínek sám. Měli jsme tenkrát poslední model Chryslera pro šest lidí – tehdy se jich do něj vměstnalo mnohem víc. V pětačtyřicátém roce v něm odjeli domů rudoarmejci, kteří jej považovali za válečnou kořist. Pamatuji se i na návrat našich vojáků z pohraničních pevností; to už jsme měli plný dům těch, kterým se podařilo z našeho pohraničí uprchnout. Náš řidič se také vrátil; jako dnes si na něj pamatuji, měl československou uniformu a přivezl mně pohádkovou knížku, kterou našel v opuštěném domě, v němž jejich jednotka nocovala.

Knížka se jmenovala Svět kouzel a divů, napsal ji pan Martínek a já ji mám dodnes. Prošla rukama nejen mých dětí, ale i mých vnoučat. A pak se odtrhlo Slovensko a přišel 15. březen 1939 – zábor zbytku historických zemí, vytvoření Protektorátu Čechy a Morava. Najednou jsme byli téměř pohraniční obec, opět byl plný dům Čechů, tentokrát prchajících ze slovenského státu, a po hlavní silnici našeho městečka valili němečtí vojáci sudy. Padal sníh, bylo sychravo a já nechápala, proč nemají v takovém počasí rukavice? Hitlerova wehrmacht seděla na zídce našeho plotu a dýchala si na zkřehlé ruce. Přiznám se, že mně jich nebylo líto. Začátek druhé světové války, spojený s prvním dnem školy, byl vlastně velkou úlevou. Ti mrznoucí vojáci, valící holýma rukama ve sněhové plískanici sudy, přece nemohli zvítězit!

Těsně před válkou, v roce 1937, koupili mí rodiče malé lesní hospodářství u Moravských Budějovic. Matka prodala statek na Hané, který dostala věnem a do té doby byl pronajímán, něco měli naši našetřeno a jednou třetinou se zadlužili. Dluh jsme zaplatili k 31. prosinci 1947 a v květnu 1948 nám byl majetek znárodněn. Otce vedlo ke koupi několik důvodů: jednak vždy toužil po tom, aby on, šesté dítě na hanáckém gruntu, mohl také hospodařit na vlastním, jednak měl konečně vytouženého dědice, tedy mě a v neposlední řadě věděl o mém chatrném zdraví a chtěl, abych mohla prožít svůj život ve zdravém lesním prostředí. Myslím, že jen díky jeho úzkostlivé péči o mé zdraví – již zmíněná dětská lékařka, až do války každoroční několikatýdenní pobyty u moře, časté zájezdy do hor, na Javořinu, kde bylo plno loveckých chat a v jedné z nich, v Kamenné boudě, stojící po pravé straně cesty, vedoucí na vrchol Javořiny, jsme bývali pomalu tak často, jako v samotném Ostrohu – mně pomohlo přežít v relativním zdraví čtyřicet let uprostřed stále se zhoršujícího pražského ovzduší. Mimochodem – z Kamenné boudy je lesní zkratkou „coby kamenem dohodil“ do Strání, v němž později působil Mirek Kapinus.

Když otec koupil les v Ohrazenicích, postavil tam na tehdejší poměry komfortní dům, kterému se začalo říkat vila. Na podzim v roce 1990, když jsem se přijela na svůj majetek podívat, zjistila jsem, že se o ní mluví jako o Šmerkově vile. Po mém prohlášení, že já jsem Šmerková, nastalo tenkrát mezi přítomnými lesáky ticho. Nikdo z nich už vlastně nevěděl, proč se tomu osamělému stavení vedle ohrazenické hájenky takhle říká. Nebyla to přece žádná vila, každý druhý vesničan měl už daleko honosnější stavení, ale našemu domku se říká vila dál a stal se opět mým domovem. Stavěl jej pan stavitel Svoboda a je věrnou miniaturou jeho opravdu velké a honosné vily v Moravských Budějovicích. Když jsme se v roce 1945 přestěhovali definitivně do Ohrazenic, pronajal tatínek byt v Moravských Budějovicích, a to přímo

Sextánka Věra Šmerková

naproti této vile. Na začátku devadesátých let – jsem ji marně hledala; na jejím místě stojí nevzhledná tovární hala.

V Moravských Budějovicích jsem prožila čtyři roky, které patří k nejkrásnějším a nejrozporuplnějším v mém životě. Nebylo to jen tím, že se v nich měnilo složité dětství v ještě složitější mládí a byly nám kladeny otázky, na jejichž odpověď nikdo z nás neměl dost znalostí, zkušeností a v mnoha případech i odvahy. Poprvé v životě jsem si začala uvědomovat, že prožitky a zkušenosti mého dětství nepatří k nejběžnějším. Velkou roli hrál i věkový rozdíl mezi mnou a mými rodiči, takový, jaký je dnes mezi mnou a mými vnuky. Chyběl mně onen věkový mezičlánek, neznala jsem denní starosti všedního života, nebylo mně dopřáno prožívat radosti a starosti většiny těch, kteří žili kolem mě. V sobotu jsme odjíždívali do Ohrazenic a vracívali jsme se až v neděli večer. Pokud jsme strávili v Moravských Budějovicích i neděli, bylo to výjimečné a obvykle z mé strany vyplakané a vyvzdorované. Otec byl velmi pracovitý, jeho splněný sen mít své vlastní, byť malé lesní hospodářství, jej plně pohlcoval. Snil o tom, že přikoupí zemědělskou půdu, rozšíří les, že vystuduji vysokou školu a stanu se lesní inženýrkou – ale já měla jiné sny, jiné představy o životě. Doslova jsem ležela v knížkách, četla jsem, co mně přišlo pod ruku, prožívala jsem své první lásky, konflikty, chtěla jsem se vyrovnat ostatním – ale jak? Ani v učení jsem nijak nevynikala, spíš jsem stále nemohla dohnat handicap minimálních znalostí, nabytých v protektorátní „druhé hlavní“ s těmi, kteří byli přijati do primy po několikadenních těžkých zkouškách a patřili bezesporu k nejchytřejším z nás. Chodila jsem na soukromé hodiny matematiky a latiny; matematiku jsem nakonec zvládla tak, že jsem z ní dobrovolně maturovala a to u nejobávanější, ale také nejspravedlivější a nejlepší profesorky v Brně, u doktorky Marty Chytilové. Ještě o ní bude řeč. Zato latina byla pro mě stále „španělskou vesnicí“. U maturity jsem z ní málem propadla.

Se svým budoucím manželem jsem se seznámila v redakci Rovnosti v Brně při pověstné Šlingově akci „Květen měsíc mládeže“ na jaře roku 1950. „Uvrtala“ mě do toho Milena Svitavská. To jsem už chodila na III. RG (Reálné gymnázium) v Brně, a to do stejné třídy se svými spolužačkami z moravskobudějovického gymnázia, které přišly do Brna o nějaký rok dříve: s Milenou Svitavskou a Lídou Smetanovou. V téže třídě s námi byla ještě

jedna „moravskobudějovičačka“, Eva Svobodová. Později jsem se s ní potkávala v Praze. Lída chodívala denně na několikahodinové rehabilitační cvičení do nemocnice; bydlela se svou ovdovělou matkou ve dvou místnostech v podnájmu asi pět minut od našeho bytu; naše přátelství navázalo tam, kde se přerušilo, a pokračovalo s malými či většími přestávkami až do roku 1990. Když teď o tom zpětně uvažuji, je až s podivem, jak právě společenský převrat roku 1989 ukončil anebo naopak navázal mnohá přátelství. Ne kvůli politice, ale pro nový životní styl, pro nově či opětně nastolené hodnoty – pokud ovšem právě životní styl a jeho hodnoty nejsou podstatnou částí politiky samé. Milena Svitavská žila tenkrát na výsluní. Její otec se stal po roce 1945 bezpečnostním referentem Zemského národního výboru; v květnu 1950 byl předsedou KNV. Svitavští bydleli ve vládní vile v Pisárkách a měli k dispozici místa v lóži Janáčkova divadla. Toho jsme my, studentky, plně využívaly a mohu říci, že tolik divadelních představení v tak krátkém čase jako tenkrát jsem viděla až v letech 1978-89, kdy jsem – vyloučená členka KSČ a vyloučená členka Svazu československých novinářů – pracovala jako náborová referentka v Divadle S. K. Neumanna v Libni (dnes Pod Palmovkou). Ale zpět k Mileně: v oktávě, tedy v roce 1951 (nebo už na podzim 1950 ?) byl zatčen nejen tehdejší první tajemník KV KSČ Šling, ale i řada dalších vysokých krajských funkcionářů, a vše se nebezpečně přibližovalo i k Mileninu otci. A zde musím vzpomenout na nesmírně lidské jednání profesorů, zvláště pak třídní profesorky Dr. Marty Chytilové; zasadila se o to, aby Milena nemusela nějaký čas chodit do školy, a celou třídu požádala, abychom se k Mileně chovali šetrně a přátelsky. Bylo to statečné a výchovné víc, než jsme si tenkrát uvědomili. Nakonec to dopadlo pro Mileninu rodinu dobře. Karel Svitavský byl přeložen na nějaký málo významný úřad a rodina se přestěhovala do Masarykovy čtvrti. V září 1951 byla Milena mou svědkyní na svatbě, ale předtím jsme ještě společně i s Lídou v jedné trojici odmaturovaly: Smetanová, Svitavská, Šmerková (Eva Svobodová končila gymnázium v Hradci Králové, kam byl její otec přeložen). Pokud se týká maturit – v roce 1951 nebyla na III. RG k maturitě připuštěna pouze jedna dívka, a to z naší třídy, jejíž tatínek emigroval do Itálie. Vzbouřili jsme se, celá třída protestovala a manifestačně jsme neuspořádali obligátní maturitní večírek s kantory, ale provokativně jsme se sešli právě u oné, k maturitě nepřipuštěné spolužačky. Kantoři, včetně již zmíněné třídní doktorky Chytilové, nás plně chápali. Později, už v Praze, kde doktorka Chytilová pracovala ve Výzkumném pedagogickém ústavu (matematika a fyzika) a já se s ní několikrát sešla, mně to prozradila, včetně toho, jak složité to vše pro ně bylo.

Po svatbě jsme s manželem, též čerstvým a jen o dva roky starším maturantem, odjeli do Prahy, rozhodnuti dobýt svět a položit si ho k nohám.

Přitom jsme neměli ani kde bydlet; první rok jsme spávali v kuchyni na gauči v jednopokojovém bytě písařky Zemědělských novin, kde byl manžel redaktorem. Já jsem se doslova vnutila do jinonické Waltrovky – tehdy Motorlet, n.p., závod Jana Švermy, kde se vyráběly supertajné a supersuperpřesné motory pro MIG 15. Vnutila říkám proto, že tamější závodní lékař mě nechtěl přijmout pro můj špatný zdravotní stav; teprve od něj jsem se dozvěděla, že dýchám pouze jednou plící. Ale já jsem stála na svém. Umínila jsem si, že do továrny půjdu a že poznám onu glorifikovanou dělnickou třídu v praxi. Zalhala jsem, že bezpečně přeplavu Vltavu, a dosáhla jsem svého. Myslím, že to bylo velmi šťastné rozhodnutí. V jinonické Waltrovce byla tehdy shromážděná dělnická elita. Práce na proudových motorech vyžadovala práci přesnou na několik setin milimetru a umění řemeslné šlo ruku v ruce s přesným myšlením vůbec. Zažila jsem tam stávku v roce 1953 (nebo 54 ?) kvůli špatně propočteným mzdám, která však měla přímou návaznost na měnovou reformu, a protože šlo o migy, dělnictvu se co možná nejvíc vyhovělo. Pracovala jsem na revolverovém soustruhu – v řadě vedle mě pracovala i Rita Budínová, známá po roce 1989 jako čs. velvyslankyně v USA Rita Klímová, s níž jsem se spřátelila. Naposled jsem ji viděla dva měsíce před její smrtí, na její chalupě u Telče. V listopadu 1989 jsme stály vedle sebe v Melantrichu za pověstným balkónem a obě jsme plakaly radostí. Já tam byla proto, že manžel už tehdy směl pracovat v Ahoji jako jazykový redaktor (po roce 1968 jsme měli oba novinařinu zakázanou a manžel byl dělníkem v plynárně), a ona provázela ministra zahraničí z roku 1968 Jiřího Hájka.

V jinonické Waltrovce jsem vstoupila do KSČ a začala jsem pracovat v závodním časopise. Byl mně i přidělen byt: domeček o dvou místnostech bez předsíně a jakéhokoliv příslušenství, půl metru zakopaný v zemi, s malinkou půdičkou a s dehtovou střechou, kterou pršelo – ale byl to byt. Tekoucí voda bez odpadu byla obrovským přepychem. Domeček byl součástí oněch příslovečných košířských domků, které chtějí někteří rádobypamátkáři zachovat. Prosím – ale jen jako Zlatou uličku na Hradě – bydlet se v těchto slepeninách opravdu nedá.

Nicméně – naše první dcera prožila své nejútlejší dětství právě tam a až po porodu druhé dcery dostal manžel – tehdy už důstojník Čs. armády – kancelářské místnosti armádního časopisu Zápisník agitátora na Karlově náměstí, které jsme na vlastní náklad mohli přeměnit na byt. To už jsem byla redaktorkou tohoto vznešeného nesmyslu; v roce 1957 jsme jej přeměnili na první poúnorový magazín Zápisník, který vycházel až do začátku devadesátých let. Byla to tehdy vzrušující doba: na 20. sjezdu KSSS měl Chruščov svůj památný projev o sibiřských mučírnách, překračování zákonnosti a, i když řekl málo, bylo to na tehdejší dobu hodně.

nouškem. A položila jsem mu tuto otázku:

„Soudruhu podplukovníku, mohl být generál Píka na základě důkazů, tehdy před dvaceti lety předložených, odsouzen k trestu smrti?"

ODPOVĚĎ: „U procesu s generálem Píkou před státním soudem v roce 1949 překvapí každého právníka především hrubé porušování základních zásad trestního procesu. Především při provádění důkazů. Proč byly v tomto řízení – zejména šlo-li o hrdelní trestní věc – porušeny tak hrubě zásady ústnosti a bezprostřednosti dokazování před soudem? Proč například svědkové, jako Patrus a ing. Luskač, tak důležití svědkové z hlediska obžaloby, nebyli slyšeni přímo

dívě. Komunistické přesvědčení u prokurátora i soudce anebo u u pracovníka Bezpečnosti nelze přece ponižovat na primitivní byrokraticko-sektářskou podezíravost k ostatním a na rozněcování hysterie vůči nim. Naopak, komunistické přesvědčení u takového pracovníka musí jít ruku v ruce se smyslem pro nejvyšší etické hodnoty, pro spravedlnost a humánnost, pro objektivní pravdu a právní kulturu. Stručně to lze uzavřít tak, že řídí-li se prokurátor, soudce či pracovník Bezpečnosti komunistickým přesvědčením, pak důsledkem nikdy nemůže být porušení socialistické zákonnosti, nýbrž její přísné a neúchylné dodržování."

Proces s generálem Píkou v letech 1948—1949 byl patrně jedním z prvních, ne-li vůbec prvním v řadě nezákonných

A proto ještě poslední otázku dr. Janouškovi:

„Kdyby se dokázalo, že šlo o úmyslné zabití, tedy o vraždu, a ne o justiční omyl – kdy by mohl být tento zločin promlčen?"

ODPOVĚĎ: Odpovídám na otázku tak, jak je položena. Nechci a nepřísluší mi rozhodovat o vině konkrétní osoby. To podle našich zákonů patří jedině soudu. Obecně však lze ve stručnosti říci, že vražda prostá, spáchaná za platnosti trestního zákona z roku 1950 a dříve, se promlčuje po uplynutí deseti let. kdežto vražda kvalifikovaná, to je spáchaná za zvlášť přitěžujících okolností, se promlčuje po uplynutí dvaceti let. Záleželo by tedy na tom, zda by soud posoudil vraždu jako prostou, či kvalifikovanou. Uvažuji-li však mimo

K VRAŽDĚ GENERÁLA

Manžel byl vypoklonkován z armády, protože prosazoval svolání mimořádného sjezdu KSČ, stal se spoluzakladatelem časopisu Mezinárodní politika, později přešel do komentátorského oddělení Čsl. rozhlasu a z něj do Tvorby.

Já jsem koncem roku 1959, po skandálním výstupu se šéfredaktorem Dr. Codrem (po r. 1968 šéfredaktor Květů) odešla do Vlasty. Z té jsem musela v roce 1970 odejít kvůli srpnu 1968 a hlavně pro svou posrpnovou činnost – např. jsem 1. února 1969 pod svým jménem uveřejnila ve víkendové příloze Mladé fronty článek *K vraždě generála*, kde jsem poprvé a na třiatřicet let naposled uveřejnila fakta o vojenském prokurátorovi z procesu proti H. Píkovi Karlu Vašovi, který se dostal před soud za to, o čem jsem psala už v roce 1969, až v roce 2001. Tři roky jsem nezavadila o práci; byla jsem na seznamu těch, kteří nesměli být nikam přijati ani jako uklízeči. Pak jsem se protekčně dostala jako fakturantka do Pražské stavební obnovy – netušila jsem, že se mně toto vlastně už třetí řemeslo (soustružnice, novinářka, účetní) bude jednou hodit v restituovaném lese v Ohrazenicích. Čekalo však na mě ještě jedno „povolání" – náborářka v libeňském divadle, jak jsem se už zmínila na začátku. A tím se kruh uzavřel.

Svět jsme nedobyli, nepoložil se nám k nohám. Ale sami jsme se postavili na vlastní nohy, šli jsme životem jak nejlépe jsme uměli a snad jsme nikomu neublížili. Shakespeare říká v Králi Janovi tuto moudrou větu: *Jen ten je bastardem, kdo nezná mravy doby své*. Snad – snad jsme je znali i ctili. Nezahrabali jsme se do ulity, do závětří, nesnažili jsme se jen přežít. Žili jsme naplno. Bez pauzírování.

S „novinařinou“ začínal už v sekundě

Vladimír Vrána, *7.8.1932, Martínkov, †1992 (?), Praha

Seděl jsem vedle Vladimíra v jedné lavici v primě a sekundě. Vzpomínám si, že už někdy na začátku sekundy začal „vydávat“ své vlastní „třídní noviny“. Byl to jen oboustranně popsaný list papíru, „tištěný“ na psacím stroji s průklepem. Vycházel v několika exemplářích, které po třídě kolovaly. List obsahoval zprávy ze školního života, ale také krátké úvahy, které Vladimír podepisoval pseudonymem *Anarv*. Po válce odešel do Znojma, kde dokončil studium na gymnáziu a na čas se mi ztratil z očí.

Setkal jsem se s ním až na začátku šedesátých let v Praze. Vlastně jsem ho v prvé chvíli vůbec nepoznal. On se ke mně okamžitě hlásil, oslovoval mě Milane a já několik vteřin tápal ve své mysli, kdo ten holohlavý muž, který hovořil tak zasvěceně o gymnáziu v Moravských Budějovicích a jehož hlas jsem důvěrně znal, vlastně je. Vladimír už pracoval v redakci Večerní Prahy a nadšeně hovořil o své novinářské práci, já mu zase vyprávěl o svých výzkumech. *„Kdybys měl pro mě nějaký novinářský tip, nezapomeň mi zavolat do redakce,"* loučil se se mnou na dalších deset let.

Podruhé nás náhoda svedla dohromady někdy uprostřed sedmdesátých let. Byl jsem se svou manželkou na nějakém filmovém představení a shodou okolností se vedle nás posadil Vladimír se svou mladou přítelkyní. Tentokrát jsem ho poznal dříve já a k jeho překvapení jsem ho v šeru biografu pozdravil a oslovil křestním jménem. Oba jsme měli z náhodného setkání radost. Dozvěděl jsem se, že ho z Večerní Prahy po roce 1968 vyhodili a že nyní pracuje u státního podniku *Ovoce a zelenina*. Vzpomínali jsme na studijní léta, na jeho „novinářské“ začátky v sekundě a Vladimír se netajil tím, že je velmi nešťasten, že mu bylo odepřeno dělat to, co si přál dělat po celý život, co dělal s velkou láskou a co ho doopravdy bavilo. *„Víš, nejhorší je pro mě vědomí, že se už nikdy v životě k novinařině nedostanu...“* To byla jeho poslední slova před rozloučením a vlastně i poslední slova, která jsem od něho uslyšel.

Když jsme začali shromažďovat materiál pro tuto publikaci, pátrali jsme po jeho adrese. Informace, které jsme získali, ale nasvědčovaly, že Vladimír už zemřel. Obrátili jsme se na Syndikát novinářů České republiky, abychom se dozvěděli o jeho osudu něco více z archivu, ale, bohužel, ani tam jsme neuspěli. Nakonec jsme vypátrali jeho redakčního kolegu z Večerní Prahy Františka Kauckého. Ten potvrdil, že Vladimír už není mezi živými a přislíbil, že o něm napíše.

Milan Krejčiřík

Novinář

František Kaucký

Vladimír Vrána nastoupil zcela posedlý novinařinou do Večerní Prahy poněkud později – v době, kdy si list už získal na popularitě. Moravský chlapec – rodák od Znojma – se brzy zbavil neznatelného dialektu. Velmi rychle zapadl do „klanu“ vnitropolitické rubriky. Místo přijal, přestože mu redakce nemohla zajistit ubytování. Bydlel všelijak, až časem získal starší garsoniéru Ve Smečkách.

Do své novinářské působnosti převzal oblast obchodu a zásobování**;** brzy dokázal, že je redaktor, jakého VP potřebuje: denně zaplňoval stránky řadou informací. Vladimír nebyl právě zpravodajské eso, ani reportér nebo fejetonista, ale k jeho přednostem patřila píle, pohotovost, obratnost, přesnost a spolehlivost: co napsal, měl vždy ověřené.

Zpravodajství VP spočívalo v množství kratších informací a Vláďa rád „přetahoval“. Žertem jsem mu jako vedoucí rubriky říkával, že je epik. Snad denně se mezi námi odehrával stejný dialog: *„Měl jsi udělat jednosloupek a přinesl jsi mi velkej dvoják!“* A jindy: *„Dohodli jsme se na dvojsloupku a tohle je troják!“ – „Tak to dejte jako podval!“*, odmlouval. Debata končívala vždy stejně: *„Vladimíre, máš dvě možnosti – buď to na správnou dimenzi přepíšeš, nebo to zkrátím sám!“* Vždy rukopis vzal a odešel ho „ušít na míru“.

Dovedl ovšem také překvapit. Uvedu příklad jen jeden: celá redakce připravovala rozsáhlou anketu – nepamatuji se už, o čem – a Vláda přišel s požadavkem: *„Budu mít trhák, ale potřebuji si zatelefonovat do Hollywoodu!“* Tvářil se tajemně, jméno dotazované osoby odmítl sdělit. *„Tak jo, když to bude taková senzace,“* souhlasil jsem s transatlantickým (tehdy!) rozhovorem a myslel jsem si – chlapče, vždyť neumíš anglicky... Vláďa však hned sháněl pásmové rozdíly času mezi Prahou a Los Angeles, což je 9 hodin. V noci nešel domů. A hned ráno mi hodil na stůl brilantní odpověď Kim Novakové, americké hvězdy českého původu, a pyšně dodal: *„Předpokládám, že dnes se krátit nebude!“* A jeho trhák vyšel v anketě na čelném místě.

Vladimír byl přátelský a veselý kolega, měl rád společnost. A dobré jídlo. V průběhu několika let se tak stal ze štíhlého mládence poměrně vysoké postavy statný zaoblený chlap. Přispělo i to, že jeho pozdější plavovlasá přítelkyně uměla výborně vařit, a navíc jeho oblíbené pivo při pravidelných posezeních s kamarády v restauraci v Krakovské ulici.

V roce 1968 se hned na začátku událostí – stejně jako všichni ostatní ze zpravodajské rubriky – zapojil s velkým elánem do tzv. Obrodného procesu.

Samozřejmě, že při ruské invazi nechyběl při vydávání ilegální Večerní Prahy. Patřil pak také mezi první, kteří museli redakci opustit. Podařilo se mu uchytit se v tiskovém oddělení Obchodu ovocem a zeleninou, kde přežil dobu temna.

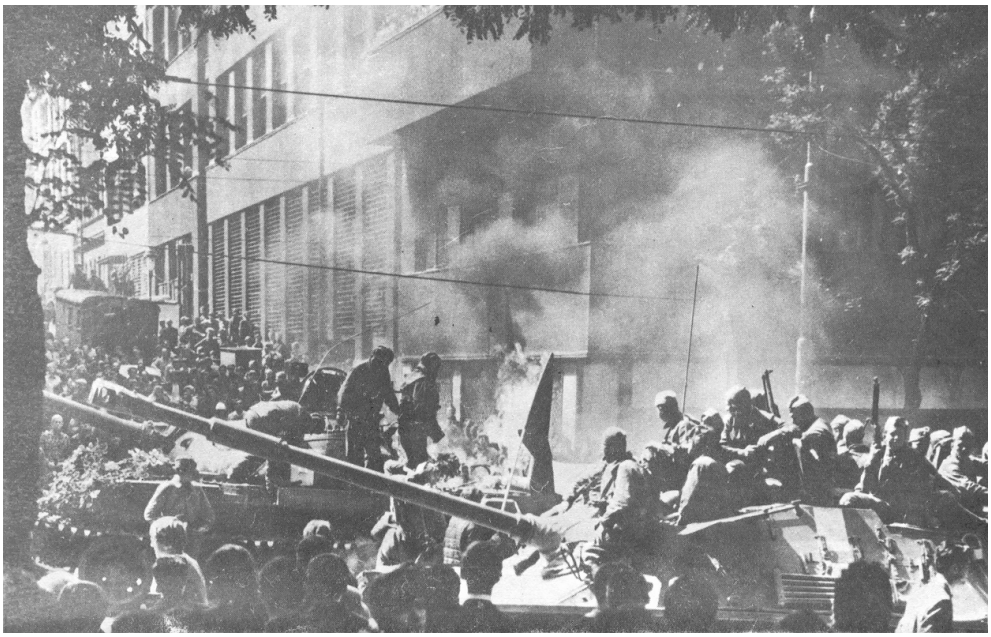

Po pádu totalitního režimu Vladimír hned v prosinci 1989 zorganizoval v Klubu novinářů pravidelná týdenní setkání kamarádů, vyhozených z někdejší vnitropolitické rubriky VP. Přicházeli Jirka Čapek, Vašek Vopička, Franta Větrovský a další, zúčastňovali se i redaktoři z jiných rubrik, také odsunutí před dvaceti léty. Vzpomínalo se na legrácky i průšvihy, i třeba na Jirku Háse a Honzu Nového, kteří se politického převratu nedožili...

Vladimír se vrátil do novin, přesněji do mateřské redakce Večerní Prahy. Žel, ne na dlouho. Opustil tento svět relativně vlastně mladý. A hovoříme-li někdy o redaktoru Vladimíru Vránovi, vybaví se mi takový, jaký byl: vždy s úsměvem.

Dr. František Kaucký byl v roce 1968 ústředním tajemníkem Svazu československých novinářů

Můj život ovlivnila »buržoazní pavěda«

Milan Krejčiřík

Těžkosti světa spočívají v tom, že hloupí jsou sebevědomí a inteligentní plní pochybnosti. (B.Russell)
Největší hloupost je diskutovat o hlouposti s hloupými. (Aristoteles)

Většinu svého života jsem se zabýval výzkumem a významnou roli v něm zaujímaly počítače – a jak se zdá, budou v něm tuto roli hrát až do konce mého života. *Kde to ale všechno začalo? Proč se staly mým osudem právě počítače? Byla to všechno náhoda?* Tyto a podobné otázky jsem si kladl častokrát. O kybernetice jako o vědním oboru jsem se dozvěděl za kuriózních okolností několik měsíců po maturitě na podzim roku 1951. Tehdy jsem ještě nevěděl, že stojím na počátku své budoucí kariéry, a to v oboru, který byl v té době u nás považován za nevědecký, pro vysoké školy byl tabu, a kde jakékoliv bádání se dělo tajně, protože oficiálně bylo zakázáno.

Svůj podíl na tom asi má profesor Rudolf Černý. František Karbaš ho dobře znal z Třebíče, kde ho učil francouzštinu. Měl z něho takový strach, že z obavy, aby snad z francouzštiny nepropadl, odešel raději studovat do Moravských Budějovic. Jenže ironií osudu pana profesora přeložili „za trest“ do Moravských Budějovic. „Tak jste mi nakonec neunikl, Karbaši,“ pronesl žertem, když vstoupil poprvé do naší třídy a spatřil pobledlého spolužáka.

Rudolf Černý nám přednášel klasickou filozofii. Byl velmi inteligentní, hovořil kultivovaně a uměl logicky argumentovat. Mě jednou zaujalo jeho vyprávění o Platonově učiteli Sokratovi, jak Sokrates kladl Athéňanům nepříjemné otázky a zpochybňoval to, co všichni považovali za samozřejmé, jak důsledným kladením provokativních otázek boural stereotypní povrchnost myšlení. Sokrates nepřinášel hotové odpovědi, jen ukazoval, že je nutné si neustále klást nové a nové otázky a hledat na ně nové odpovědi, protože jedině tak se lze alespoň trochu přiblížit k podstatě. Profesor Černý tehdy zakončil své vyprávění větou, o níž jsem zřejmě velmi dlouho přemýšlel, protože si ji přibližně pamatuji dodnes: *„Filozofie v každém z nás začíná až v okamžiku, kdy dokážeme pohrdat autoritami a zpochybňovat jejich dogmata.“* Patrně měl na mysli tu tehdy oficiálně nejvyšší autoritu – komunistickou stranu a marxistickou filozofii. Byl dobře znám svým protirežimním postojem (k velké nelibosti politicky angažovaných profesorů mladé generace). Já jsem si jeho radu o „neúctě k autoritám“ vzal k srdci doslova a v dalších letech jsem nejednu „autoritu“ potrápil ostrým provokativním jazykem a nepříjemnými otázkami, což nemohlo v té době zůstat bez následků.

Po maturitě jsem chtěl studovat na vysoké škole, ale dlouho jsem nevěděl, co bych měl vlastně studovat. K mému rozhodnutí nepřispěly ani psychotechnické testy, jimž jsem se spolu s dalšími spolužáky v oktávě podrobil. Z jejich závěrů vyplynulo, že mám stejné předpoklady pro studium humanitních i technických oborů. Dost jsem tíhnul k přírodovědnému bádání, ale nakonec jsem dal přednost studiu praktického oboru a přihlásil se na stavební fakultu do Brna, kam jsem byl po přijímacích rozhovorech přijat. Prázdniny se pomalu chýlily ke konci, když jsem nečekaně dostal předvolání do Brna. Zde nám bylo oznámeno, že brněnská technika byla zrušena a že v Brně bude možné nyní studovat technické obory pouze na Vojenské technické akademii. Myslím, že jsem podlehl psychickému nátlaku a nakonec souhlasil, že budu studovat na ženijní fakultě, která měla nahradit fakultu stavební. Tak jsem se stal zcela nečekaně a proti své vůli vojákem a už v září jsem oblékl uniformu.

Mezi prvními skripty, která jsme dostali ke studiu, byla brožura z marxismu-leninismu. Při jejím letmém prohlížení, jsem si povšiml odkazu pod čarou k textu, který se vztahoval ke kritice vědy v kapitalistickém světě, označoval tamní vědu za úpadkovou, která nakonec povede ke zhroucení kapitalismu, a vychvaloval přednosti socialistické vědy. Bylo tam napsáno: ***Příkladem úpadku současné kapitalistické vědy je kybernetika – buržoazní pavěda, která se snaží lidské myšlení nahradit strojem***. Dnes už nevím, zda se mi v té chvíli vybavila vzpomínka na Rudolfa Černého nebo na Sokrata, ale docela určitě jsem o té větě silně zapochyboval, dlouho o ní přemýšlel a nakonec dospěl k závěru, že je to hloupost. Proč by měla být kybernetika pavědou jenom proto, že se pokouší nahradit určitou lidskou činnost nástrojem, když to tak lidé dělají od nepaměti?

Na nejbližší přednášce jsem zaskočil přednášejícího profesora otázkou, *proč si myslí, že kybernetika je pavědou*. Začal zeširoka mluvit o degeneraci kapitalistické společnosti a o nevyhnutelnosti úpadku její vědy. „*Neodpověděl jste mi na moji otázku, co je na kybernetice nevědeckého*," namítl jsem, když ukončil svůj obšírný výklad. *„Je to nevědecké už ze samé podstaty problému, duševní činnost přece nelze nahradit strojem, stejně jako nelze vytvořit perpetuum mobile*," snažil se mě odbýt profesor, ale já pokračoval dalšími dotěrnými dotazy, uváděl příklady, kdy jednoduché duševní úkony lidé dokázali nahradit technickými pomůckami, a tak profesor nakonec debatu ukončil ráznými slovy: *„Vy se na ten problém nedíváte »třídně«, protože jinak byste to musel pochopit."* Nepochopil jsem, ale po kybernetice mi v mozku zůstala zřejmě viditelná stopa.

Jakýmsi řízením osudu jsem se, v rámci své specializace na dopravní stavby, dostal v roce 1952 do Prahy na vyčleněnou vojenskou fakultu Vysoké školy železniční. Tato zcela unikátní vojenská fakulta byla oddělena od VTA

z podnětu jejího náčelníka, jistého plukovníka Douska a jeho příznivce – náčelníka VTA, pozdějšího ministra národní obrany B. Lomského. Po dobu své několikaleté existence nepřijímala fakulta nové studenty; svou činnost v Praze ukončila po absolvování našeho ročníku v roce 1955 a přesunula se do Žiliny. Pro mne nastala tehdy zvláštní situace. Na jedné straně jsem byl nesmírně rád, že jsem se dostal do Prahy, protože žít v Praze, to byl můj sen, na druhé straně jsem cítil, že úzká specializace železničního inženýra mi nevyhovuje, a byl jsem si naprosto jist, že v životě budu dělat něco úplně jiného, i když jsem ještě přesně nevěděl, co to bude. Ale zasáhl osud.

Moje drobné spory s vojenskými autoritami přerostly postupně v konflikt, který na konci třetího ročníku vyvrcholil mým propuštěním z armády. Oficiálně to bylo zdůvodňováno mým opakovaným neplněním povinností, ve skutečnosti ale šlo, jak se ukázalo později, o politicky motivovanou osobní mstu. Vše se odehrálo tak rychle, že ani kolegové nestačili zaregistrovat můj odchod. V první chvíli jsem byl tím také trochu zaskočen, ale pak jsem zašel na studijní oddělení Stavební fakulty ČVUT, a tam mě ujistili, že po prázdninách budu zde moci dále pokračovat ve studiu. Musel jsem ale během školního roku vykonat několik doplňovacích zkoušek z odborných předmětů, které na vojenské fakultě nebyly. A právě tehdy, při přípravě na doplňovací zkoušky, došlo k mému druhému setkání s kybernetikou.

Rád jsem tehdy navštěvoval Univerzitní knihovnu v pražském Klementinu. Přitahovala mě ta zvláštní atmosféra historické budovy, procházel jsem jejími tichými chodbami a usedal do studoven nad otevřenými knihami, nebo jsem jen tak prohlížel katalogové lístky a hledal různá odborná témata. A tak jsem zde, čirou náhodou, zahlédl katalogový lístek s heslem *Kybernetika* a za ním odkaz pouze na jedinou knihu: ***Norbert Wiener, Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine*** (Kybernetika neboli řízení a sdělování v živém organismu a stroji). Byl jsem překvapen. Oficiálně patřila kybernetika stále ještě mezi zakázané obory, na školách se nepřednášela, ale zde již měli knihu jejího zakladatele, která vyšla v roce 1948 v Paříži. Pochopitelně jsem si vzpomněl na svoji debatu o buržoazní pavědě s jistým profesorem, jehož jméno jsem už dávno zapomněl, a víceméně ze zvědavosti jsem si knihu vypůjčil do studovny. Tam, vybaven slovníky, jsem se pokoušel alespoň trochu pochopit, o čem tento obor vlastně pojednává, ale moc jsem se svým prvým pokusem neuspěl. Moje znalost angličtiny se tehdy blížila nule, a tak jsem knihu po čase zase vrátil. Prokousal jsem se vlastně jen úvodem knihy, zbytek jsem jen prolistoval, ale jedna Wienerova myšlenka mě tehdy zaujala. Norbert Wiener byl po mnoho let přesvědčen, že soudobá věda má své pevně vymezené oblasti, které dále prohlubuje a specializuje, ale mezi přesně vymezenými oblastmi vědy existuje *„země nikoho“*. O tu věda

neprojevuje zájem, protože není předmětem jejího bádání, ale právě tyto **hraniční oblasti skýtají nejbohatší možnosti pro nový vědecký výzkum**. V této „zemi nikoho“ na pomezí několika vědních oborů vznikla také kybernetika.

Uplynulo pár měsíců. Sledoval jsem nějakou přednášku ve velké posluchárně Stavební fakulty v Trojanově ulici, když za mnou osobně přišel vedoucí kádrového oddělení a požádal mě, abych ho následoval. Ve své kanceláři mě seznámil s posudkem, který na mě poslali vojáci: *Neujasněný vztah k socialistickému zřízení a Sovětskému svazu, studium na vysoké škole není vhodné, dokud neprokáže prací svůj postoj k dělnické třídě*. Byl to ortel. Z fakulty mě ihned propustili. Pokoušel jsem se sehnat si přiměřené zaměstnání, ale posudek mě vždy nakonec dohnal a já posléze skončil na stavbě obytné budovy v Praze v Jičínské ulici.

Je zajímavé, že právě v těch chvílích, kdy jsem byl úplně „na dně“, jsem si uvědomil, co chci v životě dělat. Byla to ode mne asi drzost, ale rozhodl jsem se, že se budu zabývat kybernetikou. Stanovil jsem si to jako svůj dlouhodobý cíl, ale vůbec jsem neměl představu, co budu dělat konkrétně a jak toho dosáhnu. Teď jsem ale musel nastoupit na stavbu, abych se nějak uživil.

Na stavbě v Jičínské ulici mě přivítala zajímavá sestava. Bývalý redaktor Československého rozhlasu Zdeněk Mančal, který v květnu 1945 jako první ohlásil do éteru pražské povstání a volal o pomoc při boji o pražský rozhlas, tady pracoval jako betonář. Bývalý československý diplomat, šedovlasý, usměvavý starý pán, Alexej Steigerhof, nyní přidavač, jezdil s kolečkem a vozil maltu a cihly zedníkům. Pan Nesměrák, bývalý živnostník, majetek mu komunisté zabavili, tady pracoval jako pomocný dělník. Páter Jeřábek, kněz, kterému nebylo dovoleno vykonávat duchovní službu, zde pracoval jako dělník. Mladý inženýr Hanzlík, bývalý pracovník zahraničního obchodu, byl obviněn ze spolupráce s cizím státním příslušníkem a uvězněn. Když se vrátil z vězení, nedostal se do bytu. Manželka si našla jiného partnera, vyměnila u dveří zámek a domů ho nepustila. Zůstal na ulici bez jakýchkoliv prostředků. Bydlel na stavbě v dřevěném provizorním baráku, pracoval jako dělník. Josef Šnejdar, student pařížské Sorbonny, přijel v nevhodnou chvíli domů – zpět do Francie už ho nepustili. Musel na vojnu k PTP a po vojně si našel místo na stavbě jako úkolář. To je těch několik, na které si vzpomínám.

O redaktoru Zdeňkovi Mančalovi se říkalo, že způsobil výbuch pražského povstání 5.května 1945. Při svém ranním německo-českém hlášení času se prý nejprve přeřekl a německé hlášení zkomolil (místo *„Es ist sechs Uhr“* řekl napůl česky a napůl německy *„Je sechs hodin“*) a pak už pokračoval pouze česky. Lidé si to vyložili jako povel „už to prasklo“ a začali se sbíhat k rozhlasu. Komunisté mu později jeho iniciativu nemohli odpustit, protože

povstání vypuklo zcela spontánně, bez jejich souhlasu a do jeho čela se dostali lidé, které tam oni nechtěli mít. Nejprve ho poslali do vězení a když se vrátil, směl pracovat jen jako dělník. Našel si místo na stavbě a už u toho zůstal. Pro něj, pro inteligentního člověka ve středním věku, to byla osobní tragédie. Napřed se mu rozpadlo manželství, pak propadl depresi a alkoholu. Někdy uprostřed šedesátých let jsem se dozvěděl, že zemřel.

Josef Šnejdar studoval nejprve na Baťově škole ve Zlíně a odtud ho poslali na pařížskou Sorbonnu. Nezapřel své organizační a podnikatelské schopnosti. Sešel jsem se s ním v roce 1960 na Stavební fakultě ČVUT v Praze. V té době došlo k mírnému politickému uvolnění, a tak tu studovalo mnoho lidí, jimž bylo znemožněno studium na vysoké škole z nejrůznějších politických důvodů. Josef Šnejdar zde vystudoval a později se stal hlavním stavbyvedoucím na několika významných pražských stavbách. Stavěl např. Kongresový palác, rekonstruoval Národní divadlo (ke stému výročí od jeho otevření) a postavil Novou scénu Národního divadla.

Manuálně jsem na stavbě příliš dlouho nepracoval. Stavbyvedoucí, inženýr Otakar Jelínek, mě okamžitě udělal svým asistentem. Za rok jsem už byl stavbyvedoucím a za další dva roky jsem nastoupil do experimentálního projektového ateliéru na Václavském náměstí, kde jsem měl ideální pracovní podmínky, abych se mohl začít zabývat svým záměrem. Měl jsem volnou pracovní dobu, svoje klíče od ateliéru a mohl jsem pracovat, kdykoliv jsem měl chuť, třeba i v noci nebo o víkendu. To mně maximálně vyhovovalo.

Zde jsem se seznámil s architektem Janem Moučkou, který patřil k mým generačním vrstevníkům. Často jsme spolu debatovali a já jsem si uvědomil, že jemu nejvíce vadí, že v počátečních fázích projektování, kdy se rozhoduje o základním tvaru budovy a jejím uspořádání, se projektant může spoléhat jen na svou intuici, protože neexistují vědecké nástroje, kterými by bylo možné prověřit správnost řešení, tak jako je to možné třeba u stavebních konstrukcí. Debaty s Janem Moučkou působily na mne jako katalyzátor a když jednou padlo v diskusi slovo „kybernetika“, vzpomněl jsem si na Norberta Wienera a napadlo mě, zda právě počáteční fáze projektování nejsou tou „zemí nikoho“, o kterou klasická věda nejeví zájem. Brzy jsme se s Moučkou shodli, že by se dalo jít podobnou cestou, jakou vznikal nový vědní obor – kybernetika. V té době už se o ní začalo nesměle psát. Začali jsme se studiem odborné literatury, vzájemně diskutovali, psali do odborného tisku a zúčastňovali se odborných debat. Protože k prvním aplikacím počítačů patřily různé výpočty (astronomické, ekonomické, elektrotechnické, statické apod.), u odborné veřejnosti převládal názor, že počítače jsou jakési dokonalejší kalkulačky, takže tam, kde není co počítat, nemají uplatnění. Já jsem si ale brzy uvědomil, že tomu tak není, že počítač je zcela univerzální zařízení, které může být aplikováno prakticky ve všech oblastech lidské činnosti.

Jako zaměstnanec Pražského projektového ústavu jsem občas docházel na stavby jako dozor projektanta a řešil tam různé stavební doplňky a změny projektu. Tak jsem jednou přišel na stavbu školy v Sázavské ulici na pražských Vinohradech. Vejdu do stavební kanceláře a vstříc mi přichází usměvavý sympatický muž. Jeho tvář mi byla nějak povědomá. Jako bych se s ním už někdy setkal. *„Dobrý den, já jsem Modrý,“* podával mi svou pravici. Teprve tehdy mi to došlo. Byl to Boža Modrý – legendární československý brankář hokejových mistrů světa z roku 1947. Rychle jsme se spřátelili. Ing. Bohumil Modrý byl skutečný sympaťák, chodil bezvadně oblečen, byl zdvořilý, chováním pravý gentleman, jeho manželka byla Švýcarka.

Na olympijském turnaji ve švýcarském Sv. Mořici (1948) doslal Bohumil Modrý nabídku hrát v kanadské NHL. Po návratu do Československa mu tehdejší ministr informací a nejbližší spolupracovník Klementa Gottwalda Václav Kopecký osobně slíbil, že dostane povolení k odjezdu do Kanady pod podmínkou, že se zúčastní ještě mistrovství světa ve Stockholmu (1949). Bohumil Modrý souhlasil a ze Stockholmu přivezl zlaté medaile mistrů světa. Souhlas k působení v kanadské NHL však nedostal. Údajně by svým pobytem v zámoří „ohrozil bezpečnost republiky“. Na protest proti porušení slibu Bohumil Modrý odstoupil z reprezentace a přípravy hokejového mužstva na mistrovství světa v Londýně se neúčastnil. V březnu 1949 byl ve svém bytě zatčen a obviněn z organizování útěku za hranice. V inscenovaném politickém procesu byl postaven do čela „ilegální skupiny“ a odsouzen k několika letům nucených prací. Komunistické justici vůbec nevadilo, že v inkriminované době, kdy se měl podle klíčového svědka sejít s dalšími členy „ilegální skupiny“, trávil dovolenou se svou rodinou na horách – poslala ho do uranových dolů v Jáchymově.

Jednou mi vyprávěl o těžké práci v jáchymovských uranových dolech. Vězni pracovali v radioaktivním prostředí bez jakýchkoliv ochranných pomůcek. Říkal, že on byl naštěstí mladý a sportovec, tak ty útrapy „jáchymovského pekla“ snášel daleko lépe, než jeho starší spoluvězni. Ale byli tam i intelektuálové, kteří nebyli zvyklí na těžkou fyzickou práci. Ti propadali beznaději a mnozí se z toho psychicky zhroutili. Nikdo jim nepomohl. Byli to političtí vězni, ale jednalo se s nimi hůř než s kriminálníky. *„Víte, někteří z mých starších spoluvězňů jsou už po smrti. Zemřeli na rakovinu. Ale koho dnes zajímá, když zemře člověk kolem šedesátky na rakovinu, co bylo její příčinou? Má někdo odvahu říci, že se komunisté zbavovali svých politických odpůrců tak, že je vědomě posílali na smrt? Já mohu děkovat za svůj život jen tomu, že jsem byl mladý, sportovec, fyzicky a psychicky zdatný, ale co ti nešťastníci, kterým bylo o dvacet, třicet let víc...“*

S Ing. Modrým jsem se ale ještě jednou setkal. Bylo to po několika letech, pracoval jsem už ve Výzkumném ústavu výstavby a architektury na Malé Straně. Jednou odpoledne, když jsem se vracel do práce po nábřeží, jsem ho spatřil už z dálky. Jak jsem se přibližoval, poznal mě také a začal se usmívat. Podával jsem mu vstříc pravou ruku, ale on mi opětoval levou. *„Copak se vám stalo? Nějaký úraz?“* ptal jsem se zvědavě. *„Ale nějak mi ta pravá ruka ochabla. Doktoři si s tím nevědí rady.“*

Vyhrnul si trochu rukáv a bylo vidět, že pravá ruka byla hubená až na kost. Připomínala mi kostnatou ruku vězňů z nacistických koncentračních táborů. Nedokázal s ní hýbat, musel si pomáhat levou rukou. Byl jsem z toho vyveden z míry a on to zřejmě postřehl, protože mě začal uklidňovat: *„Naštěstí je to jen ta ruka, jinak jsem v pořádku. Asi jsem v tom Jáchymově přece jen něco chytil. Snad mě dají doktoři do pořádku.“*

Uplynulo několik měsíců a já zahlédl na zadní straně novin malou třířádkovou zprávičku: *Dne 21. 7. 1963 zemřel Ing. B. Modrý, bývalý hokejový reprezentant.* Bylo mi hrozně...

- - -

S prvým „živým“ počítačem jsem se setkal někdy v roce 1960. Byl to malý počítač LGP-30 o velikosti kancelářského stolu, který používalo americké námořnictvo. Měli ho na Matematicko-fyzikální fakultě Karlovy univerzity v Praze na Malostranském náměstí a já ho měl k dispozici většinou v noci nebo o víkendech. Neměl jsem ale jinou možnost, protože výpočet jedné úlohy na mém matematickém modelu tehdy trval na „elgépéčku“ deset až dvanáct hodin (dnešní počítače by to zvládly za několik vteřin) a kdybych chtěl s ním pracovat přes den, blokoval bych škole celou pracovní dobu. Stávalo se pravidelně, že když jsem vyhodnotil výsledek výpočtu, zjistil jsem, že některá z modelovaných podmínek byla formulována nepřesně, a výpočet musel být další noc opakován. Zpravidla bylo zapotřebí několik probdělých nocí, než jsem se dopracoval k použitelnému závěru.

Kolem roku 1968 byl jeden z mých odborných článků přetištěn v USA a já dostal pozvání na Technickou univerzitu v Dipoli, Otaniemi ve Finsku, kam byli pozváni ještě další tři specialisté z USA a Velké Británie. Jednalo se tam o způsobech matematického modelování nejvýhodnějšího tvaru budovy nebo souboru budov na základě uvnitř probíhajícího technologického procesu.

Do dalšího vývoje ale zasáhly politické události Pražského jara. Na žádost zaměstnanců byly v našem výzkumném ústavu uspořádány „svobodné volby“ do odborové organizace. Každý ze zaměstnanců mohl napsat jméno libovolného spolupracovníka, o němž si myslel, že bude nejlépe hájit jeho zájmy. Tak jsem zcela nečekaně a ze dne na den – **jako nekomunista** – „vstoupil do politiky“. Stal jsem se nejprve členem závodního výboru a po několika měsících jeho předsedou. V krátké době jsem zřídil rehabilitační komisi, která začala vyšetřovat okolnosti politických prověrek, které zde probíhaly v padesátých letech. Rehabilitační komise měla dočasně přístup k části archivních materiálů základní organizace KSČ, a tak se jí podařilo vyšetřit, jak hledání „třídního nepřítele“ v ústavu skutečně probíhalo a kdo o postižených rozhodoval. Zprávu o tom, jak prověrky probíhaly a kdo jimi byl postižen, jsem tehdy zveřejnil. Jeden případ staršího muže, který se celý život živil jako intelektuál a byl komunisty donucen odejít „k lopatě“, skončil tragicky – jeho

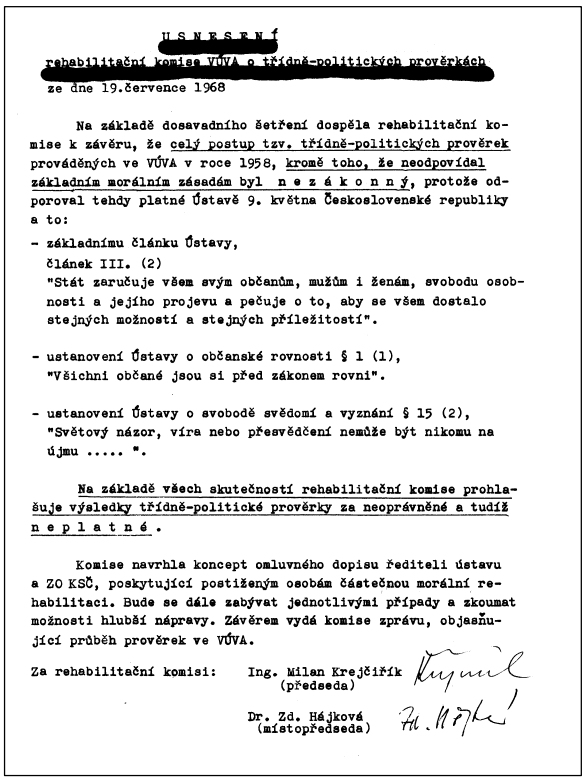

U S N E S E N Í

rehabilitační komise VÚVA o třídně-politických prověrkách

ze dne 19.července 1968

Na základě dosavadního šetření dospěla rehabilitační komise k závěru, že celý postup tzv. třídně-politických prověrek prováděných ve VÚVA v roce 1958, kromě toho, že neodpovídal základním morálním zásadám byl n e z á k o n n ý, protože odporoval tehdy platné Ústavě 9. května Československé republiky a to:

- základnímu článku Ústavy,
  článek III. (2)
  "Stát zaručuje všem svým občanům, mužům i ženám, svobodu osobnosti a jejího projevu a pečuje o to, aby se všem dostalo stejných možností a stejných příležitostí".

- ustanovení Ústavy o občanské rovnosti § 1 (1),
  "Všichni občané jsou si před zákonem rovni".

- ustanovení Ústavy o svobodě svědomí a vyznání § 15 (2),
  "Světový názor, víra nebo přesvědčení nemůže být nikomu na újmu ..... ".

Na základě všech skutečností rehabilitační komise prohlašuje výsledky třídně-politické prověrky za neoprávněné a tudíž n e p l a t n é .

Komise navrhla koncept omluvného dopisu řediteli ústavu a ZO KSČ, poskytující postiženým osobám částečnou morální rehabilitaci. Bude se dále zabývat jednotlivými případy a zkoumat možnosti hlubší nápravy. Závěrem vydá komise zprávu, objasňující průběh prověrek ve VÚVA.

Za rehabilitační komisi: Ing. Milan Krejčiřík (předseda)

Dr. Zd. Hájková (místopředseda)

smrtí. Byla zveřejněna také jména členů prověrkové komise, která o vyhozených rozhodla, a jméno aktivisty, který na průběh prověrek dohlížel.

Na základě odborného posudku právníka vydala rehabilitační komise usnesení, ve kterém prohlásila, že politické prověrky byly v rozporu s tehdy platnou ústavou a byly tedy od samého začátku neplatné. Byla to od nás asi značná odvaha, ale také „drzost“ vydat prohlášení o porušení ústavy, které v právním státě patří ústavnímu soudu, ale v situaci, kdy ústavní soud neexistoval a porušení ústavy bylo zjevné, nám to prošlo. Rehabilitační komise ještě doporučila řediteli a předsedovi základní organizace KSČ, aby se postiženým, případně jejich pozůstalým, za bezpráví omluvili a **oni se skutečně všem písemně omluvili**.

Navzdory sovětské vojenské okupaci Československa se mi podařilo do Finska odletět a semináře na Technické univerzitě v Dipoli se zúčastnit spolu s J. Moorem (USA), R. Mutherem (USA) a B. Whiteheadem (Velká Británie). Bylo to v březnu 1969. V té době se konalo ve Stockholmu mistrovství světa v ledním hokeji. Díky odporu obyvatelstva v srpnu 1968 proti vojenskému přepadení Sovětským svazem získali Čechoslováci u finského obyvatelstva obrovské sympatie, které ještě vzrostly, když se československým reprezentantům podařilo v prvém hokejovém utkání na mistrovství světa porazit Sovětský svaz 2:0. Helsinky ovládla hokejová horečka. Na kdejakém ledovém plácku hráli finští kluci hokej a s naprostou samozřejmostí se oslovovali – pro ně trochu exoticky znějícími jmény hokejistů – Golonka, Holik. Přiznám se, že jsem se v této atmosféře cítil velmi příjemně a byl hrdý na to, že jsem Čechoslovák. Se Sovětským svazem hrálo československé mužstvo ještě druhý zápas v pátek 28. března 1969 a já ho sledoval na finské televizi v restauraci helsinského hotelu Marski. Mezi hosty se brzy rozkřiklo, že v restauraci sedí někdo z Československa. Po skončení utkání (českoslovenští reprezentanti vyhráli 4:3) přítomní hosté povstali a vyjádřili mi své sympatie bouřlivými ovacemi a potleskem.

Keskiviikkona, maaliskuun 26. pnä — 1969 UUSI SUOMI

Tietokonekurssin opettajavoimia tutkimassa harjoitustehtävien tuloksia Dipolissa. Vasemmalta tri J. M. Moore ja Mr. R. Muther USA:sta, Mr. B. Whitehead Englannista ja herra Milan Krejcirik Tshekkoslovakiasta.

UM:n kolmas osuustoiminta-seminaari kesällä

Ulkoministeriö järjestää tänä vuonna kolmannen kerran kansainvälisen osuustoimintaseminaarin kehitysmalden opiskelijoille. Seminaariin kutsutaan 20 opiskelijaa kuudesta Afrikan maasta. Seminaari alkaa 10. elokuuta ja päättyy 31. lokakuuta. Siinä keskitytään liikkeenjohto- ja markkinointikysymyksiin kulutus- ja maatalousosuuskunnissa.

Kurssin johtaa valtiotieteen maisteri Pekka Tuomisto Helsingin yliopiston osuustoimintaopin laitoksesta.

Kauppakamari tukee kioski-asetusehdotusta

Uusi ehdotus kioskiasetukseksi sisältää Keskuskauppakamarin mielestä olennaisia ja oikeaan osuneita muutoksia. Keskuskauppakamari oudoksuu kuitenkin sitä, että asetusehdotuksessa on oppilaitoksissa ja vastaavissa paikoissa sijaitsevien kioskien tavaravalikoimaa rajoitettu. Uudesta ehdotuksesta on jätetty pois lähes kaikki kioskitarvikkeet. — Jos jotkut kioskitarvikkeet eivät soveltuisi myytäväksi oppilaitoksissa, on laitoksen hallinnon asiana tehdä tarpeelliseksi katsomansa rajoitukset, sanoo Keskuskauppakamari.

Perunapulaa ei

J. Moore (USA), B. Whitehead (GB), Milan Krejčiřík a R. Muther (USA)

Návratem do Prahy moje výjezdy na Západ skončily. Obdržel jsem ještě od profesora Jamese Moora nabídku ke spolupráci s Technickou univerzitou v Bostonu, ale to už mi vedení ústavu nepovolilo. Nedalo ani souhlas k jeho velkorysé nabídce, abychom složité algoritmy ověřovali bezplatně na amerických supervýkonných počítačích. Všechny přicházející dopisy mi byly cenzurovány, obsah každého odesílaného dopisu do zahraničí musel být předem schválen ředitelem a nakonec mi byl jakýkoliv přímý kontakt se Západem zcela zakázán. Internet, bohužel, ještě neexistoval.

Skončila krátká etapa mého života, kdy jsem věřil, že stojím na prahu objevu nového vědního oboru, který bude zkoumat závislost tvaru a uspořádání prostoru na uvnitř probíhající funkci. Věřil jsem, že se tento vědní obor vyčlení z architektury a tvar budov a jejich souborů bude možné navrhovat a posuzovat výpočtem podobně jako stavební konstrukce. Této myšlence jsem obětoval hodně sil, ale nový vědní obor nevznikl a já se nestal „Norbertem Wienerem“. Nepodařilo se mi přesvědčit „svět“ ani své kolegy o užitečnosti takové vědy, nepodařilo se mi získat finanční prostředky pro další výzkum. Přesto jsem vděčen osudu, že mi v šedesátých letech minulého století poskytl příležitost se o to alespoň pokusit. Kybernetice, která stála na prahu mého úsilí, jsem zůstal věrný po celý život.

Začal jsem jezdit už jen do socialistických států, ale, upřímně řečeno, mohlo to se mnou dopadnout daleko hůře. Zveřejnění podrobností o politických prověrkách z komunistických archivů a reakce na srpnové vojenské přepadení měly „katastrofální“ důsledky pro základní organizaci KSČ. Zůstali z ní jen dva členové – ostatní byli vyloučeni nebo vyškrtnuti. Protože organizace musela mít nejméně tři členy, tak rychle jednomu z „vyškrtnutých“ členství znovu obnovili. Mělo ale i své pozitivní důsledky. Téměř nikomu se nic vážného nestalo. Pokud postižení zastávali vedoucí funkci v organizaci, byli odvoláni, ale pracovat v ústavu mohli nadále (ředitel ústavu prof. Vladimír Červenka byl odvolán z funkce, ale směl dál přednášet na vysoké škole). Vedoucí funkce ve výzkumných týmech byly všem ponechány. Snad se „normalizátoři“ přece jen trochu zalekli a nechtěli se chovat tak bezcitně a krutě, jako jejich předchůdci z padesátých let.

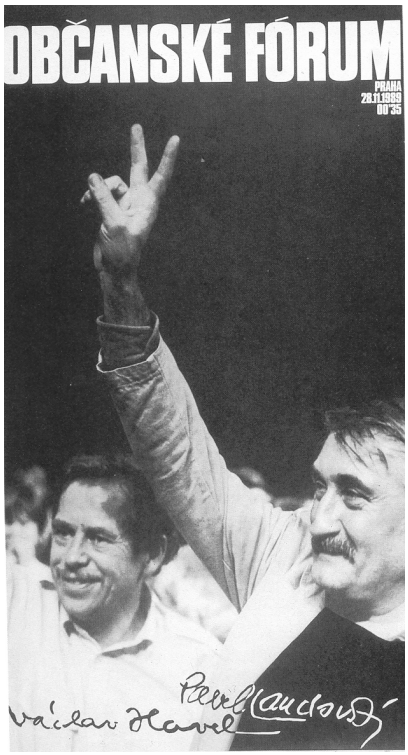

Několikrát jsem byl pozván do Kybernetického ústavu Estonské akademie věd v Tallinnu, kde jsem působil jako expert, ale vůbec nejvíce času jsem trávil v bývalé Německé demokratické republice. Ve srovnání se situací v „normalizovaném“ Československu zde panoval mnohem tužší policejní režim a „míra kolaborace“ obyvatelstva s tamním komunistickým režimem byla také vyšší. Východní Německo bylo „znormalizováno“ už v padesátých letech a nikdy tam nevznikla situace podobná našim šedesátým letům a roku 1968. O to tvrdší a důslednější byl odpor mladé generace proti komunistům v roce 1989. Vedl nejprve k úprku mladých Němců na Západ, k mohutným statisícovým demonstracím a posléze ke zhroucení totalitního režimu. V bývalé Německé demokratické republice mě zastihl i podzim 1989. Se svými německými kolegy jsem se účastnil protestních pochodů se svíčkou v ruce ve staroslavném Výmaru, byl jsem svědkem odvážných politických projevů a bouřlivých debat v protestantských kostelech a spolu se statisíci demonstrujícími Němci jsem v Lipsku křičel: *„Wir sind das Volk, wir sind das Volk.“*

Krátce po mém návratu do Prahy padla „Berlínská zeď“. Československo zůstávalo jednou z posledních bašt „socialistického bloku“, kde byl zdánlivý klid..., ale blížil se sedmnáctý listopad...

Dočkala jsem se svobody a můj sen se mi splnil

Věra Nováková (Sedláková)

Celý život jsem prožila v Moravských Budějovicích a měnila jsem se spolu s nimi. Dnes vím, že je moc miluji a nikdy bych nechtěla žít jinde. Z okna, ze kterého se dívám na Horní náměstí (Náměstí Československé armády), kterým projíždí čím dál víc aut a kamiónů směrem do Znojma a dál, do Vídně, a některá mají možná namířeno ještě dál, vždyť Vídeň je dnes vlastně za humny, se ještě nedávno dívávala moje maminka. Dnes, ve svých 94 letech, to už bez cizí pomoci nedokáže, ale já jí věrně referuji, co právě vidím. Pokud neusíná uprostřed věty. Ženy se v našem městě dožívají vysokého věku. Kdysi, před půl stoletím, se díval z tohoto okna i můj tatínek. To ještě nejezdilo tolik aut, Vídeň nebyla za humny, ale velmi, velmi vzdálená, večery bývaly tiché a vlídné, my mladí jsme korzovali až na Lažínskou a někdy sešli k nám i mí rodiče. Projít se a zavzpomínat. V pětačtyřicátém roce jsme z okna nadšeně mávali Rudé armádě, přesunující se po staré formanské cestě z Vídně do Prahy. Vítali jsme svobodu... O pět let později jsme přišli o dobře zavedený obchod s elektrickými potřebami i o střechu nad hlavou. Tatínek nedovedl přenést přes srdce, že musí platit ve vlastním domě nájem, že to, co mělo jemu a jeho ženě zajistit klidné stáří a dětem budoucnost, mu bylo ukradeno – říkalo se tomu „znárodnění“ – a dobrovolně odešel ze života. Maminka zůstala sama se mnou a starším bratrem. Já jsem absolvovala na moravskobudějovickém gymnáziu tercii a kvartu a pak jsem chodila dva roky do školy pro ženská povolání – Vlasty. Mým snem bylo stát se učitelkou vaření, chtěla jsem studovat dál, ale po otcově smrti se vše změnilo.

Patrně pod dojmem otcovy tragické smrti nabídli tehdejší soudruzi mamince místo vedoucí prodejny Zdaru, která byla na Velkém náměstí (Náměstí míru). Naši prodejnu přebudovali na prodejnu sportovních potřeb, ale v té jsme pracovat nesměly, protože byla přímo v našem „bývalém“ domě. Jaká v tom byla logika, ví jen Pán Bůh. Ale hlavně, že mě nechali u maminky dělat prodavačku – praxi jsem měla z domu, my, děti jsme rodičům v obchodě pomáhaly odjakživa – a tak jsme se uživili. Já jsem pak dva roky při práci dojížděla do Jihlavy do kurzu pro aranžéry.

Když mně bylo dvacet let, provdala jsem se za moravskobudějovického právníka Ladislava Nováka, pozdějšího náměstka ředitele bývalé Smrčkovy továrny na zemědělské stroje, znárodněním přifařené ke Královopolským strojírnám, n. p. Po srpnové okupaci v roce 1968 prohlásil, že dokud Rusové neodejdou, nebude se holit. Zbavili ho funkce, ale v továrně zůstal. Později se začal i znovu holit. Když pak přicházely do módy počítače, začal se o práci s nimi zajímat a nakonec byl jedním z počítačových expertů v továrně.

Nakonec jsme se svobody přece jen dočkali. Přišla až v listopadu 1989. Manžel pomáhal dávat dohromady Sokol, dnes je jeho místostarostou, a jako právník radil, pomáhal a vymáhal restituční nároky každému, kdo jej o radu požádal. O náš majetek se postaral až jako o úplně poslední. Dva roky po svatbě se nám narodila dcera Ladislava a za další tři roky syn Ivoš. Oba maturovali na moravskobudějovickém gymnáziu; syn je inženýr-stavař, dcera si udělala dvouletou nástavbu pro porodní asistentky a dnes má v našem domě prodejnu s textilem.

Já si udělala vedle ní skromný krámek se vším, co bych sama chtěla mít v

domácnosti – od ozdobných svíček přes keramiku, proutěné zboží až po obrázky, malované na dřevě. To už jako důchodkyně, samozřejmě. Posledních osm let před důchodem jsem dělala vychovatelku v dívčím internátu zemědělského učiliště a vypomáhala jsem při hodinách vaření. Postupně jsem absolvovala nejrůznější kurzy a všechno jsem poctivě naučila i své svěřenkyně. A tak jsme batikovaly, drhaly, aranžovaly květiny, pekly perníky. Začala jsem vyrábět různé aranžérské výtvory, zkusila jsem to s ozdobným pečivem, perníčky, slaným pečivem, moravskobudějovické muzeum mně půjčilo různé historické pernikářské formy, nakonec jsem se se svými výtvory zúčastnila i mnoha výstav a dostala i různá ocenění.

Můj sen se mně nejen splnil, ale skutečnost jej i trochu předběhla: už dvakrát si mě pozvaly do Třebíče učitelky a já je učím péct a zdobit slané pečivo a perníky. A ony to zase učí dál...

Setkání po létech

Milan Reichert

Tento příběh se započal ještě na gymnáziu v kvartě v hodině ruštiny. Nikdy jsem ve studiu cizích jazyků nevynikal, sám si o sobě myslím, že jsem na řeči mimořádně hloupý, ale azbuku jsem ve škole zvládl, něco se naučil, měl snahu, takže nakonec mi pan profesor Vandas dal chvalitebnou. (Zkontroloval jsem si to na vysvědčení, ještě je mám *schovaný*!) V dalších letech už to se mnou tak slavné nebylo, ale pořád to ještě jakž takž šlo.

Situace se ale radikálně změnila po odchodu profesora Vandase, kdy jsme dostali na ruštinu nového pedagoga – jistého pana profesora Františka Svobodu. Po „vítězství pracujícího lidu“ v únoru 1948 se z tohoto pana profesora stal Soudruh profesor (to velké „S“ není překlep). Když poprvé vstoupil do třídy, my jsme povstali a on pomalu, plíživým krokem, shrben, dělaje vlevo hleď a zkoumaje osazenstvo třídy, ubíral se ke svému stolku. Vtom jeho pohled spočinul na mně. Zastavil se, chvíli na mne upřeně zíral a pak prohlásil: *„Ty vypadáš na propadnutí !“*

Budu stručný. Od té doby jsem měl v ruštině peklo. Dodnes (!) vlastně nevím proč. Na konci roku to vypadalo se mnou velmi špatně, ale díky ostatním spolužákům a spolužákyním jsem to vždycky nějak zvládnul aspoň na čtyřku.

Blížilo se období maturit, pohnutý rok 1951, komunisté stupňovali boj proti třídnímu nepříteli, Soudruh profesor se činil. Patřil na škole k těm nejhorlivějším a velmi pravděpodobně má lví podíl na nepřipuštění studentů k maturitám z politických důvodů. V naší třídě to byli dva spolužáci – Franta Karbaš a Mirek Šabata. Jejich otcové prý byli „velmi nebezpeční kapitalisté: řezník a kolář“ (Ty uvozovky tam pochopitelně být musí!). Ve druhé oktávě, na klasickém směru, kde byl třídním, nesmělo z politických důvodů maturovat pět studentů.

Na mě si tento agilní soudruh vymyslel jiný trik, se kterým se vůbec netajil. Veřejně před celou třídou opakovaně prohlašoval: *„Ty tu maturitu neuděláš, protože praskneš z ruštiny!“*

Přišel „svatý týden“. Všechny otázky z maturitních předmětů jsme měli v rukou a mohli se tedy důkladně připravovat. Já jsem celý ten týden byl pod dohledem Mirka Šabaty, který vzdor tomu, že měl z ruštiny jedničku, šprtal pečlivě i tento jazyk. Články jsem uměl téměř zpaměti, četl je bez zakoktání, znal perfektně překlad. Takto vyzbrojen jsem vstoupil v odpoledních hodinách do kreslírny, kde se konaly maturity. Zadní část třídy byla zaplněna ostatními spolužáky a jejich rodiči, kteří se přišli na nás podívat.

První předmět, ze kterého jsem skládal účty, byla deskriptivní geometrie. Zkoušející byl pan profesor Nechvátal. Po vytažení otázek jsem řekl, že budu odpovídat hned, bez využití přípravné doby. Předseda maturitní komise, který byl náhodou deskriptivář, si hned přisedl blíže a se zájmem sledoval můj výstup. Druhým předmětem byla fyzika. I zde jsem šel na to bez přípravy a paní profesorka Vlasta Picbauerová, která byla naší třídní a znala dobře můj vztah se soudruhem profesorem Svobodou, tuto skutečnost komisi vhodným způsobem zdůraznila.

No a pak přišla ona ruština. Vytáhl jsem si čísla otázek a soudruh profesor mi s úsměvem podal jakýsi text, abych ho přečetl, přeložil a pak, že se uvidí. To, co jsem obdržel, jsem nikdy před tím neviděl, protože to neodpovídalo tématu vybrané maturitní otázky. Šlo o jakýsi odborný článek, plný cizích, dlouhých, odborných výrazů, které nešly ani pořádně překoktat. Každé slovo jsem četl natřikrát. A zkoušející za každým slovem hlasitě upozorňoval komisi, aby si povšimla, že neumím ani číst.

Pochopitelně si toho ostatní spolužáci v auditoriu ihned povšimli a začali mezi sebou reptat, že je to podraz a podobně. I přítomní rodiče pochopili, že něco není v pořádku, a nechali si to vysvětlit od spolužáků. Šum, který tam vzadu nastal, zesílil a vzbudil pozornost celé komise. Pak nečekaně zasáhl soudruh profesor a všechny spolužáky i rodiče hrubým způsobem vyhnal ze třídy. Když se za posledním zavřely dveře, obrátil se na mne a vyhnal mne rovněž. Co se dálo v kreslírně pak, nevíme, ale trvalo to dost dlouho, než jsem byl povolán zpět, abych pokračoval v maturování – ovšem už ne z ruštiny, ale z dalších předmětů.

Potom jsme seděli na schodech a očekávali výsledky. Po určité době se rozlétly dveře kreslírny, vyřítil se soudruh profesor, celý rudý, minul nás sedící na schodech, pak se otočil, zahrozil mi pěstí a vykřikl: *„Tys mně utekl!“* – a běžel dál po schodišti, až zmizel.

A výsledek? Při hlasování o známce z ruštiny navrhl soudruh profesor pět, ale celá komise jednomyslně čtyři a doporučila mě k dalšímu studiu na vysoké škole. Tak jsem nakonec maturitu udělal. A co bylo dál? Bez velkých problémů jsem dokončil studia na vysoké škole, kde jsem se věnoval slaboproudu. Po promoci jsem dostal umístěnku ve Spojích (dnes je to Telecom), kde jsem na úseku kabelových sítí pracoval až do odchodu do starobního důchodu.

Někdy začátkem sedmdesátých let jsem přijel na jakési technické jednání na Okresní správu spojů do Znojma. V tomto městě také působil výše jmenovaný soudruh profesor, nyní již jako ředitel tamního gymnázia, a také jako nějaký politický funkcionář.

Tehdejší okresní správy spojů měly v čele ředitele a ten měl tři náměstky: technického, ekonomického a poštovního. Ti tři – aspoň ve Znojmě – seděli v jedné místnosti. Já jsem přijel za technickým náměstkem – no, jak jinak.

Když jsem vstoupil do místnosti s pozdravem *„Dobré deň přejó Brňáci!“*, povšiml jsem si, že u toho poštovního náměstka (znal jsem ho ještě z klukovských let, kdy byl poštmistrem na poště, která sídlila v našem domě v Grešlovém Mýtě) sedí soudruh profesor Svoboda a řeší spolu nějaký politický problém. Poté, co mě uviděl, se v jeho řeči začaly objevovat pauzy, zakoktával se, musel se opakovat, a chvíli co chvíli se obracel směrem ke mně, kde jsem s technickým náměstkem vesele projednával detaily svého projektu.

Uprostřed debaty byl technický náměstek odvolán na chvíli k řediteli a já zůstal u konferenčního stolu sám. V tom okamžiku se soudruh Svoboda omluvil poštovnímu náměstkovi: *„Promiň na chvíli!“*, zvedl se a šel ke mně. Já se nestačil divit. Sedl si na volnou židli a bez jakéhokoliv úvodu nebo oslovení mi položil tuto nezapomenutelnou otázku: ***„Můžeš mi to odpustit?“***

Snad mikrosekundy trval můj vnitřní boj: *Mám vůbec nějak reagovat?... Mám se zeptat, co vlastně?... Mám to nějak uhrát bokem?... Mám vůbec odpovídat?...* Zvítězila slušnost a já jsem odpověděl: *„Ale co by, čas všechno zhojí.“* On se ale nedal odbýt a tak se rozvinul následující rozhovor (doslova – nikdy na to nezapomenu):

ON: *Já chci vědět, jestli mi to můžeš odpustit?*
JÁ: *Ale já jsem už řekl, že čas všechno zhojí, a nač tedy vytahovat staré záležitosti, na které jsem už zapomněl.*
ON: *No, to zas neříkej. Tak co, můžeš mi to odpustit?*
JÁ: *Vám tak záleží na tom slově „odpustit“?*
ON: *Ano a moc!*
JÁ: *Tak já vám to odpouštím!*

To, co jsem pak uviděl, lze jen těžko vyjádřit slovy. Jeho obličej se úplně změnil, oči se rozzářily, rty vykreslily nepopsatelný úsměv, ústa vydechla, on vyskočil a uchopil moji ruku, stiskl ji oběma svýma rukama a po několika nadechnutích řekl: ***„Děkuji, Bože, jak já ti děkuji!“***

Co k tomu dodat? Čtenář si jistě domyslí, co více než dvacet let tížilo jeho svědomí. Věřím, že tímto rozhovorem celá záležitost skončila a zůstaly po ní už jen neškodné vzpomínky.

Do Znojma jsem jezdil v té době častěji a občas jsem ho tam potkával. Nikdy se mi ale nepodařilo, ač jsem to chtěl, pozdravit ho jako první. Vždycky na mě už zdaleka volal a zdravil: *„Nazdar, Reicherte!“*

Tak tedy: ***„Dobrý den, pane profesore !“***

Diskvalifikace před cílem

Osudy sedmi vyhozených studentů

Během prohlídky modernizovaného gymnázia v Moravských Budějovicích se obrátili jeho někdejší studenti na zástupce ředitele školy s otázkou, která zněla jako z jiného světa: *„Doslechli se letošní maturanti o tom, že tady, přesně před padesáti lety, zakročil komunistický režim proti sedmi absolventům gymnázia a potrestal je zákazem maturitních zkoušek?“* Náš průvodce – už na pohled nepatří k pamětníkům – s omluvným úsměvem upřímně přiznává, že po půl století ztratila ta událost pro většinu mladých na významu. Tím je téma vyčerpáno; pochopili jsme, že dnešní školství řeší současné problémy, čelí jiným tlakům. Někdy v té chvíli se zřejmě zrodil úmysl vrátit se do minulosti a v širších souvislostech zaznamenat vyprávění spolužáků, do jejichž osudů zasáhla novodobá inkvizice. Bylo jim osmnáct, když se ocitli v nezáviděníhodné situaci: Připomínala rozcestí dvou slepých ulic...

Za »hříchy« otců se trestalo až v osvobozené vlasti

Lubomír Kabelka

Nebyl ten náš ročník nejšťastnější: šli jsme poprvé do školy, když vypukla druhá světová válka, byli jsme čerstvě plnoletí, když v pořadí druhý totalitní režim popravil desítky názorových odpůrců a tisíce jich poslal do vězení, o sedmnáct let později zadusily ruské tanky nadějný pokus o demokratický socialismus v Československu, jako čtyřicátníci, otcové rodin, jsme čelili – každý jak uměl – zvůli normalizátorů. Když jsme se mohli konečně svobodně nadechnout, zbývaly nám pouhé tři roky do šedesátky.

Těch čtyřicet let od Února l948 se ovšem dalo přežít, mít zajištěnu práci, slušně bydlet, pod dohledem se bavit i cestovat, dosáhnout titulů, zbohatnout; značné části mých pragmaticky založených vrstevníků se to zcela jistě podařilo. I můj životní příběh by byl patrně jiný, kdyby ho v samém začátku nepoznamenaly dvě události.

Na sklonku léta roku l938 se maminka vrátila ze Všesokolského sletu se začínajícím zápalem plic a po třech týdnech opožděného léčení zemřela. O necelé tři roky později vtrhlo gestapo do starohamerské školy a uprostřed vyučování zatklo otce. I po šedesáti letech si tu scénu živě vybavuji: Loučili jsme se za asistence netrpělivých gestapáků, naše kuchařka Anežka a starší sestra Pavla s pláčem, já se nepřidal. Snad abych podepřel tatínkův optimismus („*Brzy se vám, děcka, vrátím*“ – konejšil nás s úsměvem), ale myslím, že i v sebeobraně proti projevům soucitu, kterými zase budeme zahrnuti. „*Chudáci děti!*“ – říkávalo se, polohlasně, abychom to neslyšeli. Neměl jsem ta dvě slova rád – instinkt osmiletého kluka odmítal přijmout úděl chudáka – a tak jsem v tu chvíli (říká se jí zlomový moment) vzdorovitě potlačil pohnutí, žaludek sevřený úzkostí a naoko se tvářil, jako by se nic tragického nestalo. Dlouho mi pak přisuzovali schopnost zvládat krizové situace „s klidem Angličana“. Neprávem, byl to jenom dětsky naivní – a zřejmě úspěšný – pokus zamaskovat skutečný stav nitra. (Ta zkušenost mi později v životě přinášela více škody než užitku.)

Bez rodičů

Otec nepřežil roční vyšetřovací vazbu v káznici Breslau a my po jeho smrti vyměnili beskydskou obec pod Lysou horou za nový domov u příbuzných v Jakubově u Moravských Budějovic. Všechno tu bylo jiné, krajina s nízkými výběžky Vysočiny, teplý rybník Vidlák s koupalištěm místo chladné, kamenité

Ostravice, zvučné moravské nářečí místo strohého slezského, třešňový sad a švestky podél lánů obilí, na návsi kluci s hadrovým balónem – byl to zkrátka jiný svět než prostředí poněkud osamělé školy, v níž byl mou hlavní, nedětskou hračkou zeměpisný atlas se zakreslenými liniemi front. I válka jako by tu byla vzdálenější, okupanti v uniformách se objevili jen výjimečně – v roli obchodníků při výkupu koní pro wehrmacht.

V létě roku l942, kdy z Prahy a Lidic doznívaI krutý teror heydrichiády, byla sestra přijata do primy moravskobudějovického gymnázia a rok po ní i já. Nikdo nás nekádroval (ten výraz jako by ani nebyl ve slovníku), neudal, že jsme děti potrestaného nepřítele Velkoněmecké říše!

Za „hříchy“ otců se trestalo až pět let po válce, v osvobozené vlasti, kdy se český národ, jak už má v tradici, začal pronásledovat mezi sebou, tentokrát ve jménu třídního boje.

S Kainovým znamením

Na dávno zapomenutý případ šesti studentů a jedné studentky, kterým komunisté v roce l95l zakázali maturovat, mám osobní vzpomínku. Pro písemku z češtiny (zřejmě nedopatřením nám ji ještě povolili) jsem si vybral poněkud záludné téma o významu korejské války pro světový mír. Profesorka Sobotková po prvním čtení vyzvedla moji práci jako výbornou, ale o pár dnů později mi o přestávce, mezi čtyřma očima a s omluvou sdělila, že klasifikace byla „z vyšších míst“ změněna na známku sotva dostatečnou. Ještě jednou jsme se pak setkali, snad na začátku prázdnin, zastavila mě na chodníku, rozhlédla se, rychle sáhla do kabelky a podala mi čtvrtku papíru – úřední sdělení, čím jsem se provinil. *„Jednou to třeba budete potřebovat“* – řekla a povzbudivě se usmála. (Naše češtinářka prý později proslula stranickou aktivitou, ve vzpomenuté situaci však nezapřela lidský přístup.)

Na rozdíl od čtyř spolužáků, postižených výlučně za rodiče, jejich majetek, politické či náboženské přesvědčení, svoji diskvalifikaci jsem si zčásti zavinil sám: dráždil jsem prorežimní pedagogy polemickým názorem v hodině občanské výchovy, obdivem k „západnímu“ jazzu, pyšnil jsem se obnošeným, barevným kabátem z americké pomoci válečným sirotkům, dával přednost kytaře a trampským písničkám před povinnou četbou pokrokových autorů – jak to všechno muselo kontrastovat s tehdejší budovatelskou rétorikou, častuškami a svazáckými košilemi! Svůj posudek dodala i vesnická organizace z Jakubova, které neuniklo, že „jmenovaný je ovlivněn prostředím reakčně smýšlející rodiny“.

A když už líčím svoji rozporuplnou orientaci, přidám jednu větu z onoho písemného předmaturitního zákazu: *Otec umučen ve vězení za účast v pro-*

tifašistické odbojové organizaci, řízené p r o z á p a d n í londýnskou vládou. Prozíravé oko soudruhů objevilo polehčující, ale i přitěžující okolnost !!

Byla ovšem ještě jedna, možná hlavní příčina mého propadáku: spíše zevnějškem než smýšlením a chováním jsem si vysloužil pověst „páska“, což bylo dobové označení pro mladé lidi, kteří preferují své, zejména módní zájmy a neúčastní se kolektivního života v mládežnických organizacích. Nu a já ten cejch p ř i j a l, zhlédl jsem se v něm, zdál se mi lepší, než úděl chudého chlapce z vesnice, který ve skromném zákulisí za vysněným jevištěm sdílí malý výminek s babičkou, na její přání chodí do kostela a za „byt a stravu“ dobrovolně pomáhá na strýcově statku. (I naše generace měla své sedmnáctileté rebely, myslící více na image než na budoucnost.)

Na vlastních nohách

Rozhodnutí, co dál, bylo rychlé, loučení lehké a cíl jasný. Na Ostravsku, odkud pocházím, nabízejí přece práci na každém rohu i lidem s kádrovými šrámy, budu samostatný, uživím se vlastníma rukama. Myslím, že jsem si tehdy neuvědomoval, že mi právě skončila jedna životní kapitola, poeticky nazývaná pohádkou mládí. Na to, jak hořký byl její začátek, dostala později, v poválečných studentských letech – s nadsázkou řečeno – děj téměř muzikálový. Od dětství mě přitahovaly písničky a od chvíle, kdy jsem v setmělém sále budějovické sokolovny na první svobodné školní akademii uslyšel dixieland oktavánů se zpěvákem Borisem Uhrem, si mě ta rytmická, melodická hudba nadobro podmanila. „Chytal“ jsem ji na stařičkém přijímači, přitahovala mě na taneční parket, provázela studentské lásky, už jako muzikant-amatér jsem s ní trávil šťastné chvíle ve výborné partě kamarádů za pulty swingové kapely… Jak paměť svádí nahlížet na ty časy jako na hry se zpěvy a tanci – a jak milosrdně přikrývá intermezza smutnější...

Když jsem začátkem léta l95l natrvalo opouštěl Jakubov, rodinu, která mi na deset let poskytla domov, kamarády, gymnázium a jeho park, stadión „Na valech“, plovárnu u Vidláku, lány zrajícího obilí, všechna ta místa, která mi přirostla k srdci, osvobodily mě od sentimentálního vzpomínání naléhavé myšlenky na nejbližší budoucnost. Bude příjemná ta svoboda rozhodování o vlastním životě, bude však mít i stinné stránky: hromadné dělnické ubytovny poskytnou sice zaopatření, ale už ne soukromí, přátelsky se tvářící spolubydlící zmizí i s mojí výplatou, ostatně nijak velkou, co taky může chtít pomocný dělník bez výučního listu, s pramalou nadějí na postup?

Nejspíš proto jsem se upřímně těšil na vojenskou základní službu. Zklamala mě, alespoň v prvních několika měsících, kdy jsme byli – jak se nám zdálo – zbaveni všech lidských práv. (Tehdy byl takový výraz tabu, dnes je

„náhradní službou“ naopak zneužíván.) Postupně se však potvrzovalo, že všechno zlé – a tedy i vojenská řehole – je k něčemu dobré. V mém případě uniforma vymazala postavení outsidera z civilu, rychle jsem si osvojil odbornost radisty a pohrával si s myšlenkou, že v té profesi na vojně zůstanu. Dvouleté odloučení bylo zkouškou vztahu k dívce, která na mě čekala v Ostravě a později se stala mojí ženou. A taky přišel nečekaný úspěch – první cena v dopisovatelské soutěži pro vojenský časopis probudila troufalé odhodlání dostat se k novinám jako profesionál!

Po vojně mě ještě přivítali kamarádi ve vítkovické mostárně, ale hned první příležitosti jsem využil; z Egypta se vrátili úspěšní montéři, já jejich zážitky popsal na pokračování pro závodní noviny a v redakci s údivem zjistili, že dělnický dopisovatel píše bez chyb (!). Začínal se rok l956, z Kremlu zafoukal teplejší vítr, i režim u nás se tvářil přívětivěji a jeho rozumnější protagonisté mi dovolili dodatečně odmaturovat. Mělo to pro mě pikantní příchuť – spolužáky v ročním rychlokurzu byli prominentní soudruzi, kteří zastávali vedoucí hospodářské funkce bez středoškolského vzdělání.

Čekalo mě pak deset let života ve šťastném manželství, v zaměstnání, které bylo současně mojí hlavní zálibou. Hodně jsem psal, zajímaly mě sociální poměry, stížnosti drobných lidí, ale i snahy o ekonomickou reformu, procestoval jsem země střední a východní Evropy.

Jednou nahoře, často dole

Srpen l968 mě zastihl v redakci krajského deníku v Ostravě, mezi stoupenci „Pražského jara“ a po prohře Dubčekovců v popředí seznamu kontrarevolucionářů, kteří se „zpronevěřili poslání komunistického novináře“. Odmítl jsem podepsat „Slovo do vlastních řad“ (říkali jsme té poslušné sebekritice „Slovo do vlastní kapsy“) a nečekaje na výpověď, rozloučil jsem se s redakcí a vrátil se mezi dělníky.

Samolibí normalizátoři to vzali jako drzou opovážlivost, urážku stranického majestátu; *o n i* jsou tady od toho, aby vynesli soud nad odpadlíkem, *o n i* rozhodnou o jeho dalším bytí. Teď přešli zlověstným mlčením, že se živím jako řidič dodávky, později, už natrvalo, jako dělník v Nové huti. Jejich „chvíle pomsty“ přišla až za pět let: dcera skončila s výborným prospěchem devítiletku a současně přišlo shora rozhodnutí: v y - l o u č i t z dalšího studia! Zaskočilo ji, že bude muset do učení, ale ještě hůř dopadl ten verdikt na mě, ozvalo se svědomí, zažil jsem přece, jak se dovedou mstít na dětech, a přesto jsem nezabránil dalšímu dědičnému hříchu. Ironií osudu nám Ostrava ukázala dvě tváře: mě vzala na milost a umožnila ukončit střední školu, té mojí nejlepší holce ji ani nedovolila začít! Ale abych

nekřivdil městu – to jen mocná skupina ostravských aparátníků, podporována starými, zasloužilými komunisty, zatočila „po dělnicku“ s protivníky. (O pět let později, po nástavbě s maturitou na knihkupeckém učilišti v Luhačovicích, přijali dceru – víceméně šťastnou náhodou – na filozofickou fakultu Univerzity Karlovy.)

Moje degradace ze začátku sedmdesátých let bohužel neznamenala jen změnu zaměstnání; zasáhla i do soukromí. Existují příklady, kdy se manželství, ohrožená zvenčí, upevní; řeknu-li, že to naše takovou vnitřní sílu nenašlo a po 23 letech skončilo rozvodem, musím vzít větší díl viny na sebe.

Když se nám v druhém manželství v roce l985 narodil syn, nezkalilo mi radost ani pomyšlení, že se ve svých dvaapadesáti nemusím dožít jeho svatby.

Tak mu ji vystrojí moje mladá, praktická žena – říkával jsem s humorem. Oplácela mi stejným tónem:

Abys mě ještě nepřežil!

O pár let později ji osud přišel vzít za slovo. Bylo jí pětatřicet, když diagnóza zjistila první nádor, a dvaačtyřicet, když dobojovala dlouhý, statečný zápas s těžkou nemocí.

Musíš to tu zvládnout…, řekla mi na rozloučenou.

Ještě jedno dilema

Zbývá už jen vrátit se do doby krátce po listopadu l989, kdy se nám – zdálo se mi, že až příliš snadno – otevřela cesta ke svobodě. Dlouho umlčovaní novináři ji přivítali dvojnásob, se zadostiučiněním se vraceli ke svému řemeslu, já vážil všechna pro a proti a nakonec té možnosti nevyužil. Nejspíš celoživotní zkušenosti s politikou způsobily, že jsem se mezi sametové revolucionáře na náměstích a na tribunách nijak nehrnul. Na stránky svobodných deníků už se vrátil jen příležitostný dopisovatel, který se chce kriticky vyjádřit k věcem veřejným. Brzy jsem poznal, jak se mi redakční prostředí za dvacet let půstu vzdálilo – a oč lépe se cítím na odlévárně surového železa nebo na jeřábu v Nové huti. Zbývaly mi pouhé tři roky do důchodu a navíc jsem cítil, že „Pražské jaro“ z roku 1968 nebude mít pokračování.

Už je to uzavřená kapitola. Ta současná je ryze soukromá, především jsem tátou naštěstí dnes už sedmnáctiletého syna, zaneprázdněným dědou dvou vnuků, mužem v domácnosti na plný úvazek i v přesčasech. Bůh věděl, jaký úděl mi má svěřit: jestli se něčeho obávám, pak je to zasloužený odpočinek. Když workoholik ve mně začíná mít navrch, ale i ve chvílích, kdy se do duše vkrádá smutná nostalgie, sahám po stařičké kytaře. Většinou sám, vzácněji v kruhu přátel.

„*Dokud se zpívá, ještě se neumřelo….*“

Životní příběh »třídního nepřítele«

Stanislav Nahodil

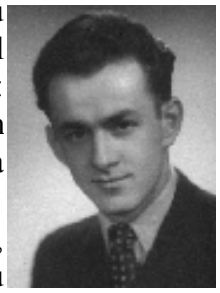

Když vzpomínám na svá školní léta, začnu obyčejně u otcovského výprasku, který mi uštědřil pan řídící Kratochvíl na jednotřídce v Loukovicích. Nutno říct, že zcela právem: Čerstvý prvňáček ve svátečních kalhotách má na samém začátku vyučování způsobně sedět na svém místě a nezápasit se spolužákem pod lavicí!

Trest, který přišel o dvanáct let později, byl úplně jiný, netýkal se ani chování, ba ani prospěchu: když nám v sobotu 30. května l95l, v předvečer „svatého týdne“, třídní profesor František Svoboda rozdával vysvědčení ze závěrečného ročníku, přečetl na závěr několik jmen a suše dodal, že tito studenti už se k ústním maturitám učit nemusí, jsou vyloučeni.

Bylo tam i moje jméno – a myslím, že Svoboda s verdiktem souhlasil, dal mi totiž na závěrečné vysvědčení trojku z ruštiny jen proto, abych při prospěchovém průměru l,46 nemohl aspirovat na vyznamenání.

Rozloučil jsem se v ten den s důvěrně známou budovou a hlavou mi proběhlo, co všechno jsem v ní i mimo ni prožil: v roce l944 třídenní (!) přijímací zkoušky (jeden půlden byl věnován pouze tělocviku), o rok později velká radost, už nás nebude strašit němčina, oslavovalo se osvobození, v rolnických, tedy i v naší rodině ožila naděje, že se poměry vrátí do předválečných kolejí. Jak jsme se mýlili! Za pár let ocejchovali komunističtí mocipáni jako nenapravitelné kulaky i moje rodiče. S trpkostí vzpomínali, jak za války pomáhali potravinami dělníkům z Třebíče a jak ti se k nim teď obracejí zády. Ještě víc překážela totalitnímu režimu strýcova rodina, hospodařící na statku v sousedních Šebkovicích. Antonín Plichta, účastník protinacistického odboje a ještě výraznější představitel odporu proti násilné kolektivizaci, zastupitel za lidovou stranu, hájící náboženské svobody, se jen tak nevzdával…

On i jeho dva synové se stali v roce l95l objektem „účtování” a v souvislosti s tragédií v Babicích byli odsouzeni k trestu smrti.

V dodnes zcela nevyjasněném procesu seděl na lavici obžalovaných i můj starší bratr Jindřich. Vzpomínám si, jak k tomu došlo: toho rána jsme spolu pohrabovali lán po prvním sklizeném obilí a tak jsme si nemohli nevšimnout policejních vozů, přejíždějících sem a tam po cestě kolem nás. Až v poledne jsme se dozvěděli o „masakru“ v sousedních Babicích. Týž den začalo vyšetřování i u nás doma, předvolali každého zvlášť, mně jenom nadávali, ale bratr i otec přišli od výslechu s modřinami na obličeji. Bratra Jindry jsem se

ptal, jestli je do případu nějak zapleten, ale uklidnil mě, že neudělal nic víc, než že strejdovi Plichtovi doručil dopis od jednoho souseda z naší vesnice. S návrhem, že by možná stálo za pokus zmizet „za kopečky“ (vždyť umím trochu německy, trochu francouzsky!), nesouhlasil. Neprovinil se, aby musel utíkat z rodné vlasti. Za tři dny ho večer přijeli zatknout, právě v den jeho 23. narozenin, krátce nato byl obviněn mimo jiné z toho, že se pokoušel v Třebíči vyměnit dolary za koruny (ani neměl představu, jak „tvrdá valuta“ vypadá) a odsouzen na třiadvacet let do vězení. Dodnes mám před očima jáchymovský tábor, když jsme ho přijeli poprvé navštívit; chudák máma trpěla při pohledu na stráže se samopaly, hlídající nízké baráky za ostnatým drátem. To jsem ještě netušil, že brzy budu v podobném prostředí i já…

Cestička k Mayrovce

Co mohlo čekat gymnazistu bez maturity, degradovaného kádrovým posudkem? Krátká brigáda se dvěma spolužáky v ostravských hutích, později, když mi nedovolili pomáhat rodičům na statku (příkaz KSČ: izolovat, přinutit ke vstupu do zemědělského družstva), jsem zakotvil jako dělník-švec v Třebíči-Borovině. Ne nadlouho, na podzim roku l953 mě povolali do vojenské základní služby. Rukovalo se jinak než dnes, na korbě nákladního auta nás odvezli do Jihlavy, odtud vlakem do neznáma, povel k výstupu přišel až na nádraží ve Stochově u Kladna. To už bylo jasné, že jsme „pétépáci“, navíc s přívlastkem „uhlobaroni“. Neodpustím si poznámku, že jsme se hodně lišili od Černých baronů, kteří v podání Miroslava Švandrlíka tak pobavili čtenářskou veřejnost – a doložím to několika zážitky.

Znal jsem do té doby někdejší „Mayrovku“ jen ze smutné hornické písničky, ale ani poté, co tu památnou šachtu přejmenovali na Důl Klementa Gottwalda, se jí neštěstí nevyhýbalo. Několikrát jsem tu i na dole Antonín Zápotocký v Kladně-Dubí pomáhal vyprošťovat zasypané horníky a napočítal při tom osm mrtvých. Těžká manuální práce mi nedělala potíže, už horší bylo prašné prostředí a nejhůř se snášela samolibost nadřízených velitelů. Umínili si například, že se naše jednotka zúčastní spartakiády – a my skutečně v roce l955 na Strahově vystoupili. Diváci tleskali netušíce, v jakých podmínkách ti zdatní vojáci nacvičovali: povinně po práci, tedy i po noční směně pod zemí. Když se nám někdy nedařilo, končili jsme půlhodinovým pochodem po kasárnách, za trest se zpěvem – a když někomu nebylo do zpěvu, ozval se povel *„plížením vpřed!“*, třeba až ke stolům do jídelny…

Ale život v uniformě s černými nárameníky a znakem PTP přinášel – proč to nepřiznat – i příjemnější chvíle. Z civilu jsem si přinesl zálibu i trénink pro fotbal, hokej, šachy a tady byla možnost pokračovat. Zejména na šachovnici se mi dařilo, dokonce jsem úspěšně reprezentoval v Karlových Varech

v utkání s výběrem pražského kraje. Rozkazem jsme byli „přiděleni“ k filmu Rudá záře nad Kladnem (jako dav nezaměstnaných) a Josef Bek nám během natáčení zaplatil pivo (!). O poměrně rychlé adaptaci na práci v dole už jsem se zmínil. Člověk tu postupně s trochou snahy zvládl profese rubač, dřevič, obsluha důlní lokomotivy, cítil jsem se jako vyučený horník s dobrými výsledky, žádný úderník, ale ani žádný ulejvák, my, „kulaci“ jsme to prostě neměli v krvi. A tak mi vlastně ty dva roky pomohly: voják druhé kategorie se ztratil z očí tajemníkům z rodného kraje, našel pochopení u pana Hanuše, ředitele střední školy na Kladně a – stále ještě v uniformě pétépáka – dodatečně odmaturoval. (Moje opakované žádosti do té doby KNV v Jihlavě tvrdošíjně zamítal.)

Návrat do civilu

Vánoce roku l955 jsem tedy už trávil doma mezi svými, v kapse mě hřálo maturitní vysvědčení, ba i vkladní knížka, na kterou mi vojenští páni připisovali část výdělků. Snad nám ty peníze nikdo nezáviděl; z každé výplaty se krom daní odečítaly úhrady za stravu, ubytování, zbytek byl rozdělen na kapesné a vinkulovaný vklad. Teď mi přišel vhod, bude to skromné věno do právě uzavřeného manželství. Rád bych se na tomto místě zmínil o rodičích. Bojovali v té době o holou existenci, bezmocně přihlíželi, jak ztrácejí majetek, vytvářený 300 let poctivou prací předků, jak je znehodnocován neschopnými kolektivizátory, a přesto mi morálně i hmotně pomáhali. Nemenší oporu jsem měl v manželce. Když jsme se poznali, ani ona neunikla pozornosti kádrováků, ani ona nesměla k maturitě na pedagogické škole v Třebíči a nadlouho skončila jako dělnice v obuvnické továrně. Na jejím rozhodnutí spojit život s „třídním nepřítelem“ ale všemocní soudruzi nic nezměnili.

„Ševcovina“ už mě po vojně nelákala, vybírat jsem si však příliš nemohl. Přijali mě nakonec jako normovače v Okresním průmyslovém kombinátu v Moravských Budějovicích a já si brzy uvědomil, že se jako nepopulární úředník mezi instalatéry, švadleny, cukráře a další profese nehodím. Zato se ozvala dávná touha po stavařině! Zkusil jsem podat přihlášku k dálkovému studiu a k mému velkému překvapení mě přijali na stavební fakultu ČVUT v Brně. Ke konci třetího semestru se objevily překážky: delimitace v komunálním podniku, znovu nábor do ostravských dolů, pro které mám přece průpravu. Odmítl jsem a nasměroval se do geologického průzkumu, v jehož službách jsem s vrtaři marně pátral po ložiscích uranové rudy na Vysočině. Kočovný život ovšem ukončil moje nadějné studium a v závěru roku l960 byl zastaven i neúspěšný průzkum.

Ve stejné době hledal stavební podnik v Třebíči technika a ředitel Sluka, starý „baťovec“, mi to místo přislíbil. Jenže – porušil zřejmě zásadu *„důvěřuj,*

ale prověřuj" a za pár dnů musel s omluvou a pravdou ven: nebyl jsem schválen složkami KSČ a ROH, může mi zatím nabídnout jen místo pomocného dělníka. Já souhlasil. Živím rodinu, manželka je s dcerkou na mateřské, zůstanu v místě, budu sice nádeník u míchačky, ale zůstanu ve svém vyvoleném oboru. Bylo to klíčové životní rozhodnutí – od té chvíle jako by mi osud začal být příznivěji nakloněn.

Červená nit se trhá

Přihlásil jsem se k večernímu studiu stavební průmyslovky, pětkrát týdně odpoledne vlakem do Jihlavy, večer nazpět, ráno do práce. Tři roky trval ten běh na dlouhou trať, v jehož cíli už jedenatřicetiletý student podruhé úspěšně maturoval! Už v průběhu studia si mě vyzkoušeli jako stavbyvedoucího na objektech JZD, později jako vedoucího útvaru v zemědělském stavebním sdružení pro třebíčský okres. Dostal jsem se tam do odborného sporu s ředitelem Havlátem. Jako člen revizní komise ÚV KSČ nemohl prohrát s bezpartajním technikem; byl z toho ostrý konflikt, který měl dohru na okresním stranickém výboru. Naštěstí už to nebyl ten sekyrnický orgán z padesátých let, projevila se tu generační výměna, tajemníci Trojan a Šula jednali bez předsudků a uhráli kompromis: nomenklaturní vlk se nažral, nestranická koza zůstala celá, což v mém případě znamenalo, že se po dohodě vyvážu ze sféry Havlátova vlivu a nastoupím jako dokumentarista pro bytovou výstavbu u Stavoinvesty Brno. Po čase mě jmenovali vedoucím třebíčského střediska a v té funkci jsem působil až do srpna l99l, kdy jsem se rozhodl pro předčasný důchod a samostatnou dráhu projektanta – podnikatele.

Pověst politicky nespolehlivého občana, která se jako červená nit táhla bezmála polovinou mého života, vzala definitivně za své v první polovině sedmdesátých let. To si komunisté vyřizovali účty mezi sebou, vítězní aparátníci s ruskými tanky za zády už zase byli sebejistí a svoje včerejší soudruhy posílali do kotelen, za mříže a do vyhnanství, my neangažovaní byli „mimo hru". V té souvislosti musím chtě nechtě vzpomenout na tragikomickou epizodu z počátku let šedesátých: u geologického průzkumu mě tehdy chlapi jako „študovaného horníka" zvolili úsekovým důvěrníkem a nadřízení současně vyhlédli jako směnového předáka. Mělo to jeden háček: parťák měl přístup k výbušninám pro práce pod zemí a aby byl zárukou, že se trhavina nedostane do rukou diverzantům, vyžadovalo se členství v KSČ. Marně jsem odmítal, vysvětloval, že takový návrh nemůže projít. Vytrvale naléhali (máš přece důvěru dělníků!), až jsem jim v jedné slabé chvilce, v hospodě u piva, podepsal přihlášku kandidáta. Když se ta troufalost donesla na OV KSČ, byl z toho poprask, mým neohroženým ručitelům tam umyli

hlavy tak, že se mi měsíc vyhýbali. Za to tvrdé odmítnutí jsem dodatečně soudruhům v duchu poděkoval, po srpnu 68 by se mnou zcela jistě zatočili jako s notorickým pravičákem…

Takto jsem se – trochu paradoxně – dočkal lepších časů zrovna v období tuhé normalizace. Uvedu příklad: v roce l964 jsem se přihlásil s odboráři na zájezd do Erfurtu v NDR. Odpoledne před odjezdem moji účast zrušili, mohl bych prý zběhnout do Západního Německa. Že tu nechávám manželku, dítě, staré rodiče a vlastní domek, jim v té hloupé ostražitosti nedošlo. V roce l978 – světe div se! – mi nikdo nebránil vyjet na týdenní tematický zájezd do NSR, v dalších letech jsem pak bez protekce dostával valutové přísliby a my mohli konečně vlastním vozem cestovat do Švýcarska, Itálie, Rakouska. Co potěšilo ještě víc – dcera byla přijata na vysokou školu v Brně, kde v roce l983 promovala.

Jak bych se z jejího úspěchu neradoval při vzpomínce na všechny překážky, lemující moji cestu za vzděláním – v terénu, u rýsovacího prkna, v praktickém životě. Myslím, že jsem ho nepromrhal, že jsem se snažil – a dosud snažím – být užitečný ostatním.

Navzdory všemu – v mém životě bylo mnoho krásných chvil

Zdeňka Ondrisková (Kneslová)

Na první pohled – a ve srovnání s ostatními stejně potrestanými spolužáky – jsem se s maturitním zákazem brzy vyrovnala: místo přihlášky na vysokou školu – „ohlášky“ na svatbu, místo semestrů – mateřská dovolená. Natruc všem a hlavně sobě jsem se vdala. Dodnes nedovedu pochopit odvahu jak mého prvního, o osm let staršího muže, tak toho druhého, vojáka ze Slovenska, že si mne, „nespolehlivou“ vzali. Ani jsem se tenkrát důvody toho tvrdého kádrového postihu nedozvěděla; zdálo se mi zbytečné po nich pátrat, odvolávat se, asi jsem tušila, že nějaký akční výbor z Jemnice na požádání prostě udělal z mého otce reakcionáře. Co asi napsali? Před Únorem národní socialista, aktivní Sokol, po Únoru se nezapojil, nejde s námi, jde tedy proti nám!

Ještě před tím „výbuchem“ jsem mívala svoje plány, váhala mezi učitelkou a právničkou, ale v posledním ročníku mě představa akademického vzdělání začala opouštět. Nebyli jsme bohatá rodina, otcovo úřednické místo ve spořitelně mnoho nevynášelo; čekala mě tedy zpočátku role přičinlivé manželky, po roce povinnosti matky, po mateřské dovolené snad, když se to podaří, i spoluživitelky rodiny.

Na malém městě byli komunisté neomezenými vládci, v jejich čele zpravidla stáli lidé s nižším vzděláním, zato s vysokými mocenskými ambicemi.

V době, kdy manžel po několika odkladech nastoupil vojenskou službu, žily jsme s dcerkou u rodičů; bez úspěchu jsem zkusila několik krátkodobých zaměstnání a po delším snažení jsem se uchytila v kanceláři automobilových opraven. Pomohl zdejší ředitel, náš soused a dobrý známý. Ale neměla ta „protekce“ dlouhé trvání; pod heslem „dělníci do čela“ začala doba čistek, z funkcí byli odvoláni jak ředitel, tak jeho náměstci a samozřejmě i já, pouhá písařka u mistra. Mohla jsem si vybrat: buď uznat výpověď, nebo jít zametat dílny. Vždycky jsem respektovala otcův názor a i teď dala na jeho radu: *„Nenechej se otrávit, práce jako práce, každá šlechtí, když se dělá dobře!“* A tak jsem běhala s koštětem kolem demontovaných náklaďáků, sypala piliny na olejové skvrny, soudruzi se na mě chodili dívat, jak to „té Kneslové“ jde, já zatínala zuby a měla slzy na krajíčku…

Co bylo ještě horší – přestali jsme si rozumět s manželem. Vídali jsme se málo, po vojně začal učit v Dačicích, snad nás odcizilo i rozdílné společenské postavení, nemělo smysl prodlužovat zcela formální svazek. Po sedmi letech jsme se rozešli. Z manželství mi zůstala dcera s „dědičným hříchem“ po mámě; když chtěla později na školu, důrazně jí to připomněli a doporučili vyučit se tkadlenou v Jindřichově Hradci.

Odjakživa jsem sportovala, cvičila, hrála odbíjenou a hlavně šachy, ty dokonce závodně za jemnický oddíl v krajském přeboru. Ta záliba mě přivedla do styku s mnoha lidmi, bylo mezi nimi hodně přátel, dobrých známých. Měli bychom toho využít – řekli si patrně slídilové z nechvalně známé STB. Šli na to oklikou a úředně si mě předvolali ke kontrole občanského průkazu na Veřejnou bezpečnost do Dačic. Byl to opět táta, který mě podržel a poučil, co se za tím skrývá: Budou chtít spolupráci, připrav se na nátlak a nedej se!

Dva fešní příslušníci v civilu (jednoho z nich jsem potkávala v Jemnici, ale nevěděla, co je zač) se tvářili zaneprázdněně, nechali občanku čekat dvě hodiny na služebně a pak mě doprovodili do dačického zámku. Asi měli v popisu práce vyvolávat stresovou atmosféru, protože neustále odemykali a zase zamykali několikeré dveře, až jsme se dostali do místnosti s jedním stolem, několika židlemi a stolní lampou. Tam se konečně vyjádřili. Měla jsem je průběžně informovat o okruhu svých známých, naslouchat, kde – co – kdo řekne proti režimu a zprávy donášet do nenápadného rodinného domku na okraji Jemnice. Nebude to zadarmo, mají pro mne připraveno dobře placené místo, věčně přece nechci dělat uklízečku?! Když nepochodili, musela jsem vlastní rukou napsat a podepsat prohlášení, že o všem pomlčím, jinak ponesu následky. Můj občanský průkaz je samozřejmě nezajímal.

Pamatuji si, že ve chvíli, kdy mě z toho bludiště odváděli, neměla jsem pocit promarněné příležitosti. Už jsem byla docela zvyklá na svoji práci, blížil se rok l968, optimisté tvrdili, že se režim změní, mluvilo se o socialismu

s „lidskou tváří“… A skutečně se na vedoucí místa postupně dostávali kvalifikovaní, slušní lidé, kteří nehodnotili podřízené jen podle účasti a řečnění na schůzích. Tak se jednoho dne rozloučila s kolegyněmi i „študovaná uklízečka“ a nastoupila do skladu náhradních autodílů.

V té době k nám do dílen chodili na výpomoc vojáci z místní posádky. S jejich velitelem, mladým poručíkem, jsme se zpočátku vídali jen přes okénko výdejny, ale i tak jsme si zřejmě padli do oka a po nějaké době jsem mu velela já. Když jsme se brali, bylo mi třiatřicet, jemu o sedm méně, ale rozuměli jsme si, požádal o propuštění do civilu, zůstal v Jemnici a abych ho, jak říkával, „mala na očiach“, našel si zaměstnání ve stejném podniku. Jako absolvent automobilové průmyslovky v Bratislavě naštěstí nepotřeboval žádnou protekci na místo ve výstupní technické kontrole.

Vedlo se nám celkem dobře, ve svých 36 letech jsem šla na druhou mateřskou dovolenou se synem, o dva roky později se ještě narodila dcera, oba si užili jeslí, abych se mohla vrátit do práce. Už už se zdálo, že jsem se nadobro zbavila kádrového posudku z padesátých let, když znovu zasáhla politika, tentokrát v podobě posrpnové normalizace. A zase se doneslo k manželovým uším: *Udělal chybu, že si vzal tu Kneslovou!*

Mě už sice ze skladu nevyhodili, ale on musel do „dělnického stavu“, k obráběcímu automatu. Moc ho ty jednotvárné úkony nebavily a já se snažila pochopit, že si chodí spravit náladu s kamarády na pivo, jenom jsem ho prosila, ať si dává pozor na pusu, kvůli dětem, jejich studiu. Podařilo se to tak napůl: na nejmladší dceru zbylo zase jenom učiliště v Jindřichově Hradci (už jsme si mohli doma založit malou tkalcovskou manufakturu), zato chlapec mi udělal obrovskou radost, když s vyznamenáním odmaturoval na stavební průmyslovce v Třebíči. Aby se tam vůbec dostal, oběhla jsem kdekoho, prosila o přímluvu, ponižovala se v přesvědčení, že to rodinné prokletí musí jednou skončit. Snad by se byl syn dostal i na vysokou školu, ale povolali ho na vojnu a po ní už dal přednost manželství, rodině. Mám ho teď nejblíž, působí v Jemnici jako stavební technik u komunikací. Vdaly se i dcery, těším se z vnoučat, ráda je vítám a ony mě, důchodkyni, jejíž první penze činila l3 stovek měsíčně!

Jen muže už nemám. Po roce l989 se i on dočkal v zaměstnání místa, jaké si zasloužil. Měl problémy s životosprávou, nešetřil se. „Jako bys mi to dělal naschvál“ – říkávala jsem mu. Nedal na mě, vždycky všechno řešil po svém, naposledy v roce l998, kdy si – jako naschvál – zemřel. A já se tolik těšila, jak budeme konečně v klidu, svobodně žít!

Na první pohled není v mém životním příběhu mnoho veselého. Ale nenaříkám, navzdory všemu, co mě potkalo i čeho jsem nedosáhla, bylo v životě hodně krásných chvil a vzpomínky na ně zůstávají naštěstí v paměti nejdéle….

Maminka si přála, aby se stal knězem

Václav Šula, *27. 6. 1930, Blížkovice, †23. 9. 1992, Ctidružice

Kdoví, čím by se Vašek stal z vlastního rozhodnutí, ale maminka si moc přála vidět ho jednou jako kněze u oltáře. Netajila se takovou představou a straničtí aktivisté z Blížkovic to zřejmě v pravý čas ohlásili na patřičných místech.

Tak se stalo, že se i Václav Šula, tichý student, poslušný syn nepříliš majetných rodičů, při studiu sezónní zemědělský dělník na malém hospodářství, které mu ostatně nikdy nepatřilo – dostal na seznam nepohodlných. A ačkoli to asi nebyl cíl jeho snažení, svým životem pak úspěšně smazal teorii o třídním boji, živenou závistivými donašeči a horlivými kádrováky.

Začal jako pomocný dělník na pile, odsloužil si dva roky vojny na jihu Čech, po návratu do civilu ho přijali jako výhybkáře na malém nádraží v Grešlovém Mýtě, dostal příležitost vystudovat střední železniční školu ve Valticích, po čase jako výpravčí salutoval projíždějícímu rychlíku Znojmo – Praha a na začátku sedmdesátých let ho jmenovali náčelníkem stanice. To už bydlel v nedalekých Ctidružicích, kam se jako pětadvacetiletý přiženil. K červené čepici přednosty patřil služební byt a tak se Šulovi se dvěma dětmi stěhovali na nádraží.

„Moc jsem ho doma neviděla“ – vzpomíná na manželovu skromnou kariéru paní Marie – *„lidé si ho tu zvolili za předsedu národního výboru, Vašek se snažil dělat všechno poctivě, někdy to možná i přehnal. Za neuvolněnou funkci mu dávali měsíční odměnu 170 Kčs a já se často zlobila, že se stará víc o obec než o naše chátrající stavení!“*

Jako důchodce od roku l99l si odpočinku mnoho neužil. V nových poměrech, s ohledem na dvě dcery a jejich děti, se začal zajímat o práva na dědictví – a jak už to bývá, majetek se stal jablkem sváru mezi sourozenci. Bral si ty neshody k srdci, přidala se nemoc a Václav v roce l992 umírá, s pevnou vírou, že nejmladší generace Šulů bude mít šťastnější start do života, než bylo před čtyřiceti lety souzeno jemu. Ze čtyř vnoučat už jsou dnes dvě učitelky a dva promovaní inženýři.

Lubomír Kabelka

Světoběžník z předposlední lavice

Josef Nekula

Na školní rok 1950/51, v němž jsme měli ukončit studium na gymnáziu, nemám pěkné vzpomínky. Ještě než začal, o letních prázdninách, jsem prodělal těžký zápal mozkových blan a v třebíčské nemocnici po týdnu v bezvědomí jen o vlásek unikl smrti. Byl to vlastně malý zázrak, že jsem se mohl místo do léčebného ústavu vrátit mezi spolužáky. Odhodlán nevzdávat se před cílem, zotavil jsem se natolik, že závěrečné vysvědčení (dvě jedničky, devět dvojek a tři trojky) dávalo předpoklad k vysněnému studiu chemie na vysoké škole. Místo toho přišlo hořké zklamání.

Několik dnů po písemných maturitách jsem spolu s dalšími čtyřmi spolužáky vyslechl rozhodnutí, že k závěrečným ústním zkouškám už připuštěni nebudeme. Odůvodnění zákazu chybělo a bylo zřejmé, že v pozadí stojí orgán politický, pro který nejsme přijatelní; v mém případě nejvíce „vadil“ otec, vlastník většího statku. V tom roce, kdy vrcholily excesy stalinismu, takový údaj v rodokmenu znemožnil dětem přístup k vyššímu vzdělání!

Pět řádek úředního sdělení, kterým se zamítá moje odvolání (dodnes je uchovávám mezi doklady jako památku na neblahé časy), přivodilo životní zlom s dalekosáhlými důsledky.

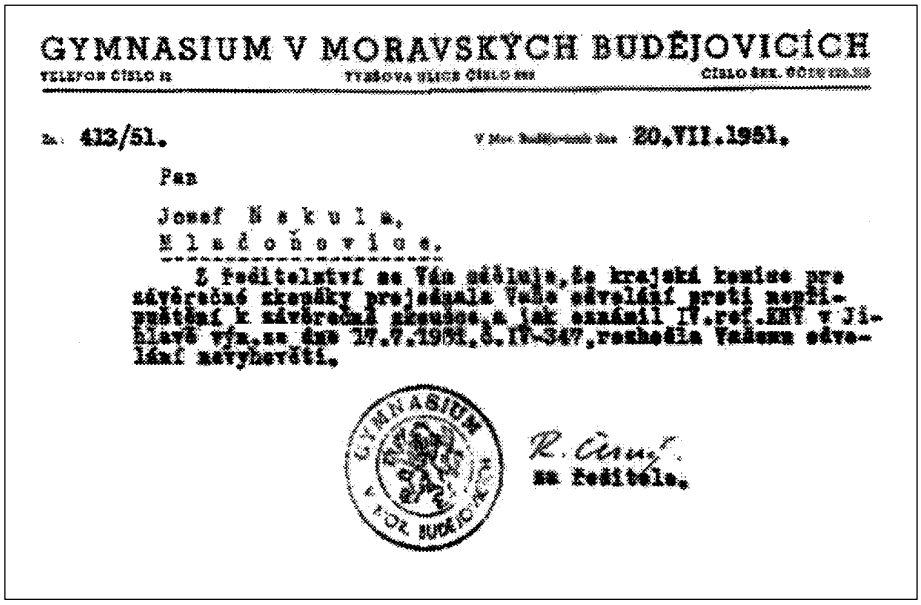

GYMNASIUM V MORAVSKÝCH BUDĚJOVICÍCH

TELEFON ČÍSLO 12 — TYRŠOVA ULICE ČÍSLO 882 — ČÍSLO ŠKL. ÚČTU 123.

Zn.: 413/51. — V Mor. Budějovicích dne 20.VII.1951.

Pan

Josef Nekula,

Mladoňovice.

Z ředitelství se Vám sděluje, že krajská komise pro závěrečné zkoušky projednala Vaše odvolání proti nepřipuštění k závěrečné zkoušce, a jak oznámil IV.ref.KNV v Jihlavě výn. ze dne 17.7.1951, č.IV-347, rozhodla Vašemu odvolání nevyhověti.

GYMNASIUM V MOR. BUDĚJOVICÍCH

R. Černý

za ředitele.

Nezbývalo, než rychle sehnat nějaké zaměstnání. Protože mě nikdy nelákala práce v zemědělství, vyzkoušel jsem si „nanečisto“ dělnickou profesi v železárnách na Ostravsku a o pár měsíců později zakotvil jako kovoobráběč v třebíčských strojírnách. Nebylo těžké zvládnout i profesi seřizovače, díky tomu jsem slušně vydělával, ale přece jen trochu záviděl těm, kteří dostávali možnost jezdit do zahraničí předávat pletací stroje do provozu. To jsem ještě netušil, že i já se zanedlouho „podívám do ciziny“, ovšem ze zcela jiných důvodů, za dramatických okolností – a n a t r v a l o.

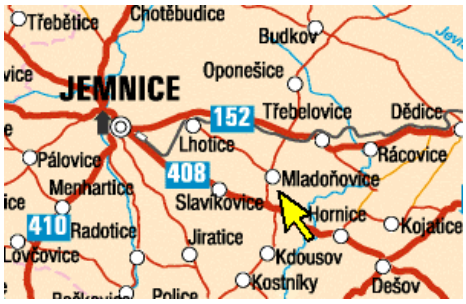

Tady leží Mladoňovice
– rodiště Josefa Nekuly.

Přispělo k tomu několik událostí: naši rodinu tvrdě postihla násilná kolektivizace zemědělství, otec byl označen za kulaka – sabotéra a obžalován jako nepřítel státu. V tom neštěstí ho potkalo „štěstí“ v podobě úrazu na poli. S pomocí známých lékařů se léčení protáhlo a než mohlo dojít k soudnímu procesu, podařilo se otci ilegálně překročit hranice do svobodného světa.

Veškerý náš majetek rázem propadl státu, zbývající členové rodiny (matka, mladší sestra a bratr) byli nuceně vystěhováni na práci ve státním statku u Žďáru nad Sázavou. Já už sice v té době patřil k součásti „dělnické třídy“, ale věděl jsem, že nemám ani v budoucnu nejmenší naději na další studium; navíc se blížila vojenská služba a s ní pracovní tábory pro nespolehlivé. Tváří v tvář takové budoucnosti nebylo těžké se rozhodnout:

P ů j d u z a o t c e m !

O mém úmyslu věděli jenom dva lidé: přítel, který chtěl emigrovat společně se mnou – a maminka. O posledním víkendu před útěkem jsem jí do Žďáru přivezl nové rádio s krátkými vlnami, aby si mohla přes zahraniční vysílání vyslechnout smluvené heslo, že jsme se šťastně dostali přes hranice. Až s odstupem času jsem si plně uvědomil její obětavost a odvahu, s jakou přijala nejdříve odchod manžela a teď i nejstaršího syna. (Poprvé se jí podařilo setkat se s námi v Německu po čtrnácti letech…) Kamaráda jsem se na smluveném místě nedočkal. Při prvním a jediném setkání v roce 2000 mi vysvětlil, že jeho matka tehdy náhle onemocněla (já si spíš myslím, že více než po emigraci toužil po dobrodružství a v rozhodující chvíli mu chyběla odvaha).

V předvečer svatováclavského svátku 27. září 1953, už za tmy, trochu smutný, jsem se sám vydal k Vranovu, přeplaval řeku a začal zdolávat strmé lesnaté kopce s nadějí, že v tak nepřístupném terénu nenarazím na pohraniční

hlídky. Vzdálený štěkot jejich psů, později silnější řev a blízký dusot kopyt velkých zvířat (strach mi zabránil rozpoznat začátek jelení říje) – to byla děsivá kulisa té celonoční klopotné cesty. Na jídlo ani pomyšlení, žízeň, která mě trápila mnohem víc, jsem hasil u každého potůčku... Ještě půl roku po tom traumatickém útěku se mi o něm zdálo, probouzel jsem se každou noc mokrý studeným potem, neschopný zbavit se pronásledovatelů.

Brzy ráno, fyzicky vyčerpaný, jsem sice byl na rakouském území, ale ještě v ruské okupační zóně, riziko tedy nepominulo; když mě chytí, čeká mě deportace a vězení. V malém lesíku jsem se převlékl do „svátečního“, snědl dva krajíce domácího chleba (ochutnám ho ještě někdy?) a pustil se polní cestou do blízké vesnice na nádraží. Vlak přijel poloprázdný, schoulil jsem se k oknu a předstíral, že spím. Průvodčí, procházející vozem jako by tušil, že veze štvaného uprchlíka bez peněz a bez dokladů, nechal mě na pokoji.

V hlavě se mi rodil plán pro nejbližší hodiny: nepojedu až na vídeňské nádraží, tam jistě kontrolují ruští vojáci, vystoupím někde na předměstí, najdu v parku lavičku, v noci se prospím, ráno se vydám do centra metropole a s trochou štěstí snad narazím na americký vojenský objekt. Plán se podařil – i když, přiznávám, moje první setkání s vojákem US Army nedopadlo nejslavněji. Já drmolil školní francouzštinu, on rozuměl pouze anglicky! Skončilo to tím, že mě pozvali dovnitř, nabídli kávu (první teplý nápoj po dlouhé době) a nechali čekat. Asi za hodinu se objevila velká limuzína a odvezla mě do městského tábora utečenců.

Byli tu Maďaři, Poláci, Češi, Slováci, Rumuni i další národnosti, společně ubytovaní ve velké budově, k jídlu jsme dostávali většinou vydatné americké vojenské konzervy. Po týdnu ověřování totožnosti následoval přesun do Lince, kde byl sběrný tábor pro utečence z celé východní Evropy. Významné emigranty přepravovali letadlem, my ostatní dostali jízdenku na vlak a k ní varování: když uvidíte na nádražích ruské hlídky kontrolovat doklady, ztraťte se, jedete na vlastní riziko! (Rudoarmejce jsme v několika stanicích viděli, do vlaku se jim naštěstí nechtělo.) V azylovém středisku, kam jsme ještě ten den dorazili, poskytovaly emigrační úřady uprchlíkům základní zaopatření, hlavně pak informace o možnostech života na Západě, o emigraci do třetích zemí, o možnostech studia, zaměstnání atd.

První šance

Tak jsem dostal i já lákavou nabídku: opakovat poslední ročník gymnázia a složit maturitu v němčině na rakouské klášterní škole v tyrolských Alpách nedaleko Innsbrucku. Jel jsem se tam podívat. Školní rok už začal, znamenalo to bez otálení zůstat a smířit se představou, že otce, žijícího v Německu, jistě nejméně rok neuvidím. Psali jsme si a z jeho dopisů jsem vycítil, že mě „mezi řádky“ přemlouvá, abych přijel za ním. Po nelehkém rozhodování jsem

nabídku ke studiu odmítnul. Ilegální přechod přes lesy u Kufsteinu, už druhý během krátké doby, proběhl tentokrát bez velkého rizika.

Ve Spolkové republice Německu nebylo v té době snadné najít práci v civilním sektoru; mnoho „gastarbeiterů“ – a byly jich tu tisíce – přijalo proto zaměstnání u pomocných útvarů americké armády, v dopravě, skladech, v údržbářských dílnách. Zdálo se, že k nám mají Američané větší důvěru (od konce války uplynulo teprve osm let), než k místním zájemcům. Práci zprostředkovávaly společnosti různých národností (nejvíce polských), já s otcovou pomocí našel místo v kanceláři u společnosti české v Bad Kreuznachu a později v komunikační centrále v Uhlerbornu. Během několika let jsem se naučil docela dobře anglicky i německy, jednak stykem s lidmi, ale i jako samouk, četbou novin, poslechem televize. Školní jazyky – latinu, francouzštinu a ruštinu – jsem neuplatnil a tedy zapomněl. Dodnes mě to mrzí.

Naskytly se další dvě příležitosti ke vzdělání: první byla spojena s emigrací do USA, se zajištěnou prací a stipendiem na univerzitě v Oregonu. I v tomto případě jsem bral ohled na otce, který nechtěl žít tak daleko od rodiny; vždy byl přesvědčen, že se „to“ za rok za dva obrátí a vrátíme se do vlasti. Druhá nabídka byla z Paříže, zdejší exilová univerzita ovšem požadovala opakovat oktávu a maturovat v jazyce francouzském. To mě odradilo. Odrostl jsem školním lavicím, vedlo se mi dobře, byl jsem mladý a chtěl užívat „darů života“. V té souvislosti nesmím zapomenout, že jsem se v roce l959 šťastně oženil a založil rodinu. Manželka, kterou jsem poznal v Německu, se narodila v Ostravě, je původu česko-americko-německého, i proto mluví plynně pěti jazyky, což naše cestování po světě hodně ulehčuje.

Koncem padesátých let se přece jen objevila přijatelná šance získat vyšší odborné vzdělání. Američané tehdy hledali mladé schopné lidi, kteří po absolvování „Signal school“ měli obsluhovat telekomunikační síť jejich armády v Německu. Přijímací zkoušky, při nichž jsem uplatnil i znalosti z gymnaziální fyziky přísného pana profesora Malého, dopadly dobře a já byl po závěrečných zkouškách zařazen jako civilní odborník mezi americké specialisty-vojáky. Dálkově jsem pak dva roky studoval na „Státním technikumu“ ve Weil am Rhein, kde jsem získal diplom v „Hochfrequenztechnik“.

Sbohem, Evropo!

Někdy kolem roku l966 se náš život, v práci i v rodině plodný a spokojený, ocitl na křižovatce. Veřejné mínění v SRN neskrývalo v té době obavy z budoucnosti, pesimisté předpovídali válku, na kterou zase nejvíc doplatí Německo. Zřejmě nás to ovlivnilo natolik, že jsme se rozhodli nečekat a dát Evropě sbohem. Z USA právě docházely zprávy o rasových nepokojích, Kanada se zdála manželce příliš chladná, zbývala tedy teplejší Austrálie. Po

roce prověřování, zdravotních testů a dalších formalitách jsme v říjnu l967 vystoupili z letadla v Sydney a stali se natrvalo obyvateli nejmenšího světadílu.

Začínat nový život v cizí zemi s odpovědností za celou rodinu nebylo snadné. Kolik starostí, překážek nás čekalo, než jsme se usadili, dali děti do školy, koupili dům atd., atd. Být literárně nadaný, napsal bych o tom knížku, já se však musel snažit prosadit se technickou odborností. Postupně jsem reagoval na dvě nabídky a rozhodl se pro třetí, nejvýhodnější. „University of NSV“ byla nejblíž našeho bydliště, jen deset minut cesty autem a místo vedoucího při opravách a údržbě elektronického zařízení na fakultě dobře placené. Moje oddělení také pomáhalo studentům a profesorům při projektech nových přístrojů, robotů, později počítačů. Byl jsem tou prací zcela zaujat, bavila mě, osobně jsem už po žádném akademickém titulu netoužil. O to víc mě těší, že se takové přání splnilo oběma dcerám. Od roku l993, po 25 letech na stejném místě, jsem v penzi, která v australském hospodářském systému zaručuje spokojené, hmotně zabezpečené stáří. Jen mne mrzí, že cesta od nás k vám do Evropy stále ještě trvá letadlem přes dvacet hodin, což je na „stará kolena“ přece jen namáhavé. Poprvé jsem navštívil Československo už jako australský občan s rodinou v roce l982 a do Listopadu pak ještě několikrát. Vždy to bylo spojeno s vyšetřováním na policii v Třebíči, s otázkami, kde pracuji, se kterými krajany se stýkám atd. Musím říct, že o mně dost věděli, zřejmě měli „svoje lidi“ i na druhém konci světa. Rád bych zdůraznil, že se do rodného kraje vracím vyrovnán s minulostí, bez trpkosti a bez výčitek, s dobrým pocitem, že se Evropa konečně zbavila nesmyslné studené války, na kterou dopláceli obyčejní, nevinní lidé. Moje poslední návštěva loni v únoru byla smutná, doprovodil jsem matku na její poslední cestě. Otec se bohužel nedožil převratu, po němž tolik toužil, na sklonku života mu bylo nicméně dopřáno vrátit se do vlasti ke svým nejbližším. My už na stěhování nepomýšlíme, nám a ještě víc našim dětem a vnukům zůstane přisouzena domovina na druhé straně zeměkoule. Když to tak počítám, strávil jsem v Austrálii dobrou polovinu života. Dvacet let patří bývalému Československu, čtrnáct Německu.

Kdo ze spolužáků nebo profesorů gymnázia by se před půl stoletím nadál, že toho nenápadného střapatého kluka z předposlední lavice čeká osud světoběžníka...?

Psáno v Sydney, 7. října 2001, v den 34. výročí našeho příletu do Austrálie!

Nesměl jsem pracovat ani v cihelně

Miroslav Šabata

O tom, že mě nepustí k maturitě, jsem nevěděl do poslední chvíle. Věděli to ale moji rodiče. Byli u nás Javůrkovi. Naši asi měli strach, aby mě to nedeprimovalo a abych se nepřestal učit – před námi byly maturitní písemky. Snad doufali, že se to všechno ještě může změnit a že nakonec budu maturovat. K písemkám mě pustili, ale nakonec mě ze školy stejně vyhodili. Když jsem se vrátil domů, tak se rodiče přiznali, že to věděli. Těsně před tím, než nám to přišel do třídy oznámit ředitel Javůrek, přiběhl za mnou Franta Karbaš a řekl mi: „Mirku, drž se...“, ale já vůbec nevěděl, o co jde. Pak vešel Javůrek a přečetl to rozhodnutí, že já a Franta nesmíme maturovat. Byl to šok. Později ještě hlásil školní rozhlas, abychom opustili budovu. Přesunuli jsme se na školní hřiště a tam dlouho o tom debatovali.

Odvolal jsem se do Jihlavy. Byla to ale ta nejhorší léta za vlády komunistů, v té době byl inscenován známý „babický případ“, na který doplatila řada naprosto nevinných lidí – jenom proto, že byli vybráni a vmanipulováni do komunisty připraveného scénáře. Já byl u nich zapsán ve spojitosti s Dášou Černohousovou a jejich mlýnem. Mohl jsem na to těžce doplatit. Dášin otec byl původně odsouzen k trestu smrti, ale pak mu to změnili na vězení. Moje odvolání v Jihlavě samozřejmě zamítli, zamítli ho všem. Rozhodnutí mi oznámili písemně někdy v červnu.

Nejprve jsem se pokoušel sehnat zaměstnání přímo v Moravských Budějovicích. Věděl jsem samozřejmě, že pořádnou práci nedostanu, tak jsem to zkoušel v cihelně, ale ukázalo se, že ani tam mě nechtěli, protože i tam bylo zapotřebí politické doporučení, a to jsem nedostal. Já jsem se tomu divil, protože jsem nechtěl pracovat jako úředník, ale jako dělník, chtěl jsem vozit hlínu. Říkal jsem jim, že můj táta je nemocen, že potřebuji zůstat blízko domova, abych mu mohl pomáhat, ale neměli se mnou slitování. Nakonec mi doporučili, abych odešel z Moravských Budějovic. Je to malé město, všichni se tu znají. Komunisté dobře věděli, že pocházím z katolické rodiny, tak asi chtěli, abych lidem zmizel z očí.

Nevěděl jsem, co mám dělat. Chtěl jsem jít na pracovní úřad, ale doma mě varovali, abych tam nechodil, že by mě poslali do dolů. Tak já jsem tam raději nešel. Ale potkal jsem někoho z fabriky – oni jezdili na školení do Vítkovických železáren, školili se v obsluze různých strojů – a ten mi řekl: *„O čem přemejšlíš, jseš mladej, běž do světa. V Ostravě se tě nebude nikdo ptát na politickej posudek. Tam jsou náboráři na každým rohu – a ještě si vyděláš peníze.“* A tak jsem se rozhodl.

Vzpomínám si, že jsem do Ostravy přijel nějak brzy ráno. Koukal jsem kolem dokola, ale náboráře jsem nikde neviděl. Kde jsou Vítkovice, to jsem si trochu pamatoval – byli jsme tam o prázdninách v roce 1950 na brigádě v dolech, a tak jsem je nakonec našel, ale i tam bylo obtížné se orientovat, protože všude byly jen obrovské haly, a já nevěděl, kam se obrátit. Pak mi ale kdosi poradil – a tak jsem nakonec zakotvil v jakési mostárně.

Pracoval jsem tam do ledna 1952, ale v listopadu jsem měl nepříjemný pracovní úraz. Vlastně jsem měl obrovské štěstí, že jsem se nezmrzačil. Chtěl jsem si vydělat nějaké peníze navíc a dostal jsem za úkol utahovat mostnice. Byly to úzké mostnice, asi tak 30 centimetrů, pásnice, íčko, vysoké asi tak metr deset, naskládané jedna vedle druhé, mezi nimi tak padesát centimetrů, do nich byly nastrkané šrouby a já je měl utahovat, zabarvit, nasadit desku a znovu došroubovat. Vše muselo být hotové do druhého dne, aby se mohlo nýtovat. To sešroubování muselo být provedeno přesně, aby do otvorů šly nasadit nýty.

Stál jsem na kolejích a snažil se utáhnout šroub, když se mostnice najednou začala kácet. Tlačil jsem vší silou proti ní, ale byla šest nebo sedm metrů dlouhá, pomalu se převracela a nedala se udržet. Začal jsem řvát, ale když člověk křičí, ztrácí sílu. Kácelo se to na mě a já už si myslel, že je se mnou konec. Měl jsem tam zaklíněnou nohu a nemohl jsem utéci. Kdyby se skácel ten první nosník, skácely by se postupně další – a mně by to přerazilo páteř. Držel jsem to už jen z posledních sil, když si toho nýtaři povšimli, někdo zařval, rychle přiběhl a podstrčil tam jeřábovou kočku, kterou tam jeřábník rychle spustil a jeřábem trhnul nahoru. Mně se uvolnila noha a já spadl mezi kolejnice na zem. Chlapi ihned přiskočili a podrželi nosníky, aby se na mne nepřevrátily.

To se stalo asi v sedm hodin večer na odpolední směně. Posadili mě na jakousi váhu a já tam čekal na ošetření. Noha mě strašně bolela a otekla. Byla jako koule. Napůl jsem brečel bolestí a stále čekal na ošetření, ale nic se nedělo. Bylo skoro půl jedenácté, když přišel nějaký lapiduch a vynadal mi, proč jsem si za doktorem nedošel sám, že má moc práce, přitom mě ta noha tak hrozně bolela, že když jsem se pokoušel vstát a jít, tak jsem upadl na zem. Nakonec mě někam dovezli, nohu ošetřili a zavázali.

Časem si ve Vítkovicích na mě zvykli, že mě vůbec nechtěli pustit. Několikrát jsem je žádal, abych mě pustili, ale hlavně, když jsou se mnou tak spokojeni, aby mi dali dobrý posudek. Chtěl jsem se vrátit domů do Moravských Budějovic. Nakonec jsme se přece jen dohodli a já se v lednu 1952 vracel domů s velmi dobrým posudkem.

Jenže doma pro mne stále neměli místo. Problém byl v tom, že za komunistů byla pracovní povinnost. Když si člověk nesehnal práci sám, šoupli ho někam do dolů, kam se nikdo nehrnul. Každý, kdo byl delší dobu nezaměst-

naný, byl považován za příživníka a hrozil mu kriminál, tak já jsem z toho měl strach. Naštěstí jsem uměl hrát fotbal a přišli za mnou chlapi, že by potřebovali levé křídlo. Tak jsem díky fotbalu sehnal práci a po práci hrál fotbal. Práce byla velmi podobná té ostravské – tentokrát jsem pro změnu nýty odsekával.

Někdy začátkem června 1952 jsem dostal předvolání k odvodu. Ptali se mě, k jakému vojsku bych chtěl jít – a já řekl zcela bezelstně, že bych nejraději k letcům. U odvodů seděl soudruh Hotový a když uslyšel, že Šabata chce jít k letcům, tak ho to úplně „zdrchlo“ a poslal mě k „pétépákům“ rovnou do Komárna. Byli jsme tam z Moravských Budějovic čtyři – Lojza Kudera, Luděk Mařík, Zdeněk Knesl a já. V Komárně jsem byl 13 měsíců. Jednou jsem byl také u prověrek. Ti, co je „prověřili“, směli chodit do služby. „Pétépáci“ nesměli nosit zbraně, ale prověření „pétépáci“ mohli mít ve službě alespoň bodák. Mě tehdy „prověřili“, tak jsem chodil do služby s bodákem.

V roce 1953 se začalo s rušením „pétépáckých“ útvarů. Nejdřív pustili faráře. Ti tam byli drženi několik let, pak pustili „kulaky“– sedláky, ale my jsme měli ještě dělat druhý ročník. Vím, že tam byli s námi také kluci, co měli různé zdravotní problémy, například jim chyběl prst, byli tam také Cikáni, a tak z nás udělali pomocné ženijní útvary, což byly zase jakési vojenské pracovní jednotky.

Na podzim 1953 jsme absolvovali pořadový výcvik – vpravo, vlevo v bok – abychom mohli cvičit „bažanty“, a tehdy tam někdo řekl vtip o Zápotockém, že má oslí uši – to už byl prezidentem – a oni nás chtěli všechny zavřít na čtyři roky do vězení. Ale on to vlastně ani vtip nebyl, Zápotocký měl opravdu takové „placky“, které připomínaly oslí uši, a my si z něho dělali srandu – a zřejmě to někdo na nás prásknul. Já měl v tomhle smůlu. Vždycky, když se něco stalo, tak mě do toho chtěl někdo namočit. Zavolali si mě na kobereček a jakýsi chlap mi řekl, že toho má na mě tolik, že by to stačilo na několik let vězení. Chtěl, abych jako svědek podepsal, kdo ten vtip na Zápotockého řekl. Měl anonymní udání, že jsem byl u toho. Nepodepsal jsem, ale strach jsem měl. Čekal jsem, že mě seberou a zavřou, ale vše dopadlo dobře.

Později za mnou zase přišli, abych podepsal, že zůstanu trvale na vojně. Slibovali, že budu do roka kapitánem. Když jsem odmítl, vyhrožovali, že mě na vojně mohou stejně držet, jak dlouho budou chtít. Měl jsem už dávno odejít do civilu, ale oni mi vojnu prodloužili. Přesluhoval jsem skoro tři měsíce a pořád jsem nevěděl, jak dlouho to bude trvat. Nikdo se se mnou nebavil. V duchu jsem proklínal všechny, co mi připravili takový úděl. Byl jsem tehdy psychicky úplně na dně a jednu chvíli jsem vážně uvažoval, že než zůstat celý život na vojně, raději se zastřelím. Na krátkou dobu jsem propadl naprosté beznaději a alkoholu. Začal jsem pít.

Stalo se, že jsem několikrát nedokázal nastoupit ráno včas do práce, a tak si toho velitelé brzy povšimli. Znali samozřejmě pravý důvod, věděli, že chci do civilu. Jednou si mě zavolal „zetvépák“ (zástupce velitele pro politické věci) a zeptal se mě: *„Tak ty prej nechceš zůstat na vojně?“* a já mu začal vyprávět celý svůj životní příběh, jak mě vyhodili ze školy, jak jsem musel jít pracovat do Ostravy, kde jsem se málem zmrzačil, jak jsem se dostal k „pétépákům“, a teď že mě nutí zůstat na vojně – a že za všechno může několik lidí z mého rodiště, kteří na mě napsali nesmyslný politický posudek a těsně před maturitou mě vyhodili ze školy. V duchu jsem si říkal: *„Teď zařve, vyhodí mě z kanceláře a je se mnou konec.“* Ale on mě trpělivě poslouchal, pozorně se mi díval do očí a pak z ničeho nic mi řekl, že si sice myslí, že bych se měl na vojně dobře, ale když o to tolik stojím, že zařídí, abych byl propuštěn do civilu.

Tak jsem se vrátil do Moravských Budějovic, to už byl rok 1955, konečně jsem měl dobrý posudek a mohl jít k maturitním zkouškám. Písemky jsem ale musel dělat znovu. Ty z roku 1951 mně neuznali. Maturitu jsem dělal také z dějepisu. Když jsem přišel do Brna na techniku, tak na mě udiveně zírali: *„Vy jdete na techniku a maturoval jste z dějepisu?“* Přesto mě přijali a na podzim 1955 jsem začal studovat stavební fakultu na Vysokém učení technickém v Brně.

Při přípravě na maturitu v roce 1955 jsem se sešel s profesorem Stojánkem. Probíral jsem tam s ním maturitní přípravu a když hodina skončila, dostalo se mi před celou třídou jeho ujištění: *„Mám takový dojem, že se za ty léta u tebe nic nezměnilo, osle.“*

V době maturit byl už ředitelem gymnázia František Svoboda – možná i za své politické „zásluhy“ – v roce 1951 byl třídním v „áčku“, kde vyhodili před maturitou pět studentů. Teď měl ale zřejmě výčitky, protože si dobře pamatoval, že mezi těmi, co nesměli maturovat, byl také František Karbaš, a několikrát se na něho zeptal.

S Františkem Svobodou jsem se znovu setkal až po vystudování vysoké školy. Přišel jsem jednou do Dřevotvaru ve Znojmě. Dělali tam nějaké výrobky z bambusu, pracovali tam i Vietnamci. Já jsem připravoval pro Dřevotvar projekt rekonstrukce skladů a dílen. Tenkrát jsem už věděl, že František Svoboda není ředitelem gymnázia v Moravských Budějovicích, ale že pracuje ve Znojmě na večerní univerzitě marxismu-leninismu. Konzultoval jsem projekt s techniky Dřevotvaru. Když jsme skončili, oznámila mi sekretářka, že se mám zastavit u ředitele Černého. Překvapilo mě to, ale zaklepal jsem a vstoupil. Otevřu dveře a koho vidím – bývalého profesora ruštiny Františka Svobodu. Vyskočil ze židle a oba jsme na sebe překvapeně zírali. Já jsem div neupustil aktovku. *„Vy se znáte, vy dva?“* divil se ředitel Černý. František Svoboda zarytě mlčel a díval se mi upřeně do očí. Zřejmě čekal na to, co řeknu já. Několik vteřin jsem přemýšlel, ale pak jsem řekl:

„Ano, pana profesora znám. On byl v Moravských Budějovicích ředitelem gymnázia.“ Františkovi Svobodovi zazářily oči. Bylo zřetelně vidět, jak se mu ulevilo, zdálo se mi dokonce, jako by si vydechnul a jeho postava se zmenšila. Přišel ke mně a potřásl mi rukou.

„Tak to jsem netušil, že je to tvůj odchovanec,“ pokračoval ředitel Černý. *„Je to výborný projektant. Můžeš být na něho pyšný.“* František Svoboda mlčel. Bylo vidět, že je mu to trapné. Snad se trochu zastyděl, když si vzpomněl, jak před lety jako člen základní organizace KSČ gymnázia v Moravských Budějovicích zvedl ruku při hlasování o mém vyloučení.

Řeč potom přešla na to, co jsem dělal po maturitě. Vyprávěl jsem o studiu na brněnské technice a samozřejmě jsem se nezapomněl pochlubit, že jsem studoval s průměrem 1,1. Chvíli jsem ještě povídal – a pak jsem si položil řečnickou otázku: *„A víte, jakou jsem měl motivaci k tomu, abych studoval co nejlépe?... V roce 1951 mě z politických důvodů nenechali v Moravských Budějovicích maturovat!“* Udělal jsem krátkou pauzu a s chutí pozoroval, jak František Svoboda zbledl. *„Nastoupil jsem jako pomocný dělník do mostárny v Ostravě, na vojně jsem byl u „pétépáků“, několik let jsem čekal na souhlas, než mi bylo dovoleno vykonat maturitu. A teď si představte, že se našel člověk...“* Opět následovala krátká pauza – tvář Františka Svobody byla už skoro zelená, nevydržel pohled mých očí a sklopil zrak – a já dokončil větu: *„...a nebyl to jen jeden člověk, bylo to víc lidí, co říkali – když je blbej, tak ať ho pošlou do dolů. – Tak to byla moje nejsilnější motivace ke studiu!“* Svoboda na mě vděčně pohlédl. Myslím, že mu bylo velmi trapně.

„A co vy tu děláte, pane profesore? Vy tu máte nějaké žáky?“ pokračoval jsem a narážel na jeho „studenty-komunisty“. On neodpověděl, ale položil mi stejnou otázku, jako v roce 1955 před maturitou. *„Co dělá ten František Karbaš?“* a já mu odpověděl po pravdě. *„František už dostudoval. Trvalo mu to dlouho. Jezdil jsem za ním do Třebíče, ale on byl psychicky na dně, nechtěl o žádném studiu vůbec slyšet. Pak zřejmě došlo k nějakému zlomu. Když jsem dokončil školu, už byl ve druhém ročníku a myslím, že studoval dobře. Dnes už je inženýrem.“* František Svoboda si viditelně oddechl podruhé.

Později jsem Františka Svobodu potkal několikrát ve Znojmě a vždycky když mě spatřil, počkal na mě a potřásl mi pravicí. Nevím, zda se někdy setkal s Františkem Karbašem, ale z těch opakovaných dotazů a vystrašených pohledů jsem měl pocit, jako by měl z Franty fyzický strach, jako by se ho trochu bál. Možná se opravdu bál, že se mu „Morda“ chce pomstít, nebo ho tížilo svědomí – když si uvědomil svou spoluvinu na cizím neštěstí. Nemyslím si, že František Svoboda byl zlý člověk. Jen doba a stranická legitimace ho vynesly do postavení, kdy spolurozhodoval o osudu nesmyslně obviněných mladých lidí a lidsky selhal. Nevěřím, že si tehdy neuvědomoval, že jde o nespravedlnost, když si to dokázal uvědomit později. Ale buďme spravedliví. Kolik dalších jeho kolegů tehdy lidsky selhalo? O nich diskrétně mlčíme.

Cesty osudu jsou nevyzpytatelné

František Karbaš

Vynikající člověk – pan profesor Alois Liška byl prvním člověkem, který mi asi týden před maturitními písemkami neoficiálně sdělil, že pravděpodobně nebudu připuštěn k maturitním zkouškám. Druhým kandidátem na vyloučení měl být Mirek Šabata. Zprvu jsem význam těch několika slov příliš nechápal, ale z výrazu Liškovy tváře jsem vycítil, že situace je vážná. Byl jsem zprávou zneklidněn, ale v skrytu duše jsem doufal, že k maturitě nakonec přece jen půjdu, a tak jsem se dále připravoval se stejným úsilím jako moji spolužáci.

Zpráva o snaze nepustit studenty k maturitě se v tichosti šířila a ve třídě panovala trochu napjatá atmosféra. Čekal jsem, kdy to bude oficiálně oznámeno – ale stále se nic nedělo. Nastal termín maturitních písemek a – k mému překvapení – směli jsme je psát všichni. Písemky dopadly dobře a já už začínal pomalu věřit, že je nebezpečí zažehnáno. Bohužel to byla jen falešná iluze. V sobotu, poslední den a poslední hodinu před nástupem na „svatý týden“, nám bylo oznámeno, abychom vyčkali příchodu ředitele, který má pro nás důležité sdělení. V té chvíli to bylo jasné. Stačil jsem už jen říci: „Mirku, drž se!“

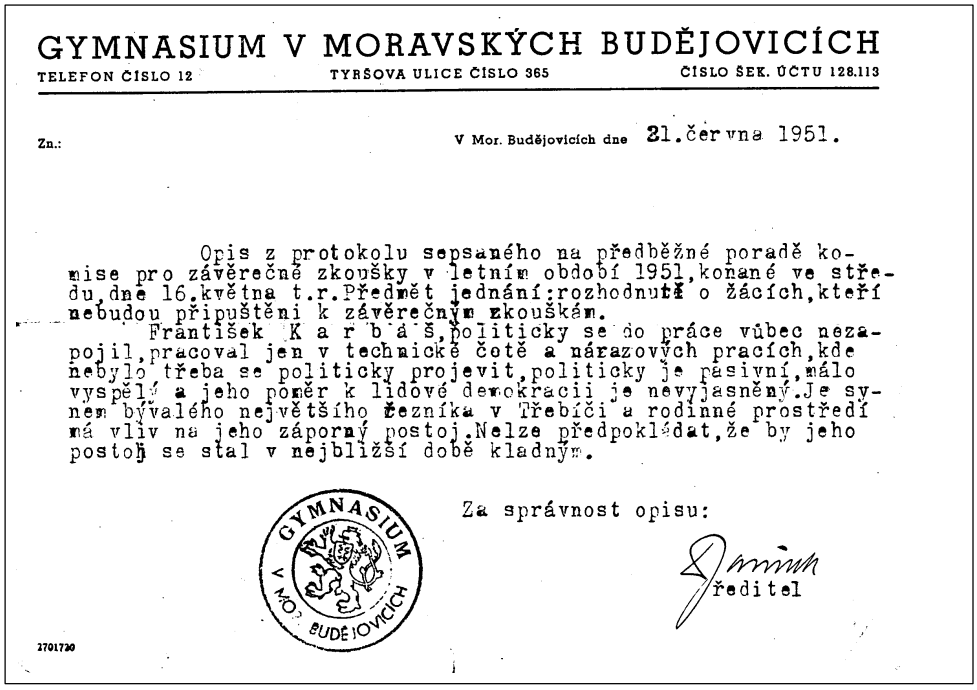

GYMNASIUM V MORAVSKÝCH BUDĚJOVICÍCH

TELEFON ČÍSLO 12 TYRŠOVA ULICE ČÍSLO 365 ČÍSLO ŠEK. ÚČTU 128.113

Zn.: V Mor. Budějovicích dne 21.června 1951.

Opis z protokolu sepsaného na předběžné poradě komise pro závěrečné zkoušky v letním období 1951,konané ve středu,dne 16.května t.r.Předmět jednání:rozhodnutí o žácích,kteří nebudou připuštěni k závěrečným zkouškám.

František K a r b a š,politicky se do práce vůbec nezapojil,pracoval jen v technické četě a nárazových pracích,kde nebylo třeba se politicky projevit,politicky je pasivní,málo vyspělý a jeho poměr k lidové demokracii je nevyjasněný.Je synem bývalého největšího řezníka v Třebíči a rodinné prostředí má vliv na jeho záporný postoj.Nelze předpokládat,že by jeho postoj se stal v nejbližší době kladným.

GYMNASIUM V MOR. BUDĚJOVICÍCH

Za správnost opisu:

ředitel

2701730

Ředitel Javůrek vešel do třídy a oznámil nám, že *„z rozhodnutí maturitní komise nejsou studenti František Karbaš a Miroslav Šabata připuštěni k ústní maturitní zkoušce.“* Potom nás vyzval, abychom ihned opustili školu. Na několik vteřin zavládlo hrobové ticho, a pak třída zareagovala protestním šumem a reptáním. Když šum neustával, ředitel Javůrek nás upozornil, že ve sborovně sedí vedle telefonu jeho kolega, který je připraven při jakémkoliv incidentu zavolat veřejnou bezpečnost. Volat nemusel. Pochopili jsme, že odpor v této chvíli nemá smysl. Všechno by bylo ještě horší.

Zatímco ostatní spolužáci se připravovali na maturitu, já navštívil ředitele Vladimíra Javůrka. Pořídil opis politického posudku, který rozhodl o mém vyloučení, a předal mi ho se slovy: *„Snad se dožiješ lepších časů a jednou ti to bude k něčemu dobré.“* Spolužáci úspěšně odmaturovali, a já začínal přemýšlet o tom, co budu dělat dál. Byl jsem zcela bezradný. Pořád jsem ještě nechápal, co se to vlastně stalo, za co jsem byl tak přísně potrestán, a v duchu jsem se utěšoval, že tahle absurdní situace snad nebude trvat dlouho a že se nakonec vše nějak vysvětlí.

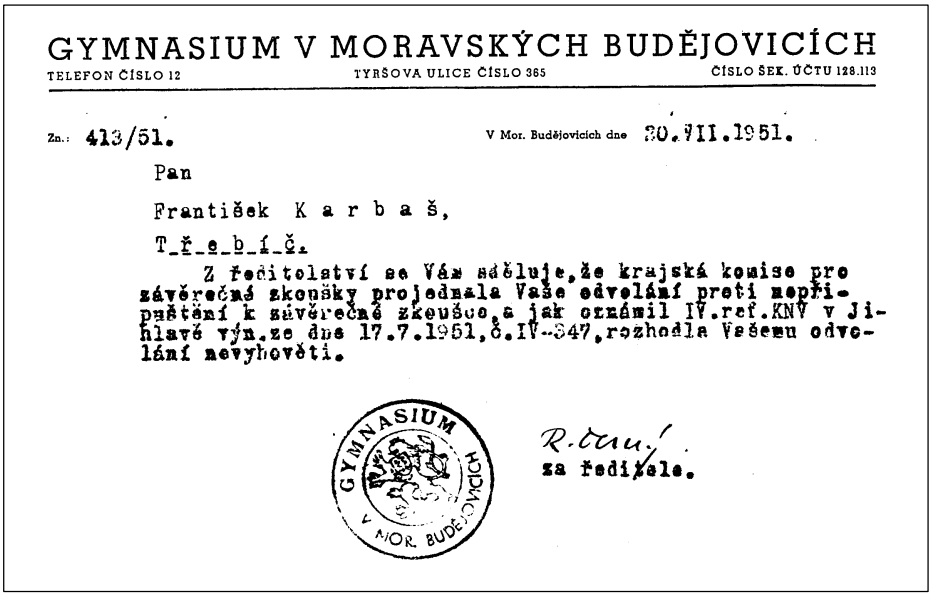

GYMNASIUM V MORAVSKÝCH BUDĚJOVICÍCH

TELEFON ČÍSLO 12 TYRŠOVA ULICE ČÍSLO 365 ČÍSLO ŠEK. ÚČTU 128.113

Zn.: 413/51. V Mor. Budějovicích dne 30.VII.1951.

Pan

František K a r b a š,

T ř e b í č.

Z ředitelství se Vám sděluje, že krajská komise pro závěrečné zkoušky projednala Vaše odvolání proti nepřipuštění k závěrečné zkoušce, a jak oznámil IV.ref.KNV v Jihlavě výn.ze dne 17.7.1951, č.IV-347, rozhodla Vašemu odvolání nevyhověti.

GYMNASIUM V MOR. BUDĚJOVICÍCH

R. [illegible]

za ředitele.

Kamarádi uspořádali maturitní večírek u Krejčiříků, abychom se ho mohli bez obav zúčastnit také my vyloučení a abychom tam mohli volně debatovat o všem, co jsme prožili. Nechtěli jsme maturitní večírek dělat ve veřejných prostorách a riskovat, že bude někým politicky zneužit. Ale večírek se moc nevydařil. Nedokázali jsme se bavit zcela uvolněně, tak jak jsme byli zvyklí ještě jako studenti. Atmosféra večírku byla poznamenána událostmi před maturitami. Úsměvy nám hořkly, nálada byla na bodu mrazu. Brzy jsme se rozešli domů.

Proti rozhodnutí o vyloučení jsem se několikrát odvolával, ale vždy bez úspěchu. Pochopil jsem, že cestu k maturitě mám uzavřenou, a v září jsem nastoupil ve stavebním podniku do svého prvého zaměstnání jako „kopáč“. V létě jsme stavěli silnice, kopali kanály, v zimě jsme lámali v lomu kámen. Bylo to pro mne zcela nové prostředí a dosud nezvykle tvrdá práce. Měla ale i své pozitivní stránky. Poznal jsem tam dobré a čestné chlapy, kteří neposuzovali člověka podle „červené knížky“ a přihlouplých posudků, ale podle toho, jaký člověk doopravdy byl, jak jednal v obtížných situacích a jak se uměl postavit k práci. Těm vděčím za to, že jsem nemusel na vojně nastoupit k „pétépákům“. Oni se o to zasadili.

Rok vojenské služby proběhl celkem v klidu, ale pak nečekaně přišel dopis od mých „stranických přátel“ z Moravských Budějovic. Dodnes nevím, kdo, proč a za co se mi chtěl mstít, jen s určitostí vím, že dopis přišel z Moravských Budějovic. Byl jsem v něm vylíčen jako člověk – pro socialistické zřízení absolutně nespolehlivý a nebezpečný. Kdyby se dopis dostal do rukou nějakého fanatika, mohlo mi to dále zkomplikovat život, ale naštěstí ho zachytil můj statečný kolega – „cifršpión“. *„Ty máš opravdu dobré přátele,"* prohlásil smutně, když mi ho četl. Pak ho roztrhal a hodil do koše. Při nejbližší příležitosti mě navrhl na udělení Odznaku vzorného vojáka. I takto se dalo tehdy protestovat!

Vojenská služba mi skončila a já se vrátil do stavebního podniku ke své civilní práci. Zde mě čekalo příjemné překvapení – „povýšil“ jsem z kopáče na závozníka. Léta ubíhala a já stále neměl ukončené středoškolské vzdělání. Několikrát jsem žádal o souhlas, abych mohl vykonat maturitu, ale vždy jsem neuspěl. Moje žádosti byly permanentně zamítány. Už jsem pozvolna rezignoval a začínal se smiřovat s tím, že gymnázium nikdy nedokončím a pravděpodobně už zůstanu u své dělnické profese, ale pak mi nečekaně pomohla šťastná náhoda.

Při návštěvě Prahy jsem potkal svého známého Dr. Vrchotku. Když tak mezi řečí padla zmínka o mých problémech s maturitou, navrhl mi, abychom zašli za jeho dobrým přítelem Dr. Šustrem, ředitelem Národního muzea, který pocházel z Moravských Budějovic. Zašli jsme tedy za ním a já mu vyprávěl svůj životní příběh. Dr. Šustr s vážnou tváří pozorně naslouchal. Pak se zamyslel a řekl, že se pokusí tu křivdu „moravskobudějovických přátel“ napravit. Svůj slib dodržel. Zakrátko jsem obdržel doporučený dopis. Ministerstvo školství mi udělilo souhlas k vykonání maturitní zkoušky na kterékoli střední škole v republice.

S ministerským souhlasem v kapse jsem se v roce 1957 obrátil na ředitele třebíčské Jedenáctileté střední školy (tak se tehdy gymnázium nazývalo) a

požádal ho, abych tam mohl odmaturovat. Ředitel, patrně po poradě se svými stranickými kolegy, mou žádost jako obvykle zamítl. Teprve pak jsem mu ukázal povolení ministerstva. Byl zděšen – nastal radikální obrat v jednání, žhavení telefonů, a posléze mi byla nabídnuta veškerá pomoc, abych maturitu úspěšně zvládl (kompetentní činitelé zřejmě nevěděli, kdo za tím vším stojí, a dostali strach). Tak jsem po sedmi letech úspěšně zakončil svá středoškolská studia. Ironií osudu předsedou maturitní komise byl mně dobře známý, můj bývalý třídní profesor z gymnázia v Moravských Budějovicích, pan ředitel Antonín Mrvka. Cesty osudu jsou nevyzpytatelné.

Po dalších peripetiích, které mi obětavě pomáhal řešit můj bývalý spolužák a kamarád „Futin“ Novotný, mě nakonec přijali na tehdy jedinou studenty málo obsazovanou školu – Vysokou školu zemědělskou. Tu jsem absolvoval jako „táta ročníku“ v roce 1962.

Každá životní zkušenost člověka posílí, nikdy jsem si na nic nestěžoval. Jsem rád, že ještě žiji a že jsem se poprvé po padesáti letech opět setkal se svými kamarády, bývalými spolužáky a mohl si s nimi zavzpomínat na krásná studentská léta a na ty, co už nejsou mezi námi. Je pravda, že jsme trochu zestárli, přibyly nám nějaké ty vrásky, přišli jsme o pár vlasů a nejsme už tak čiperní – ale jinak jsme zůstali úplně stejní – jako před těmi padesáti lety.

Společná maturitní fotografie, květen 1951
Stojící: Milan Krejčiřík („Krčus“), Jiří Strnad, Karel Šplíchal, František Novotný („Futin“), František Karbaš („Morda“), Jiří Javorský („Raula“), Milan Reichert („Neon“)
Sedící: Miroslav Šabata („Muňa“), Marie Habrová, Olga Rovenská, třídní profesorka Vlasta Picbauerová, Marie Vejtasová, Svatava Brtnická, Rudolf Rameš

O solidaritě, (ne)statečnosti a svědomí

Lubomír Kabelka

Společným jmenovatelem životních příběhů sedmi studentů moravskobudějovického gymnázia je nesmyslná, politicky motivovaná křivda, spadající do začátků komunistického totalitního režimu u nás. V jednom vyprávění je zmínka o češtinářce, která mimo školu, beze svědků, vyjádřila jednomu z postižených svoji účast. Nesetkáváme se tu tedy se statečným profesorem ze známé Drdovy povídky, který by před svojí třídou *„z hlediska vyššího principu mravního“* očividnou křivdu odsoudil. Toho jediného, který by to dokázal, už poúnoroví komunisté ze školy odstranili – i s předmětem, který vyučoval. Osvícený, i ateisty respektovaný katecheta Florián Z a n á š k a by se Zdenky, Františka, Luboše, Mirka, Pepy, Standy i Vaška zastal se stejnou odvahou, s jakou v předposledním válečném roce v hodině náboženství (!) s neskrývanou radostí povzbudil své žáky čerstvou zprávou z vysílání britského rozhlasu: „Spojenci právě osvobodili Řím!“ Zanáškovi kolegové o sedm let později jsou opatrnější; zahalili se mlčením – a pokud se v některém z nich přece jen hnulo svědomí, utišil ho nejspíš v duchu slovy, která nepostrádala logiku: *Protestním gestem těm sedmi nepomůžeme, jen sami sobě uškodíme!* Ani tichý nesouhlas se ostatně netrpěl, o čemž se mohli přesvědčit například manželé Černí, výborní pedagogové, kteří neprošli nařízenou prověrkou a museli školu opustit. Těm ostatním budiž omluvou, že tři roky po nástupu komunistů z naší společnosti téměř vymizela občanská statečnost, že ji nahradila pohodlná, většinou národa předstíraná loajalita vůči režimu, který z ní čtyřicet let čerpal mandát pro svoji neomezenou moc. Ti jinak slušní kantoři („třídně uvědomělí“ kariéristé měli ve sborovně mizivou menšinu) jenom splynuli s dobou, jejíž pravdivé, nezaujaté zhodnocení zůstává úkolem pro současné i budoucí historiky.

Je-li řeč o profesorech, sluší se také zaznamenat, jaký ohlas vyvolalo vyloučení sedmi studentů u spolužáků. Byl mezi nimi patrný rozdíl.

Ve srovnání s oktávou »A«, která zareagovala bezmocnou, soucitnou rezignací, objevil se v sesterské třídě náznak protestu. Oktáva »B«, technická větev, byla sice co do počtu poloviční, perspektivou, společenským významem i akceschopností však své vrstevníky z humanitního studia předčila. „Technici“ měli mezi sebou studenta-komunistu, a z období let 1949-50, kdy byl jejich třídním profesorem mladý, charismatický, „pro věc“ zapálený komunista Antonín Mrvka, tu přetrvávala pověst uvědomělého kolektivu s dobrovolnou kázní, s partnerskými vztahy mezi katedrou a třídou. Paradoxně to byla právě názorová samostatnost, která se v onom politickém střetu odmítla ztotožnit s linií stranických sekretariátů.

Pamětníci dramatických událostí z května 1951 vzpomínají:

Zklamané naděje

Milan Krejčiřík: Taková přátelství, jaká se rodí mezi mladými lidmi, upřímná, čistá, opravdová, vznikají v pozdějším věku jen zřídka. Těch několik společných let studia od kvinty do oktávy nás velmi sblížilo. Byli jsme opravdu přátelé, se všemi ideály, ale i rozpustilostmi, které jsou neodmyslitelnou součástí studentského života. Patřili jsme ke generaci, která přišla na svět několik let před koncem prvé republiky, dětství jsme prožili za války, vyrůstali a dospívali v poválečné euforii z čerstvě nabyté svobody a za všeobecné víry, že teď už naši zemi nemůže potkat nic zlého, teď se všem bude dařit jen dobře.

Byl květen 1951 a do maturitních písemek zbýval asi týden, když jsem se doslechl, že někteří moji spolužáci nemají být z politických důvodů připuštěni k maturitám. Pronásledování různých „nepřátel socialismu“ nebylo v té době něco neobvyklého, ale dosud se vždy týkalo příslušníků starších generací, kteří se mohli určitým způsobem aktivně podílet na hospodářském nebo politickém životě společnosti, ať už v minulosti nebo současnosti, a – dejme tomu – ho nějak ovlivňovat, ale my, osmnáctiletí, devatenáctiletí studenti? Naše minulost, to byl nepopsaný list papíru. Jaký jsme mohli mít vliv na společnost my, příslušníci nastupující generace, dosud studenti, kteří možná trochu své okolí občas provokovali, ale rozhodně se nechovali k režimu nepřátelsky? Připadalo mi to absurdní a těm zprávám jsem moc nevěřil. Pak mi ale můj spolužák a přítel František Karbaš sdělil, že to není žádná fáma, že jedním z těch postižených je on, protože – jako syn bývalého řezníka – pochází prý z „buržoazní rodiny“. Nechtěl mi říci, odkud se to dozvěděl, ale tvrdil, že je to ze zaručeně spolehlivého zdroje, a současně prosil, abych si to nechal jen pro sebe, aby se to neprozradilo, protože by to mohlo ohrozit jeho informátora.

Když odpoledne přišel za mnou domů Ruda Rameš, nedokázal jsem mlčet a všechno mu řekl. Stejně se to nedalo mezi námi utajit. Seděli jsem všichni tři v poslední lavici u okna – Ruda Rameš, František Karbaš a já – a neměli mezi sebou žádná tajemství, věděli jsme o sobě téměř vše. Asi hodinu jsme debatovali o tom, co by se dalo dělat. V té chvíli jsme ještě nevěděli, kolik spolužáků nemá být k maturitě připuštěno, nevěděli jsme ani, kteří byli vybráni na onu „černou listinu“. Domnívali jsme se, že jde nanejvýš o dva nebo tři studenty z obou tříd. Ruda zastával od začátku radikální názor, že bychom se měli vzbouřit a ředitelství gymnázia oznámit, že – *buďto půjdeme k maturitě všichni, nebo nikdo. Nedovolíte-li někomu z politických důvodů odmaturovat, pak nepůjdeme k maturitám ani my.*

Ráno jsme to ve škole řekli Františkovi Karbašovi, ale ten nám to ihned rozmlouval. Argumentoval logicky, že se nám nepodaří přesvědčit všechny a že nakonec vyhodí ze školy i nás. Přísně důvěrná zpráva o nepřipuštění některých studentů k maturitám se zatím zvolna šířila třídou dál. Nehovořilo se o ní sice veřejně, ale občas ji někdo šeptem sdělil svému sousedovi s malým dovětkem: *„Je to tajné, nesmíš to nikomu říct.“* V té době už se hovořilo o třech „adeptech“. Kromě Franty Karbaše měli být postiženi ještě Mirek Šabata a mezi adepty snad byla i Svatina Brtnická, dcera kamenosochaře. Paradoxně to věděli asi všichni, kromě Mirka Šabaty. Báli jsme se mu to říci.

Ruda Rameš zůstal nakonec se svým radikálním postojem osamocen. Všeobecně jsme zastávali názor, že bychom se měli pokusit v této záležitosti spíše vyjednávat, a myslím, že to byl František Novotný, kdo přišel s nápadem, abychom se obrátili na našeho bývalého třídního profesora Antonína Mrvku. V té době už byl ředitelem gymnázia v Jihlavě. Byl přesvědčeným komunistou, ale k nám se choval celkem přátelsky. Domnívali jsme se, že by nám mohl poradit, jak bychom měli postupovat, abychom své spolužáky zachránili.

Bydlel jsem s rodiči v pivovaře a dobře věděl, že profesor Mrvka se vracívá pravidelně z Jihlavy domů a odpoledne chodí kolem nás Pivovarskou ulicí dolů za svou ženou Marií Plešákovou, která bydlela nedaleko v ulici Na Peroutce. Proto jsem navrhl, abychom tam na něj počkali.

Stalo se. Čekali jsme dole na rohu Pivovarské ulice za plotem tři – František Novotný, Ruda Rameš a já. Po chvíli se profesor Mrvka objevil nahoře na kopci a zvolna scházel dolů. Když se přiblížil, zastoupili jsme mu cestu, vyložili náš problém a požádali o pomoc. Po několika větách nám ale bylo jasné, že se o té záležitosti nechce bavit. Zdrceně jsem vyhrkl: *„Pane profesore, ale oni jsou úplně stejní jako my. My je přece známe, jsou to naši přátelé.“* Podíval se mi do očí a po několikavteřinové dramatické pauze odpověděl: *„Musíte rozlišovat mezi přítelem a třídním nepřítelem,“* a rychle odešel. Byla to tvrdá slova a zasáhla hluboce mé nitro. Byl jsem mladý a upřímně jsem věřil, že přátelství a láska jsou ty nejvyšší lidské hodnoty. Vnitřně jsem cítil, že jde o nespravedlnost, a nechápal jsem, proč on to tak nevnímá. Nemohu říci, že bych se na něho zlobil, jen mi to bylo strašně líto. Je třeba dodat, že Antonín Mrvka tlumočil oficiální stanovisko komunistické strany, s nímž se většina „pravověrných“ komunistů plně ztotožňovala a podle něhož také jednala. Za Antonínem Mrvkou se vydala ještě jedna delegace studentů ve složení: František Novotný, František Karbaš a Ladislav Pidra. Jeli za ním do Jihlavy automobilem Františka Karbaše.

Před maturitními písemkami: Mirek Šabata, Svatina Brtnická a Franta Karbaš

František Novotný přišel s nápadem, abychom se o tom poradili na okresním výboru Československého svazu mládeže. Bylo to od nás samozřejmě velmi naivní, jenže nám bylo devatenáct a věřili jsme ve spravedlnost. Šel jsem tam s ním. Mysleli jsme si, že tam bude Vladimír Vedra, kterého jsme dobře znali, ale ten už v té době seděl na krajském výboru v Jihlavě. Na okresním výboru se s námi o tom nechtěli vůbec bavit (tuším, že tam byla sestra Vladimíra Vedry, ale nejsem si tím zcela jist). Nechápavě na nás zírali, jako bychom přišli z jiné planety.

Teprve po padesáti letech jsem se dozvěděl, že se František Novotný pokoušel ještě z vlastní iniciativy intervenovat kdesi na sekretariátě komunistické strany. Měl z nás ke komunistům nejblíže. Pocházel ze skromných rodinných poměrů a byl doma vychováván v přesvědčení a víře ve „šťastnou socialistickou budoucnost“. Nikdy bychom se to nedozvěděli, kdyby o tom sám jednou nezačal hovořit při náhodném setkání ve vlaku.

- - -

Milan Reichert: Bylo to někdy v době, kdy se Frantovi nebo Mirkovi konečně podařilo získat od komunistů politický souhlas a udělali maturitu. Jel jsem tehdy v sobotu vlakem domů a čirou náhodou jsem se potkal s Futinem – na gymnáziu naším jediným komunistou. Slovo dalo slovo a řeč přišla právě na tu opožděnou maturitu. A tu si Futin otevřel srdce a duši a přiznal se, že tenkrát, když tito naši dva spolužáci byli odkopnuti, šel za ně kamsi orodovat na komunistický sekretariát. To prý si dal! Bylo mu vyhrožováno a řečeno, že jestli nechce být zařazen mezi „nepřátele socialismu“ se všemi dalšími důsledky, ať toho rychle nechá. Zatím prý to berou jako nerozvážnost mládí. Celou dobu ho ta nespravedlnost trápila, až teď, když konečně maturují, se mu ulevuje. „Do smrti na to nezapomenu,“ řekl – a po chvíli dodal: „ale nikomu to neříkej, prosím tě.“

Milan Krejčiřík: Krátce před maturitními písemkami si mě zavolal do kabinetu ředitel Dr. Javůrek. Rodiče udržovali s Javůrkovými přátelský vztah a protože maminka pravděpodobně zaslechla něco z debaty mezi mnou a Rudou Ramešem o postižených studentech, dostala strach, abych se do něčeho nezapletl, a zatelefonovala mu do školy. Profesor Javůrek označil vyloučení spolužáků před maturitami za hanebnost, ale současně mě požádal, abychom nic nepodnikali, protože by se to obrátilo proti nám.

K maturitním písemkám jsme nakonec šli všichni, a tak nás to uklidnilo. Naivně jsme se domnívali, že když nás komunisté pustili k písemkám všechny, tak už nás pustí i k závěrečným ústním zkouškám. Není ale vyloučeno, že oni kalkulovali s tím, že někdo písemkami neprojde a pak by mohli politické důvody zakrýt důvody prospěchovými. Nicméně maturitní písemky udělali všichni, a tak se muselo rozhodovat v zákulisí. Ve středu 16. května 1951 po písemkách se sešla maturitní komise složená z profesorů-komunistů a ta rozhodla, kdo ze studentů bude vyloučen. Doklad o tom se dochoval, díky osobní statečnosti Dr. Javůrka, který pořídil kopii rozhodnutí a předal ji Františkovi Karbašovi.

První skupina maturantů technického směru před ústními zkouškami v roce 1951
Od leva: Marie Habrová, Milan Krejčiřík, Svatava Brtnická, Jiří Javorský,
třídni profesorka Vlasta Picbauerová, ředitel Dr. Vladimír Javůrek

Opusťte školní budovu!

Milan Krejčiřík: Oznámení o nepřipuštění spolužáků k maturitám nám přišel přečíst do třídy v sobotu před zahájením „svatého týdne“ ředitel Dr. Vladimír Javůrek. Bylo to jen strohé konstatování faktu, bez jakéhokoliv zdůvodnění, proč dotyční nesmějí dokončit maturitní zkoušky. Vyslechl jsem ortel se zaťatými pěstmi.

- - -

František Karbaš: Ředitel Javůrek vešel do třídy, postavil se za katedru a oznámil nám: *„Z rozhodnutí maturitní komise nejsou studenti František Karbaš a Miroslav Šabata připuštěni k ústní maturitní zkoušce.“* Pak dodal: *„Žádám oba jmenované, aby ihned opustili školní budovu!“* Na několik vteřin zavládlo ticho, ale pak třída zareagovala protestním šumem a reptáním. Ředitel Javůrek pokračoval: *„Chtěl bych vám ještě říci, že ve sborovně sedí jeden z mých kolegů vedle telefonu a je připraven při jakémkoliv incidentu zavolat veřejnou bezpečnost.“*

- - -

Karel Šplíchal: Po oznámení, že Franta a Mirek byli vyloučeni, se Dr. Javůrek chystal odejít ze třídy a my povstali. Ve vzrušené atmosféře, za hrobového ticha – zaznělo z poslední lavice od okna polohlasně: *„Svině!“* Byl to Ruda Rameš, náš „věčný rebel“ – jediný z nás, kdo našel odvahu říci nahlas to, co jsme si všichni jen mysleli. Ředitel Javůrek jeho poznámku ignoroval a rychle vyšel ze třídy.

- - -

Milan Krejčiřík: Mužská část třídy vyběhla na chodbu a zamířila do umývárny před chlapeckými záchody, kde jsme obvykle vedli dlouhé debaty. Tentokrát jsme zde stáli mlčky a nebyli schopni si vzájemně pohlédnout do tváře. V potlačovaném rozrušení jsme se bezradně dívali do bílé zdi. Pak někdo zavzlykal. Jako by se uvolnil ventil zadržovaného napětí, všichni jsme se rozbrečeli jako malí kluci. Nebyl to ale pláč z lítosti nad prohrou v nerovném boji, byl to pláč z bezmocnosti udělat cokoliv, čím bychom dokázali zabránit bezpráví. Připadali jsme si opuštěni, zrazeni, znásilněni a poníženi.

Když jsme se trochu uklidnili a vrátili zpět do třídy, začali jsme o prožitých událostech bouřlivě diskutovat. Po několika minutách naši debatu přerušilo strohé hlášení školního rozhlasu:

Žádáme studenty, aby neprodleně opustili školní budovu!!!

E p i l o g

Dočetli jste svědectví o nás i o době, v níž jsme žili. Jako každá osobní vyznání, vzpomínky a postřehy, jsou i ty naše subjektivní a emocionální, ale snad se přesto mohou stát, jak v skrytu duše doufáme, příspěvkem pro ty, kteří budou jednou hledat historickou pravdu o posledním století druhého tisíciletí. Po celý rok jsme se scházeli, telefonovali, „mejlovali“ se svými někdejšími spolužáky, ponořovali se do vzpomínek dávno zasutých a uzavřených. Objevovali jsme je a chvíle, které jsme jim věnovali, byly časem radosti a odpočinku. Nadhled našeho stáří nám dával právo hodnotit dobu, v níž jsme žili, o to víc, že ve většině případů už známe zakončení příběhů, které nám bylo prožít. Ale zkušenost nás varovala před konečnými soudy. Víme už, že nic není pomíjivější než závěry pronášené nad životem.

Na druhé straně – přišel čas mluvit o uplynulém století otevřeně, nebát se pravdy, přijmout skutečnost takovou, jaká byla. Dobrou i špatnou. Pravdivou i lživou. Přikrášlenou i přehnaně prostou. Vzít na vědomí, že v prvních poválečných volbách zvítězili komunisté. Nelze se vymlouvat na okleštěnou Národní frontu. V rámci té mohl v roce 1946 každý volit svobodně, tyto volby nebyly zmanipulované. Oněch 40 procent voličských hlasů pro KSČ odevzdaných v zemích, které dnes tvoří Českou republiku, se stalo něčím, „o čem se nemluví“, nač by snad bylo lépe zapomenout. Opak je pravdou. Musíme „o tom“ mluvit, nesmíme zapomenout. Je na čase konečně otevřeně přiznat, že i my jsme selhali, že i naše konání přispívalo k pomalému hroucení hodnot, že i my jsme povinně chodili k voličským urnám a házeli do nich jednotné kandidátky Národní fronty.

Někdy to vypadá tak, jako by pro českou společnost téměř celá druhá polovina minulého století doopravdy ani neexistovala, jako by tady byla „jen tak“, schematicky, tezovitě, naokraj. A nezávislí soudci – jsou opravdu nezávislí v tom nejširším slova smyslu, nebo to jsou jen lidé jako my všichni? – jdou v tom „zářným“ příkladem. Soudy s nelidskými vězniteli a vrahy nevinných obětí vstupují do druhého desetiletí bez valných výsledků. A opět celá společnost včetně poslanců, senátorů a vlád strká hlavu pod záštitu soudcovských talárů. A uhnizďuje se v nás úlevné přesvědčení, že patrně opravdu není slušné mluvit o vině nás všech. Je to falešná úleva. Žádná společnost nemůže a dokonce nesmí zapomenout na sebe samu, na svou minulost, každý okamžik v životě člověka stejně jako v životě nás všech byl prožit, a musí být pojmenován a zapsán do paměti. Pokud se tak nestane, bude společnost křehká a zranitelná, protože se bude neustále onoho pojmenování, odhalení a odsouzení obávat. Patrně i toto jsme podvědomě cítili, když jsme se rozhodli sepsat své vzpomínky. A prosíme ty, kteří je budou číst, aby náš skromný příspěvek takto přijali.

Věra Petrová (Šmerková)

Vlasta Abrahamová

Marta Tkaná

Zdena Kneslová

Bohumila Skoumalová (Urbanová)

Marie Nekulová

Helena Veselá

Marie Polová

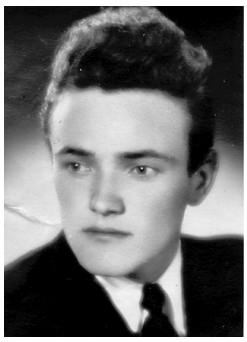

Karel Baštář

Josef Böhm

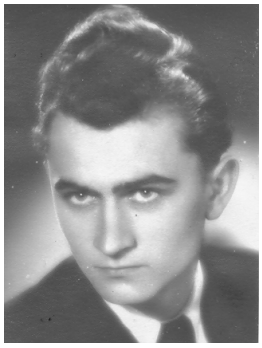

Ladislav Horký

Bohumír Čech

Lubomír Kabelka

Emil Drbal

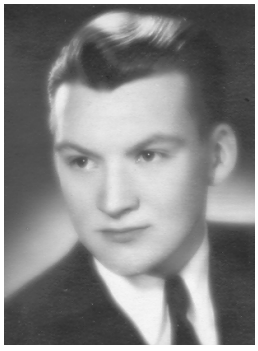

Jan Kochrda

Miroslav Fučík

Ivo Mareš

Stanislav Nahodil

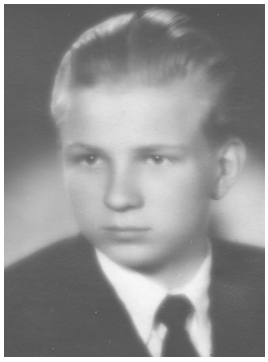

Miroslav Slabý

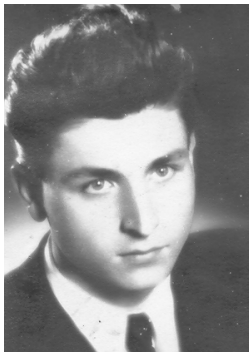

Josef Nekula

Miroslav Šrámek

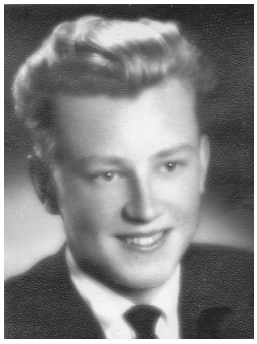

Lubomír Procházka

Zdeněk Štěpanovský

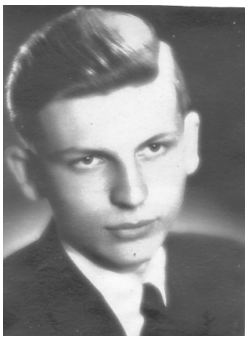

Ladislav Skokan

Václav Šula

Vladimír Veselík

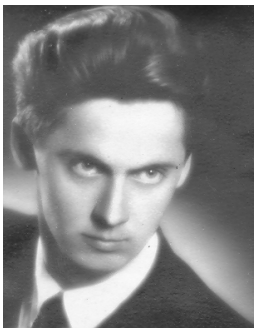

Lubomír Vlček

Svatava Brtnická - Kasalová

Narodila se 18.12.1932 v Jaroměřicích nad Rokytnou. Její otec byl kamenosochařem, měla čtyři sourozence. Do školy chodila od prvé třídy obecné školy v Jaroměřicích, do gymnázia v Moravských Budějovicích přišla v roce 1946 a nastoupila do kvarty. V maturitním roce 1951 se dostala na seznam žáků, jimž nemělo být dovoleno vykonat závěrečnou zkoušku pro údajně nevyhovující „třídní původ“. Přesto se jí podařilo odmaturovat s ostatními spolužáky. Po maturitě nastoupila do projektového ústavu, kde brzy začala vykonávat funkci provozního technika. Této práci se věnovala až do roku 1990. Svatava Kasalová žije ve Znojmě.

Marie Habrová - Zvolánková

Narodila se 26.10.1932 v Jemnici. Její otec byl poštmistrem. Přijímací zkoušky do gymnázia v Moravských Budějovicích složila v roce 1946 a nastoupila do kvarty. Studium zakončila v roce 1951 maturitou. Po maturitě odešla do Teplic, kde pracovala v různých ekonomických funkcích ve Státní bance, na Finančním úřadě a v Pozemních stavbách. Po smrti svých rodičů se vrátila do rodného města. K jejím největším zálibám patřil vždy sport. Po mnoho let chodila pravidelně cvičit do Sokola.

Věděli jsme, že Marie je těžce nemocná. Na květnové setkání „béčka“ v Moravských Budějovicích přijít nemohla. S obavami jsme sledovali přicházející zprávy o jejím zdravotním stavu a v skrytu duše doufali, že dojde k příznivějšímu obratu. Bohužel se tak nestalo. Krátce před uzávěrkou nám došla smutná zpráva, že v pondělí 30. září 2002 Marie svůj nerovný boj se zákeřnou chorobou prohrála.

Olga Rovenská - Kepáková

Narodila se 20.12.1931 v Jaroměřicích nad Rokytnou. Její otec byl výpravčím vlaků na železniční stanici. Přijímací zkoušky na gymnázium v Moravských Budějovicích složila v roce 1946 a začala chodit do kvarty. Maturovala v roce 1951 a potom pokračovala ve studiu na Masarykově univerzitě v Brně. Po ukončení vysokoškolského studia zahájila pedagogickou praxi nejprve na Lidové škole umění a posléze na Gymnáziu v Třebíči, kde setrvala až do odchodu do důchodu. Olga Kepáková zůstala po celý život věrná svému rodnému městu Jaroměřicím nad Rokytnou, kde žije. Její největší zálibou je hudba.

Marie Vejtasová - Vachová

Narodila se 28.1.1931 v Příložanech, otec byl četnickým strážmistrem, matka v domácnosti. Bydleli v Jaroměřicích nad Rokytnou, kde také vychodila měšťanskou školu. Přijímací zkoušky na gymnázium vykonala v roce 1946 a nastoupila do kvarty. Po maturitě pokračovala ve studiu na pedagogické škole v Třebíči. Celý život se věnovala výchově malých dětí předškolního věku. Působila na různých mateřských školách nejprve v okrese Znojmo, později odešla do Brna, kde v této činnosti pokračovala až do roku 1996. Marie Vachová žije v Brně a k jejím největším zálibám patří cestování a poznávání cizích krajin.

Jiří Javorský

Narodil se 11.11.1930 v Ostrožském Předměstí. Přijímací zkoušky do gymnázia v Moravských Budějovicích složil v roce 1945, kdy nastoupil do tercie. Pro spolužáky to byl „Raula“. Po maturitě vystudoval stavební fakultu Vysokého účení technického v Brně, kde se specializoval na obor vodní stavitelství. Podílel se na stavbě znojemské přehrady (1964), která slouží městu jako zdroj pitné vody. Dnes žije Ing. Jiří Javorský ve Znojmě, bydlí nad „svou“ znojemskou přehradou. Je spolumajitelem stavební firmy a mnoho volného času mu nezbývá; převážně se zabývá řízením své firmy.

František Karbaš

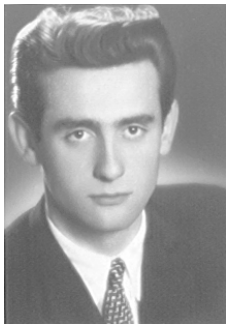

Narodil se 2.11.1931 v Třebíči. Jeho otec byl řezníkem. Do gymnázia začal chodit v Třebíči, ale ve školním roce 1947-48 přestoupil do Mor. Budějovic. Přestože studium řádně dokončil, nebylo mu dovoleno vykonat závěrečnou maturitní zkoušku pro údajný „buržoazní původ“. Pracoval několik let jako kopáč u stavebního podniku v Třebíči. Maturitu vykonal až v roce 1957 a potom vystudoval Vysokou školu zemědělskou a lesnickou v Brně. Během studia na gymnáziu byl vášnivým myslivcem a této zálibě zůstal věrný po celý život. Ve škole měl přezdívku „Morda“ (což v myslivecké mluvě znamená tlamu psů a šelem). Ing. František Karbaš žije v Třebíči a věnuje se plně své zálibě – myslivosti.

Milan Krejčiřík

Narodil se 4.2.1932 v Brně jako syn obchodníka. Do Moravských Budějovic se přestěhoval v roce 1939 a do gymnázia byl přijat v roce 1943. Po maturitě studoval na Vojenské technické akademii v Brně a poté přešel na vyčleněnou vojenskou fakultu v Praze. V roce 1954 byl z armády propuštěn a pokračoval ve studiu na stavební fakultě ČVUT, odkud byl z politických důvodů vyloučen. Vrátil se sem až v roce 1960 na studijní směr „architektura a pozemní stavitelství“. Jako výzkumný pracovník se zabýval převážně informační technologií a jejím užitím v počátečních fázích projektování a územního plánování. Ing. Milan Krejčiřík, CSc. žije v Praze a je spolumajitelem počítačové firmy, kde působí jako ekonomický poradce. Miluje operu a balet.

František Novotný

Narodil se 25.3.1931 v Moravských Budějovicích. V roce 1945 byl přijat na zdejší gymnázium do tercie. Ve škole byl znám pod přezdívkou „Futin“. Po maturitě vystudoval Vysokou školu zemědělskou v Brně a potom absolvoval pedagogické studium při VŠZ v Praze, zakončené státní zkouškou. Ing. František Novotný působil převážnou část svého života jako učitel na zemědělských školách. Několik let byl také technologem a ekonomem na stavbě jaderné elektrárny v Dukovanech. V souvislosti se zdravotními problémy odešel v roce 1989 do předčasného důchodu. Dne 3. května 1994 zemřel.

Ladislav Pidra

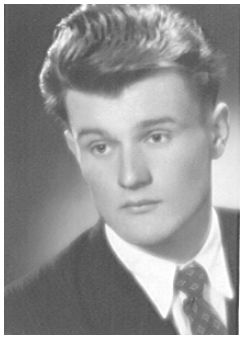

Narodil se 22.2.1932 v Mikulově, jako syn bývalého ruského legionáře. Do obecné školy začal chodit v Brně, ale pak se rodina přestěhovala do Hrotovic. Přijímací zkoušky na gymnázium vykonal ve Znojmě v roce 1946, ale když jeho otec získal zaměstnání v Moravských Budějovicích, nastoupil zde do kvarty. Po maturitě studoval na vojenské akademii v Liptovském Mikuláši leteckou techniku. V tomto oboru působil v Čáslavi, Hradci Králové a Přerově. V sedmdesátých letech byl z politických důvodů z armády propuštěn a přinucen pracovat v jiných oborech. Ladislav Pidra žije v Moravských Budějovicích a ve volném čase se stará o svoji zahradu.

Rudolf Rameš

Narodil se 5.11.1931 v Moravských Budějovicích, do gymnázia byl přijat v roce 1946, kdy nastoupil do kvarty. Byl znám jako „bouřlivák“ a „rebel“, který se občas dostával do konfliktu se školním řádem. Po maturitě studoval nejprve na Fakultě geologické Vysoké školy báňské v Ostravě a později na Matematicko-fyzikální fakultě Karlovy Univerzity v Praze. Ing. Rudolf Rameš žil a pracoval převážně na severu Čech – v Mostě, Chomutově a Teplicích – nejprve jako geolog a potom jako výzkumný pracovník. Jako geolog-expert pobýval také několik let na Kubě a ve Venezuele. Zemřel po krátké těžké nemoci 21.10.1996 v Mostě.

Milan Reichert

Narodil se 7.4.1931 v Brně. Jeho otec byl výpravčím ČSD. Bydlel v Grešlovém Mýtě a chodil do měšťanské školy v Moravských Budějovicích. Po válce přestoupil ze čtvrté třídy měšťanky do tercie gymnázia. Jako student prováděl četné fyzikální a chemické experimenty. Za své pokusy o výrobu neonových trubic získal přezdívku „Neon“. Po maturitě studoval na Vojenské technické akademii v Brně elektroinženýrství. Pracoval v oblasti spojů, a to převážně v oboru kabelových sítí. Ing. Milan Reichert žije v Brně a pokud zrovna neprojektuje kabelové sítě pro Telecom, věnuje se sportu (cvičení, volejbal) a své zálibě – brokové střelbě.

Jiří Strnad

Narodil se 3.7.1933 v Jihlavě, jeho otec byl úředníkem berní správy. Obecnou školu již vychodil v Moravských Budějovicích a po vykonání přijímacích zkoušek nastoupil roku 1943 do primy, tehdy ještě osmiletého Reálného gymnázia. Po maturitě v roce 1951 odešel do Brna, kde chtěl studovat na technice, která se během prázdnin změnila na Vojenskou technickou akademii. Vystudoval zde chemické inženýrství. Po většinu svého života byl zaměstnán jako technolog chemických výrob nebo pracoval jako ekonom v chemickém průmyslu. Ing. Jiří Strnad žije v Pardubicích. Ve volném čase se věnuje zahradě nebo pobývá na své chatě.

Miroslav Šabata

Narodil se 20.11.1932 v Moravských Budějovicích. Jeho otec provozoval kolářství. V roce 1943 vykonal přijímací zkoušky do gymnázia a nastoupil do primy. Absolvoval úspěšně osm let studia, ale z politických důvodů nebyl v roce 1951 k maturitě připuštěn. Nastoupil jako pomocný zámečník do mostárny v Ostravě a několik let pracoval v nejrůznějších dělnických profesích. Maturitní zkoušku složil na gymnáziu v Mor. Budějovicích až v roce 1955 a potom vystudoval Stavební fakultu na Vysokém technickém učení v Brně. Po ukončení studia pracoval převážně jako projektant staveb. Ing. Miroslav Šabata žije v Moravských. Budějovicích a většinu času mu zaberou starosti o rodný dům.

Karel Šplíchal

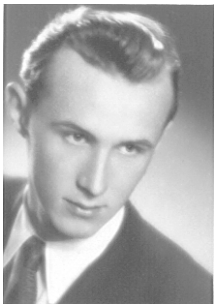

Narodil se 25.12.1931 v Třebíči. Jeho otec byl listonošem. Později se rodiče přestěhovali do Moravských Budějovic, kde byl v roce 1946 přijat na gymnázium do kvarty. Po maturitě vykonal úspěšně přijímací pohovory na brněnskou techniku, ale když byla přeměněna na Vojenskou technickou akademii, odmítl tam vstoupit. Vystudoval Vysokou školu chemicko-technologickou v Praze. Převážnou část svého života pracoval v Ústavu jaderného výzkumu v Řeži u Prahy, kde se zabýval specifickými vlastnostmi materiálů jaderných elektráren. Ing. Karel Šplíchal žije v Řeži u Prahy a se svým mateřským ústavem stále spolupracuje. Má rád turistiku a cestování.

Vladimír Javůrek

Rudolf Černý

Vlasta Picbauerová

Růžena Černá

Karla Sobotková

Alois Liška

Antonín Mrvka

František Svoboda

Josef Čekalský

Arnošt Zvára

Jmenný rejstřík

Abrahamová (Otáhalová) Vlasta *11, 15, 29, 49 98, 129, 198*
Adler *138*
Adlerová Hana *138*
Aragon Louis *105*
Aristoteles *148*
Bachel *123*
Balíková Marie *viz Nekulová*
Baranskij Nikolaj Nikolajevič *110*
Baštář Karel *11, 15, 49, 120, 198*
Baťa *49*
Bednářová Eliška *11*
Bek Josef *171*
Beneš Edvard *25, 137*
Beneš Karel *105*
Bezruč Petr *56*
Blažek Miroslav *110, 111*
Blechová Marie *11*
Bodanská Štěpánka *11*
Böhm František *79*
Böhm Josef *11, 15, 49, 121, 123, 199*
Brázda Čestmír („Culín“) *11, 48*
Brich *65*
Bródy A. *20*
Brtnická (Kasalová) Svatava *11, 15, 59, 86, 190, 193, 194, 195, 202*
Brzezinski Zbigniew *18*
Budil *103*
Budínová (Klímová) Rita *142*
Butlerov Alexandr Michajlovič *108*
Cink Míla *79, 80*
Cocteau Jean *105*
Codr Milan *143*
Curie-Sklodowska Marie *66*
Curzon George *21*
Čapek Jiří *147*
Čapková Zdena *11*
Čech Bohumír („Čábel“) *11, 15, 48, 49, 199*
Čech Josef *11*
Čekalský Josef *13, 48, 207*
Černá Růžena *13, 44, 47, 105, 207*
Černohousová Dagmar *182*
Černý Josef *13*
Černý Rudolf *13, 47, 61, 62, 63, 121, 148, 149, 177, 207*
Černý *185, 186*
Červeková Milena *viz Svitavská*
Červenka Vladimír *157*
Červinková Marie *13, 30, 31*
Čuba František *72*
Čuka Luboš *80*
Daladier Édouard *20*
Demek Jaromír *112*
Desnos Robert *105*
Doležal Jaroslav *11, 29*
Doležal Jaroslav st. *11*
Dostojevskij Fjodor Michajlovič *62*
Dousek *150*
Drástová Marie *43*
Drbal Emil *11, 15, 49, 56, 119, 199*
Drda Jan *191*
Dvořák Jan *11*
Dvořák Emil *13, 46*
Dvořáková Marie *11*
Erbenová Věra *11*
Fazlulin Galim Valejič *108*
Fiala Bohumír *11, 92*
Fiala František *49*
Fialová Marie *viz Polová*
Fierlinger Zdeněk *24*
Fišer Josef *9, 31*
Flekal *65*
Foglar Jaroslav *31, 127*
Frank Karl Hermann *38*
František Josef *13*
Fráňa Jan *13, 46, 124*
Frejka (profesor) *127*
Frejka (ortopéd) *137*
Fučík Miroslav *11, 15, 49, 199*
Futurista Ferenc *viz Fiala František*
Gabčík Jozef *22*
Goethe Johann Wolfgang *44*
Goldmann Josef *13, 46*
Gottwald Klement *25, 26, 70, 72, 153, 170*
Habrová (Zvolánková) Marie *11, 15, 86, 190, 195, 202*
Hahn (stavitel) *106*
Halas František *124*
Hanus Ladislav *43*
Hanuš *171*
Hanzlík *151*
Hašek Jaroslav *57*
Havlát *172*
Havlíček Borovský Karel *124*
Hájek Jiří *142*
Hájková Zdena *155*
Hás Jiří *147*
Hel Josef *78*
Henlein Konrad *133*
Heresová Věra *13*
Heydová *77*
Heydrich Reinhard *22*

Hitler Adolf *20, 21, 22, 30, 32, 35, 133, 139*
Hlouch Václav *11*
Holík Karel *11, 100, 105*
Holomek *138*
Holub *77*
Hora Karel *13, 46*
Horák Jan *77, 78*
Horák Jiří *80*
Horáková Milada *26, 72*
Horký Ladislav *11, 15, 29, 30, 49, 77, 80, 82, 84, 90, 121, 123, 199*
Hotový *184*
Houdek Lubomír *11*
Höger Karel *67*
Chadima Jiří *100*
Chamberlain Arthur Neville *20*
Chateaubriand François-René *6*
Chleboun František *78*
Chlebounová Marta *viz Vorlová*
Chmelař Jan *11, 29*
Chruščov Nikita Sergejevič *142*
Churchill Winston Spencer *24, 33*
Chytilová Marta *140*, *141*
Indra Josef *9*
Jakoubek Jan *11, 125*
Javorský (Riesenfeld) Jiří („Raula“) *11, 15, 45, 49, 53, 69, 71, 86, 88, 138, 190, 195, 203*
Javůrek Vladimír *13, 31, 45, 46, 96, 97, 121, 180, 182, 187, 188, 195, 196, 207*
Jelínek Otakar *152*
Jeřábek (kat. kněz) *151*
Jirásek (lékař) *121*
Jirásek Alois *103*
Kabele Jaroslav *11, 29*
Kabelka Bohumír *48*
Kabelka Lubomír („Theo“) *11, 15, 29, 43, 45, 48, 49, 78, 80, 82, 83, 92, 121, 123, 164, 176, 191, 199*
Kabelka Theodor *48*
Kabelková Pavla *29*
Kapinus Miroslav („Pavouk“) *7, 11, 37, 48, 93, 103, 105, 107, 139*
Karbaš František („Morda“) *11, 15, 26, 48, 53, 69, 71, 86, 148, 180, 182, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 194,195, 203*
Kasal Karel *25*
Kasalová Svatava *viz Brtnická*
Kaucký František *144, 145, 147*
Kepáková Olga *viz Rovenská*
Klatt Karel *13, 48, 69*
Klen Lubomír *80*, *123*
Klimentová Blanka *11*
Klímová Rita *viz Budínová*
Kmuníček Jan *104*
Knesl Zdeněk *77, 80, 82, 83, 123, 184*
Kneslová (Ondrisková) Zdena *11, 15, 49, 173, 174, 175, 191, 198*
Kochrda Jan *11, 15, 49, 124, 125, 126, 199*
Kolářová Blažena *viz Králíková*
Kolenatý *13, 31, 48*
Kollár Jan *83*
Konrátová Marta *103*
Kopecký („Majzl“) *78*
Kopecký Václav *153*
Koranda (školník) *65*
Kozinová Bohumila *13, 46*
Kožíšek Jan *13, 30*
Král Václav *112*
Králík Viktor *13, 45, 123*
Králíková (Kolářová, Ševčíková) Blažena *13, 44, 45, 56, 97, 117, 136*
Krejčiřík Milan („Krčus“) *5, 11, 15, 19, 29, 34, 36, 41, 49, 52, 53, 58, 67, 71, 75, 76, 86, 88, 117, 144, 148, 156, 188, 190, 192, 195, 196, 204*
Krejčí Oldřich *11*
Krejčí Oskar *113*
Krejčová Lída *78*
Kroupová Marta *viz Tkaná*
Křížková Drahomíra *78*
Kubiš Jan *22*
Kubová Melánie *13*
Kubová Hedvika *106*
Kudera Alois *184*
Kupský František *13*
Lagerlöfová Selma *104*
Lehký (fotograf) *33, 34*
Liška Alois *13, 47, 50, 51, 62, 63, 67, 80, 187, 207*
Litomiský Miroslav *11, 29*
Lobačevskij Nikolaj Ivanovič *108*
Lomský Bohumír *150*
Lupač František *11*
Lustig Zdeněk *81*
Machát Josef *13, 31, 45, 100*
Majergojz Isaak Moisejevič 109, 111
Malafa Rudolf *13, 22, 30, 31*
Malinovskij Rodion Jakovlevič *41*
Malý Jan *13, 46, 49, 56, 180*
Mančal Zdeněk *39, 151*
Marcus Aurelius *94*
Mareš Ivo *11, 15, 49, 200*
Martínek *139*
Marx Karel *76*
Mařík Luděk *184*
Masaryk Tomáš Garrigue *19, 21, 31, 46, 129, 136*

Masaryk Jan *25*
Melkus *56*
Minařík Bohumil *11, 29*
Minaříková Eva *11*
Miska Josef *74*
Mištera Ludvík *112*
Mládek Ivan *81*
Modrý Bohumil *153, 154*
Moore James *155, 156*
Moravec Emanuel *21, 22*
Morávek Jaroslav *11, 72*
Moučka Jan *152*
Mrvka Antonín *13, 46, 62, 72, 73, 97, 190, 191, 193, 207*
Mrvková Marie *viz Plešáková*
Mussolini Benito *20*
Muther Robert *155, 156*
Mytyska Jaroslav *11*
Nahodil Stanislav („Sádek“) *11, 15, 49, 169, 191, 199*
Navrátil Bořivoj *104*
Nawratil Hans *107*
Nechvátal Eduard *13, 46, 54, 55, 131, 161*
Nekula Josef *11*, *15, 49, 121, 123, 177, 178, 191, 200*
Nekulová (Balíková) Marie *11, 15, 49, 117, 136, 198*
Neruda Jan *124*, *134*
Nesměrák *151*
Nezveda *78*
Novakova Kim *145*
Novák Ladislav *158*
Nováková Věra *viz Sedláková*
Novotná Zora *13*
Novotný František („Futin“) *12, 15, 49, 50, 55, 57, 58, 59, 60, 69, 71, 86, 190, 193, 194, 204*
Nový Jan *147*
Ochoza Cyril *viz Černý Rudolf*
Ondrisková Zdeňka *viz Kneslová*
Opekar Václav *13, 48, 53, 56*
Orlíček Jaroslav *13, 30, 48, 80, 129*
Otáhalová Vlasta *viz Abrahamová*
Ovidius *95*
Paganini Niccolo *77*
Papoušková Jana *12*
Pečenka Miroslav („Pečák“) *78*
Petrák Borek *134*
Petrová Věra *viz Šmerková*
Philipe Gérard *62*
Picbauerová Vlasta *13, 46, 161, 190, 195, 207*
Pidra Ladislav *12, 15, 50, 53, 58, 59, 69, 78, 86, 193, 204*
Píka Heliodor *26, 143*
Plešák Bohumil *12, 29*
Plešáková (Mrvková) Marie *29, 97, 193*
Plichta Antonín *169, 170*
Pokorný Karel *101*
Polách *67*
Polová (Fialová) Marie *12, 15, 49, 107, 127, 131, 135,198*
Pospíchal Jan *12*
Procháska Jiří *105*
Procházka Dušan *12*
Procházka Lubomír („Pipin“) *12, 15, 29, 49, 107, 127, 200*
Přibil Dalibor *12, 50, 54*
Příbramská Eliška *13, 47, 131*
Ptáčník Jakub *13, 47*
Puškin Alexandr Sergejevič *44*
Quintus Horatius Flaccus *94*
Rameš Rudolf *12, 15, 27, 50, 53, 58, 69, 71, 73, 75, 76, 86, 190, 192, 193, 196, 205*
Reichert Milan („Neon“) *12, 15, 51, 53, 54, 55, 58, 59, 60, 86, 88, 160, 162, 190, 194, 205*
Riesenfeld Jiří *viz Javorský*
Rotreckel *65*
Roubal Gustav *81*, *83*
Rovenská (Kepáková) Olga *12, 15, 57, 58, 82, 86, 190, 202*
Roztočil Bohuslav *13, 31*
Russel Bertrand *148*
Řasa Rudolf *121*
Sachs Adolph *80*
Saida Antonín *13*
Salač *23*
Salač Václav *78, 80*
Sedláček Josef *100*
Sedláková (Novákova) Věra *12, 158*
Seneca Lucius Annaeus *94, 95*
Shakespeare William *143*
Schneider Josef *13, 30*
Skokan Jiří *12*
Skokan Karel *12*
Skokan Ladislav („Šprt“) *12, 15, 16, 29, 30, 31, 48, 49, 56, 66, 68, 102, 104, 106, 108, 113, 127, 128, 132, 200*
Skokanová-Kruglová Galina *110, 111*
Skoumalová Bohumila *viz Urbanová*
Slabý Miroslav („Busi“) *12, 15, 49, 200*
Sluka *171*
Smetanová (Dofková) Ludmila *12, 29, 31, 140, 141*
Smrčka *78*

Sobotková Karla *13, 31, 46, 59, 60, 82, 134, 165, 207*
Sokrates *148, 149*
Spurná Bohumila *viz Urbanová*
Spykman Nicholas *112*
Stalin Iosif Vissarionovič *24*
Standhal *61*
Steigerhof Alexej *151*
Stojánek Jan *13, 55, 57, 58, 85, 96, 185*
Strádal Ferdinand *13*
Strnad Jiří *11, 15, 29, 30, 53, 75, 86, 190, 205*
Strnad B. *9*
Strnadová Libuše *29*
Suetonius Gaius *123*
Svitavská (Červeková) Milena *12, 29, 102, 140, 141*
Svoboda František (student) *12*
Svoboda František (profesor) *13, 47, 80, 160, 161, 162, 169, 185, 186, 207*
Svobodová (Ozarčuková) Eva *12, 29, 141*
Šabata Miroslav („Muňa“) *12, 15, 29, 41, 45, 49, 54, 57, 63, 69, 75, 86, 160, 182, 184, 187, 188, 190, 191, 193, 194, 196, 206*
Šabatka Zdeněk *12*
Šabatka *106*
Ševčík Otakar *77*
Ševčíková Blažena *viz Králíková*
Šindelář František *13, 30, 47, 96, 100, 134*
Šling Otto *140*, *141*
Šmerková (Petrová) Věra *12, 117, 137, 139, 140, 141, 197*
Šmíd Josef *131*
Šnejdar Josef *151, 152*
Šolc Vladimír *32, 56, 124*
Šolc Václav *124*
Špidla Fabián *13, 30, 46*
Šplíchal Karel *12, 15, 53, 63, 71, 86, 190, 196, 206*
Šrámek Miroslav *12, 15, 29, 47, 49, 66, 129, 130,131,132, 200*
Šrámková Helena *viz Veselá*
Šrut Pavel *121*
Štěpanovský Zdeněk *12, 15, 49, 114, 131, 200*
Šuckrdle Bohumil *12*
Šula Ota *172*
Šula Václav *12, 15, 49, 92, 176, 191, 200*
Šumbera Alois *12, 58, 69, 88*
Šusta Boris *78*
Šustr *184*
Švandrlík Miroslav *170*
Šverma Jan *142*
Talla Silvestr *77*
Tepříková Marie *12*
Tichý Zdeněk *12, 90, 92, 93, 104*
Tiso Jozef *20*
Tkaná (Kroupová) Marta *12, 15, 49, 118, 136, 198*
Tomek Antonín *79*
Trojan *172*
Truman Harry S. *24*
Uher Boris *166*
Urbanová (Skoumalová, Spurná) Bohumila *12, 15, 49, 78, 107, 116, 117, 127, 136, 198*
Urbánek Karel *13, 30, 48, 124*
Urbánek *40*
Vachová Marie *viz Vejtasová*
Vandas Tomáš *13, 44, 47, 50, 51, 52, 65, 66, 160*
Vaš Karel *143*
Vedra Vladimír *69, 70, 71, 194*
Vejtasová (Vachová) Marie *12, 15, 54, 59, 86, 190, 203*
Veselá (Šrámková) Helena *12, 15, 29, 49, 78, 129, 198*
Veselík Vladimír *12, 15, 29, 49, 134, 201*
Veselík Jan *13, 47*
Veselíková Zdenka *29*
Větrovský František *147*
Vidomus Jaromír *12*
Vlach Karel *78*
Vlasák („Šany“) *78*
Vlček Lubomír („Vlk“) *12, 15, 49, 65, 92, 104, 133, 201*
Vopička Václav *147*
Vorlová (Chlebounová) Marta *12*
Voskovec Jiří *121*
Vrána Vladimír *12, 144, 145, 147*
Vrchlický Jaroslav *32, 65*, *124*
Vrchotka *184*
Všetička F. *105*
Wenglorzová L. *78*, 79
Werich Jan *121*
Whitehead D. *155, 156*
Wiener Norbert *150*, *152, 156,*
Zahrádka Karel *13, 47, 50, 51, 100, 101*
Zanáška Florián *13, 30, 96*
Zápotocký Antonín *100*, *127, 131*, *170, 184*
Zátopek Emil *66, 131*
Zieris Jan *13, 30, 46*
Zvára Arnošt *13, 46, 207*
Zvolánková Marie *viz Habrová*
Žák Otokar *12, 29*
Žákovský Rudolf *29*
Žváček Miroslav *13*

O b s a h

Prolog 5

Chvála rodného kraje 6
Moravské Budějovice 8
O české střední škole v Moravských Budějovicích 9
Studenti gymnázia v Moravských Budějovicích v letech 1943 - 1951 10
Profesorský sbor ročníku 1943 - 1951 13
Povinné vyučovací předměty na obou studijních směrech 14
Abiturienti gymnázia v Moravských Budějovicích - 1951 15
Jaké bylo »naše století« ? 16
V soukolí totalitních systémů 19

Válka 28

Studium na gymnáziu za války 29
Dotek smrti 32
Bleskový úder 35
Nejveselejší silvestr 37
Daň za svobodu 38

Ze školních lavic 42

Čemu a jak nás v gymnáziu učili? 43
O „třídních“ přezdívkách 48
Francouzský diktát 50
Úsměvy profesora Vandase 51
Roleta 53
Kabrňák 54
Hodiny 55
Někteří naši profesoři měli smysl pro humor 55
Občas mi připomínal rakouského oficíra z Haškova Švejka 57
Experiment 59
Byl to čestný, odvážný a vynikající pedagog 61

Když nebylo vyučování 64

Chleba a hry 65
Vybočení ze „všedního školního života“ 66
Zpěvy agitační a pohřební 68
Já jsem horník a kdo je víc 72
Melody sextet (1948-50) 77
Za pět minut tři čtvrtě 85
Křest Vltavou 89

Neštěstí 91

Tragédie uprostřed jezera 92
Pomníček na břehu řeky Dyje 92

Jak šel život 94

Vzpomínka potěší 96
Nikdy nezapomenu na skvělé spolužáky 98
Nesplněný sen 100
Prokousali jsme se do lepších časů 102
Netušil jsem, že zůstanu literatuře věrný po celý život 103
Zpověď geografa – kantora a redaktora 106
Vybral jsem si Kladno – a nikdy toho nelitoval 114
Nebýt hrozných písemek a zkoušení – byl to ráj na zemi 116
Čtyřiatřicet let u lůžek pacientů 117
Byla jsem učitelkou a překladatelkou 118
Zemědělský inženýr 119
Veterinář 120
Penzí život nekončí 123
V lidském životě jsou hodnoty, pro něž stojí za to žít 124
Chemik a ekonom 127
Příběh studentské lásky 129
Mirek byl bystře uvažujícím, cílevědomým studentem 131
Dožiji už na Slovensku 133
Chtěl jsem být architektem 134
Vážím si života a dovedu se radovat i z maličkostí 135
Žili jsme naplno – bez pauzírování 137
S „novinařinou“ začínal už v sekundě 144
Novinář 145
Můj život ovlivnila »buržoazní pavěda« 148
Dočkala jsem se svobody a můj sen se mi splnil 158
Setkání po létech 160

Diskvalifikace před cílem 163
Osudy sedmi vyhozených studentů

Za »hříchy« otců se trestalo až v osvobozené vlasti 164
Životní příběh »třídního nepřítele« 169
Navzdory všemu – v mém životě bylo mnoho krásných chvil 173
Maminka si přála, aby se stal knězem 176
Světoběžník z předposlední lavice 177
Nesměl jsem pracovat ani v cihelně 182
Cesty osudu jsou nevyzpytatelné 187
O solidaritě, (ne)statečnosti a svědomí 191
Zklamané naděje 192
Opusťte školní budovu! 196

Epilog 197

Fotografie abiturientů a profesorů 198
Jmenný rejstřík 208
Obsah 212

Marie Balíková, Karel Baštář, Josef Böhm, Milena Červeková,
Emil Drbal, Marie Fialová, Karel Holík, Ladislav Horký, Lubomír Kabelka,
Miroslav Kapinus, František Karbaš, František Kaucký, Jan Kochrda,
Milan Krejčiřík, Marta Kroupová, Stanislav Nahodil, Josef Nekula,
Věra Nováková, Zdena Ondrisková, Vlasta Otáhalová, Věra Petrová,
Milan Reichert, Ladislav Skokan, Bohumila Spurná,
Miroslav Šabata, Karel Šplíchal, Helena Šrámková,
Zdeněk Štěpanovský, Vladimír Veselík, Lubomír Vlček

Opusťte školní budovu!

Fakta, svědectví a vzpomínky
zaznamenané bývalými studenty gymnázia
v Moravských Budějovicích
z let 1943 - 1951

Počítačová sazba textu Milan Krejčiřík, Ladislav Skokan
Skenování obrázků a grafická úprava Milan Krejčiřík
Fotografie, mapky, obrázky převzaty z archivu autorů
Spojovací komentáře Lubomír Kabelka, Milan Krejčiřík, Ladislav Skokan
Tabulky a statistické rozbory Milan Krejčiřík, Ladislav Skokan
Jmenný rejstřík Milan Krejčiřík
Redaktoři Lubomír Kabelka, Milan Krejčiřík, Věra Petrová, Ladislav Skokan
Technická redakce a výroba předloh pro ofsetový tisk Milan Krejčiřík
Tisk a vazba VENDY ateliér, Pražská 318, Moravské Budějovice
Vyšlo v listopadu 2002 nákladem 100 exemplářů